„O carte remarcabilă despre dragostea necondiţionată dintre părinţi şi copii.“ (*Publishers Weekly*)

POLIROM

Linn Ullmann

Nelinişte

BIBLIOTECA POLIROM

Linn Ullmann

Neliniște

Traducere din limba norvegiană și note
de Ovio Olaru

POLIROM
2020

Linn Ullmann, *De urolige*
Copyright © 2015, Linn Ullmann
All rights reserved
© 2020 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700505
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53

ISBN ePub: 978-973-46-9312-2
ISBN PDF: 978-973-46-9313-9
ISBN print: 978-973-46-8024-5

Coperta: Radu Răileanu
Pe copertă: © Egil Haraldsen & Ellen Lindeberg | EXIL DESIGN

This translation has been published with the financial support of NORLA, Norwegian Literature Abroad

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura eco - un supererou al lumii moderne!

Versiune digitală realizată în colaborare cu Libris.ro

LINN ULLMANN (n. 1966) este una dintre cele mai cunoscute și marcante voci ale literaturii norvegiene contemporane. A studiat literatură engleză la New York University, întorcîndu-se la Oslo în 1990 pentru a urma o carieră în jurnalism. A debutat literar în 1998 cu romanul *Før du sovner*, care a primit elogiile criticii, devenind în scurt timp succes internațional. În prezent scrie rubrici pentru două din cotidienele centrale ale Norvegiei și a cîștigat, printre altele, Premiul Gullpennen și Premiul Amalie Skram. *Neliniște*, roman publicat în 2015 și devenit rapid bestseller în țările scandinave, s-a bucurat de o receptare extraordinară, fiind tradus pînă acum în șaisprezece limbi și nominalizat la Premiul Consiliului Nordic. În 2017, Academia Suedeză i-a decernat lui Linn Ullmann Premiul Dobloug pentru întreaga operă.

Pentru Hanna

I

PRELUDIUL DE LA HAMMARS

O hartă a insulei

Harta după care trebuia să se ghideze era una imaginară sau din amintiri, însă lui îi era suficient de clară.[1]

JOHN CHEEVER, „Înotătorul“

1. John Cheever, *Povestiri. Integrala prozei scurte*, traducere și note de Ciprian Șiulea, Polirom, Iași, 2009, p. 739.

A VEDEA, A-ȚI AMINTI, A ÎNȚELEGE. Totul depinde de unde te situezi. Prima oară când am ajuns la Hammars, aveam abia un an și nu știam nimic despre iubirea copleșitoare care mă purtase până acolo.

Erau trei iubiri, de fapt.

Dacă s-ar inventa un telescop cu care aș putea privi înapoi în timp aș spune: Uite acolo, acolo suntem noi, așa s-au petrecut lucrurile. Și de fiecare dată când nu mai suntem siguri dacă ceea ce-mi amintesc eu e adevărat sau dacă ce-ți amintești tu e adevărat, sau dacă ceea ce s-a întâmplat s-a întâmplat cu adevărat, sau dacă am existat într-adevăr, am putea privi prin telescop ca să verificăm.

Număr, ordonez și clasific. Spun: Au existat trei iubiri. Am vârsta pe care o avea tatăl meu când m-am născut. Patruzeci și opt de ani. Mama mea avea douăzeci și șapte și părea, în același timp, mult mai în vârstă și mult mai tânără decât era atunci.

Nu știu care din cele trei iubiri a apărut prima. Dar încep cu cea care s-a înfiripat între mama și tata în 1965 și care s-a încheiat înainte ca eu să fiu destul de mare ca să-mi mai amintesc ceva din ea.

Am văzut poze și am citit scrisori și i-am auzit povestind despre timpul cât au fost împreună și i-am ascultat pe alții povestind despre asta, dar adevărul e că nu poți să afli niciodată foarte multe despre viața altora, în special nu despre a părinților tăi și mai ales nu când părinții și-au făcut un obicei din a-și transforma viața în povești, pe care le transmit mai departe cu admirabila capacitate de a nu le păsa ce e adevărat și ce nu.

A doua iubire e o prelungire a celei dintâi și este cea dintre tinerii ajunși părinți și fata care le-a devenit fiică. Îi iubeam pe mama și pe tata necondiționat și îi luam de buni, la fel cum iei de bună trecerea anotimpurilor sau a zilei, sau a orelor, una era noaptea și cealaltă, ziua, una se încheia și cealaltă începea, eram copilul ei și copilul lui, dar, luând în considerare că și *ei* voiau să rămână copii, totul devenea uneori puțin mai dificil. Și mai e ceva. Am fost copilul ei și copilul lui, dar nu și copilul *lor,* niciodată nu am fost toți trei; când mă uit prin maldărul de poze de pe masa din fața mea, nu găsesc nici o fotografie cu toți trei. Ea, el și cu mine.

Această constelație nu există.

Voiam să cresc cât de repede posibil, nu-mi plăcea să fiu copil, mi-era teamă de alți copii, de fantezia, imprevizibilitatea și jocurile lor, iar ca să mă lecuiesc de propria infantilitate îmi închipuiam că mă pot împărți, transformându-mă într-o armată de pitici, și că există forță în *noi* – eram mici, dar mulți; mă împărțeam și o porneam în marș de la unul la celălalt, de la tata la mama și de la mama la tata, aveam mulți

ochi și multe urechi, multe corpuri suple, multe voci cristaline și mai multe coregrafii.

A treia iubire. *Locul*. Hammars, sau Djaupadal, cum se numea pe vremuri. Era locul lui, nu al ei și nici al celorlalte femei, nu al copiilor și nici al nepoților. O vreme, s-a simțit ca și cum ne-ar fi aparținut și nouă, ca și cum ar fi fost și locul nostru. Dacă e adevărat că toți avem câte *un singur* loc, și desigur că nu e adevărat, dar, dacă *ar fi* așa, acela ar fi fost locul meu, în orice caz, mai apropiat mie decât numele pe care îl primisem, fiindcă să te plimbi la Hammars era mai puțin claustrofobic decât să te miști în interiorul propriului nume. Simțeam mirosul aerului, al mării, al pietrelor și cum pinii se aplecau în bătaia vântului.

A numi. A da și a lua și a avea și a trăi și a muri cu un nume. Mi-aș fi dorit să scriu o carte fără nici un nume în ea. Sau o carte cu foarte multe nume. Sau o carte cu nume atât de banale, încât le uiți imediat, sau atât de asemănătoare, încât să nu le mai poți distinge unul de celălalt. Părinții mi-au dat (după multe dezbateri) un nume care nu mi-a plăcut niciodată. Nu m-am putut niciodată recunoaște în el. Când cineva mă strigă pe nume, mă ia pe nepregătite, ca și cum aș fi uitat să mă îmbrac și nu reușesc să-mi dau seama de asta decât când nimeresc printre oameni.

În toamna lui 2006 a avut loc un lucru la care mă gândesc ca la o eclipsă – o întunecare.

Astroloaga Aglaonike, sau Aganice din Thessalia, cum mai este numită, a trăit cu mult timp înainte de inventarea telescopului, dar putea să calculeze cu mare precizie și cu ochiul liber eclipsele de lună.

„Pot trage luna în jos până la mine“, spunea ea.

Știa unde să meargă și de unde să observe. Știa ce urmează să se întâmple și când. Își întindea brațele spre cer, iar cerul se întuneca.

În „Sfaturi către mirese și miri“, Plutarh avertizează cu privire la ceea ce el numește vrăjitoare, precum Aglaonike, și îndeamnă nevestele tinere să citească, să învețe și să se instruiască. O femeie care stăpânește geometria, scrie el, nu va avea niciodată nevoie să danseze. O femeie citită nu se va lăsa niciodată ispitită la nechibzuințe. O femeie înțeleaptă care a învățat astronomie va râde în hohote de fiecare dată când o altă femeie va încerca să-i spună că e posibil să *tragi* luna în jos până la tine.

Nimeni nu știe cu exactitate în ce perioadă a trăit Aglaonike. Ceea ce știm și a recunoscut și Plutarh este că putea anticipa cu precizie momentul și locul unde urma să aibă loc o eclipsă de lună.

Nu țin minte exact unde stăteam, dar îmi lipsea orice capacitate de a anticipa ceva. Tatăl meu era un om punctual. Când eram copil, a desfăcut pendula din sufragerie și mi-a arătat interiorul ei. Pendulul. Greutățile. Pretindea punctualitate de la sine și de la toți ceilalți.

În toamna lui 2006 mai avea de trăit aproape un an, dar eu nu știam asta atunci. Și nici el. Îl așteptam în fața hambarului

alb de calcar cu ușă ruginie. Hambarul fusese transformat în cinematograf și era înconjurat de câmpii, garduri de piatră și câteva case răsfirate. La o aruncătură de băț se afla mlaștina Dämba cu multitudinea ei de păsări – buhai, cocori, bâtlani, culici.

Urma să ne uităm la un film. În fiecare zi, mai puțin duminica, ne uitam împreună la un film. Încerc să-mi amintesc ce film urma să vedem în acea zi. Poate *Orphée* al lui Cocteau, cu imaginile lui onirice apăsătoare. Nu mai știu.

„Când fac un film“, scria Jean Cocteau, „e un somn prelung, și în somn visez. Doar oamenii și locurile din vis contează.“

M-am tot gândit la ce film ne-am uitat, dar n-am reușit să-mi amintesc. Îți ia câteva minute să-ți obișnuiești ochii cu întunericul, spunea tatăl meu. Câteva minute. De aceea ne întâlneam la trei fără zece.

În acea zi a ajuns în fața hambarului abia la trei *și* șapte minute, așadar cu o întârziere de șaptesprezece minute.

Nu a apărut nici un semn. Cerul nu s-a întunecat. Vântul nu a tras de copaci să-i smulgă din rădăcini. Nu a venit nici o furtună, iar frunzele nu au fost luate pe sus de vânt. Un țiclean a zburat peste câmpurile cenușii, spre mlaștină, dar în rest era liniște și înnorat. Oile – care pe insulă erau numite „miei“ indiferent de vârstă – pășteau puțin mai încolo, cum făceau tot timpul. Când mă întorc și privesc în jur, totul e ca de obicei.

Tata era atât de punctual, încât punctualitatea lui mi s-a transmis și mie. Când crești într-o casă lipită de calea ferată și te trezești în fiecare dimineață cu trenul huruindu-ți în

fereastră și făcându-ți pereții, tăblia patului și pervazul să vibreze, te vei trezi mereu, chiar dacă nu mai trăiești de multă vreme în casa de lângă calea ferată, cu sunetul trenului reverberând în tine.

Nu era *Orphée* al lui Cocteau. Poate era un film mut. Fiecare stătea pe scaunul lui verde, privind imaginile derulându-se pe pânză fără acompaniamentul muzicii de pian. Zicea că odată cu filmele mute s-a pierdut un întreg limbaj. Să fi fost *Căruța-fantomă*[1] a lui Victor Sjöström? Era filmul lui preferat. „Pentru el, o singură zi e la fel de lungă ca un secol pe pământ. Zi și noapte trebuie să călătorească în slujba stăpânului său.“[2] Mi-aș fi amintit dacă era *Căruța-fantomă.* Singurul lucru pe care mi-l amintesc din acea zi de la Dämba, pe lângă zborul țicleanului peste câmp, este că tata a întârziat. La fel de imposibil îmi era să-i înțeleg întârzierea cum le era discipolilor lui Aglaonike să accepte dispariția lunii. Femeile care, conform lui Plutarh, erau nepricepute în ale astronomiei și se lăsau păcălite. Aglaonike zicea: „Trag luna în jos până la mine și cerul se întunecă“. Tatăl meu întârziase șaptesprezece minute, și totul era ca de obicei și nimic ca înainte. A tras luna în jos până la el și timpul a ieșit din țâțâni. Trebuia să ne întâlnim la trei fără zece, ceasul arăta șapte minute peste ora trei când a parcat în fața hambarului. Avea un jeep roșu. Îi plăcea să conducă cu viteză și să facă mult zgomot. Avea ochelari mari de soare, ca de liliac. Nu mi-a oferit nici o explicație. Nu-și dădea seama că întârziase. Ne-am uitat la film ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. A fost ultima oară când ne-am uitat împreună la un film.

***

A venit la Hammars în 1965, la patruzeci și șapte de ani, și s-a hotărât să-și construiască o casă acolo. Locul de care s-a îndrăgostit era o plajă pustie, înconjurată de câțiva pini încovoiați. S-a recunoscut imediat în peisaj și a știut că este locul lui, corespundea concepției sale intime despre forme, proporții, culori, lumini și orizonturi. Și mai era ceva cu sunetele de acolo. Mulți cred că văd o imagine când, de fapt, o aud, scria Albert Schweitzer în lucrarea sa în două volume despre Bach. Ce a văzut și a auzit tatăl meu în acea zi pe plajă n-am cum să știu, dar atunci a început totul. De fapt, nu atunci a început, fiindcă mai fusese pe insulă în urmă cu cinci ani, poate atunci începuse, cine știe când ceva începe și se termină, dar de dragul consecvenței voi spune: Atunci a început totul.

Au făcut împreună un film pe insulă, era a doua lui producție acolo, iar cea care avea să devină mama mea juca unul din cele două roluri feminine principale. În film se numea Elisabet. Pe parcursul celor zece filme pe care le-au făcut împreună, tata i-a dat multe nume. Elisabet. Eva, Alma, Anna, Maria, Marianne, Jenny, Manuela (*Manuela* – asta când au făcut un film în Germania), apoi Eva din nou și Marianne a doua oară.

Dar aceasta era prima producție a părinților mei și s-au îndrăgostit unul de celălalt aproape instantaneu.

Elisabet este, spre deosebire de mama, o femeie care încetează să vorbească. În primele douăsprezece minute de film zace în pat și, din cauza muțeniei inexplicabile, este lăsată în grija asistentei sale, Alma. Patul se află în mijlocul unui salon de spital. Camera este mobilată sumar. O fereastră, un pat, o noptieră. E seară, iar sora Alma o vizitează și pornește radioul, de la care se aude concertul de vioară în E major al lui Bach. Pleacă, iar Elisabet rămâne singură în pat.

La mijlocul celei de-a doua mișcări a concertului, camera de filmat se concentrează asupra feței lui Elisabet, rămânând asupra ei aproape un minut și jumătate. Imaginea devine din ce în ce mai întunecată, dar se întunecă atât de lent, încât aproape că nu observi, în orice caz, nu înainte să se întunece așa de mult, încât fața abia i se mai distinge pe ecran, dar în momentul acela ai privit-o îndeajuns ca să ți se imprime pe retină. E fața ta. Abia după un minut și jumătate întoarce capul, suspină și își acoperă fruntea cu mâinile.

La început îi remarc gura, toți nervii din buze și din preajma lor, apoi, fiindcă stă întinsă, înclin capul, astfel încât să-i văd fața cum trebuie. Și, când înclin capul, e ca și cum m-aș așeza pe pernă lângă ea. Este foarte tânără și foarte frumoasă. Îmi închipui că sunt tatăl meu și că o privesc. Îmi închipui că sunt mama mea, care se lasă privită. Și, chiar dacă se întunecă din ce în ce mai tare, chipul ei pare că se aprinde, că arde și se mistuie în fața ochilor mei. E o ușurare când întoarce capul, în sfârșit, și își acoperă fruntea cu mâinile.

Mâinile ei sunt lungi și subțiri.

***

Într-o zi, tata l-a luat pe operatorul lui de imagine într-un loc pe care îl remarcase înainte. Aici aș putea să construiesc o casă, a zis, sau ceva asemănător. Da, dar așteaptă, i-a zis operatorul, hai să mai mergem puțin, îți arăt un loc și mai bun. Dacă mergi de-a lungul plajei, cum au mers ei în 1965, nu ajungi la o fundătură, nu e nici un promontoriu, nici o colină, luminiș sau margine de stâncă, nici o formațiune geografică sau geologică care ar putea semnala că aici întregul peisaj se schimbă; e doar plajă pietroasă cât vezi cu ochii, nimic nu începe și nu ia sfârșit. Doar continuă. Dacă locul s-ar fi aflat în pădure, și nu pe plajă, aș fi zis că tata a fost dus undeva în mijlocul pădurii și că aici, chiar aici s-a hotărât să locuiască. Cei doi bărbați au stat acolo o vreme. Cât de mult? Conform poveștii, îndeajuns de mult ca tata „să ia o decizie“.

„Dac-am vrea să fim pompoși, am zice că mi-am găsit căminul“, a spus el, „și, dacă am face o glumă, ai putea spune că a fost dragoste la prima vedere.“

Am trăit toată viața cu povestea asta despre cămin și despre dragoste.

Ajungea într-un loc pe care îl revendica și pe care îl numea al lui.

Dar limbajul i se punea mereu în cale când dorea să explice de ce e așa, și mereu ajungea la aceeași formulare: „Dac-am vrea să fim pompoși, am zice că mi-am găsit căminul. Și, dacă ai face o glumă, am putea spune că a fost dragoste la prima vedere“.

Dar dacă am vrea să vorbim firesc? Nu prea tare, nu prea încet, nu pentru a convinge, nu pentru a seduce, nu pentru a

batjocori, nu pentru a emoționa? Ce cuvinte am folosi atunci?

Așadar, cât timp a stat acolo? Între pompozitate și glumă, între cămin și dragoste? Dacă stătea prea mult și devenea conștient de propria solemnitate, dacă realiza că ajunsese să dea un nume acelui loc – cămin, dragoste –, sigur s-ar fi ivit impulsul de a da din cap și de a pleca în grabă. „Detest efuziunile sentimentale și teatrul ieftin.“ Dacă stătea prea puțin, șansele ca locul să-i scape printre degete ar fi crescut, iar el nu l-ar mai fi anexat. Câteva minute, poate. Destul cât să asculte vântul în pinii deja înclinați în bătaia lui, vântul în canalele urechilor, în cracii pantalonilor, pietrele de sub tălpi, mâna care zornăia absentă monede în buzunarul gecii de piele, țiuitul ca un cod Morse al scoicarilor, biic–biic–biic–biic. Mi-l închipui pe tata întorcându-se către operatorul de imagine și zicând: „Ascultă, e atât de liniște aici“.

La început, dragostea. O cunoaștere intuitivă. Apoi un plan. Nimic *nu* va fi improvizat. Nu. Niciodată improvizat. Totul va fi plănuit în cel mai mic detaliu. Cine urmează să devină mama face parte din plan. El va construi o casă și ea va locui acolo cu el. O ia cu el la locul ales și îi arată totul în jur și îi explică. Se așază pe o piatră. Apropo, cred că ea e cea care zice „Ascultă, e atât de liniște aici“. El n-ar fi spus asta, nici ei și nici operatorului. Erau mii de sunete pe insulă. În schimb, se întoarce spre cea care îmi va deveni mamă și îi spune: „Suntem dureros de legați unul de celălalt“. Ei i se pare că sună bine. Și puțin dureros. Și confuz. Și adevărat. Și poate puțin penibil. El avea patruzeci și șapte de ani și ea era cu aproape douăzeci de ani mai tânără. După un timp rămâne

gravidă. Filmul a fost făcut demult. Construcția casei este în toi. În scrisorile pe care i le scrie, el își exprimă neliniștea cu privire la diferența așa de mare de vârstă dintre ei.

M-am născut în afara căsătoriei, iar în 1966 acest lucru era încă privit cu ochi răi. Copil din flori. Bastard. Bitang. Nelegitim. Nu conta. Nu pentru mine. Eram doar un cocoloș în brațele mamei. Nu conta nici pentru tata. Un copil în plus sau în minus. Mai avea opt de dinainte și era cunoscut ca *regizorul dracului* (orice ar însemna asta) și ca un fustangiu (asta e foarte clar). Eu eram al nouălea. Eram nouă. Fratele meu cel mai mare a murit mulți ani mai târziu de leucemie, dar în momentul acela eram nouă.

Pe mama o priveau cu ochi răi. Făceau asta pentru că era abia o fată. Îi păsa destul de mult de ce zice lumea. Își iubea copilul. Asta fac mamele. S-a îngrășat și l-a născut. *Nelegitim*. Dar îi era și rușine. Primea scrisori anonime. „Copilul tău o să ardă în iad.“

Primul soț al mamei era de față când m-am născut. Era doctor și, conform colegilor lui, era „o ființă agitată și molipsitor de voioasă“. Mama a povestit că nu a durut-o când a născut, dar că a urlat de dragul aparențelor și că el, adică doctorul, s-a aplecat asupra ei, mângâind-o pe păr și spunându-i „Așa, așa“. Știa că nu e copilul lui, atât el, cât și mama aveau alte relații, dar încă nu apucaseră să divorțeze. Așadar, eram, conform legii norvegiene, fiica lui. Eu – 2,8 kilograme, 50 de centimetri lungime, născută într-o marți – eram fiică de doctor și, timp de câteva luni, m-am numit – sau

ea s-a numit – Lund, după numele tatălui. În fotografii are obrajii bucălați și rumeni. Nu știu foarte multe despre ea. Pare mulțumită, cum stă în brațele mamei. Nu a primit încă un prenume. Locuiește în Oslo cu mama sa, în micul apartament pe care aceasta îl împarte cu soțul ei pe Drammensveien, la numărul 91, și care va ajunge pe mâna bunicii câțiva ani mai târziu. Multe din scrisorile trimise de tata au fost livrate în Drammensveien 91, iar într-una din ele, redactată pe hârtia galbenă a hotelului municipal din Växjö, scrie:

> MARȚI SEARA
> *O scrisoare gri-închis*
> *Hotelul e frumos și toată lumea e drăguță, dar mă apasă o singurătate cosmică…*
> MIERCURI DIMINEAȚA
> *Acum e dimineață și în fața geamului meu se află un copac tomnatic. Astăzi totul e mai bine… Moleșeala și-a slăbit strânsoarea. Dacă ar fi să ne notăm toate gândurile, trebuie să mărturisesc un gând foarte negru pe care l-am avut azi-noapte. Are legătură în special cu persoana mea fizică. Într-un fel sau altul, e destul de degradată. Am muncit atât de mult în cariera mea, încât încep să se vadă și consecințele. Nu mai sunt zile întregi la rând în care să mă simt odihnit. Ceea ce mă sperie și mă îngrijorează cel mai tare e senzația de vertij, semnele de slăbiciune, perioadele proaste care culminează cu febră și depresie. Posibil ca isteria mea să aibă ceva de spus în toate astea… într-un fel ridicol, sunt foarte jenat și mi-e rușine de aceste suferințe în privința cărora nu pot face nimic. Cred că are de-a face și cu problema aceasta, domn bătrân – femeie tânără.*

Într-o zi, mama, tatăl și doctorul au fost nevoiți să se înfățișeze în fața legii norvegiene pentru a declara paternitatea fetiței. Totul s-a terminat cu bine pentru toată lumea. Atmosfera era atât de veselă la întâlnire, încât părea că în sala de judecată se dă o mică petrecere. Singurul care făcuse notă discordantă fusese, conform tatălui ei, judecătorul norvegian, cu fața lui lungă și buzele subțiri, căruia au trebuit să-i explice situația de mai multe ori. Cine întreținuse relații

cu mama copilului și când? Și, după o zi lungă petrecută în sala de judecată, mama a considerat că era timpul să bea un pahar de șampanie. Dar asta nu, nu s-a putut. Tatăl fetiței trebuia să se grăbească înapoi la teatrul din Stockholm, iar soțul numărul unu avea tură de gardă la spital. Un pahar de vin, atunci? Îl meritau, nu? Cel puține *ea* îl merita. Așteaptă seara, sperând ca copilul să doarmă toată noaptea. Stai în pat lângă fetiță în apartamentul din Drammensveien 91, sperând să nu se trezească și să țipe. Uneori, copilul plânge toată noaptea și ea nu știe ce să facă și ce e în neregulă cu el. Îl doare ceva? E bolnav? O să moară? Poate să sune pe cineva? Se va trezi cineva să vină pe zăpadă și pe întuneric până la ele? În fiecare dimineață vine bona, cu șorț și bonetă de infirmieră și o privire puțin dojenitoare, i se pare mamei, căreia îi e frică să nu întârzie la slujbă și totodată să nu o jignească pe bonă, care are chef de povești. „Sunt atât de obosită. O să întârzii. Nu poți să taci și să mă lași să plec?“ Mai sunt doi ani până la botezul copilului, dar în ziua aceea, la judecătorie, el primește numele de familie al mamei și, când mama și tatăl se întâlnesc sau vorbesc la telefon, îl alintă cu „puișor“ sau „copilul dragostei noastre“ și alte câteva cuvinte în suedeză și norvegiană care desemnează lucruri moi și drăguțe – „frișcă“, „frunză de arțar“, „bumbăcel“, „cântecel“.

Mama și tatăl au fost împreună cinci ani și și-au petrecut o bună parte din acești cinci ani la Hammars. Casa era deja construită. Fiica era îngrijită de două femei, una se numea Rosa, iar cealaltă, Siri. Una din ele era mai grăsulie, cealaltă era subțire. Una din ele avea o livadă de meri, iar cealaltă avea un bărbat care se așeza în patru labe și o lăsa pe fetiță să-

l călărească în timp ce cânta *hei faderi faderullan dei*[3] și striga „Hopa!“. În 1969, mama a plecat de la Hammars, luându-o pe fiica ei cu ea. Patru ani mai târziu, într-o zi de la finalul lunii iunie, fetița s-a întors să-și viziteze tatăl. Nu-i plăcea să se despartă de mama ei, dar ea i-a promis s-o sune în fiecare zi.

Nimic nu se schimbase, cu excepția faptului că acum Ingrid era cea care locuia acolo. Totul se afla în același loc ca atunci când mama și fetița plecaseră, pendula ticăia în continuare și suna la fiecare oră și jumătate de oră, o lumină aurie se proiecta pe pereții îmbrăcați în lemn de pin și cădea în fâșii pe podea. Tatăl s-a aplecat deasupra fetiței și i-a spus încet: „Mă gândesc că doar mama ta are voie să te atingă“.

Era mică și subțire și venea la Hammars în fiecare vară cu două geamantane mari, care stăteau în curtea din fața casei până cineva le ducea înăuntru. Se dădea jos din mașină, alergând de-a lungul curții până în casă, în camera ei, apoi ieșea iar în fugă. Purta o rochiță albastră de vară care îi ajungea până la genunchi. Tatăl o întreabă: „Ce ai în geamantane? Cum se poate ca o fetiță atât de mică să aibă două geamantane așa de mari?“.

Casa lui avea cincizeci de metri lungime și se tot lungea, dura mult să ajungi dintr-un capăt în altul. Nu era voie să alergi înăuntru. Tatăl amenaja încontinuu, iar casa creștea în lungime cu fiecare an, dar niciodată în înălțime. Nici o pivniță, nici o mansardă, nici o scară. Urma să locuiască acolo toată luna iulie.

El se îngrozește la gândul venirii ei, „Bună, bună“, prin casă aleargă o fetiță cu picioare subțiri ca bețele de chibrit și

genunchi ciolănoși sau dansează un dans sau altul, fetița asta se află tot timpul în toiul unei coregrafii complicate, poți să vorbești cu ea, și, în loc să-ți răspundă la vreo întrebare, ea începe să danseze, sau se oprește fix în fața lui, ca și cum l-ar provoca într-un fel, făcându-l să zâmbească, „Și acum? Ce să zic? Ce să fac?“. Fata e îngrozită să fie departe de mamă, dar se bucură să-și viziteze tatăl și tot ce ține de acest loc, casa, insula, camera ei cu tapet floral, mâncarea făcută de Ingrid, spațiile largi și plaja pietroasă și marea care se întinde verde și cenușie între insula lui tata și Uniunea Sovietică (dacă te rătăcești și ajungi acolo, nu te mai întorci niciodată acasă), și totul e cum a fost întotdeauna și cum va fi mereu. Tatăl are o serie de reguli pe care ea le respectă. Regulile sunt un alfabet pe care îl învață înainte să învețe alfabetul adevărat, „A“ este „A“ și „B“ este „B“, nu e nevoie să întrebe, „Z“ se află unde a fost mereu, știe unde se află litera „Z“ în alfabet, iar tata nu se enervează decât rareori pe ea. Se poate enerva foarte tare, „are un temperament groaznic“, zice mama, poate să-și piardă controlul și să urle, dar fata știe când apare furia tatălui și o evită. E subțirică. Subțire ca o peliculă de film, zice tatăl.

Mama vorbește cu tatăl la telefon și se enervează că n-o lasă să bea lapte. El e de părere că laptele face rău la stomac. Tatăl e de părere că multe lucruri fac rău la stomac. Dar mai ales laptele. Mama e de părere că laptele și copiii merg mână-n mână. Toată lumea știe asta. Ce zice tatăl despre lapte e împotriva celor mai elementare concepții despre ce e bine pentru copii. Și, pe lângă asta, zice mama, nu e ca și cum el s-ar implica în vreun fel în creșterea fetiței, dar și în privința asta, și despre *asta* are păreri! Vocea mamei se subțiază puțin, toți copiii trebuie să bea lapte, *mai ales* fata ei, care e atât de

slabă… Aceasta este, din câte știu, singura ceartă dintre mamă și tată în privința creșterii fetiței lor.

Schimbare. Deranj. „Bună, bună. Hai să te văd. Ai crescut. Ce frumoasă te-ai făcut.“ Și atunci își lipește, poate, vârfurile arătătoarelor cu cele de la degetele mari ca să facă un dreptunghi prin care o privește. Închide un ochi și se uită la ea cu celălalt. Face o fotografie. O încadrează între degete. Ea stă complet nemișcată, privind cu seriozitate în dreptunghiul desenat în aer de tatăl ei. Nu e un aparat adevărat – dacă ar fi fost adevărat, s-ar fi răsucit cu viteză pe călcâie, curioasă cum ar arăta în fotografie.

Să fii smuls din tabieturile tale de un copil. Să nu fii lăsat să-ți faci treaba, să scrii. Dar abia acum, exact în momentul în care apare cu geamantanele ei după ce nu s-au mai văzut de un an, abia acum e cu adevărat smuls de la treaba lui. Dansează în curte. El imită un aparat foto cu mâinile și o privește cu un singur ochi deschis. Nu știu cine cară geamantanele înăuntru și cine le despachetează. Sau cine îi pune rochiile, pantalonașii, tricourile pe umerașele din dulap. Probabil că Ingrid. Imediat se va putea duce înapoi în biroul lui (care se află în capătul opus al casei) și va putea continua să lucreze.

Mama fetei, care poartă responsabilitatea ei în toate lunile anului cu excepția lunii iulie și care e de părere că e bine ca copiii să bea lapte, și-ar dori și ea să se închidă într-o cameră și să fie lăsată în pace, și ea ar vrea să poată scrie și să instituie reguli și să aibă un alfabet cum are tata. Dar ea nu poate face asta. Alfabetul mamei se schimbă tot timpul și fetei îi este

imposibil să-l învețe, indiferent cât încearcă. „A“ poate brusc să devină „L“. E de neînțeles. „A“ era „A“, apoi a devenit „L“ sau „X“ sau „U“. Mama a încercat să se mute în fiecare cameră din casă, dar n-a mers. Deranj peste tot.

„Mi se strâng toți nervii“, zicea ea adeseori.

Când mamei i se strâng nervii, ai face bine să fii foarte, foarte cuminte.

Mama și fetița locuiesc într-o casă mare în Strømmen, la mică distanță de Oslo. Dar locuiesc și în multe alte locuri. La început, însă, locuiesc într-o casă mare în Strømmen. În grădină se află o casă de păpuși. Fetița și-a scrijelit inițialele pe zidul ei. Indiferent cum se tot mută mama prin casă, fetița o urmărește peste tot, cerându-i atenție. Vrea să deseneze. Vrea să întrebe ceva. Vrea să-i arate ceva. Vrea să se plimbe cu bicicleta. Vrea să se pieptene. Vrea să danseze. Vrea să stea cuminte în liniște, fără să zică nimic, „promit, promit, nici un cuvânt“. Vrea iar să danseze. În final, nu mai e nici o cameră în casă unde mama să se poată adăposti ca să lucreze, iar atunci își amenajează o încăpere în pivniță. (Casa din Strømmen, spre deosebire de casa de la Hammars, a crescut în adâncime, și nu în lungime.) Dar fetița o găsește și acolo. Mama din pivniță. Mama vrea să scrie o carte, dar nu reușește. Fetița o găsește peste tot și mama își pierde concentrarea. Și, când îți pierzi concentrarea, îi explică mama, e *aproape imposibil* s-o mai regăsești.

Totul era mult mai imprevizibil cu mama decât cu tatăl. Era o chestiune de împrejurări. Tatăl avea să moară primul, ceea ce era trist, desigur, dar nu complet neașteptat, având în vedere cât era de bătrân, și moartea lui se pregătea încet încă

de pe atunci, fapt pe care îl știau și el, și fetița lui, motiv pentru care despărțirile lor de la sfârșitul fiecărei vacanțe erau mereu dureroase. Deveniseră pricepuți la a-și lua rămas-bun. Despărțirile de mama erau total diferite. Fetița țipa cât o ținea gura, iar mama o îmbrățișa spunându-i „Hai, nu plânge acum, fii fetiță mare și nu plânge“, mama o strângea tare la piept, privind în jur și încercând să-i descleștеze mâinile, care o prindeau de diferite părți ale corpului. „Ne vede cineva?“ Mama e mereu atentă la ce vede și crede lumea. Acest copil care urlă. Fetița asta numai piele și os care scoate sunetele astea neomenești.

Tatăl îi spunea mamei că ea e Stradivariusul lui. Adică: un instrument de primă clasă, cu sunet puternic și plin. Mama se bucura nespus de cuvintele astea și le repeta, „a zis că sunt Stradivariusul lui“.

Este vioara mea.

Sunt vioara lui.

Aceasta e una din situațiile în care și mama, și tatăl se lăsau seduși de metafore. Nici unuia dintre ei nu-i păsa sau nici unul nu știa că mai multe studii demonstraseră fără urmă de îndoială că Stradivariusul nu sună mai bine decât alte viori asemănătoare.

Pe de altă parte: ce să spui despre asemenea studii? Tot timpul e cineva în public care șoptește malițios: „Știu cum face trucul ăsta, blufează doar, nu e un magician adevărat“.

Dar ce făcuseră mama și tata aici? Să aud?! E o fetiță! Nu un Stradivarius, cu siguranță. O mică orgă dezacordată, poate, care stă și urlă fiindcă mama vrea să plece. Și tot agățatul ăsta de ea – ce înseamnă? Poate copilul are ceva probleme la cap? Și ce fel de mamă își părăsește fiica atât de des? (Privirile

acuzatoare se îndreptau tot timpul asupra mamei, niciodată asupra tatălui.) Mamei îi păsa foarte mult de ceea ce vede și crede lumea, dar fetiței nu-i păsa deloc. Ea ignora privirile acuzatoare și se agăța de mamă. Gândul de a nu o mai vedea niciodată era insuportabil. Își închipuia diferite moduri de a muri. Se gândea la moartea mamei, în primul rând. Apoi la moartea ei, ca urmare firească a morții mamei. Se putea întâmpla oricând – mama putea muri de boală sau într-un accident de mașină sau de avion, sau putea fi ucisă. Mama, care călătorea peste tot, se putea rătăci într-o țară aflată în război și putea fi împușcată. Fetița n-ar fi putut să sape în sine o gaură îndeajuns de mare care s-o înghită pentru totdeauna dacă mama ei ar fi murit. O iubea pe mama ei cel mai mult din lume. Nu se gândea la dragoste – la cuvântul în sine și la ce însemna. Dacă cineva ar fi întrebat-o despre dragoste, poate ar fi spus că își iubește mama, bunica, pe Iisus (fiindcă mama și bunica susțineau că Iisus o iubește pe ea) și pe pisicile ei, dar că pe mama o iubește cel mai mult. Îi era dor de mama tot timpul, chiar și când se aflau în aceeași cameră. Dragostea fetiței era mai mult decât putea să suporte mama ei. Să aibă copii era mult mai complicat decât anticipase. Brațe și picioare și dinți mari și *zgomot.* Cel mai mult îi plăcea când fetița se ducea la culcare. Fetița mea mică și frumoasă. Dar când erau treji toți era prea mult. Fetiță lipicioasă. Dragoste lipicioasă. Era ca și cum fata ar fi vrut să intre înapoi în ea. Mama n-ar fi recunoscut niciodată că afecțiunea asta lipicioasă o călca pe nervi, fiindcă era, la rândul ei, chinuită de dorințe disperate și de întrebări despre cine și-ar fi dorit să fie și cine era, de fapt, și ce era și ar fi trebuit să fie dragostea. Poate cea mai intimă dorință a ei era să fie iubită necondiționat, dar să-și păstreze,

în același timp, independența. Dar nu mărturisea asta nimănui. E rușinos și egoist să-ți dorești dragoste necondiționată, dar, în același timp, să vrei să fii lăsat în pace. Camerele din forul interior al mamei erau bine izolate una de cealaltă, camere întunecoase și aurite.

***

Nimic nu s-a schimbat la Hammars. Sau schimbarea s-a petrecut atât de treptat, încât nu s-a mai putut observa, iar fetița a trăit foarte mult – până când tatăl a întârziat șaptesprezece minute fără să pară că-și dă seama de asta și semnalând astfel sfârșitul – cu senzația că lucrurile fuseseră dintotdeauna așa cum sunt *în clipa asta*. Ordine și punctualitate. Scaunele se aflau acolo unde se aflaseră mereu. Tablourile atârnau exact unde atârnaseră întotdeauna. Pinii din fața geamurilor erau la fel de încovoiați. Ingrid își împletea părul într-o coadă groasă și cafenie care i se legăna dintr-o parte în alta pe spate când se plimba prin casă, ștergând praful sau bătând pernele.

După un timp au început și Daniel și Maria să vină la Hammars odată cu fetița. Erau mai mari decât ea, dar copii și ei încă. Veneau vara. Și așa era: zile și nopți în casa lungă și joasă înconjurată de mare, pietre, ciulini, maci și întinderi aride care aminteau de savana africană. Verile care semănau una cu cealaltă. În fiecare seară la ora șase, fetița își mânca cina în bucătărie, împreună cu întreaga familie de la Hammars. Ingrid gătea, iar mâncarea era mereu foarte

gustoasă. După masă stăteau cu toții pe banca vopsită în maro cu vedere spre curtea pietruită. La început, acolo se afla o singură mașină, mai târziu, două și, după un timp, a apărut și un jeep roșu. După adăpostul de biciclete se întindea pădurea, cu cele trei cărări. În timp ce tatăl stătea pe bancă cu copiii, Ingrid își fuma acolo țigara zilnică, sprijinindu-se de stâlpul vopsit în maro care susținea acoperișul scund al rastelului.

Banca maronie era caldă și puțin neșlefuită – dacă-ți treceai mâna peste ea, te trezeai cu așchii în palmă. Casa era făcută din lemn și piatră și înconjurată de un zid scund, tot de piatră. Seara, când adulții erau ocupați să citească ziarul, fetița cobora până jos, la mare. Plaja pietroasă și vălurită se termina într-o pantă abruptă și, când ajungea atât de departe, încât putea intre în apă, se întorcea și privea spre casă și spre zidul de piatră. Atunci totul aproape dispărea, totul aluneca într-o ceață de lumină și de gri, de piatră și de cer, lăsându-se spălat de soarele văratic, de timp, de zile, ca și cum cineva ar fi aruncat peste toate o mantie a invizibilității care nu reușea să facă totul complet invizibil, nu, pervazurile și tocurile ușilor erau de culoarea albăstrelelor și se vedeau de departe, o casă *cu siguranță* era acolo și nu se putea ascunde în totalitate.

Uneori, cineva se trezea să zică: „De ce nu stăm pe latura frumoasă a casei, latura cu vedere la mare și la lumina care se schimbă la orizont?“. Dar continuau să stea în fața casei, pe banca maronie, în timp ce Ingrid se sprijinea de stâlp și fuma. Era ca și cum toată lumea participa la fumatul acelei singure țigări.

Tatăl avea o cameră unde stătea și scria în fiecare zi, „Nu mă pot lăuda decât cu faptul că am fost sârguincios“, zicea, fetița numea camera în care tatăl ei obișnuia să lucreze „birou“, care seara se transforma în cinematograf. Tatăl trăgea o pânză albă dintr-un cufăr negru, luminile erau stinse și filmul putea începe. Cufărul negru era atât de lung, încât semăna cu un coșciug atunci când era închis, un coșciug pentru un om foarte subțire, un om desenat de un copil. Cufărul avea o încuietoare simplă și un mâner ca orice alt geamantan sau geantă și stătea, de obicei, pe un suport făcut special pentru el în camera de lucru.

Apoi tatăl îl deschidea, iar coșciugul se desfășura într-un ecran alb ca laptele și atât de mare, încât acoperea întregul perete ca o velă umflată de vânt.

Într-o încăpere mică, separată de biroul tatălui printr-un perete cu geam, se aflau proiectoarele. În primii ani, tata își asumase rolul de proiecționist, dar apoi îl învățase pe fiul lui, Daniel, care primea câte zece coroane pentru fiecare proiecție. Fetița nu avea voie să atingă proiectoarele, era mai strict interzis decât să facă zgomot în timpul siestei, mai strict interzis chiar decât să lase ușile deschise și să stea în curent, aproximativ la fel de strict interzis ca întârziatul. Nimeni nu întârzia la Hammars. Dar, chiar și când erai punctual pur și simplu – stabiliseși o întâlnire și ajunseseși exact când trebuia –, trebuia să spui: „Scuze pentru întârziere“. Acesta era salutul de la Hammars, la fel de recognoscibil ca țipătul pescărușilor vara: „Scuze pentru întârziere!“. Și când se întâmpla, în ciuda așteptărilor, ca cineva să întârzie câteva secunde spunea: „Iartă-mă că am întârziat. Poți să mă ierți?

Nu am nici o scuză!“. Dar asta nu se întâmpla aproape niciodată.

În primii ani, fetița are propria ei vizionare de film la ora șase și jumătate. E așezată într-un fotoliu mare și jerpelit, cu picioarele pe un taburet. Cufărul e deschis și pânza e trasă până la capăt. Ea e subțire ca o crenguță. Are părul lung și despicat la vârfuri și dinții ieșiți în afară. Tatăl a stins lumina, a închis ușa și s-a postat în cămăruța de proiecție.

— OK? strigă el de după ușă.

— OK, răspunde fetița.

Geamurile biroului sunt acoperite, e liniște și întuneric total.

— Te trage curentul?

— Nu.

— Atunci hai să-i dăm drumul!

Dar, după ce fata se obișnuise de multă vreme să vizioneze filme împreună cu adulții, tatăl s-a hotărât să renoveze vechiul hambar, care se afla puțin după gardul viu de liliac de la Dämba. În vara când fetița a împlinit nouă ani, cinematograful era gata, dar nimeni nu-i spunea cinematograful, era numit *bion*[4] și avea o ușă grea, ruginie, cu o gaură imensă a cheii prin care pătrundea lumină. Cinematograful avea cincisprezece locuri – scaune moi, verzi-închis – și două proiectoare moderne turcoaz, care bâzâiau încet în întunericul din spatele unui gemuleț.

Casa de la Hammars avea un hol cu trei uși, una din ele era intrarea principală și conducea direct la banca maronie, cealaltă ducea mai departe în casă, iar a treia se deschidea

spre grădină, care era înconjurată de un zid din piatră. În grădină se aflau o aripă dedicată musafirilor, o spălătorie, o tufă de trandafiri și o piscină.

În primele veri la Hammars, fetiței îi plăcea cel mai mult să stea în debaraua din spălătorie, care ținea loc de uscătorie. Acolo era cald și înghesuit, iar pe podea, sub sârmele pe care erau întinse hainele, se afla un spațiu îngust unde se putea ghemui. În uscătorie atârnau hainele spălate ale lui Ingrid și ale tatălui ei, din care picura apă pe podea sau din care ieșeau aburi, tatăl avea pijamale cu dungi, cămăși de flanel și pantaloni de catifea maro. Hainele lui ocupau cel mai mult loc. Ingrid era micuță și delicată și nu avea atât de multe haine: câteva fuste și bluze. Din când în când, era atârnată și rochia albastră a fetei la capătul uneia din sârme.

Era o înotătoare bună și putea să stea „ore întregi“ în piscină, zicea tatăl, exagerând ca întotdeauna, nu chiar „ore întregi“, zicea fetița. Uneori ieșea în grădină și îi spunea: „Ți s-au albăstrit buzele, ieși în secunda asta“, îi era teamă că fata va răci și că îl va molipsi și pe el, și de aceea își întrerupea ziua de muncă ca să o scoată din apă.

Toate ferestrele trebuiau ținute închise, chiar și în zilele frumoase de vară. Tatălui îi era frică de muște și de curent. Discuțiile cu el începeau, de regulă, în felul următor:

— Te trage curentul?

— Nu.

— Ești sigură?

— Da.

— Nu vreau să răcești.

— Nu sunt răcită.

— Știu, dar nu vreau să răcești.

Dar, în general, fetița avea voie să se bălăcească cât voia. Tatăl stătea în biroul lui și lucra, Ingrid aranja prin casă, în timp ce Daniel era ocupat cu lucrurile cu care-și ocupă timpul băieții mai mari în camerele lor – fetiței nu-i păsa în mod deosebit. Și, când se plictisea să stea în piscină, se furișa în uscătorie. Cel mai frumos era când nu era plin de haine, fiindcă, atunci când toate sârmele uscătorului erau ocupate, fetița abia dacă mai avea loc, și cu cât mai multe haine erau la uscat, cu atât mai cald era în debara, și nu numai cald, dar și umezeală ca într-o junglă; când uscătoria era plină, trebuia să se târască înăuntru, ba chiar să se chinuie să intre, iar dacă hainele erau încă ude, se trezea plesnită peste față și peste corp de mâneci, craci de pantaloni și rochii, ca și cum ar fi fost linsă de niște limbi imense de animal.

Într-o zi, Ingrid a deschis ușa și a dat-o afară. I-a spus că e periculos să stea în uscătorie. Ingrid avea un păr frumos. Era aproape tot timpul împletit, dar, când se dădea vreo petrecere, și-l punea pe bigudiuri de dimineață, astfel încât seara să și-l poată desface, iar el să-i cadă în bucle pe spate.

Multe lucruri erau periculoase. Toate lucrurile obișnuite, firește, ca trasul unei pungi de plastic peste cap (moarte prin sufocare), să te joci având chiloții, costumul de baie sau slipul ud (moarte de la infecție urinară), să răsucești căpușa în direcția greșită când vrei s-o smulgi de pe tine (moarte de la septicemie), să înoți la mai puțin de o oră după ce ai mâncat (moarte de la crampe), să te urci în mașini necunoscute (moarte prin răpire, viol, crimă), să accepți dulciuri de la

străini (moarte prin otrăvire, eventual răpire, viol, crimă) – dar mai existau și pericole specifice la Hammars: să nu te atingi de gunoaiele aduse de valuri pe plaja de lângă casă, sticlele de băutură, pachetele de țigări, sticlele de șampon, cutiile de conservă cu etichete în limbi străine, cu litere străine, să nu atingi, să nu miroși și, pentru numele lui Dumnezeu, să nu bei (moarte prin otrăvire), să nu stai în curent (moarte de la răceală), să nu răcești (moarte prin exil de la Hammars), să nu stai în uscătorie (moarte prin sufocare, eventual prin electrocutare), să nu întârzii (dacă întârziai, moartea devenea o alinare, moartea era probabil singura scuză valabilă pentru lipsa de punctualitate). Dă-i fetiței o hartă, și ea o va urma – nu încalcă nici o regulă, cu excepția aceleia de a nu sta în uscătorie. Ingrid îi spusese de mai multe ori, dar fetița se furișa în continuare acolo, lăsându-se învăluită de căldura umedă. Până când, într-o zi, a găsit lipită pe ușă o foaie liniată pe care se aflau cuvintele în suedeză, scrise cu majuscule, ale tatălui: „ATENȚIE! INTERZIS ACCESUL ÎN USCĂTORIE COPIILOR CARE SE BĂLĂCESC!“.

Tatăl ei vorbea o suedeză frumoasă și avea uneori obiceiul de a-i vorbi fiicei lui la persoana a treia. „Unde va merge fiica mea astăzi?“ Nu folosea în conversații cuvinte în engleză decât atunci când discuta despre piscină, de care era deosebit de mândru. *Swimming pool*-ul. Se întindea în mijlocul grădinii ca o bătrână cochetă și plină de bijuterii, îmbrăcată într-o rochie turcoaz până la glezne. *Swimming pool*-ul avea șase metri lungime și trei metri adâncime în partea lui cea mai adâncă, era dreptunghiular și, da, turcoaz și cu miros de clor, iar în timpul nopții cădeau în el viespi – care ori se scufundau, ori

rămâneau la suprafață, chinuindu-se să scape – și păianjeni, și cărăbuși, și buburuze, și conuri de pin, și uneori chiar păsări. În fiecare dimineață, tot ce căzuse în apă peste noapte trebuia pescuit cu o plasă. Și pentru asta Daniel primea tot zece coroane. Dimineața devreme, devreme de tot, bătrânica stătea întinsă acolo, clipocind și cu o grămadă de gângănii târându-se la suprafața și pe fundul ei, înconjurată de iarbă și pini înalți – o pată strălucitoare turcoaz pe hartă.

L-am auzit pe tatăl meu discutând în engleză cu jurnaliști și studenți la film britanici și americani și avea un accent puternic, în parte suedez, în parte german, în parte rusesc, în parte american, un *sound* ca de jazz care nu îmi amintea de nimic din ce auzisem vreodată și care nu îi e deloc specific lui – „yes, yes, as Faulkner once said, the stories you tell, you never write“[5]. Considera că norvegiana e o limbă frumoasă și repeta adesea cuvântul „buksedrasse“[6], despre care avea impresia că e cuvântul care desemnează costumul de damă cu pantaloni.

Tatăl fetei făcea în fiecare dimineață o baie în piscină. Fetița stătea pitită în spatele tufei de trandafiri și îl privea pe furiș. De fapt, credea că tatăl ei e prea bătrân ca să facă baie dezbrăcat, prea bătrân să facă baie oricum. Serios! Se bălăcea ca un cărăbuș! Făcea întotdeauna baie singur. Dis-de-dimineață. Înainte de micul dejun. Înainte să dispară în biroul lui. Fetița nu știa la ce lucrează el acolo, înăuntru. Scria – asta știa și ea, pe foi galbene, liniate.

Scria vara, iar în restul anului făcea filme sau lucra la teatru.

Uneori stătea cu o doamnă în aripa pentru oaspeți și „tăia filmul“, era pe vremea când fâșiile de celuloid pe care se aflau filmele erau tăiate și lipite manual, stătuse o vară întreagă la *Flautul fermecat*[7], ca, la sfârșit, libretul lui Emanuel Schikaneder și muzica lui Mozart să inunde grădina, a fost singura vară în care ferestrele fuseseră larg deschise și întreaga insulă asculta cu atenție. Tamino cânta despre iubita lui, Pamina, și întreba: „O voi mai vedea oare vreodată?“, iar corul îi răspundea: „Curând… curând… sau niciodată“.

Dar când tatăl nu era ocupat cu tăiatul filmului, stătea și scria, iar după-amiaza îi înmâna lui Ingrid teancul de foi galbene și liniate. Ea îi înțelegea scrisul, aproape nimeni altcineva nu reușea, și copia totul la mașina de scris. Când tatăl stătea și scria, nu putea fi întrerupt sub nici un pretext, fetița știa asta foarte bine, „E temperamental“, îi spusese mama înainte s-o trimită să stea o vară în casa care fusese construită cândva chiar pentru ea, „Ce înseamnă «temperamental»?“, întrebase fata, „Înseamnă că se poate enerva foarte repede“, îi răspunsese mama, „E periculos?“ întrebase fata, „Nu“, fusese răspunsul, dar apoi mama ezitase puțin, „Sau ba da, e periculos dacă îi rănești pe ceilalți, dar, dacă nu arăți niciodată celorlalți că ești nervos sau trist sau îngrijorat, ți se poate pune un nod în stomac, iar asta e periculos“, „Tati are nod în stomac?“ întrebase fata, „Nu, nu are nici un nod în stomac, doar că uneori se enervează și îl ia gura pe dinainte… și țipă, și urlă… și atunci li se pune altora un nod în stomac… asta vreau să spun prin «temeperamental»… îi sare țandăra… „Sare țandăra?“ întrebase fata, „ce-i aia?“ Mama oftase, „Înseamnă că… e

atunci când aprinzi un chibrit și, brusc, dai foc la casă…“ „Aaaa, da“, răspunsese fata, care știa foarte bine că nu trebuie să-l deranjeze pe tatăl ei de la lucru, dar o făcea uneori oricum. Bătea la ușa biroului și îi spunea că trebuie neapărat să vină – e un păianjen în camera ei și trebuie să-l ia de-acolo. Îi era prea frică să mai intre în cameră până nu venea tatăl ei să-l scoată. Sau un cărăbuș. Sau o viespe. Tatăl nu începea să urle. Nu începea să ardă totul în jur, ca un chibrit. Ofta ușor și se ridica de la birou și o urma prin sufragerie și bucătărie până în camera ei. Era atât, atât de slabă, ca și cum insectele ar fi fost rudele ei, nu tatăl. Iar lui îi plăceau cuvintele pe care le chițăia ea în norvegiană. *Øyenstikker.* Ei îi plăceau cuvintele din suedeză. *Trollslända*[8]. Nu îi era frică de el. Îi era frică de tăuni. *Broms.* Și de tipulide. *Harkrank.*

Când a mai crescut și vorbea fluent suedeză, o ruga să vorbească în norvegiană. În orice caz, când vorbea cu el. Zicea că, atunci când vorbește suedeză, vocea i se ridică și capătă un timbru subțire ca atunci când era mică și că acum, că a crescut, ar trebui ca și vocea să și-o păstreze cu un ton mai jos. Era, considera el, mai de bun-gust. Și timbrul acela mai gros îl avea doar când vorbea norvegiană.

Dar avusese cândva 113 centimetri înălțime și se putea ascunde în spatele unei tufe de trandafiri fără să fie văzută de tatăl ei și-l putea deranja de la treabă dacă găsea un miriapod în cameră care trebuia lichidat. *Tusenfoting. Kyrkmack. Lockespindel.*[9]

Poate ar trebui să-i dau un nume acestei fete. De altfel, pot la fel de bine s-o numesc în continuare „fata“, „fetița“. Când

tatăl a împlinit șaizeci de ani, i-a invitat la Hammars, la petrecerea de ziua lui, pe toți cei nouă copii ai săi. Asta era în vara lui 1978 – vara în care fetița a împlinit doisprezece ani. Nu-mi amintesc exact cum i-a fost prezentată această petrecere – prima din multele petreceri –, încă nu știa că are atât de mulți frați și surori, sau poate știa într-un mod foarte abstract, cam la fel cum știa și că Norvegia are multe județe. Tocmai terminase clasa a cincea și urma să se mute în Statele Unite cu mama ei și să înceapă școala acolo. Profesorul de geografie se numea Jørgensen și avea să-i fie dor de el. Era bună la geografie. Hărțile erau specialitatea ei. Și, da, știa că erau nouă frați și surori, dar o știa la fel cum știa că nouă din cele mai mari cascade ale lumii se află în Norvegia. Scrisese în caiet numele lor: Mardalsfossen, Mongefossen, Vedalsfossen, Opo, Langfossen, Skykkjedalsfossen, Ramnefjellsfossen, Ormalifossen, Sundifoss. În afară de Daniel și de Maria, pe care îi știa dinainte, nu-și văzuse frații și surorile decât în fotografii. Mulți cred că Voringsfossen este una din cele mai mari cascade din țară, dar nu e așa. Ba chiar dimpotrivă. Ca să vezi cât ne putem înșela, spunea Jørgensen. Era ziua dinaintea petrecerii de ziua tatălui, ziua lui era pe 14 iulie, ziua națională a Franței, și urma să-i întâlnească pe toți ceilalți frați și surori *odată.* Stătea pe banca maronie din fața casei, așteptând. Din când în când se ridica și mergea până la marginea pădurii, culegând fragi, pe care le înfigea într-un fir de pai. Apoi se așeza la loc. Voia să păstreze câteva fragi și pentru vreuna din surorile ei, avea patru, dar, după un timp, fiindcă întârziau să apară, le-a mâncat pe toate. Rochia ei de vară, decolorată de la atâta spălat, îi ajungea până la fund. Avea înțepături de țânțari pe pulpe și pe mâini. Nici un loc pe

lumea asta nu era la fel de liniștit ca Hammars când stătea de una singură pe bancă și privea lăcustele trezindu-se pe zidul de piatră. Mașinile care se apropiau de casă puteau fi auzite de la mare depărtare. De obicei, când auzea vreuna, alerga pe drum până la șanțul care, conform tatălui ei, desemna marginea proprietății și dădea din brațe spre ea, să se întoarcă de unde venise. Musafirii nu erau bine-veniți acolo. Dar în ziua aia nu s-a îndreptat spre drum, ca de obicei, să gonească nepoftiții. Tatăl ei sigur regreta deja decizia de-a da nenorocita de petrecere. Crezuse că e o idee bună – o idee de-a dreptul distractivă! – atunci când îi venise prima oară. Toți copiii lui la o petrecere. Dar trebuie să te păzești de ideile bune, scria Aksel Sandemose, pe care tata îl mai cita din când în când, altfel riști să fii atât de încântat de ele, încât să pierzi orice altceva din vedere. Sandemose vorbea despre scris, dar sigur că se aplica și când invitai oameni la petrecere. Și, pe lângă asta, fata avea impresia că petrecerea nu fusese doar ideea tatălui ei, ci și a lui Ingrid. Dacă toți copiii *lui* aveau voie să vină la Hammars, sigur că și toți copiii *ei* aveau voie să vină în vizită. Nu doar Maria, cea mai mică, dar și ceilalți trei. Ingrid își lăsase copiii când se căsătorise cu tatăl ei și acum îi era dor de ei tot timpul, dar noul ei soț voia ca ei să rămână singuri. Nici un copil. Se așteptaseră atât de mult timp unul pe celălalt, în timpul numeroaselor lui căsnicii și aventuri și al căsătoriei ei cu baronul. Sau era conte? Așa e dragostea. Să stai pe banca maronie și cineva să zică „Așa e dragostea“. Mama fetei dădea din cap când se aducea vorba despre aventurile tatălui, nu voia să audă despre soția numărul cinci și nici despre soția numărul patru, „să n-aud de ele“, rareori vrei să auzi despre cine a fost înaintea ta și cine îți urmează.

Mamei nu-i plăcea să fie aceea dintre patru și cinci. Cine era ea atunci? Patru și jumătate?

Tatăl zicea că, atunci când va împlini șaptezeci de ani, își va invita la aniversare toate nevestele și mamele copiilor lui, precum și pe femeile care nu deveniseră nici neveste, nici mame, dar care jucaseră un rol într-un fel sau altul. Ele cum se numeau? Dar acum împlinește șaizeci de ani, nu șaptezeci, și fata își așteaptă pe banca maronie frații și surorile, iar mâine, în ziua cea mare, tatălui i se vor face fotografii cu o coroniță de flori în păr, înconjurat de Ingrid și de copii, pe scările de la Dämba. Fata s-a întors și a privit spre drum, apoi s-a scărpinat pe picior. Tatăl zicea că prima înțepătură de țânțar e cea mai plăcută, apare din senin într-o parte sau alta a corpului și e albă și nouă și puțin roz și strigă „scarpină-mă, scarpină-mă!“. Când ai multe înțepături nu mai e atât de plăcut, pielea e iritată, înțepăturile nu mai strigă nimic, nu mai scot nici un sunet, iar scărpinatul te ține treaz toată noaptea. Când a auzit prima mașină, s-a ridicat, așezându-se la fel de repede înapoi. Acum vin. *Acum vin!* A privit în jur. Unde era toată lumea? „Tati! Ingrid! Daniel! Maria! Haideți! Acum vin!“ Apoi au apărut toate pe rând, întâi o singură mașină a intrat virând pe pietrișul curții, apoi a doua și apoi încă una, și din mașini au început să coboare femei și bărbați tineri, *frații și surorile ei*, împreună cu iubiții și iubitele lor și geamantane și eșarfe de mătase și buze roșii și râsete și pantaloni largi și păr și voci. Unde era tatăl ei? Era măcar acolo când au ajuns, sau își căutase refugiu în biroul lui? Nu conta atât de mult. Era un om bătrân pe care îl durea tot timpul stomacul și care ura vizitele. „Iată! Iată mica mea familie!“ În curte s-au strâns din ce în ce mai mulți oameni.

Fata a început să râdă. Nu era o familie *mică.* Era o familie *mare.* Uite – acolo e Jan. El e cel mai în vârstă și cel mai inteligent și a venit cu soția și copiii. Mai încolo – femeia aceea care locuiește în Londra și zâmbește ca un star de cinema. Și acolo e pilotul de avion. Fata știa că unul din frații ei era pilot de avion și zbura în fiecare săptămână peste Oceanul Atlantic. Era cel mai înalt dintre ei, și-a dat seama că e el din momentul în care l-a văzut, el s-a învârtit puțin prin curte și, când a dat cu ochii de ea, a pus jos geamantanul și a deschis brațele larg, era înalt ca un brad și subțire și, pe deasupra, cel mai frumos bărbat pe care îl văzuse în viața ei, și, în ciuda vârstei sale fragede, văzuse *mulți*. I-a alergat în brațe și el a ridicat-o atât de sus și a învârtit-o atât de repede, încât aproape a rămas fără suflare, dar, în loc să rămână fără suflare, a deschis ochii încet, ca și cum s-ar fi aflat sub apă, iar acolo sus, în brațele lui, vedea nu numai Hammars cu câmpiile ei întinse, oile, pe care locuitorii insulei le numeau „miei“ indiferent dacă erau de-abia născute sau adulte, și casele vechi de calcar, dar și întreaga insulă Fårö, de la cariera de calcar din Norsholmen până la cimitirul englezesc la sud de Dämba și la dunele de nisip din Ullahau, unde fata auzise că te puteai da cu sania iarna, de la alimentara de mai jos de biserică și plajele de la Sudersand, Ekeviken și Norsta Aurar până hăt departe, la formațiunile stâncoase de la Langhammars și Digerhuvud, și, când a crezut că fratele ei avea s-o pună jos, brațele lui s-au lungit și mai tare, iar ea a urcat și mai mult, ajungând să vadă întreaga mare și orizontul și, la capăt de tot, Cortina de Fier, de unde, dacă aveai nenorocul să treci dincolo, nu te mai puteai întoarce nicicând.

Soră pe jumătate și frate pe jumătate – ca și cum nu ar fi fost de-adevăratelea. Pe jumătate născut, pe jumătate trăind, pe jumătate ținut minte, pe jumătate uitat – copii fantomatici care dispăreau în tufele de liliac sau cădeau printre barele opreliștii pentru vite[10]. Seara s-a dat petrecerea de ziua tatălui la Dämba, iar fata a dansat în viteză rotindu-se, și tot rotindu-se, până când hainele aproape i-au zburat de pe trup.

A primit de la tatăl ei un caiet de notițe verde cu foi liniate, i-a spus să aibă în vedere să țină un jurnal. Sora ei mai mare, Maria, scria în fiecare zi în jurnal, făcuse asta de când era mai mică decât ea. Dacă nu scrii în jurnal, ajungi să uiți totul. Dar ea nu voia să scrie în jurnal. În schimb, a inventat o limbă secretă și a umplut caietul verde cu tabele și cuvinte de neînțeles: „Ivoefo qqjttfsS j tåmb“. A desenat și hărți. Sute de hărți. Multe din ele ale insulei Fårö. Proporțiile nu erau așa de precise, însă ce conta erau marginile insulei. După banca maronie se afla adăpostul pentru biciclete, iar după adăpost, pădurea cu cele trei cărări. Una din ele ducea către Marea Baltică, alta, către o mică magazie din pădure, iar a treia, într-un luminiș sau o poiană unde tata își construise o nouă casă.

Tatăl plănuia ca în casa cea nouă – toate casele aveau un nume, iar casa cea nouă fusese botezată Ängen[11] – să locuiască împreună cu Ingrid când vor îmbătrâni. Urmau să locuiască la Hammars în timpul verii și la Ängen în timpul iernii. Uneori, zicea, bătea vântul atât de tare dinspre mare, încât era imposibil să doarmă la Hammars. Atunci își dorea, firește, să doarmă altundeva. Și Ingrid la fel. Dar Ingrid a murit între timp, lăsându-l pe tata zdrobit de durere.

Unele veri erau răcoroase, se spunea mereu că e cea mai rece vară înregistrată vreodată. Tatălui îi plăcea cel mai mult ploaia. Susținea că cele mai groaznice coșmaruri se desfășoară în lumina orbitoare a soarelui. Când fetița era mai mică, nu avea voie să vină în dormitorul lui Ingrid și al tatălui ei până când omul de la radio nu citea prognoza meteo și temperaturile din toată țara. Abia după ce bărbatul zicea „Visby, 17 grade“, intrarea era liberă. Atunci fata se putea scula din pat și putea merge să-i trezească și pe ei. Frații și surorile ei locuiau pe rând la Ängen cu iubitele și iubiții lor, soții, soțiile și copiii. Fata nu mai era cea mai mică din familie. Mai era o casă mai departe, spre Sudersand, Karlberga, care mai târziu a fost și vândută, apoi mai era căsuța de la mare, la distanță de o plimbare scurtă de casa de la Hammars, unde frații ei poposeau cu iubitele lor.

Fetiței îi plăcea, când era mică, să facă liste și să țină socoteli, iar dacă cineva o întreba ceva despre tatăl ei, ar fi putut să-i răspundă: „Tatăl meu are patru case, două mașini, cinci neveste, o piscină, nouă copii și un cinematograf“.

Tata și Ingrid nu au locuit niciodată în casa de la Ängen, dar Ingrid a amenajat-o exact după gustul ei înainte să moară.

Jan a locuit acolo câteva luni cu copiii lui. Fusese inițial conductor de tren, dar apoi a devenit regizor de teatru. *Regele Lear* nu e despre un om care devine rege, ci despre un rege care vrea să fie mai uman. Și *ăsta*, spunea Jan ridicând mâna, ăsta e cel mai dificil lucru. Toată lumea poate fi rege! Jan era un soi de șef printre copiii tatei. Într-o vară a propus să instalăm un cort între casa de la Hammars și casa de la Ängen.

Numai așa familia în continuă creștere putea avea loc să doarmă în perioada din jurul zilei de naștere a tatălui. Tata a strigat că el nu vrea nici un nenorocit de cort în curte, nici o șansă, la dracu', acum mi-a ajuns, nu veniți voi aici crezând că faceți ce vreți!

Fata a locuit o perioadă în Statele Unite înainte să se întoarcă în Norvegia, care era țara ei natală. S-a căsătorit și a făcut un copil, un băiat, care a luat numele tatălui lui, Olav, dar pe care toată lumea îl striga Ola. Nu mai era mică, dar încă avea hărțile. Vara, locuia la Ängen. Ola juca fotbal în fiecare seară pe iarba din fața casei.

Arta de a povesti ceva în absența cuvintelor – ce s-a întâmplat cu ea, întreba tatăl, proiectând filme mute în cinematograful lui din hambar după-amiezile. „Asta face parte din educația ta", îi spunea fetiței pe când era încă mică. „Privește și învață." De data aceasta, Åke era cel care stătea în cămăruța din spate și se ocupa de proiecție. Apoi a fost Cecilia. Stătea desculță după geam, înaltă, bronzată și frumoasă, așteptând un semnal de la tata. Brațul ridicat. O mișcare a mâinii, un semn. Lumina se stingea. Începea filmul. *Dragoste de după-amiază.* Și Jan era acolo. Câteva fiice de-ale tatălui ei veniseră și ele. Într-una din veri, Käbi a venit să stea în casa de la Dämba, apoi a venit în fiecare vară. Cu mult timp în urmă, ea și tatăl fetei fuseseră căsătoriți și avuseseră un copil, pe Daniel, iar acum erau prieteni și luau cina împreună în fiecare duminică, apoi ea îi cânta ceva la pian. Când Käbi venea să se uite la film, parcurgea distanța dintre case îmbrăcată într-o rochie lungă și cu o pălărie imensă pe cap, ca

în fotografia aceea în care Françoise Gilot se îndreaptă spre aparatul de fotografiat, iar Picasso se grăbește după ea cu o umbrelă. Tata nu se grăbea după Käbi cu o umbrelă, dar o aștepta și îi spunea „doamnă“ și nu lua în seamă când, în mijlocul filmului, ea făcea zgomot cu sticla de apă sau ronțăia alunele pe care și le adusese într-un bol. Nimeni altcineva nu-și aducea alune sau vreo sticlă de apă, nimeni altcineva nu scotea vreun zgomot. N-ar fi trecut neobservat. Unii veneau și plecau, așa se derulau după-amiezile, și alții erau tot timpul acolo. Înainte de a intra și de a-și lua locurile în primire, stăteau puțin pe o bancă, la intrare. Trebuie să-ți obișnuiești urechile cu sunetul și ochii cu întunericul, zicea tata. Nu doar să intri și să ieși din sală, pur și simplu. La mijlocul lui iulie, exact în a cincisprezecea zi, la o zi după ziua lui de naștere, peste Dämba au zburat culicii. Zburau la altitudine mică și în stoluri mari.

— Privește! a zis tatăl, arătând cu degetul spre covorul negru de ciocuri și pene care se derula deasupra lor. Acum pleacă din Dämba și își încep călătoria spre sud, spre țările calde. Zâmbea. Nu-i incredibil? În fiecare an în *exact* aceeași zi.

Era un om punctual, care știa să aprecieze și punctualitatea celorlalți, chiar și a păsărilor, și care avea un talent al lui pentru despărțiri.

Fata s-a despărțit după un timp de tatăl fiului ei, iar după un an a întâlnit un alt bărbat. O să te facă foarte nefericită, i-a spus tatăl ei, puțin dramatic. Era un bărbat frumos, iar ea era îndrăgostită.

Într-o seară de iarnă, vorbea la telefon cu fratele ei Jan. A întrebat-o cum merge cu noul ei iubit și ea i-a povestit că se despărțise de ea, iar Jan i-a spus că leucemia de care suferea el avea o rată de supraviețuire destul de ridicată, poate chiar de până la optzeci la sută, dar că ultimele nopți fuseseră un coșmar; e ciudat când mă gândesc că biletul meu a fost doar pe cincizeci și patru de ani, a adăugat.

***

Bărbatul cel nou al fetei s-a întors la ea și au devenit din nou iubiți. Când s-au căsătorit, în sfârșit, abia-și mai trăgeau sufletul, ca și cum ar fi alergat până la altar. După o vreme, li s-a născut o fată, căreia i-au dat numele Eva. Vara mergeau la Hammars și stăteau în casa din Ängen. Deasupra mesei din bucătărie atârna o lampă galbenă cu un abajur creponat care era cu fiecare an mai uzat și mai ponosit.

***

Tatăl își conducea jeepul roșu între Hammars și Dämba de câteva ori pe zi. Drumul cu mașina dura zece minute. La ora trei după-amiaza începea proiecția de film. Dar ei se întâlneau la trei fără zece în fața hambarului. Odată a zis că ar vrea să construiască o linie de cale ferată între Hammars și Dämba și să meargă la cinematograf cu o locomotivă cu aburi.

Spre seară, după film, conducea și până la Fårösund, să-și cumpere ziare. Ca să ajungi de pe insula Fårö la Fårösund, trebuie să iei unul din feriboturile galbene care traversează la intervale regulate strâmtoarea. Drumul durează cinci minute. Vara, cursele sunt destul de dese, aproximativ la cinci minute, dar toamna și iarna e doar o cursă pe oră. Feribotul e punctual. Imaginează-ți că ești singurul care vrea să traverseze strâmtoarea. E spre sfârșitul lunii octombrie. Imaginează-ți că ești la volan și conduci cât poți de repede. Drumul care duce la rampa feribotului e lung și drept și oamenii care lucrează pe feribot te văd de departe. Treci de biserică, de câmpuri, de miei, de pini și de o moară veche. Ei te văd, dar ai ajuns prea târziu, nu vor aștepta după tine. Coboară bariera, iar tu auzi sunetul metalic pe care-l scoate când se lovește de stâlpul care o susține, chiar dacă ai geamurile închise, ei apoi ridică platforma și își încep drumul spre Fårösund.

***

A îmbătrânit, era bătrân, zicea că lucrurile încep să dispară.

— Ce lucruri?

— Cuvinte. Amintiri.

Nu se gândea atât de mult la asta. Memoria lui era mai bună decât a ei. Aparent, nimic nu se schimbase. Ținea minte nume, ani, evenimente istorice, filme, imagini, piese muzicale. Spunea mereu aceleași povești, dar mereu fusese așa, era

parte din repertoriul verii. Poate timpul dintre dățile în care își repeta poveștile se scurtase, dar nu existau semne evidente.

Un bilețel galben pe masă în bucătăria din Ängen, nedatat:

Iubita Mea
Mezină!
Fii cât se poate de bine-venită împreună cu Ola (Olav?) și dragii tăi prieteni.
Tu, care vii cu vara (indiferent de vreme).

Îmbrățișări
Tata[12].

Îi plăcea să-și tureze jeepul roșu. Voia să se facă auzit, voia ca lumea să audă când se apropie. Fata, care nu mai era o fetiță, ci o femeie adultă și mama a doi copii, își închipuie un nor de praf și un obiect roșu deplasându-se prin pădure. Ascultă ce gălăgie sunt în stare să fac! Fii atentă cum zbor! Acum ia curba cu o viteză nebună, apasă frâna, care scârțâie tare, apoi mai accelerează puțin în gol, de dragul sunetului, și oprește motorul. Deschide ușa, își scoate bastonul și face o încercare de a sări din mașină.

Ceasul arată exact trei fără zece.

— Ce cuvinte au început să dispară?

— A, nu știu… Stau în jeep, cu motorul oprit, nu mai e aproape nici o mașină pe feribot, îi fac cu mâna căpitanului feribotului și el îmi întoarce salutul. Cred că lucrează pe acest feribot de vreo patruzeci de ani. Vara e pe sfârșite. Lumina cenușie s-a întors. Pe punte, la balustradă, stă o fată. Pare de

douăzeci și ceva de ani, întoarce capul. Sunt pe drum spre Fårösund să-mi cumpăr ziare. Brusc, cerul se deschide și începe să plouă torențial. Fata privește spre cer, dar nu se mișcă de acolo. Feribotul bubuie surd în apă. Plouă torențial și eu dau drumul la… știi ce zic? Totul se oprește aici. Începe să plouă, fata își îndreaptă fața spre cer și eu dau drumul la… da, cum se numește chestia aia…? Ce pornești la mașină când începe să plouă și se mișcă dintr-o parte în alta și face vâj-vâj-vâj?

— Ștergătoare?

— Exact! Ștergătoare!

— Ai uitat că se numesc ștergătoare?

— Ca o pată albă pe creier, uitat, evaporat. Mi se întâmplă tot timpul. Încep să uit lucruri.

Ai nevoie de câteva minute să-ți obișnuiești ochii cu întunericul. Nu poți doar să intri și să ieși din sală, pur și simplu. Ne repetă asta an după an. În unele veri își lasă părul și barba să crească, în altele se rade de tot. Un semn pe obrazul drept, care crește tot mai mult cu fiecare an, și ochelari mari de soare maro-închis. E puțin mai slab acum. Și eu sunt mai înaltă decât el.

— A, bună, zice, dându-se cu grijă jos din jeep. Hai să ne așezăm puțin pe bancă înainte să intrăm.

***

În toamna lui 2006, am mers la Hammars cu mașina. Soțul meu conducea. Ne-am luat doar fiica și am pornit. Nu-l mai

văzusem pe tata de la începutul lui august. Stabiliserăm să ne întâlnim în fața cinematografului.

Discutaserăm la telefon cu câteva zile în urmă. Nu fusese o discuție foarte lungă.

— La ce ne uităm?

— Eh, o să vezi când vii.

— Abia aștept.

— Și eu. Sunteți bine-veniți.

— Ne vedem la ora obișnuită?

— La ora obișnuită.

Stăteam cu Cecilia și așteptam în vremea mohorâtă de toamnă. Cecilia era din Dalarna. Avea părul lung și negru și o geacă cu glugă. Vara umbla desculță. Când a murit Ingrid, ea s-a ocupat de toate chestiunile practice. Ea proiecta filmul de după-amiază. Era singura care avea voie să atingă proiectoarele vechi ale tatei, pe care le iubea mai mult decât orice pe lume. „Sunt niște vechituri încă frumoase“, zicea. „Dar se țin bine, să știi. Să-i ia dracu’ cu toate căcaturile alea digitale.“

Uneori mai acceptă vizite și în afara sezonului de vară, dar în general e singur.

Mă uit la ceas și apoi în jos pe drum. E trei fără opt minute. E liniște, nu se apropie nici o mașină.

Mă întorc spre Cecilia.

— Întârzie.

— Da, se mai întâmplă.

— Ce?

Își bagă mâinile adânc în buzunare.

— Se mai întâmplă… Nu e ceva neobișnuit.

— Nu e neobișnuit… ce vrei să spui?

Mă uit la ceas.

— E trei fără cinci.

— Da, și? Nu începem înainte de trei.

Nu mă privește.

— Cecilia. *Întârzie*… tatăl meu întârzie. Trebuia să ajungă la trei fără zece. Nu te îngrijorează? Pe mine mă îngrijorează.

Oftează, mă privește.

— Prima oară când s-a întâmplat m-am îngrijorat și eu, era iarna trecută și așteptasem vreo șase-șapte minute, iar când nu a mai apărut, m-am dus să văd ce-i cu el. Atunci ieșise de pe drum cu mașina, deschisese portiera, încercase să coboare, se împiedicase și căzuse. L-am găsit zăcând într-un șanț.

— Dar atunci trebuie să vedem ce-i cu el!

— Poți să mergi, dacă vrei, dar după ziua aia a mai întârziat de multe ori, și nu pentru că ar fi zăcut de fiecare dată într-un șanț. O să apară imediat, o să vezi. Dacă întârzie mai mult, o să mă duc să văd unde este.

Așteptăm în continuare, fără să ne spunem nimic. Mă uit din nou la ceas. E trei și cinci minute. Un țiclean zboară peste câmpurile cenușii, spre mlaștină. Încă nimic. Îmi doresc ca totul să fie ca înainte, și totul în jurul meu devine ca înainte. Peisajul ăsta nu se va schimba niciodată. Dar indiferent unde stau sau unde merg, indiferent ce zic sau gândesc, oriunde mă uit, ora la care trebuia să ne întâlnim, trei fără zece, a trecut de mult. Apoi aud jeepul apropiindu-se cu viteză nebună pe drum. Ciripitul modest al păsărilor e înecat de huruitul motorului. Ochelarii lui sunt atât de mari, că îi acoperă toată fața – arată ca un animal nocturn. Frânează brusc, deschide

ușa, își apucă bastonul. E trei și șapte minute. O întârziere de șaptesprezece minute. Își dă jos ochelarii și vine spre mine cu brațele întinse.

Nu spune „Scuze pentru întârziere“. Sau „Iartă-mă că am întârziat“.

Tata mă ia în brațe și ne îndreptăm spre ușă. Mă cuibăresc în brațele lui.

— Ei! Iată-te! Bine-ai venit! zice el. Ai venit bine? Hai, hai să ne așezăm o secundă pe bancă înainte să intrăm la film.

1. *Körkarlen*, film regizat de Victor Sjöström în 1921, care a reprezentat o puternică influență asupra cinematografiei lui Ingmar Bergman.
2. Citat din sus-numitul film, desemnând călătoria prin care căruțașul adună sufletele celor decedați pentru stăpânul său, moartea.
3. Versuri din *Sjørøvervisa* („Balada piraților“), un cântec pentru copii.
4. Cuvântul suedez pentru „cinematograf“.
5. „Da, da, cum a spus odată Faulkner, poveștile pe care le spui nu le scrii niciodată“ (în engl., în orig.).
6. Cuvântul corect este „buksedrakt“.
7. *Trollflöjten*, film din 1975 al lui Ingmar Bergman, realizat după opera cu același nume a lui Mozart, *Die Zauberflöte.*
8. *Øyenstikker* și *trollslända* înseamnă „libelulă“ în norvegiană, respectiv suedeză.
9. În suedeză, „miriapod“, „vaca-Domnului“, respectiv „păianjen-de-câmp“.
10. *Ferristen,* șanț acoperit cu un grilaj de lemn sau fier care împiedică vacile și alte copitate să treacă, având între bare un spațiu prea mare pentru copite, dar peste care se poate trece cu mașina.
11. În suedeză, „poiană“, „miriște“.
12. În original, formula de încheiere este în suedeză.

II

BOBINE

Ai mai progresat cu memoriile tale?
Ai încercat să folosești un reportofon?

SAMUEL BECKETT într-o scrisoare către Thomas MacGreevy

AM O CURBURĂ pronunțată în linia care se întinde de la șolduri la vertebrele gâtului. Nu e vizibilă pentru nimeni în afară de mine. Cred că din cauza genții. O burdușesc constant cu lucruri pe care uit să le scot apoi. Adesea, când bag mâna să caut ceva, mă înțep în diferite obiecte, un ac de siguranță îndoit, de pildă, sau un ac de cusut. Nu-mi dau seama de ce am ace de cusut în geantă. Nu știu să cos și n-am mai cusut de când eram o fetiță în clasa a cincea și trebuia să cos o perniță. A durat incredibil de mult s-o termin și mi-era groază de orele de lucru manual, nu făceam nici un progres, iar perna nu era niciodată gata, niciodată frumoasă, continuam să cos la ea fără încetare, în timp ce toți ceilalți le terminaseră pe ale lor. Venise iarna și ninsese încontinuu câteva zile, era întuneric dimineața, când începea prima oră, și la fel de întuneric seara, când plecam acasă. Săptămânile treceau. Când, în sfârșit, perna a fost gata, mi se părea că arată ca un nor roșu, cu vată ieșind pe la fiecare colț și cusături grosolane, dar profesoara de lucru manual avea o migrenă și *nu* i se părea că arată ca un nor roșu. N-ai reușit s-o închizi cum trebuie! mi-a strigat, și vocea ei a reverberat pe scări în jos, în curtea școlii, în colțurile căreia grămezile murdare de zăpadă începuseră să se topească. Avea o respirație lăptoasă, al cărei miros greu nu dispărea niciodată, în ciuda faptului că sugea tot timpul niște bomboane de lemn-dulce mirosind puternic a amoniac, era un miros care-i ieșea prin pori și cred că era mirosul oboselii, sau

poate simțeam, chiar dacă n-aș fi gândit în felul ăsta atunci, că se recunoștea în perna pe care o cususem și că, indiferent cât își cosea ea însăși marginile, nu reușea să se închidă cum trebuie.

Niciodată nu m-am înțepat într-un fus și niciodată n-am căzut într-un somn de o sută de ani, m-am mai prăbușit de somn, sigur, dar niciodată pentru o sută de ani, fiindcă rareori reușesc să dorm mai mult de patru ore legate, cinci dacă am noroc, odată m-am înțepat într-un ac de brad, era vară și umblam cu câteva crenguțe din bradul de Crăciun de anul trecut în geantă, dar nu știu cum ajunseseră acolo, sub telefon, portofel și oglindă. M-am înțepat în ace, tulpini subțiri, într-o bucată de con – în geanta mea crește o pădure de frunze uscate, păpădii, coada-șoricelului și tot felul de ierburi.

Fiica mea îmi dăruiește flori, luciu de buze, elastice de păr, frunze de care să am grijă, odată mi-a dat un desen cu un copac. Era înalt și verde, cu un trunchi gros și maro și două ramuri care se întindeau spre cer. Era pe vremea când încă o luam de la școală. Acum se duce și se întoarce de la școală cu prietenii ei.

Ar fi trebuit să împăturesc frumos desenul și să-l lipesc pe ușa de la frigider, însă mi-a rămas în geantă și s-a mototolit. „Dar era pentru tine. Nu-l voiai?“ Se întâmplă adesea ca eu și fiica mea să folosim aceeași perie de păr, care se află și ea în geantă; adesea își perie părul atât de tare, încât câteva fire se smulg și rămân în dinții periei.

Mulți ani l-am purtat pe tatăl meu – sau ce mai rămăsese din el – în geantă. El a murit în vara lui 2007 și a rămas acolo câțiva ani, hurducându-se împreună cu celelalte lucruri.

Îmi rămăseseră din el șase înregistrări pe casetă din ultima vară împreună. Vocea lui. Apoi liniștea. Apoi vocea mea și toate celelalte sunete pe care nu le pot identifica, pe care microfonul le-a înregistrat oricum și pe care le pot numi, imprecis, zgomot de fundal. Înregistrările au fost făcute cu un reportofon gri minuscul, de mărimea unui deget mai gros. Știam că va trebui să mă confrunt cu ele cândva. Cu înregistrările, adică. Trebuia să le ascult. Era tatăl meu. Stătea în geanta mea. Sigur erau multe alte locuri mai bune în care l-aș fi putut păstra. Într-un seif, de exemplu, sau într-un fișet, sau într-un cufăr.

A SPUS CĂ AU ÎNCEPUT să lipsească lucruri. A spus că au început să dispară cuvintele. Dacă ar fi fost mai tânăr, ar fi scris o carte despre îmbătrânire. Dar acum, că era bătrân, nu mai îndrăznea. Nu mai avea forța pe care o avusese când era mai tânăr. Acest raționament a dus la ideea – nu mai știu a cui a fost – că ar trebui să scriem o carte împreună. Eu urma să pun întrebările, iar el, să răspundă, urma să transcriu discuția noastră, iar apoi, pornind de la materialul obținut, să prelucrăm totul până ajungeam la schița unei cărți. Când cartea era publicată, urma să luăm jeepul și să facem un turneu de promovare.

Avea optzeci și șapte de ani când ne-a venit ideea cărții. Uneori mai uita cuvinte sau le amesteca, dar memoria lui era net superioară alei mele. Să ai un plan. Asta este deviza familiei. Am o familie numeroasă. O familie din partea mamei și o familie din partea tatei. Tatăl meu a avut nouă copii cu șase femei – îmi amintesc că m-am gândit că trebuie neapărat să vorbim și despre asta. Dacă vom scrie cartea. Nu cred că planul lui era să facă nouă copii cu șase femei. Eu *nu* am fost un copil plănuit. Mama mi-a povestit că avea tot timpul anticoncepționale în geantă, pe care ori uita să le ia, ori nu le lua dinadins, nu știu sigur, povestea se schimbă de fiecare dată. Tata îmi spusese că discuția despre avort fusese scurtă și fără dramatism și că în final hotărâseră ca mama să ducă

sarcina până la capăt. Fericirea e atunci când te afli în faza de planificare, unde totul este posibil, dar nimic nu este definitiv. Un plan este mai palpabil decât o speranță, îți lasă mai mult timp la dispoziție. „Spunem de bună seamă că ceasul morții nu e sigur“, scrie Proust descriind ultimele clipe ale bunicii lui (chiar dacă vorbea, de fapt, despre mama lui), „dar când afirmăm asemenea lucru, ne înfățișăm această oră situată într-un spațiu nedeslușit și depărtat, nu ne gândim că ar avea vreo legătură cu ziua care a și început și că ar putea însemna că moartea – sau prima ei luare în posesie parțială a persoanei noastre, după care nu ne va mai da drumul – se va putea produce chiar în această după-amiază, atât de puțin nesigură, în această după-amiază când întrebuințarea timpului este dinainte rânduită.“[1] Tatăl meu și cu mine făceam planuri fără a lua în considerare că moartea începea deja, discret, să ne învingă. Vreme de zece ani, cu tot timpul din lume la dispoziție, am făcut planuri despre o carte care urma să trateze îmbătrânirea.

The readiness is all.[2]

Ce titlu aveam să-i punem?

Cum avea să fie structurată?

Ce ar fi trebuit să-l întreb?

Îmi spusese că-l pot întreba ce vreau, dar mă îndoiam că era așa. I-am spus: „Pe-asta n-o cred“, iar el mi-a răspuns: „Ba da, vorbesc serios, *absolut tot ce vrei*“, iar eu i-am zis: „OK, hai să vedem cum merge“.

1. Marcel Proust, *Guermantes*, vol. II, traducere de Radu Cioculescu, Editura pentru Literatură, București, 1969, p. 7.
2. „Fii pregătit la tot ce-ți este scris“, în William Shakespeare, *Hamlet*/*Hamlet, Prince of Denmark*, ediție bilingvă, traducere, introducere și note de Dan Amedeu

Lăzărescu, Pandora M, București, 2009, p. 131.

AM PLĂNUIT CARTEA doi ani. Discutam despre ea când vorbeam la telefon, tatălui meu îi plăcea să vorbească la telefon, își dădea cu părerea despre care ar fi trebuit să fie mesajul de întâmpinare al mesageriei mele vocale, iar de luat rămas-bun, o făcea, de obicei, scurt și energic. Vorbeam despre carte de fiecare dată când ne întâlneam. Îl vizitam la Hammars, în special vara, dar și primăvara sau toamna. Vorbeam și despre alte lucruri, sigur, dar când nu vorbeam despre alte lucruri vorbeam despre carte.

Din când în când, zicea ceva care mă punea pe gânduri: „La asta trebuie să revenim“; ar fi trebuit să-mi notez tot. Nu-mi notam. Îmi amintesc că mi-a spus că să îmbătrânești e o muncă și că în fiecare dimineață își alcătuia o listă cu problemele pe care le avea (înțepeneală în șolduri, noapte nedormită, durere de stomac, neconsolat și plin de dor după Ingrid, corp greu, neliniște în fața zilei care tocmai începea, durere de dinți etc.) și, dacă lista cuprindea opt sau mai puține puncte, se ridica din pat. Dacă numărul lor depășea opt, rămânea în pat. Dar asta nu se întâmpla aproape niciodată.

— De ce tocmai opt?

— Eh, de ce, pentru că am peste optzeci de ani. Îmi permit o problemă pe deceniu.

Ne petreceam mult timp discutând despre intervalele orare. Tatăl meu era un om punctual.

Așadar: în ce intervale din zi să punem înregistrările?

De la unsprezece la unu?

De la zece la unu?

De la zece și jumătate la unu?

O dată la două zile?

În fiecare zi?

Eu alegeam intervalele scurte, el, pe cele lungi. Nu era așa înainte. Copil fiind, aveam voie să intru în camera lui uneori, să stau în fotoliul cel mare și să *discutăm.* Asta numea el *ședință.* Îmi amintesc că îmi doream ca ședințele să nu se mai termine.

— Ce spui de o ședință scurtă mâine? mă întreba el când eram mică, așa, în jur de ora unsprezece, dacă e în regulă și pentru tine?

— OK.

Ingrid în bucătărie.

— Te așteaptă, intră liniștită.

Tata în birou.

— Deci! Ce face fiica mea cea mai mică astăzi?

— Bine.

— Bine? Ce înseamnă asta, „bine“*?* Nu vreau să-mi dai un comunicat.

— Ce înseamnă „comunicat“?

— Nu vreau să aud răspunsuri automate. „Bine, bine.“ Vreau să-mi spui ce faci *cu adevărat.*

Stăteam unul în fața celuilalt. Ocupam doar o mică parte din fotoliul în care stăteam. Împărțeam un taburet, pe care ne sprijineam amândoi picioarele. Purta ciorapi subțiri și maro de lână, eu aveam, poate, o șosetă albastră într-un picior și alta albă în celălalt, nici una din ele foarte curate, ar fi trebuit să-mi găsesc două la fel și curate, dar atunci aș fi întârziat la ședință. A pus un pled peste picioarele noastre.

— Te trage curentul? Ți-e frig?

Odată am strănutat. Nu a fost un strănut puternic, ci unul mic, din cauza prafului din cameră.

Tatăl meu a tăcut brusc.

— Ai răcit.

— Nu, nu.

— Ai stat cam mult în piscină. Știam eu. Ai stat prea mult în apă.

— Nu, tati. Jur. Nu sunt răcită.

— OK! Oricum, e cam timpul să încheiem pentru astăzi. Cred că n-ar mai trebui să intri în apă azi. Poate mergi să te întinzi? Îi spun lui Ingrid că nu te simți foarte bine și că mergi să te odihnești puțin.

Vara lui 2006. Continuăm să ne plănuim cartea și tot ce ne rămâne de făcut. Conceperea cărții implică multe faze. În primul rând, discuțiile trebuie înregistrate, apoi transcrise, redactate și puse laolaltă. O muncă titanică.

O femeie în rochie roșie se mută în casa de oaspeți de la Hammars. E jurnalistă și lucrează la radio și televiziune. O numesc Ana, după matroana maghiară de bordel Ana Cumpănaș. Într-o zi o văd în bucătăria lui Ingrid, făcând chiftele. Mă apropii de casă pe bicicletă și zăresc o bucată din

rochia ei roșie la geam. În altă zi o găsesc stând pe banca maronie cu tata. Chicotesc. În a treia zi își fac planuri să meargă la un concert de orgă. Insist să vin și eu. Ne înghesuim cu toții în jeep. Tata conduce cu viteză. Când ajungem, fiecare încearcă să-l susțină pe bărbatul plăpând dintr-o parte, ca și cum ar avea nevoie de ajutor – n-are. Merge în fiecare zi la plimbare fără nici un alt sprijin decât bastonul, dar astăzi înaintează în biserică susținut de mine, pe o parte, și de Ana, pe cealaltă parte, zâmbind.

Vara târzie a lui 2006. Sună telefonul. Sunt la Ängen. El e la Hammars. Chiar dacă suntem la nouă minute distanță de mers unul de celălalt, ne sunăm mai des decât ne vedem.

— M-am logodit!

— OK.

— Nu mă crezi?

— Nu.

Face o pauză pentru efect.

— Am auzit că ești geloasă.

— Nu sunt geloasă. Sunt fiica ta.

— Ba da, ești geloasă.

— Nu sunt geloasă. Nu sunt una din femeile tale. Sunt fiica ta. Din partea mea, te poți logodi când ai chef.

Toamna lui 2006. Sună telefonul. Sunt în Oslo. El e la Hammars.

— M-am mai gândit la cartea noastră.

— OK…?

— M-am gândit la chestiunile tehnice.

— Tată, o să fie bine.

— Nu, nu, ascultă. Am o idee. Ce zici de Ana?

— Nu.

— E jurnalistă și are acces la echipamente de ultimă oră.

— Nu mă îndoiesc de asta.

— M-am gândit că ar putea fi o idee bună să-și ia cu ea echipamentul la Hammars… adică dacă s-ar ocupa ea de înregistrare.

— Nu crezi că un reportofon e de ajuns?

— Mă gândesc la calitatea sunetului.

— Tocmai mă gândeam să mă duc să cumpăr un reportofon nou.

— Acum?

— Nu, nu chiar în momentul ăsta. Dar în curând.

— Hmm.

— Tată, e cartea *noastră*!

— OK, OK, nu te enerva.

— Nu sunt nervoasă.

— Ba da, aud din vocea ta că ești nervoasă.

Primăvara lui 2007. Multe AVC-uri, zice doctorul.

Caut „AVC“ pe Google. „Reducere temporară a fluxului sangvin către creier.“ Denumirea medicală pentru asta este „ischemie cerebrală“ sau „atac vascular cerebral“. Schimbarea e graduală, dar ceva cu siguranță se întâmplă cu memoria lui și cu capacitatea de a distinge între ceea ce se întâmplă cu adevărat și ceea ce doar își închipuie. Adică: nu mai poate distinge între vise (nu știu dacă „vise“ e cuvântul potrivit) și realitate (și în privința cuvântului ăstuia am niște dubii).

Toate ferestrele din creierul lui au rămas larg deschise.

Beckett a scris: „Așa o confuzie acum între ce e real și…care e opusul? Nu contează. Perechea aia veche de când lumea.“

Tata zice:

— Hai să-ți povestesc puțin despre cum se desfășoară o zi din viața mea. În fiecare zi, la ora unu, scaunul meu cu rotile e împins până în bucătărie, unde sunt servit cu o omletă.

Apoi râde cu gura închisă.

Înainte râdea cu gura deschisă, dar, de când a făcut o infecție la gingie care i-a îngreunat serios vorbirea, râde cu gura închisă. Apoi zice:

— *Omletă la unu.* E un titlu bun pentru cartea noastră, nu crezi?

ÎI SPUNEAM *munca.* Sau *proiectul.* Sau *cartea.* E greu să-ți dai seama care-i cel mai nimerit nume pentru lucruri. A scris pe un bilețel galben nedatat:

> *Dragă Fiică!*
>
> *Am încercat degeaba să te sun să-ți spun că sunt pregătit și absolut disponibil pentru „proiectul nostru“, când dorești și poți.*
>
> *Îmbrățișare,*
> *Bătrânul tău tată*[1]

Pe bilețel e o pată. E mare și rotundă și dublată de o alta, mai mică, puțin mai jos. Dacă ar fi fost desenul unui copil, și nu o pată, aș fi crezut că e un balon cu aer cald, de care atârnă un coș pentru pasageri. Probabil am pus cândva pe el o cană cu cafea sau un pahar cu vin.

Pata acoperă câteva cuvinte. „Fiică“, „degeaba“, „pregătit“[2].

1. În suedeză, în orig.
2. În norvegiană, în orig.

SE ÎNTÂMPLĂ DES în ultimul timp: văd o față și mă gândesc la alta. Nu știu cum să numesc acest fenomen. Contururi care se dizolvă.

O perioadă, nu mi-am putut aminti nimic despre tata, citeam bilețelele pe care mi le scrisese, mă uitam la poze cu el, dar nu-mi puteam aminti nimic, și prin „aminti“ vreau să spun că nu reușeam să mi-l evoc, să mi-l închipui în fața mea, să-mi imaginez ce ar fi spus sau făcut într-o situație sau alta sau să-i aud vocea. A jeli pe cineva implică a ți-l aminti, iar eu nu reușeam nici una, nici alta, nici să-l jelesc, nici să mi-l amintesc. Umblam ca oarba, fără să-i văd nici pe vii, nici pe morți, soțul meu a scris într-o poezie: „Ai dispărut în casa tatălui tău“.

Încă de pe vremea când era în viață, o arhivă și o fundație au ajuns să poarte numele lui. După un timp, numărul fundațiilor a ajuns la trei, una din ele dedicată studiului manuscriselor, scrisorilor și fotografiilor lui, alta dedicată caselor lui și a treia, insulei pe care cu timpul a început să o numească a lui. După moarte, chipul său a ajuns să decoreze timbre și o bancnotă, iar o străduță a și primit numele lui. Mă plimb aiurea prin ploaie și ajung pe strada care-i poartă numele, situată în centrul Stockholmului, în apropiere de Teatrul Dramatic Regal. E mai mult un pasaj decât o stradă, o

măsor cu pașii de la un capăt la altul și îmi iese mereu alt număr. La capătul străzii, care se deschide într-o piață care îi poartă, de asemenea, numele, se află parcate o grămadă de biciclete. Lanțurile cu care sunt legate – negre și argintii – se încrucișează în jurul roților. Una din ele s-a răsturnat și amenință să le doboare și pe celelalte.

„Povestește despre tatăl tău.“

Dau din cap.

N-aș putea spune că nu-mi amintesc câte ceva.

Răsfoiesc într-o zi o carte dedicată artistei americane Georgia O’Keeffe, care s-a mutat în New Mexico la bătrânețe și a început să picteze ce vedea în jur. Munții pictați de ea sunt de un ruginiu cald, de culoarea teracotei, galbeni, ca niște membrane imense, iar dealurile și cerul sunt abia vizibile în fundal. În carte scrie că picturile ei combină două perspective spațiale, astfel că eu, când le privesc, pot să văd în imediata mea apropiere și, în același timp, la mare depărtare lucrul pe care îl privesc, ceea ce însăși O’Keeffe numea *faraway nearby*[1].

Fotograful Ansel Adams i-a făcut un portret la începutul anilor ’80. Ansel Adams și Georgia O’Keeffe erau prieteni și trăgeau mereu la aceleași peisaje. El era mai tânăr decât ea, dar a murit, cu toate acestea, câțiva ani mai devreme, nu la mult timp după ce a făcut această poză. În fotografie, ea are peste nouăzeci de ani, nouăzeci și doi, cred eu, poartă un batic alb pe cap și e îmbrăcată într-o cămașă albă și o haină neagră, iar la gât are o broșă care pare făcută din pământ, lumină și nisip. Fața ei e aspră. Pielea îi e extrem de ridată și de îmbătrânită, ca o stâncă, un crater lunar sau o bucată de os arsă decenii întregi de soare. Are fruntea lată, privirea severă,

nasul lung ca o ramură desfrunzită, gura subțire și strânsă. Exact așa arăta și tatăl meu în ultimii lui ani. Fruntea, nasul, gura. Mi se părea că uitasem tot, dar acum aveam fotografia făcută de Ansel Adams Georgiei O'Keeffe. Priveam fața ei și mă gândeam la a lui.

— Ce-ar fi să plecăm în New Mexico? i-am spus soțului meu.

— Hai să mai stăm aici o vreme, mi-a răspuns, punându-și mâna peste a mea.

1. „Aproapele de departe“ (în engl., în orig.).

BĂIATUL CARE M-A servit avea în jur de optsprezece ani și era înalt, slab, cu părul lung și fața palidă, plină de coșuri. Se mișca încet și cu grijă prin magazin. Era un magazin mare, telefoane mobile și GPS-uri la un raion, echipamente audio la altul, produse pentru casă și gospodărie la al treilea, electrocasnice la al patrulea, calculatoare la al cincilea și, în sfârșit, foto-video la al șaselea. N-am putut să nu-i remarc degetele lungi și subțiri, cu care dădea impresia că-și face loc pipăind în jur când înaintează. Uneori se mai întâmplă să mă pomenesc vorbind cu străinii. Să mă explic. I-am spus băiatului că am nevoie de un reportofon, că urmează să-mi intervievez tatăl și că el are optzeci și opt de ani, în curând optzeci și nouă, și că am nevoie de cel mai bun reportofon de pe piață, că nu vreau să mă trezesc pe insula aceea pustie lângă bătrânul meu tată și să-mi fac griji că aparatura mă lasă la greu.

— Nu se mai numește reportofon[1], mi-a spus băiatul, privind în jos.

Încercam să-i înfrunt privirea.

— Da, știu că nu se mai numește așa, îmi dau seama, dar tu știi la ce mă refer, nu, de ce am nevoie? Mă poți ajuta?

Era subțire ca o insectă, pe ecusonul lui scria că-l cheamă Sander și nu puteam să-mi dau seama dacă e deșirat sau grațios, părea tot timpul pe punctul de a se izbi de ceva. În repetate rânduri a părut că se va lovi de un raft sau altul. Din

afară, părea o coregrafie atent lucrată, cum *aproape* se izbea de lucruri, și totuși nu o făcea.

În vara lui 2007 am mers la Hammars cu mașina și noul reportofon în geantă. La volan era soțul meu. Fiica noastră, Eva, stătea pe bancheta din spate și se uita la desene pe laptop. Tocmai primise niște căști noi, albastre-deschis. Din când în când, soțul meu oprea mașina și-și sprijinea capul de volan. Îl întrebam ce nu e în regulă și el răspundea, invariabil, că totul e în regulă. Căștile Evei erau mari ca meduzele.

Nu-l mai văzusem pe tata de câteva luni și vorbisem cu el la telefon doar de câteva ori. Stătea la masa din bucătărie, mâncându-și omleta și bând un pahar de vin. A ridicat ochii din farfurie când am intrat și m-am postat în fața lui, privindu-mă pierdut. Nu mă recunoștea? M-a întrebat dacă veneam de la palat.

Cu o mișcare slabă a mâinii, m-a invitat să mă așez.

— Vrei niște omletă?

M-am așezat, am încercat să-i surprind privirea, dar el nu voia să mă privească, mi-a spus că e pregătit să-și reia sarcinile de vizitiu regal și că putem să plecăm imediat ce termină de mâncat.

— Tată. Sunt eu.

Continua să mănânce, cu ochii în farfurie.

— Tată?

Femeile aveau grijă de el în ture. Veneau și plecau. La început a fost Cecilia, apoi a apărut Maja. Cecilia se ocupa de lucrurile practice, Maja, de treburile gospodărești. Apoi au apărut, una după alta, mai multe. În ultima vară am numărat

șase femei la Hammars. Așa voia el să fie. „Ai grijă ce-ți dorești, că s-ar putea să ți se-ntâmple“, zicea el adeseori

Să plângi după cineva nu înseamnă mereu să disperi. Când a murit Ingrid, tatăl meu a fost devastat. Era disperat. Spunea că-și dorește să moară, dar că e prea laș să-și ia viața. „Sunt om de șaptezeci și patru de ani, și Dumnezeu abia acum se hotărăște să mă dea afară din creșă“, spunea. Tata a pierdut și un fiu, pe Jan; dacă eu aș fi pierdut un copil, „disperare“ ar fi fost un cuvânt prea blând. La fel de blând ca „devastat“. Îmi imaginez că n-aș fi putut să trec peste asta. El a putut. Jan a murit, dar el a trecut peste asta. Nu copiii erau cei mai importanți pentru el. Eu țin încă la hărțile și tabelele mele – important, neimportant, cel mai îndrăgit, cel mai puțin îndrăgit –, chiar dacă știu că nu duce nicăieri. De fapt, cred că am plâns după părinți toată viață. S-au schimbat sub ochii mei așa cum se schimbă copiii mei, și nu pot să-mi dau seama exact cine eram *eu* pentru ei.

Poți să plângi după oameni care încă trăiesc?

Seara, degetul meu alunecă pe hartă până la mare: sunt într-un loc nou, unde e frumos, e iarnă, iar marea e acoperită de un strat subțire de gheață.

Îmi amintesc că socrul meu zicea așa: „Într-o zi pun șaua, în alta călăresc“[2].

Bunica din partea mamei zicea așa: „Bărbații vin și pleacă“.

Și tata zicea așa: „Ai grijă ce-ți dorești, că s-ar putea să ți se-ntâmple“.

Mai zicea și: „Cuvintele care-au zburat deja nu pot fi prinse de aripi“[3]. Era fiu de preot, așa că era firesc pentru el să citeze

din Luther. Important să nu uiți: curățenie, stăpânire de sine, ordine și punctualitate.

Vorbea despre furie – în legătură cu care se întreba dacă copiii lui o moșteniseră.

„Ești nervoasă, draga mea?“

Niciodată nu m-a văzut nervoasă.

„E ceva nerezolvat, avem ceva de discutat noi doi?“

„Nu, tată.“

„Ceva care te roade?“

„Nu, câtuși de puțin.“

„Bine, bun, așa mă gândeam și eu.“

Tipul de furie pe care el o numea „furie ucigașă“. Sau cum să-i spui? Caracter aprig? Temperamental? Năduf? Insolență? Dispreț? „Sunt devastat și nimeni nu mă poate consola.“ Furia e o formă de lăcomie. Furia oarbă te consumă, iar tu te lași înghițit de ea din nou și din nou, iremediabil.

Dacă ești îndeajuns de ghinionist să te pricopsești cu o astfel de furie, spunea el, e important să o ții permanent sub control. El își însușise acest lucru foarte devreme în viață, de la bărbați mai în vârstă și mai înțelepți decât el, și era un sfat pe care îl dădea cu plăcere și altora. Spunea: „Unii au auz absolut, pot asculta bâzâitul unei albine și să zică «Auzi? E nota la!». Unii sunt meschini. Unii știu să danseze, iar alții sunt furioși de la natură. Corpul uman este alcătuit preponderent din apă, inima, din furie. O asemenea furie care te face să strângi din maxilare și să-ți sfărâmi măselele și care se încheie invariabil cu o imensă stânjeneală. Știi ce zic? O astfel de furie poate fi catastrofală pentru viața profesională. Izbucnirile emoționale de orice fel nu-și au locul la muncă; dacă lași furia să te stăpânească și plesnești de nervi ca un lebăr otrăvit,

efectiv nu faci decât să pierzi timp prețios și să distrugi tot ce ai ambiția să construiești, pe lângă faptul că trebuie să suni în stânga și în dreapta ca să ceri scuze. E doar penibil și durează mult timp. Te poți compromite total în fața unei persoane căreia îi spui lucruri pe care nu le poți face mai apoi inofensive, oricât de mult le-ai explica, și care nu pot fi retrase. Gata, au fost spuse. Care este opusul lui «nespuse». «Cuvintele care-au zburat deja nu pot fi prinse de aripi.» Ține minte asta, draga mea. E valabil atât în viața ta profesională, cât și în relațiile pe care le vei avea de-a lungul vieții. Crezi că ești bogat, că dispui de un capital al iubirii celuilalt și că el e infinit, dar, dacă nu ai grijă constant, te trezești brusc că nu-l mai ai. Falimentar. Chiar și în ceea ce privește rolurile, ele trebuie jucate cu mare prudență. O izbucnire de furie pedagogică – dar numai *una* – în timpul unei repetiții la teatru sau al unei filmări poate fi utilă, dar trebuie să fie motivată profesional, și nu emoțional.“

— Nu, tată, nu vin de la palat. Vin de la Oslo. Urmează să-ți iau un interviu, mai ții aminte? Urmează să muncim.

Evit să spun „am stabilit o întâlnire“ sau „o să stăm de vorbă puțin“, ci zic „urmează să muncim“, pentru că „muncă“ e cuvântul magic. Nimic nu se va pune în calea muncii, nu chiulim de la muncă, poate mințim, înșelăm și ne trezim noaptea plângând plini de o teamă necunoscută și ne uităm la ceas. Se apropie dimineața, iar noptiera e plină de un scris mărunt. Dar, când se face ora șase, ne sculăm și mergem la muncă.

Eu și tata vom scrie o carte. Începem de mâine.

Maja șterge bufetul din bucătărie. Vorbește cu tata la persoana a treia. Mai dorește el, oare, puțin vin? Mai vrea niște pâine la omletă? Vorbește cu lentoare și puțin cam tare. Stoarce laveta deasupra chiuvetei, din ea curge o apă gri, apoi o agață într-un cârlig pe perete.

— Nu se bucură că fiica lui cea mai mică a venit în vizită?

Dă din cap spre el expectativ, ca atunci când vrei ca interlocutorul să încuviințeze.

— Ba da, sigur că da, spune tatăl meu, fără să dea însă din cap. Da, sigur că mă bucur.

Apoi mă privește și îmi face cu ochiul.

Acum îi lipsea mai mult decât un cuvânt sau altul. Poate jumătate din toate cuvintele dispăruseră. Cuvintele pierdute formau o cărare lungă și întortocheată care se întindea de la plaja pietroasă, trecând prin pădure și ajungând până în încăperile casei de la Hammars. Când luna apărea pe cer și el ieșea pe-afară să le caute, păsările avuseseră timp să le ciugulească deja. Un talmeș-balmeș de sunete și imagini. Gândeam: Dar nu mai are pic de simț, nu putem face interviurile acum, e prea târziu, dar, privind înapoi, mă gândesc dacă nu cumva „simț“ era un concept impropriu. În spatele ochelarilor, tata mai vedea puțin cu un ochi și nimic cu celălalt, iar în jurnalul de pe biroul lui scria că e programat la spitalul din Visby pentru o operație cu laser în 18 iunie. Asta ar fi trebuit să-i redea, măcar parțial, vederea. Era surd de o ureche, dar cealaltă era încă bună, numai uneori trebuia să urlu, dar doar când nu eram atentă și îi vorbeam în urechea surdă. Era responsabilitatea mea să țin minte în care din urechi trebuie să-i vorbesc. Simțul tactil, pe de altă parte, cred

că i s-a ascuțit de vreo șapte ori. Tresărea puternic la fiecare atingere, ca și cum îl atingeam în toiul unei năpârliri. Nu îi mai atingeam obrazul așa de des ca înainte. Se deschidea și se închidea apoi la loc fără oprire. E un efort titanic să te pui în mișcare în fiecare dimineață, în special la optzeci și nouă de ani, și uneori cea mai la îndemână soluție e să te culci la loc sau să nu te trezești de tot. Ce scria Pessoa în *Cartea neliniștirii*? „Mă trezisem devreme și întârziam să mă pregătesc să exist.“[4] Uneori, *înainte*, îl mai menționam pe Pessoa în toiul pregătirilor pentru carte – am fi putut oare să reformulăm titlul lui sau să-l furăm pentru cartea noastră, sau era prea pretențios? Nu voiam să ne dăm prea multe aere, e o artă în sine să știi când să te oprești cu prețiozitatea, dar ca titlu provizoriu era ideal, poate am fi putut să găsim altul când terminam cartea și era gata de publicare, dar tata, între timp, uitase cu totul de Pessoa.

Băiatul de la magazin a găsit un aparat Sony mic, gri-argintiu. Era lunguieț și mi se potrivea perfect în mână. O carte despre îmbătrânire.

„Să îmbătrânești e o muncă. Să te scoli din pat e o muncă. Să te speli e o muncă, să te îmbraci e o muncă, să ieși la aer curat e o muncă, să întâlnești oameni e o muncă. Nimeni nu vorbește despre cât de multă muncă e în toate astea.“

— Simt că acesta e epilogul, mi-a spus.

Ne aflam în jeep și mergeam spre cinematograf. Era cu un an mai devreme, poate doi, abia începuserăm să plănuim cartea. Brusc, a apăsat pe… (Ah, acest cuvânt ridicol! „Brusc“

încoace și „brusc“ încolo. Dar uneori nu există cuvânt mai nimerit pentru a descrie ceva brusc decât cuvântul „brusc“, și așa era și de data asta)… brusc, tatăl meu a apăsat accelerația până la podea și am țâșnit din loc atât de repede, că a trebuit să mă țin de scaun. A ieșit de pe drum, intrând în pădure cu viteză și conducând pe cărare, spre mare, frânând în ultima clipă la marginea unei stânci. S-a întors, privindu-mă cu un rânjet până la urechi.

— Te-am speriat?

— Da.

— Ha-ha-ha.

— Nu cred c-ar trebui să conduci în halul ăsta.

— Hai că e distractiv. Când ești bătrân și uituc, ai nevoie de puțină distracție.

— Și totuși ai o memorie mai bună decât a mea.

— O să scriem deci cartea aia?

— OK, dar trebuie să-mi promiți c-o să conduci mai atent. Nu vreau să mor încă.

— O s-o numim *Epilogul.*

— Hm.

— Ce, nu ți se pare un titlu bun?

1. În norvegiană, *båndopptager*, „magnetofon“, literalmente, „aparat de înregistrare cu bandă“.
2. Proverb norvegian.
3. În suedeză, în orig.
4. Fernando Pessoa, *Cartea neliniștirii*, traducere și prefață de Dinu Flămând, ediția a II-a, Humanitas Fiction, București, 2012, p. 54.

AM FĂCUT ÎNREGISTRĂRILE în mai, iar el a murit la sfârșitul lui iulie, la ora patru dimineața. În aceeași seară de iulie, după o zi mult prea lungă, am dat de reportofon. Se afla în geantă. Stăteam pe marginea patului într-unul din cele două dormitoare de la etaj la Ängen. Jos, în sufragerie, soțul meu gătise supă pentru restul familiei. Din când în când, venea și își punea mâinile pe umerii mei ca să mă consoleze. Toată lumea a lăudat supa. Supă-cremă de morcovi cu ghimbir. Caldă. Liniștitoare. O supă perfectă pentru o asemenea ocazie, a spus una din surorile mele, cred că Ingmari; surorilor mele nu le scăpa nimic, nici chiar un lucru atât de mărunt (având în vedere împrejurările) ca *supa.* Hotărâserăm să ne întâlnim la Ängen pentru a lua masa împreună și poate pentru a face niște planuri. Anunțul decesului, înmormântarea, lucruri de genul ăsta.

Am privit reportofonul. Mi se potrivea perfect în mână. Când am făcut înregistrările, îi spusesem că totul mergea cum trebuie, că ascultasem toate înregistrările făcute până atunci și că începusem deja să transcriu discuțiile. Era o minciună. De fiecare dată când terminam de înregistrat, eram aproape la fel de sleită de puteri ca și el. Lăsați-mă, vă rog, în pace, le spuneam soțului meu și Evei. Nu-i mai suportam. Tatăl meu îmi ocupa tot timpul. Așa că au plecat la Norsholmen, în nordul insulei, să culeagă scoici și rogoz.

M-am uitat la ceas și am calculat în minte că era mort de șaisprezece ore deja. Am apăsat *play*.

Asta făcusem până acum? Calitatea sunetului era groaznică. Trosnea și hârâia de parcă vorbeam în fața unui foc de tabără. Vocile erau înecate în sunetul de fundal, a lui se împotmolea, a mea era din cale-afară de stridentă, nu reușeam nici măcar să disting cuvintele. După cinci minute am apăsat *stop* și am pus reportofonul înapoi în geantă. Un fiasco fără margini. Ar fi trebuit să-mi aduc un microfon extern sau o lavalieră, prinsă la gulerul de la cămașă, deși ar fi fost imposibil să i-o prind. Nu i-ar fi plăcut să-i ating gulerul. S-ar fi tras într-o parte. Purta tot timpul o cămașă de flanelă cu carouri, decolorată de la spălat. Flanelă groasă. În culorile de la Hammars – verde deschis, gri, roșu, maro, arămiu. Își crease un stil vestimentar al lui când era tânăr și nu și l-a mai schimbat niciodată, deși în ultima vară avea nevoie de ajutor să se îmbrace. Dacă tatăl meu era un copac, cămașa lui de flanelă era scoarța. N-aș fi vrut să-l enervez cu aparatură inutilă. Cămașa era aceeași, iar pielea lui, atât de bătrână, că părea nouă. Primul nasture îi era descheiat și țin minte că am observat o cută de piele atârnându-i deasupra mărului lui Adam, delicată ca o coajă de ou. Un microfon sau o lavalieră ar fi distrus acest echilibru fragil.

Ce vreau să spun e că, atunci când am ajuns la Hammars pentru a-i lua interviu, nu aveam nici cunoștințele tehnice, nici instrumentele pe care poate ar fi trebuit să le am într-o astfel de situație și că aceste lipsuri ale mele au avut ca urmare șase înregistrări care, din punctul de vedere al sunetului, erau groaznice.

Deși nu am ascultat înregistrările – deși chiar și reportofonul dispăruse la un moment dat, ceea ce m-a făcut să cred că îl pierdusem definitiv –, mă gândeam des la ele. Cele cinci minute pe care le ascultasem în seara zilei când a murit se lungiseră în imaginația mea deprimant de mult. Microfonul reportofonului înregistrase toate sunetele din cameră, inclusiv vocile noastre, compunându-și propria cacofonie bâzâitoare și șoptită. Și de ce nu luasem notițe? Ar fi trebuit să-mi dau seama că acelea urmau să fie ultimele noastre discuții. Ar fi trebuit să înregistrez tot ce se întâmplă. Nu numai ceea ce ne-am spus, dar și toate celelalte lucruri. Vremea de afară, de pildă. Hainele pe care le purtam. Fustele cu care m-am îmbrăcat în acele câteva zile. Dintr-un obicei mai vechi, refuzam să mă întâlnesc cu tata îmbrăcată în pantaloni. Tot timpul se petreceau lucruri în jur. Pinii de la fereastra lui se aplecau ușor în bătaia vântului. Nimic din toate astea nu se aude în înregistrare. Se poate doar vedea. Casa de la Hammars e în așa fel construită, încât sunetele de afară nu ajung înăuntru. Uneori puteam observa că vârfurile pinilor se unduiau în vânt. De ce nu îmi notasem asta? Sau felul în care își mișca mâinile? Sau cum cădea lumina?

Tatăl meu murise, stăteam pe marginea patului într-o cameră din casa de la Ängen, în lumina soarelui care apunea. Reportofonul se afla pe pat, lângă mine. Mic, prelung, oprit.

Între timp, în casa de la Hammars, tata stătea întins ca și cum ar fi fost viu, așteptând să fie ridicat. Hotărâserăm să-l lăsăm acolo o zi, astfel încât copiii și nepoții lui să poată veni

să-și ia rămas-bun dacă voiau. Nu toți voiau sau puteau să facă asta. Una din surorile mele a dormit în casă în noaptea aceea, în camera alăturată, să nu stea singur, spunea ea, chiar din prima noapte.

Eu nu aveam decât o înregistrare cu toate sunetele din camera unde am discutat pentru ultima dată și, nu în ultimul rând, cu sunetul insuportabil al propriei mele voci.

Ce ar fi spus *el* dacă s-ar fi aflat lângă mine pe marginea patului și ar fi ascultat? „Cea mai importantă este urechea.“ S-ar fi plâns de calitatea sunetului. De partea tehnică. De lipsa profesionalismului. „Ce naiba e cu casetele astea?“ Apoi ar fi spus: „Vocea ta, draga mea, atât de cristalină și subțire și mieroasă, ca a unei fecioare în camera ei de fecioară. Doar ți-am zis să vorbești în norvegiană când vorbești cu mine“. Apoi ar fi spus: „Trebuie să le refacem“.

CINE E FEMEIA AIA care strigă la bătrân?

„CUM SE SIMTE TĂTICUL MEU ASTĂZI?“

Am apăsat *stop*.

Apoi am apăsat din nou *play*. Poate nu era așa rău cum credeam.

„CUM SE SIMTE TĂTICUL MEU ASTĂZI?“

Am apăsat *stop* și am pus reportofonul în geantă. M-am ridicat de pe pat. Aveam nevoie de alt plan.

Du-te jos la ceilalți.

Mănâncă niște supă.

Pune-te în pat și scoală-te, apoi pune-te și scoală-te din nou, apoi pune-te și scoală-te *încă* o dată.

Ia zilele pe rând.

Întâi îngroapă-l, apoi plângi după el, apoi, în sfârșit – după ce a trecut destul timp –, ascultă înregistrările.

CÂND REPORTOFONUL deja zăcuse trei ani în geantă, l-am scos de acolo și l-am pus într-un sertar – iar în punctul ăsta, totul devine neclar. Tatăl soțului meu a murit la un an după ce a murit tata. Acum tații amândurora erau morți. În fiecare noapte, o pisică râioasă își făcea nevoile în groapa cu nisip a fiicei noastre și, indiferent câte eforturi făceam să curățăm, toată casa și grădina miroseau a pipi de pisică. Între timp, soțul meu s-a îndrăgostit de o fată cu părul lung și negru și încheieturi subțiri. Ne-am mutat la Fårö și am locuit acolo un an. Continua să-i trimită melodii pe e-mail. Când l-am întrebat de ce face asta, mi-a răspuns că din cauza faptului că ea nu era eu. Ne-am mutat din nou. Mulți ani n-am mai știut unde e reportofonul.

LA ȘAPTE ANI DUPĂ moartea tatălui meu, am dat peste reportofon într-o cutie din pod. Soțul meu a fost cel care l-a găsit. L-am sunat pe fiul meu, Ola, care avea douăzeci și trei de ani.

— Calitatea sunetului e atât de slabă, îi zic. Nu știu de ce. Nu pot să-mi dau seama. Băiatul care mi l-a vândut zicea că e cel mai bun de pe piață.

— Da, dar a trecut ceva timp de-atunci.

— Șapte ani…

— E destul de mult pentru un reportofon.

— Da, dar când asculți înregistrările zici că au cel puțin un secol.

— Le-ai ascultat?

— Nu, nu încă. Era prea devreme atunci pentru asta. N-am putut să ascult mai mult de cinci, zece minute…

Trag aer în piept.

— Mă întrebam dacă m-ai putea ajuta în vreun fel. Mă gândeam că înregistrările s-ar putea transfera pe un Mac și că s-ar putea folosi vreun program sau ceva care să prelucreze sunetul și să-l limpezească… știi cumva vreun tehnician de sunet?

Ola e îngropat în cutii. Urmează să se mute cu prietena lui și nu prea are timp să vorbim *tocmai* acum. Îl întreb dacă să-i trimit o poză cu reportofonul. Dacă va *vedea* despre ce fel de

reportofon e vorba, poate-mi va sugera ce să fac ca să salvez înregistrările.

— Nu poți să încerci să asculți înregistrările, pur și simplu?

— E absolut imposibil! Fâșâie tot timpul.

— Poate numai difuzorul e prost. E un reportofon mic și a și zăcut șapte ani.

E răbdător, în sfârșit. Când a ajuns să aibă vocea asta? Un adult vorbindu-i unei tinere care n-are habar de nimic.

— Nu știu, îi zic.

— Mamă, ascultă. Cred că ar trebui să-i pui niște căști și să vezi dacă sunetul e mai bun așa.

— OK.

— Și, dacă nu e mai bun, dacă chiar nu reușești să auzi ce vă spuneți, trimite-mi un SMS. OK?

— OK.

— Trebuie să plec acum, OK?

— OK.

Îmi iau niște căști mari și mă așez pe canapeaua din sufragerie. E noapte, dimineața devreme. Soțul meu și fiica noastră dorm la etaj. Apăs *play*. E ca și cum m-aș scufunda în apă.

Zgomot de fundal. Pauze de gândire, în care ne căutăm cuvintele. Îmi ocup mâinile cu una sau alta, făcând și mai mult zgomot, care uneori ne acoperă vocile. Reportofonul se aflase pe o măsuță joasă de lemn între scaunul meu și scaunul lui cu rotile. Îl ridicasem să verific dacă e pornit, îl apropiasem de tata când mi se părea că vorbește prea încet, preocupată în permanență să nu-mi scape nimic din ce spune, și, de fiecare

dată când pun mâna pe microfon, pe înregistrare se aude o bufnitură.

Vreau să-i pot spune celei care își tot mișcă mâinile pe înregistrare: „Termină odată cu foiala! Pune-ți mâinile în poală! Concentrează-te la bătrânul din fața ta, în câteva săptămâni va fi mort. E penibil!“. Dar nu opresc reportofonul. Nu apăs *stop*. Vocea lui e mai limpede decât mi-o aminteam, iar a mea, mult mai puțin stridentă. Facem tot ce putem ca să iasă bine. Dar foiala din fundal mă calcă pe nervi. Nu m-am gândit niciodată că mâinile mele ar putea face zgomot. Sigur că pot să bat din degete și din palme, dar mâinile sunt, în mod obișnuit, liniștite, gesticulația se petrece fără sunet, la fel și mișcările imperceptibile ale mâinilor – sau cel puțin așa credeam! E confuz și penibil să ai două guri, scria poeta Anne Carson. Ea descria un grup de statui de teracotă din anul 300 î.Hr. reprezentând corpuri de femeie formate din „aproape nimic altceva în afară de cele două guri ale lor“, cu atât mai confuz și penibil să îți găsești guri în locuri unde nu bănuiai că ai și că până și lucrurile despre care știai cu certitudine că sunt silențioase fac, de fapt, foarte mult zgomot. Microfonul reportofonului surprinde absolut totul, neputând să distingă între lucrurile importante și cele neimportante. În altă ordine de idei, sigur că e inutil să operezi cu categorii ca „important“ și „neimportant“. Inutil, în general, să operezi cu categorii de orice fel. Pierd prea mult timp încercând să disting între una și cealaltă, „îngerii (se spune) adesea nu știu prea bine dacă merg printre cei vii sau printre cei morți“[1], scrie Rilke.

Mai târziu, mi se părea că foiala de pe fundal e penibilă în aceeași măsură în care e penibil să te uiți la poze cu tine. Când

cineva îmi face o poză, strâng din ochi, mă strâmb și bag bărbia în piept, ca și cum gâtul ar fi o conductă în care m-aș putea ascunde. Gâtul meu e subțire și lung, cu din ce în ce mai multe cute și riduri pe măsură ce îmbătrânesc – ceea ce se vede în poză sunt acele două linii subțiri unde ar trebui să fie ochii, în mijlocul unei fețe care nu s-a hotărât încă ce fel de față vrea să fie.

Șase înregistrări. Dacă tatăl meu ar fi fost în viață, l-aș fi întrebat despre pauze. Despre liniște. Despre interstiții. Cum aveam să le redăm? Cum le-ar fi redat el?

1. Rainer Maria Rilke, „Elegia întâia“, în *Elegiile duineze. Sonetele către Orfeu/Duineser Elegien. Die Sonette an Orpheus*, ediție bilingvă, versiune românească și prezentare de George Popa, Polirom, Iași, 2000, p. 73.

EA Da, plănuim asta de mult.
EL Plănuim asta de mult.
EA Da.
EL Dar azi-noapte am început să mă îndoiesc de…
EA Serios?
EL Da, stăteam treaz și mă gândeam.
EA De ce?
EL Ce?
EA De ce?

Pauză lungă.

EL Am încercat un nou somnifer.
EA Da?
EL Am luat somnifere toată viața… Flunipam, chestii tari, două pe zi, pe lângă două doze de Stesolid, două dimineața și două seara.
EA Dimineața?
EL Da.
EA Dimineața devreme? Ca să dormi puțin mai mult?
EL Da.
EA Înseamnă că azi-noapte ai dormit destul de bine, nu?
EL Am dormit bine, da. Nu am dormit *destul de* bine, am dormit extraordinar de bine toată noaptea.
EA Și asta e bine, nu?

EL Da… iar acum suntem aici… în biroul meu… conceput de un arhitect cu competențe în acustică, și totul în această cameră e gândit pentru a asculta muzică… Aceasta e camera mea.

EA Da.

EL Da.

EA Dar ai început prin a-mi povesti cum ai stat treaz toată noaptea și ai început să te îndoiești de tot proiectul, înseamnă că te-ai trezit din când în când gândindu-te că mai bine nu…?

EL Da.

EA Te-ai gândit că mai bine nu mai facem nimic?

EL Da.

EA La ce te-ai gândit, mai exact?

EL (*dregându-și vocea*) M-am gândit că ar trebui să fiu mai bine pregătit. M-am gândit că ar fi trebuit ca noi doi să avem o discuție preliminară, în care să ne pregătim pentru interviu, și să construim totul de acolo.

EA Mhm.

EL Sau ceva de genul ăsta. Era destul de vag.

Pauză. Își drege vocea.

EL Fiindcă cu cât se apropia dimineața, cu atât îmi era mai teamă.

SUNT ȘASE ÎNREGISTRĂRI în total. Fiecare înregistrare are două ore și un pic. Când ajunseserăm la momentul în care stăteam așezați față în față cu reportofonul între noi, eram amândoi deja foarte nesiguri. *Asta* îmi aduc aminte. De altfel, se simte și în vocile noastre. Jenate. Ca și cum ne-am fi aflat într-un oraș străin și urma să vorbim în altă limbă. Liniștea de pe înregistrare nu e deplină, ci întreruptă de un fâșâit continuu, de foșnete, de bufnituri și scârțâieli. Uneori, vocea lui e mai limpede decât în restul înregistrării. Alteori, a mea e mai clară. Nu știu sigur dacă „limpede“ e cuvântul potrivit în situația de față – ca și cum ar fi vorba despre lumină și aer.

EA Folosești biroul ăsta de mulți ani.
EL De mulți ani.
EA Din 1967?
EL Da?… Nu, nu știu.
EA Exact din 1967. Ai construit casa când încă erai cu mama.
EL Era în ’67?
EA Da, eu m-am născut în ’66, casa a fost terminată în vara lui ’67.
EL Hmm, da…

Pauză lungă.

EL Ești născută în ’67?

EA Nu. În ’66.
EL În ’66?
EA Da.
EL Vai de mine!
EA Dar tu…?
EL (*întrerupând-o*) Ce mă bucur să te văd!
EA Și eu mă bucur să te văd!
EL (*ezitând*) Câți ani ai, de fapt?
EA Patruzeci.
EL Patruzeci?! Doamne, Dumnezeule! Așa de bătrână ești?

ÎNCERC SĂ MI-L ÎNFĂȚIȘEZ în minte, dar nu reușesc în întregime. Sau ba da. Dacă mă închipui mergând pe cărarea îngustă din pădure, aceea cu opreliști pentru vite, văd un bărbat bătrân cocoțat pe o bicicletă roșie de damă. Bicicleta se conturează mai limpede decât el. O pată de roșu într-un peisaj, de altfel, verde-cenușiu. Nimic (în afară de roșul bicicletei) nu iese în evidență. Așa era totul. Curat. Aspru. Bărbatul de pe bicicletă nu are chip.

Am o poză cu el în care se apleacă peste birou, studiind cu lupa câteva fotografii. În poză poartă un pulover subțire de lână pe deasupra unei cămăși de flanelă cu carouri. Pare slab.

Stă pe șaua înaltă a bicicletei, pedalând încet, cu pădurea într-o parte și marea în cealaltă. Bicicleta are portbagaj, roți mari și un cadru subțire, elegant, el însuși e subțire și elegant în pantalonii lui maro de catifea, în jerseul lui verde și căciula tot verde, în picioare poartă șosete maro de lână de la München.

Ingrid îi cosea șosetele. Papiotele ei stăteau frumos așezate una peste cealaltă într-o cutie de cusut din birou.

Tata și Ingrid aveau fiecare câte un birou, iar cele două încăperi erau despărțite de un hol mic și de o bibliotecă care îi ocupa toată lungimea. Ingrid folosea biroul ca să îi

dactilografieze manuscrisele, să țină contabilitatea, să răspundă la scrisori și să scrie în jurnal.

Ața de cusut avea aceeași nuanță ca șosetele sau era, poate, puțin mai deschisă la culoare, ca și cum, în locurile unde ea îi cususe șosetele, soarele ar fi strecurat puțină lumină. În timp ce el lucra, Ingrid se plimba dintr-o parte în alta a casei. Numai uneori se oprea locului, aplecată deasupra unui lucru sau a altuia (șosete, cămăși, cearșafuri), să le coasă. Eu, de exemplu, dormeam pe cearșaful pe care ea cususe petice mici dintr-un alt material, mai aspru. Aveam douăzeci și șase de ani când s-a îmbolnăvit de cancer la stomac. Când a murit, mi-era teamă că durerea o să-i facă tatălui meu inima bucățele.

Bărbatul bătrân de pe bicicletă seamănă cu un ciulin. Înalt, subțire și verde. Se integrează atât de bine în peisaj, că aproape nici nu-l observi. Observi doar bicicleta. E plin de ciulini pe drumul de la Hammars, în jurul opreliștilor pentru vite și mai departe, pe câmpuri.

Când eram mică, îmi citea înainte să adorm. Când termina de citit un capitol – capitolul despre care căzuserăm de acord că era ultimul înainte să stingă lumina, iar eu să mă culc – își ridica ochii din carte și întreba: „Încă unul? Mai citim unul?“. Îmi citea din Astrid Lindgren, Maria Gripe, Tove Jansson. Uneori îmi citea poezii sau fragmente de poezii. Susținea că nu-i place poezia, dar ținea uneori în buzunarul de la pantaloni o foaie galbenă, împăturită atent, pe care copiase câteva versuri sau strofe întregi din vreo carte.

Eu stăteam întinsă, el era așezat pe marginea patului, priveam amândoi cum despăturește foaia pe care o scosese din buzunar. Să netezești o foaie împăturită durează. Nu ne ziceam nimic în timp ce făcea asta. Pe noptieră lumina o lampă. Aveam părul lung și subțire. Mi-aș fi dorit să fie mai lung și mai strălucitor. Bunica îmi spunea că va deveni strălucitor numai dacă îl perii de o sută de ori în fiecare dimineață și de o sută de ori în fiecare seară. Pe spătarul scaunului atârna o rochiță de vară albastră-deschis cu bretele subțiri, care îmi rămăsese mică în vara aceea.

— Ești gata? m-a întrebat, terminând de despăturit foaia.

— OK, îi răspund.

— Ești sigură că ești gata?

— Da.

— Sigură-sigură?

— Tati! Da!

Îmi ascult inima
inima mea este
îmi ascult inima
când știu că inima mea
că stele fac explozie
îmi ascult inima
inima mea este.[1]

— Asta a fost.

— Hmm.

— S-o mai citesc o dată?

— Nu e nevoie, nu.

— Ți-a plăcut, ce zici?

— Nu știu ce să zic.

Peisajul e plat. Copacii sunt încovoiați. Drumul șerpuiește ușor. Marea e gri ca pânza de păianjen, palidă, verde, liniștită. Marea moare din cauza lipsei de oxigen. Uneori e acoperită de alge otrăvitoare, alge umflate ca niște tapete vechi, atârnând pe pereți. Bicicleta e roșie, pietricele sar de sub roțile ei când pedalează. Bicicleta e atât de roșie, încât, cu orice obiect aș compara-o – cu macii, de exemplu, care cresc pe marginea drumului de la Hammars –, tot nu aș nimeri culoarea exactă. Bicicleta e mai roșie decât orice alt obiect roșu la care mă pot gândi. Fac o listă cu obiecte roșii, dar nimic nu este îndeajuns de roșu. Chiar și acum, când tata e mort și îngropat, transformat de mult în oale și ulcele – deja nu îi mai pot descrie fața –, chiar și acum, roșul bicicletei îmi rămâne în memorie.

1. În suedeză, în orig.

ÎNTOTDEAUNA AM FOST mai pricepuți să ne luăm rămas-bun decât să ne întâlnim. Tata era deja în vârstă când m-am născut eu, patruzeci și opt de ani, vârsta mea de acum, mereu cu patruzeci și opt de ani înaintea mea. De fiecare dată când ne despărțeam, mă gândeam că sigur e pentru ultima oară.

Nu-mi mai amintesc vârsta pe care o aveam când am început să mă gătesc pentru el, o brățară mică în jurul încheieturii, care alunecă și se pierde, fiindcă încheietura mâinii mele e încă subțire (pierd și acum mult timp căutând bijuterii care mi-au alunecat sau s-au lărgit și duse au fost), pieptănatul părului din ochi și prinderea lui într-o coadă la spate. „Nu trebuie să-ți ascunzi fața.“ Șapte ani, poate. Zice că nu ar trebui să ne luăm rămas-bun, fiindcă asta îi dă insomnii nopți întregi, devine anxios și îl doare stomacul, are nevoie de preludii lungi, „bine-ai venit“ și „rămas-bun“ nu se zic dintr-odată, trebuie doar să ne prefacem că nu se întâmplă nimic important, de fapt, să discutăm despre lucruri mărunte pe un ton firesc. Stăm pe banca maronie din fața casei, mașina – care urmează să mă ducă la aeroportul din Visby – așteaptă, e timpul să plec. Așa că mă pupă pe frunte și mă îmbrățișează spunând: „Acum nu ne luăm rămas-bun“.

Locuiește la Hammars cât de mult poate, dar, uneori, el și Ingrid sunt nevoiți să se urce în mașină și să plece. Când vine zăpada, casa rămâne goală. Ingrid a spălat și a dat cu

aspiratorul prin toate colțurile și cotloanele, dar după câteva săptămâni devine evident că nimeni nu mai locuiește acolo, praful se adună prin colțuri și sub paturi, mușteleze zac moarte pe toate pervazurile; au intrat singure și regula spune că, în timpul verii, toate ușile și ferestrele se vor ține închise. Casa este la fel ca întotdeauna, cufundată în gri, neafectată de toți cei care s-au perindat prin ea și au umplut-o de sunete, ea a așteptat răbdătoare venirea iernii, iar acum se lasă încet cuprinsă de clarobscurul ei liniștit. Acesta e locul după care tânjește tata când se află la Stockholm, în apartamentul din Karlaplan; iarna pe insula Fårö nu se lasă îmblânzită, e ceea ce este, vara e pentru ceilalți, solicitantă și insistentă, luminoasă și cochetă: „Privește cât sunt de frumoasă, privește-mi macii și cerul înalt și albastru și câmpiile care amintesc de savanele africane“.

Și iar stăm așezați pe bancă și ne luăm rămas-bun. Sau *nu* ne luăm rămas-bun, mai bine zis. Banca e tot timpul la umbră și ferită de vânt. E mai frumos pe cealaltă latură a casei, unde priveliștea se deschide spre mare. Dar acolo nu stăm aproape niciodată.

MĂ GÂNDESC LA femeile din familia mea și la gențile lor și la lucrurile pe care le-au purtat cu sine. Bunica, de exemplu: ea poartă în geantă cenușa bunicului. Bunica era durdulie și roșie în obraji, iar uneori arăta de-a dreptul elegant cu tocurile ei. În timpul războiului, ea și bunicul au locuit în Toronto cu fiicele lor mai mici. Bunicul era instructor la baza de antrenament aerian, cunoscută sub numele Little Norway, pe Center Island, la sud de portul Toronto. Scopul bazei de antrenament era acela de a pregăti trupe norvegiene care ar fi putut participa la luptele din nordul Norvegiei. Într-o zi, ieșind pe pistă, o elice l-a lovit direct în cap. A murit câțiva ani mai târziu, într-un spital din New York. Tumoare cerebrală. Nu am înțeles niciodată dacă a existat vreo legătură directă între elicea primită în cap și tumoarea cerebrală sau dacă erau două întâmplări fără vreo legătură. Fiicele lor aveau părul bălai, erau palide și slabe. Am citit undeva că fetițele seamănă între ele – fetițele bălaie seamănă cu alte fetițe bălaie, fetițele brunete seamănă cu alte fetițe brunete –, e aproape imposibil să faci diferența între ele. Am auzit asta de la un polițist american în legătură cu o dispariție. În toamna lui 2007, o fetiță a fost găsită în apa golfului Galveston, în Texas. Era băgată într-o cutie albastră de plastic și se afla acolo de cel puțin două săptămâni. Nimeni nu știa cine este sau de ce se află în cutia albastră. „Viața noastră înseamnă să dăm nume“, scria Gunnar Björling. Îmi aduc aminte că polițistul american

care conducea investigația i-a dat fetiței numele Baby Grace și că a spus, la un moment dat, că investigația e îngreunată de faptul că toate fetițele seamănă între ele.

Dar fetițele nu se uită unele la altele și nu se gândesc că-și seamănă. Ba dimpotrivă, ele cred că nimeni nu le seamănă, că nu există pe lume nimeni ca ele.

Când bunica și fiicele ei s-au urcat în primul vapor înapoi spre casă, după război, bunica a avut un bagaj considerabil de cărat cu ea. Își căra durerea și portocalele și fetele și geamantanele și, în sfârșit, geanta neagră lucioasă, cu mâner arcuit și mecanism de închidere care scotea un pocnet ușor de fiecare dată când îl deschidea și îl închidea. Înăuntru, cenușa bunicului. Când au acostat în portul din Bergen, fetițele au aruncat portocale spre toți cei care veniseră să întâmpine vaporul din America.

EL Am doar un ochi, și nici cu *ăsta* nu văd extraordinar. În câteva săptămâni o să merg la spitalul din Visby pentru a fi operat. Îmi spun că o să-mi recapăt vederea. Între timp, nu pot să fac mare lucru în afară de a rămâne aici și de-a asculta muzică. E fantastic, știi, că de-a lungul timpului am adunat toate aceste… toate aceste… căr… muzică… toate aceste *discuri* de pe rafturile mele.

CU FOARTE MARE GREUTATE se întinde din scaunul cu rotile ca să ajungă la rafturile unde se află pick-upul și colecția de discuri și cu o mână tremurătoare ridică brațul aparatului și-l așază încet pe disc. Mi-l închipui făcând asta. Nu am nici o amintire despre această întâmplare. Nu am luat nici o notiță. Nu am decât înregistrarea. Un șuierat, un oftat, un trosnet și un geamăt slab venind din direcția lui, apoi vocea mea întrebându-l: „Să te ajut?“ și apoi a lui: „Nu!… Nu!… Nu, am spus!“.

EL Totul a început când eram mic și mi s-a dat voie să merg la operă.
EA Cine te-a luat la operă prima oară?
EL Ce?
EA Cine te-a dus prima dată la operă?
EL Mătușa mea, Anna von Sydow. Avea o pălărie gigantică și era foarte înstărită.

Tăcere.

EL Îmi aduc aminte… aveam zece sau doisprezece ani și am văzut *Tannhäuser* pentru prima oară, *Tannhäuser* de Wagner… și am trăit spectacolul cu un soi de febră… am făcut febră în acea noapte… a fost atât de distractiv pentru mine, știi ce zic… nu mai știu în ce an a fost.

EA Să fi fost poate în 1928, când aveai zece ani și locuiai în Stockholm?

EL Da, poate.

EA Mai spune-mi despre noaptea aia când te-ai întors de la operă.

EL Mi-a fost rău, am avut febră.

EA Ți-a fost teamă?

EL Nu.

EA Mai există ceva care să te impresioneze cum te-a impresionat *Tannhäuser* atunci*?*

EL Da.

EA La fel de puternic?

EL Da… dar Wagner a trecut într-un plan secund… Vreau să asculți… Stai să văd cum merge chestia asta.

Bâjbâie cu mâinile, se chinuie să pună un disc, radioul pornește cu volumul la maximum, o voce de femeie spune ceva despre Vivaldi.

EL Nu e bine.

EA Da, ai pornit radioul.

Oprește aparatul, se chinuie să-l regleze, ea încearcă să-l ajute, dar este rugată să se dea la o parte, el pune discul. E concertul pentru pian nr. 4 în sol major al lui Beethoven.

EL Nu există nimic mai măreț decât asta, în afară de Bach, poate.

Un timp îndelungat se aude doar muzica.

Ea spune ceva, dar nu se poate distinge ce anume. El o întrerupe.

EL (*ridicând vocea*) Nu vreau să vorbesc acum. Aș prefera să nu vorbesc peste Beethoven. Nu vreau să vorbesc în același timp cu Beethoven.

EA Scuză-mă. Nu mai zic nimic. Putem să ascultăm doar.

Muzica se oprește brusc.

EL Putem să mai ascultăm o dată, (*nerăbdător*) ca să putem auzi întreaga… Durează aproximativ treizeci și cinci de minute.

EA Da, cred că asta ar trebui să facem, să… ascultăm toată… fără să zicem nimic.

EL Da, sau poți să-ți cumperi discul și singură.

Ea nu răspunde.

EL Așa, unde eram?

MĂ GÂNDESC LA TOATE nuanțele de albastru care se insinuează pe mâini și pe picioare și pe părți din fața celui care mai are doar câteva zile de trăit. *Livedo reticularis,* sau marmorare albastră, așa i se spune. Și când a încetat să fie tata s-a transformat în *ceva.* În procesul de marmorare, două sau mai multe culori sunt amestecate în vederea obținerii unui model care să imite marmura adevărată, transformând o suprafață – piatră, hârtie, lemn, piele – în altceva decât era la început. Nu știu sigur dacă să folosesc prezentul sau trecutul când vorbesc despre asta. În antologia scrierilor lui Su Yijian de la sfârșitul secolului al X-lea, *Cele patru comori din cămăruța scribului,* s-a descoperit ceea ce este considerată prima mențiune de marmorare a hârtiei: un fel de hârtie decorativă descrisă ca având textura „nisipului vălurit“. Când am ridicat pătura și am văzut pentru prima oară picioarele marmorate în albastru ale tatălui meu, nu m-am gândit la nimic din toate astea, nici la albastru, nici la hârtie, nici măcar la nisip vălurit, atât de răspândit pe Fårö. M-am gândit numai la ce-i spunea mama uneori: „Dacă te vei îndoi vreodată că e fiica ta, privește-i doar labele picioarelor. Sunt leite alor tale. La fel și picioarele. Lungi și subțiri“.

EL Mă duc la plimbare prin jurul casei și lângă mine apare, dintr-odată, o persoană pe care nu o cunosc. O persoană anonimă. După o vreme, mă întorc către această persoană și-i spun: „La urma urmei, e o casă minunată“. La care respectivul răspunde: „Da, cred că ești foarte mândru de ea“.

Se apleacă spre ea, ca și cum ar urma să-i spună un secret la ureche.

EL (*în șoaptă*) Dar nu eu am construit casa asta. (*Se îndreaptă în scaun, ridicând vocea.*) Îi spun respectivului: „Dar nu eu am construit casa asta!“. Și știi ce se întâmplă atunci?

EA Nu.

EL Bărbatul străin mă privește uimit și-mi zice: „Dar desigur că *tu* ai construit casa asta“.

Tăcere.

EL Și în multe situații… vise… bărbatul se întoarce spre mine și zice: „Ba da, *tu* ai făcut toate astea. Aceasta este casa *ta*“.

Pauză lungă.

EL Mă îngrozește.

Infecția din gură îi îngreunează pronunția anumitor cuvinte, în special a cuvintelor cu mai multe silabe și a sintagmelor, de pildă, „sexualitate“, „constructor“, „Opera din Stockholm“, cuvintele i se împotmolesc iremediabil între limbă, abces și buze.

EA De ce îți e atât de teamă?

EL De un mare nimic. O prostie. Respectivul zice: „Păi gândește-te, tu ai construit-o pe toată“, la care eu răspund: „Nu-i adevărat, arhitectul și con… constructorul au făcut totul“.

EA Dar care e prostia?

EL E o prostie să zică lucruri complet… *lipsite de adevăr*! Eu nu am contribuit cu nimic la casa asta, de fapt.

EA Dar casa e o expresie a ceea ce reprezinți tu, totuși, nu? Ai locuit aici mai bine de patruzeci de ani și tu ai decis cum să arate, nu-i așa?

EL Da, așa e. Am decis cum ar trebui să arate. Am adus mobilă și am agățat tablouri pe pereți… asta a fost responsabilitatea mea… dar de aspectele arhitecturale nici nu poate fi vorba. Am arătat mereu o pasivitate de nedescris în ceea ce privește casa asta. Nu poți să-ți închipui. *Asta* mă sperie și mă uimește.

***

EL Spitalizarea mea a început anul trecut, în 12 august. A început într-o dimineață să-mi curgă sânge din nas. Am sângerat ca un hipopotam. Stăteam deasupra chiuvetei, iar sângele curgea, pur și simplu.

Tăcere lungă.

EL Am sunat la medic, iar el a spus: „Totul e în regulă, ați îmbătrânit, iar astfel de lucruri se mai întâmplă, dar v-ați descurcat onorabil“. Dar apoi, după episodul cu sângerarea, cred că era 20 august, am sărit în piscină și, spre surprinderea mea, m-am dus direct la fund.

EA Te-ai scufundat, pur și simplu?

EL M-am dus la fund și n-am mai reușit să înot la suprafață, m-am zbătut, dar nu reușeam nicicum.

Tăcere.

EL Am reușit, într-un final, să mă lipesc de perete… de margine… și… și… și apoi am reușit să mă târăsc afară. Pentru prima oară în viața mea, mi-am dat seama cât de înspăimântătoare e moartea, nu am simțit niciodată asta pe pielea mea.

EA Ți-a fost frică c-o să mori?

EL Da, foarte frică. Dar apoi m-am mai liniștit.

EA Da.

EL Apoi, câteva zile mai târziu, am căzut din nou în piscină și m-am dus la fund ca un bolovan.

O privește cu ochiul sănătos.

EL Am reușit să… Da!… Am reușit să mă duc, încet, spre scări, dar mi s-a părut foarte ciudat… mi s-a părut extrem de ciudat să mă scufund și să nu mai urc la suprafață de la sine, așa că am sunat din nou medicul, același medic pe care l-am sunat în legătură cu hemoragia nazală, știi… și, de data asta, vocea lui avea cu totul alt ton: „Vă rog să veniți imediat la cabinet pentru o consultație! Ce faceți dumneavoastră acum poate fi fatal! Vă rog să veniți imediat!…“ Mda… Așa că m-am dus la Stockholm să mă consulte, mi-a făcut toate analizele și tot tacâmul, dar iată că boala de care sufeream era pe cât de neobișnuită, pe atât de banală.

Tăcere.

EA Ce boală era?
EL Ce?
EA Ce boală?
EL Ce?
EA Ce diagnostic ți-a pus medicul?

Tăcere.

EL Am avut multe vise, neinteresante toate, ca imaginile de preot…

Zice „preot“, dar se referă la episcop[1]. Diapozitive.

EL Ca imaginile pe care ți le arătam la balopticon când erai mică.

EA Noaptea, când dormeai?

EL Imaginile mai apăreau și în timpul zilei. Când eram treaz. Și noaptea, și ziua.

Tăcere.

EL Apoi am făcut pneumonie. Când a trecut pneumonia, am început să am probleme de echilibru. Mergeam și cădeam, oriunde, pe orice drum, mergeam și, dintr-odată, cădeam pur și simplu din picioare. Am avut o grămadă de urme și de vânătăi pe tot corpul… dar mi se părea cumva amuzant… M-am gândit la asta, să știi, la motivul pentru care mi se părea așa de amuzant… Era distractiv, când eram mic, să merg la circ, mă ducea mătușa Anna von Sydow, cea cu pălăria mare… și… și… clovnii, da, veneau și cădeau în fund și făceau tumbe și se învârteau și se loveau unii de alții, și totul mi se părea extraordinar de comic. Am senzația că, atunci când pic și eu în cap, e, într-un fel, ca… da… asociez căderile cu amintirea asta. Când cad… știi și tu că un om la un metru optzeci și doi, când cade și se lovește sau nimerește pe vreo mobilă sau mă rog, orice naiba ar păți… e ceva comic acolo. Oamenii au râs mereu de asta, în toate timpurile, dar acum… mai cad uneori… cad… și mă doare mai tare decât înainte.

EA Săracul de tine.

EL Pe lângă asta, toate visele.

EA Visele?

EL Visez că respectivul se întoarce spre mine și spune: „Ai construit o casă fantastică aici“. Iar eu îi răspund,

firește: „Dar nu eu am construit casa asta, nu știu cine locuiește aici“, la care respectivul răspunde: „Dar tocmai *tu* locuiești în casa asta“.

EA Și asta te sperie?

EL Da, mi se pare înspăimântător.

EA Dar ce e atât de înspăimântător în asta?

EL Mi se pare, cumva, un teatru bizar și absurd… o înțelegere tacită între foarte mulți oameni. O conspirație.

Tăcere.

Aici cred că ridică capul și o fixează cu privirea.

EL Deci iată! Asta a fost distracția mea în ultimul an… Ți-e frig?

EA Nu.

Tăcere.

EL Încă scriam în jurnal pe-atunci. Acum nu mai scriu.

EA Țin minte cum scriam împreună în jurnalul tău… în agenda ta… în fiecare zi că urma să ne întâlnim a doua zi la ora unsprezece aici, în birou.

EL Da. Dar asta e altceva.

EA Scuză-mă, te-am întrerupt. Voiai să spui ceva.

EL Voiam să zic că am scris despre hemoragie și în agendă. Am scris: „Cu asta începe confuzia mea, visele și viziunile dau năvală în realitate într-un mod înfricoșător“.

Ceea ce a spus, de fapt, a fost: „Cu asta *se sfârșește* confuzia mea“. Cred însă că voia să spună: „Cu asta *începe* confuzia mea“. În acea primăvară a început să înlocuiască în vorbire cuvintele cu antonimul lor, spunând adesea exact opusul a ceea ce voia să zică. Cel mai probabil, „a se sfârși“ însemna pentru el „a începe“, dar aș putea să mă înșel.

1. Confuzie între omografele „episcop“, grad în ierarhia bisericească creștină, și „episcop“, aparat de proiecție.

CÂND MAMA ȘI TATA erau iubiți, la începutul anilor ’60, fața mamei era atât de goală, încât aproape că nici nu mai era o față. Se deconstruia și se reconstruia mereu, cu o elasticitate incredibilă. S-au spus și s-au scris multe lucruri despre fața mamei mele, despre ochii, buzele, părul și vulnerabilitatea sfâșietoare, despre cum cele mai bune actrițe își canalizează toate emoțiile în jurul gurii, dar nimeni nu a spus nimic despre urechi. Când eram mică, îmi plăcea să stau ghemuită lângă ea și să o mângâi pe păr. Eram prea mică pentru a fi învățat cuvinte pentru frumos sau dragoste; eram, ca atâția alți copii, preocupată exclusiv de mărimea lucrurilor, iar mama avea picioare și urechi mari. Stăteam întinse în patul ei dublu cu stâlpi galbeni și așternut floral și îmi dădea voie să o mângâi pe păr în timp ce citea o carte sau vorbea la telefon, de exemplu. Adesea, încheia convorbirile spunând „Bărbații vin și pleacă“. Și bunica spunea „Bărbații vin și pleacă“. Odată am auzit-o și pe mătușa Billy spunând „Bărbații vin și pleacă“, și mereu eram atentă la ce spunea mătușa Billy. Avea cârlionți roșcați, o haină de blană până la glezne (pe care o ținea în fundul dulapului din holul de la intrarea casei unde locuia în Trondheim și pe care n-o purta aproape niciodată), cinci copii, un bărbat și o slujbă ca șefă de magazin, fuma poate până la două pachete de țigări pe zi și citea câte o carte nouă în fiecare săptămână. Mama avea mulți iubiți, dar nu cred că îi plăceau așa de mult. Ca Penelopa, ea își aștepta alesul să se întoarcă

acasă. Pe noptiera ei trona un telefon alb Cobra. La el îi plăcea să vorbească cel mai mult. Prefera să stea mult timp în dormitor, îmbrăcată în cămăși de noapte de mătase. Când stăteam ghemuită lângă ea și îi dădeam cu grijă părul de pe față, îi ieșeau la iveală urechile. Urechile mamei erau mari ca niște cochilii, iar dacă-mi lipeam urechea de vreuna din urechile ei, puteam auzi susurul mării. Aveam telefon și în sufragerie. Era tot un Cobra, dar roșu, și suna încontinuu. Când mama nu mai suporta să fie apelată, smulgea cablurile din telefoane, atât din cel roșu, cât și din cel alb, și le arunca pe amândouă în congelator.

EA Poți să-mi povestești despre mama?

EL Mă gândesc la felul în care Beethoven îi atinge pe oameni, cum merge direct la sentimente… sentimentele…

EA OK…?

EL Era o repetiție în Malmö și Käbi era solista… era concertul în sol major. Nu o mai întâlnisem pe Käbi până atunci.

EA Dar nu…

EL Poate tu nu știi, dar, la repetițiile generale, solistul și orchestra cântă împreună cu dirijorul poate pentru prima oară… vorbim de o sută patruzeci de oameni… o orchestră imensă… Teatrul Municipal din Malmö e un loc impozant și încăpător. Apoi Käbi a urcat pe scenă, avea o rochie roșie și nu văzusem în viața mea… în viața mea nu văzusem o femeie mai frumoasă. Stăteam pe rândul al zecelea sau al cincisprezecelea, nu mai știu exact, când a început repetiția. Käbi s-a așezat la pian, strălucitoare în rochia ei roșie, și dedicarea ei, pasiunea ei efectiv molipseau restul orchestrei și cuprindeau întreaga sală.

Tăcere.

EL Da, și la începutul pauzei de prânz dirijorul a venit la mine și m-a întrebat dacă nu vreau s-o cunosc pe această fată… *fata* asta avea mai bine de douăzeci de ani… dar eu mă îndrăgostisem deja de ea, fără ca ea să aibă habar și, mai ales, fără să-mi dau seama nici eu de asta. Dar m-am rușinat ca o fată mare și am zis că nu, nu, nu pot, totuși… iar dirijorul a zis OK, faci cum vrei, noi suntem la cantină, luăm prânzul, nimic special, la care eu am zis OK, hai că vin și eu, atunci… Și așa am ajuns să vorbim… să bem o cafea… Aveau niște sendvișuri foarte bune la cantina aia, foarte bune sendvișuri… Și așa ne-am îndrăgostit unul de celălalt, pur și simplu. Nu a durat mult. Da, așa a fost, dansul meu cu Käbi.

EA Și cu mama cum a fost?

EL Ce?

EA Te-am rugat să-mi povestești despre mama. Käbi e mama lui Daniel.

EL Poftim?

EA Käbi e mama lui Daniel. Mă întrebam dacă poți să-mi povestești despre mama *mea.*

Tăcere lungă.

EL Călătorea peste tot, iar eu îi urmăream cariera sau, mai bine zis, o însoțeam în călătoriile ei. După un timp, am început să ne scriem scrisori. Ne-am scris foarte multe scrisori… trebuie să fie incredibil de multe. Apoi, într-o zi… poate tu nu știi, dar aveam un apartament cu o cameră pe Grev Turegatan, în Stockholm.

EA Ba da, știu asta.

EL Da? Chiar știi?

EA Da, mama mi-a povestit că în apartamentul ăla am fost concepută.

EL Ce?

EA Mama mea.

EL Da…?

EA Mama susține că am fost concepută acolo, în apartamentul de pe Grev Turegatan.

EL Da, chiar?… Da? Bine, în sfârșit… Oricum a fost, ne tot întâlneam în apartamentul ăla, iar și iar… apoi totul s-a sfârșit… Era un apartament minunat, mic, cu bucătărie, baie, dulapuri, un pat… Da, așa merg lucrurile. Și totul a început cu concertul în sol major al lui Beethoven.

O privește.

EL Mă întrebi întruna despre muzică, nu înțeleg de ce.

EA Da, dar aveam și câteva întrebări despre iubirile tale.

O privește îndelung.

EL Dragostea e cu totul altă chestiune. Nu cred că vreau să merg în direcția aia și să amestec dragostea în discuție. E clar că dragostea a jucat un rol important. De pildă, aici. O să asculți imediat și-o să-ți dai seama.

Ridică discul cu Beethoven din pick-up și-l pune înapoi în coperta de unde l-a scos. De fiecare dată când se întinde din scaunul cu rotile pentru a căuta un disc nou sau pentru a-l

pune înapoi pe precedentul, îmi amintește de cum se întind șoferii pe geamul deschis să bage monede în aparat pentru ridicarea barierei.

Pune discul cu *Winterreise* al lui Schubert. Ascultăm ultima dintre cele douăzeci și patru de melodii. Apoi se apleacă încet în scaunul cu rotile, ridică brațul pick-upului, iar în cameră se lasă liniștea.

EL Vocea e complet limpede – despre *asta* vorbesc. De la primele acorduri…

Amuțește, privește pick-upul.

EA (*precaută*) Poți să-mi spui mai multe despre asta?

EL E vie. E ca și cum, ascultând muzica asta, primești o injecție cu viață. Uneori, când sunt singur aici, în birou, încep să plâng. Și știi bine că nu sunt un *papă-lapte.* Chiar nu sunt. Doar că, atunci când stau singur și-mi ascult discurile, lacrimile pur și simplu încep să curgă. Capăt un simț acut pentru viață. Înțelegi ce vreau să spun?

MAMA ERA MULT, MULT mai tânără decât tata când s-au cunoscut. Avea douăzeci și doi de ani și era foarte frumoasă.

Mi-a povestit că, atunci când m-am născut, tata a luat avionul din Stockholm s-o viziteze și că i-a adus un inel cu piatră verde – smarald –, pe care i l-a așezat solemn pe marginea patului. După ce i-a dat inelul și și-a privit în treacăt fiica nou-născută – rahitică, gălbejită –, a luat primul avion înapoi spre Stockholm.

După o singură noapte la spital, mama s-a simțit nevoită să se mute singură în cameră, fiindcă celelalte proaspete mămici din salonul de neonatologie se uitau urât la ea, iar când își primea micuța la piept nu îndrăznea nici să citească, nici să doarmă, nici să se uite-n tavan, nici măcar să privească afară pe fereastră. Nimic în afară de a se uita insistent la ceea ce tocmai născuse. Era plictisitor să stea numai în pat și să se uite, dar n-ar fi permis niciodată ca asistentele (care veneau și plecau, apăreau și dispăreau neîncetat) să creadă că se gândește la orice altceva decât la dragostea pentru copilul pe care-l ținea în brațe și nimănui nu îi era permis să creadă că e o mamă rea, care n-ar fi trebuit să-și facă de cap și să rămână gravidă cu un bărbat care nu-i era soț.

Nu știu dacă vorbise cineva cu ea despre plânsul care însoțește lactația, fiindcă cred că îi era foarte rușine că plânge. Ea, care ar fi trebuit să fie atât de fericită. Îi era rușine de

neliniștea care o măcina în fiecare zi și pe care și-o reprima la fel de des, de sentimentul difuz că nimic nu era cum ar fi trebuit să fie, de fapt, sau cum își închipuise.

MAMA ȘI TATĂL NU au reușit să se pună de acord asupra numelui. Timpul trecea. Au fost luate alte decizii. Când fetița avea câteva săptămâni, tatăl a hotărât brusc că mama ar trebui să înceteze cu alăptatul, să-și pună sânul înapoi în bluză și să și-l păstreze pentru el, astfel ca ei doi să poată pleca împreună la Roma.

Mama voia s-o numească după o păpușă pe care o avusese mai demult, când era mică. Păpușa ei preferată, Beate. Nu știu absolut nimic despre păpușa aceea. Avea părul blond sau brunet? Când mama era mică, se juca mult și serios cu păpușile ei, le îmbrăca și le dezbrăca, le cânta să adoarmă seara și le trezea dimineața și, când i se părea ei că muriseră, se strecura noaptea până la cimitir și le îngropa una câte una, plângând.

Tatăl ar fi vrut s-o boteze după mama lui, bunica fetiței, Karin cea brunetă și cu ochii negri. Făcuse școală și se pregătise să devină asistentă medicală, dar își acceptase destul de repede rolul de soție de preot și mamă a trei copii. Karin a scris în jurnal în fiecare zi timp de treizeci de ani, relatând despre copii, despre gospodărie, despre cercul de prieteni al familiei, despre soțul ei, despre congregație, anotimpuri, sărbători, despre viața cotidiană, despre boli și moarte.

După moartea ei, tatăl a descoperit că, pe lângă jurnalul obișnuit în care scria, mai avea un jurnal secret. În jurnalul ei secret scria lucruri de genul:

Mi-e din ce în ce mai clar că povestea mea este povestea întregii familii.

Fetița avea doi ani când a fost botezată și a mers la altar pe picioarele ei. Într-o scrisoare pe care tatăl i-o trimite, expediată pe strada Svingen nr. 3, Strømmen, Norvegia, îi scrie:

BOTEZUL FIICEI MELE

MIERCURI, 5 IUNIE 1968

Aceasta este o scrisoare.

Draga mea fetiță. Fiindcă mă gândesc la tine în această zi specială mai mult decât de obicei, îngrijorat că s-ar putea să ți se facă frică sau să devii nerăbdătoare în timpul ceremoniei, m-am hotărât să-ți scriu. Creșterea ta, sunt convins, e atât de adânc legată de mama ta, încât tot restul rămâne pentru tine interesant, dar în afara ta. Însă pot să-ți povestesc cum, acum câteva luni, micuță și mucoasă, te-ai așezat între picioarele mele și ai hotărât definitiv că eu, la urma urmei, sunt tata*… În fotografii arăți foarte puternică și plină de viață, iar uneori pari un general care tocmai a dat un ordin. Îmi place înfățișarea ta, fiindcă deja arăți ca un om în miniatură, și nu ca un bebeluș insipid. Am senzația că noi doi vom ajunge să ne înțelegem foarte bine cândva. Cred că vom ajunge să avem ceva în comun, ceva ce nu poate fi definit în cuvinte, și cred că vei întâmpina lumea cu o rezistență puternică, ceea ce nu poate fi decât bine.*

Fetița nu a suportat să-și audă mama vorbind despre cât de greu a fost să găsească un preot dispus să țină slujba de botez. Cu atât mai puțin a suportat s-o audă povestind despre cât de drăguț și de bun a fost preotul, cel care a acceptat ceremonia când atâția alții au refuzat-o.

Fetița asculta întreaga poveste doar cu o ureche, dar îmi închipui că lucrurile au fost în felul următor: mama era acolo cu bunica, împopoțonată și roșie în obraji și purtând tocuri înalte. Preotul era și el acolo – el, cel care a acceptat când atâția alții au refuzat-o și era atât de drăguț cu ele. Fetița merge de una singură în biserică, la propriul botez. E îmbrăcată în *bunad*, portul norvegian tradițional.

A primit numele Karin Beate. Două nume feminine. Tatăl l-a ales pe unul, mama, pe celălalt. Dar nimeni nu-i spunea așa, de fapt, și nimeni n-o striga Karin, nimeni n-o striga Beate, iar cu atât mai puțin Karin Beate. După ce a mai crescut puțin, numele întreg a fost scos la înaintare doar la ocazii speciale, în fața altarului, de pildă, sau la divorț, ca niște tacâmuri elegante. În viața de zi cu zi, era strigată cu totul altfel.

EL Reportofonul funcționează, deci?

EA Da, funcționează.

El (*sceptic*) Da, chiar?

EA Funcționează cum trebuie, da.

EL Așa…

EA Vânzătorul mi-a spus că e unul din cele mai bune, să știi.

EL Bun?

EA Da, și foarte sensibil.

EL Aha.

EA Un aparat mic și performant.

EL Da, da, am înțeles.

EA Dar înregistrările sunt aici, am verificat (*minte*), și o să le transcriu treptat pe toate. Și trebuie să discutăm puțin cum vom lucra în continuare.

EL Ce? Ce-ai spus?

EA Cum o să procedăm în continuare cu cartea.

EL Exact.

EA Cum te simți azi?

EL Tocmai m-am trezit dintr-un somn minunat… Stăteam în birou și ascultam muzică, și la un moment dat am obosit și le-am întrebat pe fetele… pe cele care lucrează aici… vin și pleacă tot timpul, știi și tu… dacă știu vreun loc unde m-aș putea întinde puțin, și ele mi-au zis că m-aș putea întinde chiar în patul

meu. Mi-au dat jos papucii și au pus peste mine o pătură și au tras draperiile. Am adormit îndată ce am pus capul pe pernă. Iar acum sunt aici.

EA Arăți odihnit.

EL Ce?

EA Arăți odihnit.

EL Da, mă simt destul de odihnit, da…

EA Gata de petrecere?

Râd amândoi.

EL Nu, dar discuțiile de până acum au fost foarte distractive… Vrei o pastilă?

Scutură o cutie cu pastile de tuse.

EL (*ezitând*) E oare în regulă că stăm aici și…?

EA Că stăm aici și ce? Ce ar putea fi în neregulă?

EL Că stăm aici și luăm pastile de tuse?

EA Putem să facem ce vrem, totuși.

EL A, nu, nu putem.

EA Nu crezi că suntem liberi să facem ce vrem?

EL Ba da, tu poți să faci ce vrei, dar eu nu.

EA Nu poți să faci ce vrei?

EL Nu, eu ar trebui… eu *trebuie* să mă comport frumos. Urmează să fiu intervievat, totuși.

EA Da, ai dreptate. Comportă-te frumos, atunci.

EL (*o ia de mână*) Ce mână rece ai.

EA Da, am mâna rece.

EL Nu te îmbolnăvești, nu?

EA Nu, absolut deloc! Tocmai m-am spălat pe mâini și apa de la robinet era rece.

Tăcere.

EA Pe lângă asta, când răcești, mâinile ți se *încălzesc* – când te îmbolnăvești, adică.
EL Poți să ai mâinile reci și dacă ești bolnav.
EA Da, ai dreptate, așa e.
EL Hm.
EA Dar eu nu sunt bolnavă.

El se apleacă în față, sprijinindu-și fruntea de a ei.

EL Ai nasul cald.
EA Ieri aveai tu nasul rece.
EL Despre ce vorbeam?
EA Despre îmbătrânire. Voiam să te întreb dacă există vreun avantaj în a…
EL Îmbătrâni?
EA Da, în a îmbătrâni.

Râde.

EA Ceva care să te entuziasmeze?
EL Nu, n-aș putea spune că există așa ceva. Nu știu ce ar putea fi.
EA Ți-e frig, vrei să-ți dau jerseul?
EL Câtuși de puțin, e o temperatură perfectă aici. Nu, cred că anumite perioade din viața mea au fost extrem de dureroase, și, când îmbătrânești, lucrurile astea dureroase – sau lucruri pe care le consideram la momentul respectiv dureroase – își slăbesc strânsoarea și se scufundă, dispărând ca niște zdrențe ude și dizolvându-se, și te eliberezi la un

moment dat de toate aceste fragmente de viață care te-au făcut să suferi în trecut. La fel de adevărat însă e că, pierzându-le pe ele, ratezi, în același timp, și multe alte lucruri frumoase. Credeam că mă vor preocupa lucrurile astea mai mult decât au ajuns s-o facă. Dar nu, nu mă preocupă atât de tare lucrurile pe care le-am pierdut între timp și despre care odinioară consideram că vor continua să fie importante chiar și la o vârstă înaintată. De exemplu, dispare sex… sexua… (*scoate un sunet de trompetă*) sexualitatea. Absolut complet. Nici măcar nu doare. Pur și simplu, dispare. Uneori, fetele, anumite fete, fetele frumoase, fetele seducătoare, îți pot arăta o brumă de interes, și atunci gata, te gândești că începe talmeș-balmeșul… dar asta e doar în gând, când vine vorba de a face ceva, îți revii și-ți zici „Doamne iartă-mă, dar ce naiba fac… nu, nu, nu“… Sigur că e distractiv să te gândești la asta… Deci da, sexualitatea e cu totul altceva, un domeniu de sine stătător, cum s-ar spune. Culori și forme diverse. Și toate fetele, femeile, doamnele, toate sunt deosebit de frumoase. Cum să formulez? Când îmbătrânești, încetezi să fii întreg, e o integritate care dispare încet și liniștit, fără ca dispariția ei să fie dureroasă. Efectiv nu are cum să te doară, cel puțin nu pe mine… și eu am fost extrem de interesat de femei. Nu vreau să mă laud, dar… Nu am jerseul. Unde mi-e jerseul?

EA Vrei să te îmbraci?

EL Nu, nu, vreau doar să mi-l pun puțin pe umeri.

EA Așa?

EL Așa. Da. Te rog, continuă. Despre ce vorbeam?

EA Vorbeam despre femei.

EL Ce?

EA Vorbeam despre femei și despre interesul tău colosal față de ele.

EL Cred că o mare parte din cariera mea a gravitat în jurul interesului meu colosal față de femei.

EA În ce fel te-au influențat femeile în…

O întrerupe și se apleacă în față.

EL În *toate* felurile posibile, draga mea.

BUNICA MEA PE LINIE paternă, Karin, fusese mult timp îngrijorată de căsătoria fiului ei cu Käbi, a patra lui soție, anticipând criza care avea să urmeze. Aventurile lui nu luau niciodată sfârșit, iar într-o seară, cele mai negre așteptări i-au fost confirmate. În viața fiului ei se afla o *nouă* femeie și *încă* un copil, al nouălea, era deja pe drum.

Citesc jurnalul bunicii și găsesc un prim semn al faptului că începusem să exist:

> *8.03.1966*
>
> *M-a sunat Ingmar aseară, tocmai terminase lucrul la teatru și m-a rugat să vin până la el, și abia acum, după câteva ore, am terminat de povestit. Tot, dar absolut tot ce bănuisem s-a adeverit. Fie ca ei să poată trece cu bine prin toate astea! Doamne-ajută!*

Femeia cea nouă e gravidă în aproape patru luni. Astea nu sunt vești bune. Karin are o inimă slabă, chinuită adesea de junghiuri bruște și ascuțite. Moare, cinci zile mai târziu, din cauza unui infarct. Erik, soțul ei, se află la spital, și, chiar dacă tumoarea se dovedește a fi benignă, toată lumea are certitudinea că el va muri înaintea ei. Sunt așadar multe lucruri care o chinuie în aceste ultime zile de viață ale soțului ei. Știe că are o inimă slabă, dar speră să o mai poată obosi puțin. E obosită, dar sunt prea multe lucruri de rezolvat. Iar acum, cireașa de pe tort, cel mai mic fiu al ei îi spune că a lăsat gravidă *încă* o femeie.

Dacă e să dai crezare intrării din jurnal din 8 martie 1966, e firesc să crezi că ea *află de existența mea* în seara în care tata o cheamă la teatru ca să stea de vorbă. Că sunt pe drum. Un fetus de patru luni. Deja mi se pot distinge bătăile inimii. Tata și Karin au stat la povești câteva ore, iar *tot, dar absolut tot ce bănuise s-a adeverit*, scrie ea în jurnal.

E un soi de consolare în asta pentru mine. O voce în întuneric. *Tot, tot. Tot. Adeverit.* Sunt, în sfârșit, *ceva* sau *cineva* care abia acum se conturează în burta mamei și în imaginația lor.

Dar vestea venirii mele iminente pe lume nu îi liniștește inima. Pentru Karin, ce îi povestește fiul ei în acea seară la teatru nu reprezintă o consolare. Mai ales în lumina celor opt copii și patru neveste de până atunci. Pe lângă asta, pensie alimentară și bani de întreținere. Partea financiară a întregii chestiuni e o problemă de sine stătătoare și deloc de neglijat.

Vreau cu tărie să cred că eu și mama mea suntem incluse în pronumele „ei“ pe care Karin îl folosește când scrie în jurnal: „Fie ca ei să poată trece cu bine prin toate astea!“.

Ziua următoare, în 9 martie, cu patru zile înainte să moară, scrie:

> *În seara asta am primit o azalee splendidă de la Ingmar, pe care mi-a adus-o Lenn. M-a și sunat, mulțumindu-mi pentru discuția de ieri. Oare am făcut bine că l-am ascultat pur și simplu, fără să-i spun nimic? Dar știu prea bine, în același timp, că orice tentativă din partea mea de a-i ține predici nu ar face decât să distrugă orice punte dintre noi. Știe prea bine că inima mea e cu el și că mă rog să facă ceea ce trebuie.*

Azaleea (*Rhododendron simsii*) este un arbust care înflorește anual, cu frunze persistente și care poate ajunge până la un metru și jumătate înălțime. Are frunzele verzi-închis. Florile pot fi mici sau mari, dispuse câte una sau în buchețele. Pot fi roșii, roz, bej, violete, albe, iar unele pot avea două culori. Îi plac cel mai mult locurile umbroase. E otrăvitoare. Azaleea este, la fel ca pinul, imortalizată în versurile poetului chinez Du Fu.

Karin scrie: „Știe prea bine că inima mea e cu el și că mă rog să facă ceea ce trebuie“. Inima ei avea să mai bată patru zile după această propoziție. Bunica credea în Dumnezeu, așadar aleg să cred că rugăciunile ei au fost mai puternice decât inima.

Arta de a face ceea ce trebuie – la ce se referea? Ce înseamnă să faci ceea ce trebuie? Se referea, poate, la faptul că tata ar fi trebuit să rămână cu Käbi și Daniel? Probabil. Dar sigur era de părere că a proceda cum trebuie însemna să-și asume responsabilitatea față de femeia pe care o lăsase gravidă și copilul încă nenăscut. În plus, mai erau și celelalte soții, copiii și pensiile alimentare. Reușea oare să cuprindă totul în acest calcul? Daniel avea abia trei ani când fetița era în burta mamei. Când Karin și-a vizitat fiul și nora, Käbi cânta la pian, povestind entuziasmată despre piesa pe care o interpreta. Karin a admirat casa celor doi pentru grădina mare și camerele spațioase și bine aerisite.

Pe data de 26 decembrie 1962, cu câțiva ani înainte ca fetița să fie concepută, bunica ei scria în jurnal:

Astăzi am fost la Ingmar, la botezul micuțului Daniel Sebastian. Camera cu pianul era așa de frumos aranjată, cu un brad înalt, împodobit de sus până jos, și măsuța de botez lângă el. Erik a ținut un discurs pentru micul Daniel, iar el îl privea fix, cu ochii mari. Era așa de frumos aranjat totul, iar părinții, sora și cumnatul lui Käbi ne-au plăcut foarte mult, așa că totul a mers ca pe roate. Käbi arată întremată și amândoi par fericiți în casa lor frumoasă. Peste tot se așternuse zăpada.

EA Mai sunt și alte lucruri care dispar pe măsură ce îmbătrânești?

EL Când îmbătrânești?

EA Da, odată mi-ai spus că, pe măsură ce îmbătrânești, cuvintele încep să dispară. Mă întreb dacă nu cumva mai sunt și alte lucruri care dispar, de care ți-e dor sau nu.

EL Care îmi lipsesc sau nu îmi lipsesc, adică? Nu știu. Sunt câteva lucruri banale și de zi cu zi, e adevărat, care erau importante înainte, dar care cu timpul și-au pierdut importanța.

Tăcere lungă. Pe înregistrare se aude un fâșâit aproape imperceptibil.

EL (*înflăcărat*) Dar mă simt de parcă aș sta aici și aș improviza. Că trebuie să improvizez un răspuns artificial la întrebarea ta. Nu e credibil.

EA Vrei să sărim peste întrebarea asta?

EL Da.

EA OK, atunci mergem mai departe. Ai spus odată că îmbătrânirea e o muncă în sine. Îți amintești să fi spus asta?

EL Nu.

EA Dar ai spus-o, în orice caz, ai spus: „Să îmbătrânești e o muncă“.

EL O ce?

EA O muncă.

EL Am spus eu asta?

EA Da, așa mi-ai spus. Acum, că ești și mai bătrân, consideri în continuare că să îmbătrânești e o muncă?

EL Da, cred că îmbătrânitul e o muncă grea, obositoare și dizgrațioasă, cu un program infernal.

EA Da.

EL Dar principalul este... principalul este!... Anumite lucruri sunt importante, altele nu. Muzica, de pildă, a devenit pentru mine principalul lucru. Înainte nu dădeam doi bani pe muzică, dar acum a devenit esențială... Vreau să-mi dau jos jerseul! Stau numai aici și mă agit degeaba!

EA Ți-e cald?

EL Da, mi-e cald.

EA Ești nervos?

EL Nu, nu nervos, dar am senzația că toate răspunsurile mele sună atât de fals.

EA Nu mi se pare... ba dimpotrivă, mi se pare că totul merge bine.

EL Ce bine că ți se pare așa. Mă bucur. Fac eforturi să nu par lăudăros sau să pozez în vreun fel.

PENTRU MAMA ERA mai ușor să creadă în Dumnezeu decât pentru tata. Mama își păstrase credința din copilărie. Rugăciunea de seară. „Tatăl nostru, Care ești în ceruri, sfințească-Se numele Tău.“ Dumnezeu păstra tăcerea, dar mama avea rareori un moment de respiro, iar această tăcere însemna, poate, că Dumnezeu ascultă, nu numai cu o jumătate de ureche, ci cu întreaga Lui ureche, mare cât întreg spațiul cosmic, și că, în această tăcere, mama putea să fie cine voia ea să fie și să iubească fără a se rușina în fața nimănui.

Mama a crescut în Trondheim, locuind într-un apartament mic cu bunica și cu mătușa Billy. Pe peretele de deasupra canapelei albastre în stil Biedermeier atârna portretul albastru al unui bărbat frumos cu o caschetă de ofițer, care o privea pe mama de sus, cu un zâmbet subțire și misterios.

Fetița ar fi trebuit să fie mai atentă când vorbea mama, de exemplu, atunci când vorbea despre tatăl ei. Chiar a fost lovit în cap de o elice de avion?

Dar de când era foarte mică refuza să asculte poveștile mamei.

Fata nu era la fel de frumoasă ca mama ei, fața ei nu s-a desăvârșit niciodată. Nu seamănă cu nici o poză care i s-a făcut și nici o poză cu ea nu arată la fel. În acest sens, povestea numelui ei corespunde poveștii chipului ei. În poze strâmbă

întotdeauna din gură – o făcea încă de când era mică și o face în continuare –, își țuguie buzele și strânge din ochi.

Acum câteva zile, am dat peste un album de fotografii îmbrăcat în piele maro-deschis cu poze de când eram mică. Multe poze sunt făcute de mine. De exemplu, am găsit două aproape identice cu două păpuși așezate pe un scaun pliabil albastru. Pozele sunt de la Hammars. Poate tata mi-a dat aparatul foto. Nu mai știu. Altă poză e din apartamentul de pe strada Erling Skjalgsson. Eu și mama stăm în patul ei mare și galben, ea poartă o cămașă de noapte roșie, iar părul lung i se revarsă peste amândouă. Cred că s-a grăbit să se pieptene înainte să facem poza – e făcută cu autodeclanșator. Port un dispozitiv de retenție peste aparatul dentar. Dorm cu el și noaptea. Mă chinui în fiecare seară să mi-l așez cât mai confortabil în gură. Multe mici ajustări, cu elastice și degete băgate adânc în gură. Stăm în patul cu tăblie galbenă, iar mama ține brațul în jurul meu.

Port o bluză albă și o fustă roșie de catifea. Mama tocmai s-a trezit și, chiar dacă părul ei e proaspăt pieptănat, încă are urdori la ochi.

CÂND ERA MIC, TATA se plimba cu bicicleta prin peisajul deluros al verilor petrecute în copilărie la Dalarna. Familia avea o casă în Duvnäs. Se numea Våroms. Tatăl meu a scris despre bunicul, tatăl lui. Era preot și se numea Erik. Tata era alintat Pu. Se plimbă cu bicicleta pe dealuri, Erik în față și Pu puțin în spatele lui. Sunt pe drum spre biserica unde Erik urmează să își țină slujba.

„În felul ăsta o să străbatem lumea întreagă, eu și tata“, zice Pu.

În posesia mea se află cinci caiete albastre cu însemnări ale tatei. Caietele sunt pline cu notițele lui și poze vechi de familie. Tata stătea tot timpul aplecat deasupra fotografiilor cu o lupă sau tăia poze din diferite albume și le lipea în caietele lui (avea sute de caiete cu notițe, pe care le numea caietele lui de lucru), pe care, unde mai avea loc, își scria din idei. Uneori scrijelea una sau alta direct pe poze.

Într-unul din caiete a lipit o fotografie cu bunica lui, mama lui Erik. Fața ei latră se ivește dintr-o bluză încheiată până la gât, are un piept mare și protector, un pulover tricotat peste umeri, iar pe cap, o pălărie de vară cu boruri late și cu un aranjament elegant și elaborat din fructe și flori. Încerc să mi-o închipui în orele care au precedat fotografia, într-o

dimineață de acum aproape un secol. Urmează să iasă din casă. Toate hainele îi sunt noi, încheiate la toți nasturii, cuviincioase și ordonate. Îmi închipui că, aproape din întâmplare, dă cu ochii de pălăria mare de paie cu ornamente cu flori și fructe. Tronează pe cuierul în care-și agață pălăriile. E puțin prea mare, puțin prea tinerească, puțin prea colorată. În sfârșit, puțin prea mult pentru ocazia de față, celelalte pălării din cuier pălesc prin comparație. Într-o secundă, hotărăște să-și schimbe total planul. *Planul pălăriei.* Când porți pălărie, trebuie, pesemne, să plănuiești cum o vei purta. Ceea ce face ea e să se răzgândească. Se ridică pe vârfuri ca o fetiță (pălăriile atârnă mai sus în cuier decât celelalte lucruri) și se întinde după ce vrea. Cu un mic oftat, își așază pe cap pălăria cu flori și o aruncă scurt în cuier pe cea pe care o alesese inițial.

În poză, bunica e flancată de micuțul Pu și de fratele mai mare al lui Pu. Amândoi se înghesuie în ea. Pu se uită fix în aparat, cu o privire bănuitoare.

N-are nici patru ani.

Sub poză, tata a scris: „PĂLĂRIA BUNICII“.

Sunt și două poze făcute în oraș, acoperișuri, cartiere vechi și obscure, un peisaj în asfințit, turla unei biserici și siluetele subțiri ale unor copaci – fantomatice. A vedea aceste două poze din caietele lui e ca și cum ai citi un roman de Sebald. Mă gândesc la tatăl meu ca la cineva care se putea integra oriunde. El avea totuși casa de la Hammars. Avea teatrul. Eu eram cea ezitantă, cea care nu-și găsea niciodată locul – cu toată cutia plină de hărți. Dar fotografiile făcute orașului sunt atât de singuratice și străine. Într-unul din caiete a scris cu

majuscule: „A te refugia în siguranță“. Mă întreb ce a vrut să spună cu asta. Nu sună ca un loc prea sigur – „în siguranță“. Sună ca un loc unde în mod normal nu ai avea voie să te afli. Un loc de unde, dacă reușești să intri, vei fi dat afară imediat. Un loc blindat cu paznici și garduri înalte de sârmă ghimpată, unde te cuprinde imediat sentimentul că nu te vei integra niciodată.

O altă poză mi-l arată pe tata aproape adult. Nimeni nu îi mai spune Pu. E prea mare pentru a putea fi numit Pu. Părul lui lins e dat pe spate și e îmbrăcat în costum, în poză i se vede gulerul alb al cămășii, nodul negru al cravatei și sacoul puțin cam grosolan. Din ce an e poza? 1935, poate, sau 1936, nu sunt sigură. Nu cred că îi place să i se facă poză. Gura îi e închisă, nu zâmbește, buzele au o formă plăcută și fină, de parcă le-a împrumutat de la mama lui pentru această ocazie, urechile îi sunt mari și proeminente, privirea, puțin vicleană, un amestec de indiferență prefăcută, de bănuială (recunosc privirea lui Pu, pe când avea cu doisprezece ani mai puțin și stătea lângă bunica lui în poză) și de lingușeală – nu știi ce va face dacă te întorci cu spatele. Îți va scuipa în mâncare? Îți va cere un sărut? Va pleca, dispărând pentru totdeauna?

Stau aplecată deasupra fotografiilor la fel cum stătea și tata pe vremuri.

Mi-l și închipui, bărbatul de peste optzeci de ani studiindu-și atent versiunea de la șaptesprezece ani, cea căreia nimeni nu-i mai spune Pu, cea cu privire vicleană. Bătrânul a scris ceva pe marginea fotografiei. Un singur cuvânt. Dar, ca să aibă

loc pentru toate literele și ca să nu scrie peste fața tânărului, a scris cuvântul de sus în jos în loc să-l scrie de la stânga la dreapta, cum a făcut mereu, cu cerneală neagră și cu majuscule mari, copilăroase:

MA-
STUR-
BA-
TOR-
UL

Multă vreme, singura imagine a tatălui meu care îmi venea în minte era aceea cu el mort. Zace în pat și e mort. Această imagine nu există în realitate, de fapt, dar multă vreme ea a umbrit orice altă imagine a lui.

Are capul sprijinit pe o pernă albă, în patul lui din casa de la Hammars. Afară e înnorat, nu știu dacă, atunci când și-a dat ultima suflare, afară începuse sau nu să se lumineze sau dacă a zărit, în ultimele lui secunde, o fâșie de lumină printre draperii – când a murit, draperiile erau trase. A murit la sfârșitul lui iulie, pe la patru dimineața, în jurul orei pe care el însuși o numea „ora lupilor“, fără să aibă nici cea mai vagă idee despre lupi și obiceiurile lor. Cineva îi legase un prosop cu dungi în jurul capului, să-i țină gura închisă, pe care îl înnodase apoi în creștet. Probabil una din cele șase femei care l-au îngrijit în ultima perioadă a vieții, una care știa cum se procedează cu morții, că trebuie să li se lege maxilarul cu un prosop ca gura să le stea închisă când se declanșează *rigor mortis*. Cineva îi închisese și ochii. Nu putem urca la ceruri cu ochii sau gura deschise. Stând așa, întins și cu capul pe pernă, îmi părea supărat.

Îmi imaginez mișcarea de a *slăbi* și a *desface* nodul și toate dățile când am slăbit nodul și am desfăcut căciulile, fularele și șireturile copiilor mei. Mă așez pe marginea patului, întind mâna, simt nevoia de a slăbi și de a desface nodul ăla nenorocit, tata nu va muri cu un nod în vârful capului, dar nu îndrăznesc, mulți dintre noi vor veni să-l viziteze și să-și ia rămas-bun. Ne întâlneam în fiecare vară pentru a-i sărbători ziua de naștere, organiza o cină generoasă la care el nu participa, dar la care venea mai târziu; curățenie febrilă înainte să apară, să nu se afle nici un pahar sau vreo sticlă pe masă, să nu fi rămas nici o farfurie în chiuvetă, masa să fie curățată. Acum, că era mort, ne-am organizat în așa fel încât să intrăm la el unul câte unul. Era prima din numeroase procesiuni. Eu mă așez pe marginea patului lui, îmi las mâinile în poală, nu *slăbi și* nu *desface* nodul, el trebuie să rămână acolo, ca o glumă, ca un rânjet sardonic, nu știu când se instalează *rigor mortis,* nu știu nici dacă, îndepărtând prosopul, gura nu i se va deschide.

EL Cred în Dumnezeu cu tărie, dar nu mă aștept să Îi înțeleg voința. Dumnezeu este acolo unde este și muzică. Cred că marii compozitori ne povestesc despre experiențele lor cu Dumnezeu. Asta nu-i o prostie. Bach, pentru mine, e ceva statornic.

EA Dar te îndoiai înainte?

EL Nu de Bach.

EA Nu, dar te îndoiai de existența lui Dumnezeu.

EL Toată prostia asta e gata, s-a dus pe apa sâmbetei, și oricum nu mai am energie să mai pălăvrăgesc despre credință greșită și îndoială sau astfel de lucruri.

EA S-a întâmplat ceva special care te-a făcut să crezi?

EL A venit treptat, *peu à peu*, de fapt. Pot să zic că, după moartea lui Ingrid, am simțit voința lui Dumnezeu din ce în ce mai intens… Pot să mă aflu aici, de pildă, la Hammars, înconjurat de mare și de cer și să simt o oarecare… prezență.

UNEORI, FATA AVEA voie să-i împrumute jerseele verzi sau maro cu petice de piele la coate și urme de cusătură și cârpeală. Hainele erau mult prea mari pentru ea, iar ea aproape mătura pe jos cu ele. În fiecare zi, el avea obiceiul să dea o tură de-a lungul țărmului cu o bicicletă roșie de damă. Fata stătea în cadrul ușii, ghemuită într-unul din jerseele lui, și-l privea dispărând pe cărarea îngustă. Pe insula Fårö sunt pietre peste tot. Pe plajă. Pe drumurile înfundate. În jurul caselor – ziduri de piatră. Cele mai mari și mai vechi dintre pietre sunt coloanele de calcar erodate de mare, *rauker* se numesc. Într-o vară, ea și fratele ei, Daniel, au mers cu bicicleta până în cealaltă parte a insulei pentru a le inspecta. Lui îi era teamă că surioara sa, atât de slabă, friguroasă și neîndemânatică, o să cadă printre barele opreliștii pentru vite.

Coloanele de piatră au patru sute de milioane de ani și se înalță din mare spre cer. Seamănă cu niște capete mari și bizare de bătrâni, pe care vara cresc flori și buruieni și copiii se cațără pe ele.

Daniel și sora sa aveau fiecare camera lui una lângă alta în capătul casei. Tatăl le dădea voia să deseneze și să scrie pe uși. Împărțeau o toaletă și un duș. Din cauza lipsei de apă, nu aveau voie să se spele mai des decât o dată pe săptămână și

nici să tragă apa când făceau doar pipi, dar fata trăgea apa oricum, astfel încât Daniel să nu-și dea seama că fusese la baie. Daniel era cu patru ani mai mare decât ea și a scris „CĂCAT“ pe ușa camerei lui. Ingrid a zis că gata, s-a mers cam prea departe. Una era să aibă voie să scrie pe uși, dar alta era să permiți cuvântul „CĂCAT“. Tata a zis că e în regulă și nimeni n-a mai făcut după aceea mare caz de asta. În plus, aveau voie să facă câtă dezordine voiau. Nu în casă, în casă era întotdeauna ordine și curat, de asta se ocupa Ingrid, motiv pentru care totul stătea cuminte la locul lui și totul era făcut la timpul potrivit. În camerele lor, însă, aveau voie să facă câtă dezordine voiau. Nimeni nu le cerea să-și facă curat în camere. Era un soi de convenție. Când copiii locuiau la tatăl lor, nici un adult nu avea voie să le spună: „Acum trebuie să-ți faci curat în cameră“. Camera ei era mică și avea un tapet cu model floral. Avea radioul ei pe noptieră și o cutie pe dulap, unde ținea reviste vechi, pe care le recitea în fiecare vară. Pe podea, pe jumătate împinse sub pat, se aflau geamantanele.

Când ușa de la biroul tatălui era închisă, nu avea voie să bată. De obicei fiindcă stătea și scria. Sau avea ora zilnică de germană cu Daniel. Fata se întreba dacă Daniel ar fi făcut *absolut orice* ca să scape de meditațiile la germană cu tata. „Ich bin der Geist, der stets verneint! Und das mit Recht; denn alles, was entsteht, ist wert, daß es zugrunde geht“[1], zicea tatăl și râdea tare. Și imediat după asta începe ora de meditații. Daniel stă așezat pe scaunul din birou, același pe care se așază când stă cu tata. S-a rătăcit până aici, nu știe exact cum, ar fi trebuit să fie total altundeva, în garaj, în camera ei, afară, în grădină, să culeagă fragi pentru desert, dar ea s-a rătăcit până

aici, iar acum își vede fratele prin ușa întredeschisă – capul în mâini, părul lui lung și negru acoperindu-i fața și ochii. „Ich bin der Geist, der stets verneint.“ Gramatica germană e dincolo de înțelegerea unui copil. Și mai de neînțeles acum, în timpul vacanței de vară; nu poate exista ceva mai rău de-atât. Fata crede că mama lui Daniel e cea care a insistat ca tatăl lui să-l învețe germană. Mamele lor aveau astfel de impulsuri uneori – „e corect și firesc ca tatăl să-și asume uneori responsabilitatea“. Fata se află în fața ușii întredeschise și-și vede fratele stând acolo disperat, cu mâinile pe cap, și trebuie să fi scos vreun sunet, poate că s-a scărpinat din cauza sutelor de înțepături de țânțar pe care le-a căpătat, fiindcă acum tatăl se întoarce și se uită fix în direcția ei. Fratele își ridică capul și o privește și el. Stă în cadrul ușii, o fâșie îngustă de piele și albastru, se uită și se scarpină și face zgomot și e pe punctul de a spune ceva, dar renunță – rochie scurtă, părul prins în coadă, picioare subțiri ca niște țevi. Nimeni nu scoate un cuvânt, nu e rândul ei să se afle în această parte a casei și nu ea e nevoită să învețe germană. Tatăl se ridică, se îndreaptă spre ușă și o închide fără să o mai privească.

Tatăl și fata aveau o *ședință*. Era trecută în jurnalul lui. Sau agendă, cum i se mai spunea. Agenda se afla pe masa de scris. Totul se afla la locul lui și se petrecea la timpul lui. *Ședinței* lor îi fusese alocat deja un interval.

A intrat în cameră în rochia ei albastră și rămasă puțin prea mică pe parcursul verii. S-a așezat pe un scaun, el era așezat pe celălalt.

După un timp îndelungat, a privit-o cu niște ochi aproape disperați, spunându-i: „Problema e că diferența de vârstă

dintre noi e prea mare. Efectiv, nu avem despre ce să vorbim“.

Fata nu știa ce ar putea răspunde la asta, s-a foit puțin pe scaun, simțise că în tatăl ei se acumulase frustrarea pe parcursul discuției, dar n-ar fi știut ce să facă în privința asta, diferența de vârstă era de patruzeci și opt de ani, iar patruzeci și opt de ani înseamnă foarte mult; nu e ca și cum și-ar fi putut pune aripi la ghete să-l poată ajunge din urmă și, serios vorbind, nu era o observație foarte perspicace din partea lui: evident că exista o diferență enormă de vârstă între ei, nici unul nu putea face nimic în privința asta. Fata tocmai îi povestea despre un scaun pe care și-l dorea, un scaun mai frumos decât toate celelalte scaune din lume.

— Asta e o metaforă pentru ceva? a întrebat-o.

— Hă?

— Uneori, anumite lucruri nu sunt cele la care ne referim, de fapt, ci cu totul altceva. Astea se numesc metafore. Ce vreau eu să te-ntreb e dacă scaunul simbolizează ceva pentru tine. Ceva la care te gândești? Ceva la care visezi?

— Nu, nu cred.

— E, poate, un scaun vrăjit?

— Nu! Fata a oftat. E doar un scaun.

1. „Sunt spiritul ce totul neagă. Și cu dreptate, dat fiind că tot ce naște și devine e vrednic să se prăpădească“, în Johann Wolfgang von Goethe, *Faust*, traducere de Lucian Blaga, prefață de Tudor Vianu, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1955, p. 84.

CÂND FATA AVEA nouă ani, a primit cadou un pick-up care urma să fie păstrat în garajul vechi de la liziera pădurii. Garajul fusese reamenajat ca sală de dans. Ea făcuse balet mulți ani, ceea ce îi bucura pe mamă și pe tată deopotrivă. Tatăl îi spusese că, dacă voia să se facă balerină, trebuia să exerseze cel puțin două ore în fiecare zi, așa că îi pusese o podea nouă de pin în sală și îi montase o bară de-a lungul peretelui. Îi adusese și o cutie cu cretă pentru balerini, cutie ca cele din sălile adevărate de balet, astfel încât balerinii să nu alunece și să cadă pe parchet. Când bătea vântul, pe acoperișul garajului cădeau conuri, întâi auzeai pocnetul lor pe tabla acoperișului, apoi cum se rostogolesc încet în jgheabul de ploaie.

TATA I-A SPUS:

— O poți scrie tu?

— Cartea?

— Da.

— Despre îmbătrânire?

— Da.

— Te gândești la un soi de… carte de interviuri.

— Dacă chiar e nevoie s-o numești în vreun fel, da.

— Nu e nevoie să-i spunem nicicum.

— Poate ar trebui să-i spunem cumva.

— Putem să revenim la asta, oricum.

— Am un titlu bun.

— Care?

— *Futaiul mortal din Valea Eldorado.*

— Hmm.

— Mereu mi-am dorit să-mi numesc așa un film, dar nici unul nu se potrivea perfect cu un astfel de titlu.

TOATE LUCRURILE AU un nume. În fiecare zi, tata ia Volvoul – numit Pericol Roșu – și merge cu el până la magazinul din cealaltă parte a insulei pentru a-și cumpăra ziarele de seară. Ziarele de dimineață și le cumpără din Fårösund.

Daniel are voie să-l însoțească de fiecare dată când merge la magazin. Uneori are voie și fata. De obicei, însă, rămâne acasă cu Ingrid și Maria, ajutându-le să pregătească masa de seară, sau este trimisă să culeagă flori pentru decorarea mesei sau fragi pentru desert. Dar uneori are și ea voie să-i însoțească pe Daniel și pe tata să cumpere ziarele de seară. Ea stă pe bancheta din spate. Daniel stă în față, lângă tata. Are, poate, nouă ani, în timp ce Daniel are doisprezece. Tata conduce cu viteză, mult mai repede decât limita legală sau decât ar fi prudent pe drumurile înguste de acolo, dar, de fiecare dată când se apropie de o doamnă care se plimbă sau vine cu bicicleta spre ei, încetinește, astfel încât ei doi să o poată vedea mai bine. Cum arată și cum se mișcă.

Fata stă pe bancheta din spate, care e mult mai mare decât ea. Își poate întinde brațele și să dea din ele ca din niște aripi, dar nimeni nu îi dă atenție, poate au și uitat că e și ea cu ei. Fetele sunt cu totul diferite de băieți.

— NOUĂ! strigă tatăl, zâmbind către femeia care trece pe lângă ei pe jos sau pe bicicletă.

Femeia îi zâmbește.

— OPT! strigă Daniel, făcându-i cu ochiul.

Apoi tatăl accelerează din nou, accelerează atât de tare, încât pietrișul țâșnește în jurul lor, iar fata spune cra-cra-cra, fiindcă merg acum atât de repede, încât îți poți închipui cum mașina se va ridica de pe drum și-și va lua zborul, pădurea se derulează în viteză într-o parte, în timp ce marea se derulează în cealaltă parte, iar ei înaintează pe drum cu fiecare curbă care se deschide în față până când o altă fată sau doamnă apare în raza lor vizuală pe jos sau pe bicicletă, moment în care tatăl încetinește din nou.

— ȘAPTE! strigă Daniel.

— Ba nu, OPT! îi răspunde tatăl.

În fiecare joi, Ingrid servea cod proaspăt. Dintre toate mâncărurile, fata suporta peștele cel mai puțin. Acum, în Marea Baltică aproape că nu mai este pește deloc, dar femeile încă se plimbă pe jos sau cu bicicleta.

EA Vrei să te ridic, să stai în capul oaselor?
EL Ce?
EA Vrei să stai în fund, sau pe spate?
EL Vreau să stau exact cum vrei tu să stau.

Una din înregistrări a fost făcută în dormitorul lui. Se simțea rău în ziua aceea și nu putea să se ridice din pat, dar se încăpățâna să lucreze în continuare.

Se ridică și merge la fereastră, trage draperiile. El își pune mâna la ochi. Se întoarce și îl privește.

EA E prea multă lumină?
EL Poate puțin prea multă, totuși.

Trage la loc draperiile. Se întoarce la el, așezându-se pe marginea patului.

EA Vrei să stai întins, sau vrei să stai în fund?
EL Mai bine întins…
EA E bine așa?
EL Nu știu… ultimele trei zile au fost cam înspăimântătoare.
EA Au fost?
EL Da, trei zile și trei nopți înspăimântătoare.
EA Povestește-mi.

EL Poți să tragi, te rog, draperiile?

Se ridică, merge la fereastră.

Trage draperiile, se întoarce spre el.

EA Vrei să vezi marea?
EL Nu.
EA Vrei întuneric?
EL Da.
EA Întuneric de tot?

Trage draperiile și se întoarce, așezându-se pe marginea patului.

EL (*foarte încet*) Putem să ne vedem și pe întuneric, nu-i așa?

III

SPRE MÜNCHEN

...căutând emoții, și nu peisaje.[1]

GUSTAVE FLAUBERT

1. Gustave Flaubert, *Doamna Bovary*, traducere și note de D.T. Sarafoff, ediție îngrijită și prefață de Ioan Pânzaru, Polirom, Iași, 2007, p. 72.

CELE DOUĂ CAMERE ale bunicii din Oslo sunt mobilate de parcă apartamentul ar fi, de fapt, mult mai mare, iar pereții sunt plini de picturi și reproduceri, unele mai mari, altele mai mici. La început, privirea îți e atrasă de portretul bunicului, agățat deasupra canapelei în stil Biedermeier și care îl înfățișează îmbrăcat în uniforma lui albastră de ofițer, dar pe mine mă preocupă cel mai mult o reproducere micuță aproape ascunsă în spatele unuia dintre dulapurile chinezești roșii-închis. Femeia din tablou se află pe o plajă albastră și privește către marea la fel de albastră. Nu i se vede fața, ci doar rochia lungă și albă și părul lung și bălai, atât de lung, încât și l-a legat cu cordonul de la rochie ca să-l țină în loc. An după an, femeia din tabloul bunicii stă la marginea mării cu părul ei bălai și privește în depărtare fără ca măcar o singură dată să se întoarcă arătându-și fața, privește doar în depărtare, tânjește și așteaptă. Îmi închipui că acel tablou o înfățișează pe mama.

— Nu, nu e ea, îmi spune bunica. Munch a murit când mama ta era doar o fetiță.

Ridic din umeri, convinsă de ceea ce știu.

Pe măsuța de cafea se află câteva cărți, iar la geamul cu vedere spre linia de tramvai și stația Skarpsno sunt două fotolii cu o tapițerie cu trandafiri roșii și negri, e locul cel mai luminat din apartament și unde îmi place cel mai mult să stau; sunt și câteva ghivece cu plante la geam, dintre care multe își

întind rămurelele spre tocul ferestrei și se lipesc de sticlă, iar între ghivece se află cele mai frumoase și mai scumpe cutii muzicale ale bunicii. Când le învârți cheița, trebuie să ai mare grijă să învârți încet și în direcția în care trebuie, spre dreapta, ca atunci când întorci un ceas deșteptător; dacă ești nerăbdător și învârți în direcția greșită sau prea repede, poți foarte ușor să distrugi mecanismul dinăuntru, iar cutiuța nu mai cântă. Cele mai multe cutiuțe muzicale arată ca niște cutii de bijuterii, cele mai frumoase sunt făcute din mahon și au un model gravat pe capac. Cutiuța preferată a bunicii e una din lemn natur și căptușită cu catifea roșie. Înăuntru locuiesc două figurine micuțe de porțelan, una înfățișând o femeie în rochiță roz și cealaltă un bărbat îmbrăcat ca un prinț. De fiecare dată când cutiuța este deschisă, cele două figuri se înalță din interiorul cutiei, dansând pe *Edelweiss*. Bunica știe toate cuvintele cântecului, iar uneori cântă atât de tare și cu un vibrato atât de sfâșietor, încât vocea ei acoperă complet clinchetul slab al cutiei.

Lângă unul din fotoliile de la geam, masa de cusut a bunicii se sprijină pe picioarele ei subțiri de lemn maro-deschis. Bunica are douăzeci și trei de degetare în trusa ei de cusut, iar dacă scoți partea de sus a trusei, împărțită în sertărașe, pentru papiote, nasturi și ace, ajungi la un compartiment puțin mai mare, unde își ține ghemele de lână, andrelele și croșeta. Mobila din sufragerie e făcută din lemn închis la culoare și lucios și, de fiecare dată când mâncăm, bunica insistă să punem pe masă niște suporturi de farfurie dreptunghiulare din același material cu trandafiri cu care sunt tapițate și fotoliile. Aprindem lumânări albe, scoatem din dulapuri farfuriile verzi, șervetele verzi-pal și tacâmurile vechi și grele.

În dormitor tronează un pat dublu cu o cuvertură din petice cusută de mână. Când voi fi confirmată, voi primi cadou din partea bunicii o cuvertură asemănătoare. O lucrătură frumoasă din petice îți ia ani de zile, spune ea. În fiecare seară, înainte să ne așezăm în pat, ea își împăturește cuvertura și o pune într-un sertar de la bibliotecă. I-ar plăcea să dorm în continuare cu ea în pat, cum făceam când eram mai mică, dar prefer să dorm în patul pliabil. Bunica ar vrea să dorm pe brațul ei, dar eu nu vreau. Brațul îi e subțire și musculos, așa că mă doare să dorm pe el, și uneori lasă pete de transpirație pe cearșaf. Deasupra patului a atârnat un desen înrămat pe care l-am făcut în urmă cu câțiva ani și care înfățișează o fată stând sub un copac. Cu litere groase și gri-închis sub desen scrie: „BUNICA ȘI COPACUL“. Pe un perete întreg al dormitorului se întinde biblioteca. Pe raftul ei cel mai adânc e destul loc pentru un pick-up.

Când bunica are musafiri, stau în pat și citesc sau ascult muzică încet, să nu se audă până în sufragerie. Din când în când, vreuna din prietenele ei deschide ușa și aruncă o privire înăuntru. Trebuie să treacă prin dormitor ca să ajungă la baie. Una poartă niște ochelari mari și e dată cu ruj roșu. Se furișează pe lângă pat, ca și cum mi-ar zice: „Nu te sinchisi de mine, sunt silențioasă ca un șoricel, vezi?, nu te deranjez, sunt aproape invizibilă“, apoi îmi face cu mâna, iar eu îi răspund. O altă prietenă a ei e înaltă, subțire, palidă ca un mesteacăn și are o voce groasă care i se aude prin pereți. Bunica zice că fumează prea mult și că a avut o viață grea. Când traversează dormitorul pentru a merge la baie, se oprește la mijlocul drumului, se postează în fața patului, unde stau eu, și mă privește insistent cu brațele încrucișate. Mă fac cât pot de

mică în pat și las cartea deoparte. Mă întreabă în ce clasă sunt și dacă îmi place la școală. Îi răspund că într-a patra și că da, îmi place. A treia, o doamnă micuță ca o păpușică, cu părul coafat, rochii mereu călcate și care se dă cu un parfum care miroase tare a săpun se așază mereu pe marginea patului și mă mângâie pe cap. Nici una din noi nu spune nimic. Rămâne acolo atât de mult timp, încât îmi vine s-o întreb dacă n-a uitat cumva că trebuia să meargă la baie.

Nu pot să rămân singură și, când mama e plecată, trebuie ori să stau la bunica, ori să vină ea să stea la noi. Dacă bunica nu are timp (bunica n-are timp, strigă mama prin casă dând din cap și zbârlindu-și părul, bunica nu are timp, ha-ha-ha, ea nu știe cum e să nu ai timp!), stau în apartamentul mamei cu una din multele bone pe care le cunoaște. Mama le numește în continuare „bone“, chiar dacă eu nu mai sunt un copil. Am zece ani și încep clasa a patra. Când una din bone pleacă, alta îi ia locul imediat.

Doamna Berg cântă la pian și gătește bine și poartă haine largi și plânge fiindcă crede că e o bonă rea.

— Vreau doar să fii fericită și să îți meargă bine.

Stă pe un scaun de bucătărie smiorcăindu-se, cu o cană de ceai neatinsă în față, eu stau lângă ea și o mângâi pe braț și o asigur că îmi merge bine.

— Dar știu bine, spune ea plângând, știu bine că ți-e dor de mama ta.

Îi spun că nu mi-e dor de mama.

Se șterge la nas și mă privește printre lacrimi.

— Dar pe mine, mă iubești puțin și pe mine?

Întreabă asta, iar apoi mă strânge tare la piept. Are o respirație urât mirositoare și hainele ei au iz de varză. Aș vrea să învăț o metodă prin care să mă țin de nas fără să-mi folosesc mâinile. Singura alternativă e să-mi țin respirația.

— Și pe tine te iubesc, îi spun, dar cu așa un ton, încât să-și dea seama imediat că o mint.

Tot ce vrea e să *audă* cuvintele astea, chiar dacă știe că nu sunt adevărate.

Desenez hărți, fac tabele și completez liste. Sunt slabă, palidă, fac balet, am un zâmbet frumos și nu mai vreau nici o bonă, vreau ca toate bonele să se îmbolnăvească și să moară sau să primească oferte de nerefuzat în alte locuri, departe de aici, în Australia, de exemplu, mai departe nici nu se poate. Îmi doresc ca mama să se întoarcă acasă și să mă ia în brațe și să nu mai plece niciodată.

Când doamna Berg pleacă, îi ia locul o nouă doamnă Berg. E mai în vârstă și mai grasă decât vechea doamnă Berg. O idee mai grosolană. Pe bărbie îi cresc fire cârlionțate de păr, pe care și le pensează încercând să le facă să dispară definitiv, și îi tremură mâinile. Penseta o ține la baie, în paharul în care are și periuța de dinți. Știe că eu sunt cea care i-o fură mereu, dar își cumpără alta de fiecare dată când cea veche dispare. Ceea nu pot înțelege e de ce și-o pune tot timpul acolo, unde știe că o voi găsi și o voi fura. Nu vrea să văd că îi tremură mâinile, așa că își așază întotdeauna o mână peste cealaltă când stăm la masă. Serile jucăm cărți. Mă lasă să câștig.

Dacă vrei să chinuiești o bonă, trebuie să-i înveți slăbiciunile. Slăbiciunea doamnei Berg este Horst Tappert[1]. Când se așază pe canapeaua verde vineri seara, umplându-și un pahar cu sherry și luând un bol cu alune, e ca și cum

întregul ei corp s-ar relaxa, în sfârșit. Mâinile îi duc paharul de sherry la gură fără urmă de tremur. Trei săptămâni la rând, mă furișez în sufragerie și scot televizorul din priză. Aștept până inspectorul Derrick apare în prim-plan. Apoi mai aștept puțin. Stau până când inspectorul se întoarce spre doamna Berg și o privește cu ochii lui mari și melancolici. Toată nefericirea lumii poate încăpea în acei ochi. Și exact în momentul în care doamna Berg duce paharul de sherry la gură, exact în momentul în care în corp i se răspândește acea moleșeală plăcută, ecranul televizorului se întunecă de tot, lăsând-o singură pe întuneric. Nu știe cum să îl pornească din nou; știe că eu sunt cauza stingerii lui bruște, dar nu și în ce fel. După o lună, îi scrie mamei o scrisoare prin care renunță la slujbă. Își dă demisia cu efect imediat și vrea să se mute de la noi cât mai repede. Fata are probleme la cap, îi scrie mamei, adăugând că poate ar trebui să se gândească mai puțin la propria sa persoană, să înceteze să se plimbe de colo-colo făcând carieră și mai degrabă să se îngrijească de fiica ei înainte ca lucrurile să scape de sub control.

Când mama e acasă, avem întregul apartament de pe strada Erling Skjalgsson numai pentru noi. Mama se trezește târziu și gătește ochiuri la cină. Ochiurile nu sunt mâncare de seară, de aceea e ca un fel de sărbătoare să iau cina cu mama – se simte ca și cum noi două am deranja ordinea firească a iubirii și a meselor de peste zi. Noaptea dormim în același pat. Mâncăm când vrem. Nu neapărat la ora patru, nici la ora cinci, ci când vrem noi. Mama poate să improvizeze o mâncare delicioasă pe baza unei conserve numite Spaghetti à la Capri. Mâncarea are sos de roșii, cârnați, chiftele, puțină

boia, sare condimentată și zahăr. Dacă nu avem ouă sau Spaghetti à la Capri în dulap, luăm taxiul până la restaurantul chinezesc din Bislett. Îmi place să aud pocnetul mugurilor de bambus și al castanelor de apă. Am voie să-mi comand Solo[2] și să mănânc înghețată la desert. Trei cupe de înghețată, vanilie, căpșune și ciocolată, servite într-o farfurie lunguiață decorată cu umbrelușe și cu o vafă pe margine. Cel mai bine e să păstrezi vafa pentru final și s-o mănânci încet, scoțându-i umplutura cu limba.

Uneori vine și bunica cu noi în oraș să mănânce. Se gătește atent și se machiază când iese la restaurant. Rochie și pantofi cu toc. Mama iese într-un caftan lung și e mereu nerăbdătoare. Îi e foame. Cere un pahar de vin. Mai cere unul. I se strâng toți nervii. Nimic nu-i mai poate ține nervii sub control. Toți oamenii care trag de ea. Mă întreb cum arată lucrurile din perspectiva ei. Chelnerița vine la masa noastră să ne ia comanda, e mereu aceeași chelneriță care ne ia comanda, iar mama se luminează, arborează un zâmbet larg și o întreabă cum mai merg lucrurile cu soțul ei. „Mai bine acum? Din nou acasă? Ce bine! Nu-i ușor să rămâi singură cu toate responsabilitățile. Salută-l din partea noastră.“ Cu asta i se strânge și ultimul nerv. După ce chelnerița pleacă, bunica ne povestește că a călătorit spre America și înapoi de patruzeci și două de ori și că toată lumea o cunoaște acolo.

— În America? întreabă mama.

— Ce…?

Bunica pare contrariată.

— Ai spus că toată lumea te cunoaște acolo, spune mama. Vrei să spui că toată lumea te cunoaște în America?

— Sunt mulți care mă cunosc acolo, da, răspunde bunica. Ai uitat că am fost în America de patruzeci și două de ori.

— Toți, sau doar mulți?

— Ce…?

— Te cunosc *toți* în America sau te cunosc doar *mulți*?

— Hai că-ți povestesc, zice bunica și mă privește cu o expresie pe care ea însăși ar numi-o răutăcioasă.

Alege să o ignore pe mama.

— Hai să-ți zic ceva. Când am aterizat pe aeroportul Kennedy acum câțiva ani, funcționarul de la ghișeul de control pașapoarte m-a recunoscut imediat. Poți să ghicești ce a zis?

Eu dau din cap că nu și îi arunc mamei o privire îngrijorată.

— A zis… începe bunica, aplecându-se puțin peste masă. A zis: „Iată! Nu este chiar doamna Ullmann, venită din nou în vizită la noi? Bine ați revenit la New York!“.

Mama privește afară pe fereastră.

— De ce trebuie mereu să exagerezi? întreabă ea încet.

— Nu exagerez, răspunde bunica.

— Ba întotdeauna exagerezi, n-ai idee cât de sătulă sunt de exagerările tale.

Am multe porecle. Tata îmi spune Micuța Chinezoaică, fiindcă sunt amabilă și am un zâmbet frumos. Mă îndoiesc că tata are până și cea mai vagă idee despre China pe lângă ce a citit în ziare, el nu a mâncat niciodată mâncare chinezească și îl doare stomacul de la toate felurile de mâncare care conțin fructe, legume, usturoi, condimente sau sosuri și care nu sunt gătite de Ingrid. Suntem în anul 1977, am unsprezece ani.

Lucrurile pe care tata le știe despre China le știe fiindcă a citit poezie chineză. „Ploaia bună știe singură când să vină.“ Cred că tata îmi spune Micuța Chinezoaică fiindcă își închipuie că fetele chineze sunt zâmbitoare, amabile și reticente în a-și arăta adevăratele sentimente, iar eu pot fi exact la fel când vreau. Bunica m-a învățat majoritatea lucrurilor pe care trebuie să le știu în ceea ce privește buna purtare și manierele, printre care:

Trebuie să cedezi locul bătrânilor în tramvai.

Trebuie să faci o reverență, să spui „bună ziua“ și „la revedere“.

Trebuie să spui „mulțumesc“ și să mănânci tot din farfurie.

Trebuie să vorbești frumos (riksmål), trebuie să te speli pe față, în urechi, pe gât și pe mâini în fiecare zi, să îți tai unghiile, să așezi cuțitul în partea dreaptă și furculița în partea stângă a farfuriei, trebuie să te adresezi cu „dumneavoastră“ adulților („Ne tragem cumva de șireturi, dacă-mi permiteți să întreb?“).

Pe scările rulante, pe partea dreaptă se stă și pe stânga se merge.

Când îți cauți locul la cinematograf pe un rând deja parțial ocupat, trebuie să te deplasezi tot timpul cu fața spre cei care sunt deja așezați (nimeni nu vrea să-ți aibă fundul sub nas!)

În nici o circumstanță nu trebuie să-ți arăți în public sentimentele și trebuie să fii politicoasă în *orice* situație.

Tatei nu-i place să călătorească, dar acum a plecat în Germania și s-a stabilit în München, luând-o cu el pe Ingrid și părăsind Suedia definitiv. Mama îmi explică că nu a fost ideea

lui să plece, dar că n-a avut încotro. Nu a făcut nimic greșit, adaugă ea.

— Tatăl tău și-a plătit impozitele la fel ca toată lumea. Nu lua în seamă ce scrie în ziare.

— Ce scrie în ziare?

— Scrie că tatăl tău a vrut să înșele autoritățile neplătindu-și impozitele, dar nu e adevărat.

— Ești sigură?

Mama expiră puternic și privește în tavan. Trei nervi, doi nervi, un singur nerv rămas întins pentru a răspunde la întrebările mele.

— Da, sigur că sunt sigură.

Dacă mama ar fi știut că tata îmi spune Micuța Chinezoaică, ar fi protestat în mod cert. Ea *nu* e de părere că sunt drăguță, amabilă și rezervată în a-mi exprima sentimentele. Mama îmi spune doar Piticania. Mama și tata nu știu de porecla celuilalt. Nu mi se pare că are vreo importanță că tata s-a mutat în Germania. Nu mă gândesc la unde se află atunci când nu e la Hammars. Când mama e plecată, mi-e dor de ea tot timpul. Mi-e dor de ea din momentul în care pune piciorul afară din casă până când se întoarce. Mi-e atât de dor, încât am nevoie de un corp în plus: un corp pentru mine și unul în plus, pentru tot acest dor.

Când aveam doi ani și urma să fiu botezată, tatăl meu mi-a scris într-o scrisoare: „Îți doresc să ai parte de dor neîncetat și de speranțe, fiindcă nu se poate trăi fără dor“.

Ce voia să spună cu asta? „Nu se poate trăi fără dor.“ Sigur nu se referea la chestia asta nefirească. Nu la *foamea* asta.

Frica asta. Mi-e dor de mama tot timpul. Acum, că a plecat. În America, de data asta. Data viitoare o să mă ia și pe mine, îmi spune. Acum însă vrea să rămân în Oslo la școală. Bunica o să aibă grijă de mine. Mama o să fie plecată câteva luni. Mi-e teamă că o s-o pierd, mi-e teamă că n-o să se mai întoarcă, mi-e teamă că o să dispară de tot. Dar frica asta nu e totuna cu „dorul neîncetat“ de care vorbește tata. Eu și mama vorbim la telefon și, de fiecare dată când ne luăm rămas-bun, stabilim când mă va suna data viitoare. Am stabilit că astăzi. În curând. Cu o jumătate de oră înaintea convorbirii programate încep să mă foiesc în jurul telefonului cu un nod în gât. Telefonul sună cu trei minute înaintea orei stabilite – dar la telefon nu se aude vocea mamei. E o tanti veselă care vrea să vorbească cu bunica. De ce nu e mama? De ce nu sună mama cu trei minute înaintea orei stabilite, ca să scap odată de această frică? „Dorul neîncetat“ Și de ce are tanti asta care vrea să vorbească cu bunica o voce atât de veselă? Nu știe, oare, că mama e moartă? Bunica ia receptorul, schimbă câteva cuvinte, dar încheie rapid conversația. Îi spune că așteptăm un telefon transatlantic din Statele Unite. Stau așezată pe taburetul de lângă telefon și n-am stare deloc. Bunica pune jos receptorul și mă privește.

— Dacă stai și aștepți așa, nu faci decât să te agiți și mai tare, îmi spune.

Bunica se uită la oră. De ce se uită la oră?

— De ce te uiți la oră?

— Se spune „De ce te uiți la ceas“, nu „De ce te uiți la oră“.

— De ce te uiți la ceas?

— Nu știu, doar mă uit. Fără motiv.

— Ești agitată?

— Absolut deloc. Nu există nici un motiv să mă agit. De ce-aș fi agitată?

— Pentru că mama întârzie să sune.

— Stai liniștită, o să sune imediat.

Există o mie de feluri în care poți să mori. Te prăbușești cu avionul. Crimă. Cheag de sânge. Toate ceasurile din casă depășesc acum ora stabilită împreună cu mama, care pur și simplu dispare de pe fața pământului. Mama e o figură efemeră și nu întru totul o parte din această lume. Poate a căzut într-o prăpastie. Mi-o închipui căzând și căzând, dar niciodată dispărând cu totul. Au trecut cincisprezece minute de la ora stabilită. Oare eu și bunica ne vom ține de mână când va fi îngropată? Încep să plâng. „Fiindcă nu se poate trăi fără dor.“ Care este posibilitatea ca mama să mă lase să aștept atât de mult, știind prea bine cât îmi e de frică? Care e posibilitatea să i se fi întâmplat ceva? Trec patruzeci și cinci de minute de la ora stabilită. Mă ridic de pe scaun, stau în picioare, mă ridic și stau dreaptă, mă ridic, mă ridic, stau în picioare, apoi încep să plâng.

— E puțin… isterică, șoptește bunica.

Stau pe jos și plâng în hohote. Mă târăsc hohotind. Bunica ține receptorul în mână, urmărindu-mă cu privirea. A sunat la doctor.

A trecut deja o oră de la ora stabilită, iar eu mă plimb dintr-o cameră în alta în apartamentul spațios al mamei. Nu vreau să mă opresc din mers și nu vreau să mă opresc din plâns. Merg în felul ăsta de un secol și aș putea să mai merg un secol. Nu ai nevoie de consoane pentru a plânge după cineva. Doar de vocale. Doar de un singur sunet. Voi străpunge cerul cu un sunet. E o putere magică în asta, în a te plimba și a

urla, dar numai atât timp cât nu mă dau bătută. Apartamentul e plin de obiecte. Nimeni nu deține la fel de multe lucruri ca mama. Și ea ce face? Își abandonează lucrurile și se întoarce cu altele, pe care le abandonează, de asemenea, apoi. Peste tot în lume se află apartamente și case și camere de hotel pline cu lucruri de-ale mamei. Vaze, boluri, păpuși, fotografii, canapele adânci, măsuțe de cafea, scaune cu husă de mătase, și mai multe fotografii, draperii grele, purpurii, flori de mătase, taburete, rochii, cuverturi, tablouri, birouri, dressinguri, covoare, farfurii… „Nu se poate trăi.“

Au trecut două ore de la ora stabilită și nimeni nu îmi poate spune cu siguranță că mama încă trăiește. Nimeni nu-mi poate jura asta. Bunica mă roagă să încetez. Zice:

— Mama întârzie. Toată lumea întârzie uneori. În mod sigur va suna când o să aibă timp și un telefon la îndemână.

— Poți să juri că nu i s-a întâmplat nimic?

Bunica ezită.

— Nu pot să *jur* nimic, dar sunt sută la sută sigură că mama e în ordine.

Nu este de ajuns pentru mine. Încep din nou să plâng și o blestem pe bunica în gând pentru că m-a întrerupt din plâns.

Când doctorul sună la ușă, primul meu gând e că e preotul care vine cu vestea că mama a murit. Așa am văzut la televizor. Dacă nu e preotul, e polițistul. Dumnezeu însă nu prea ajută. Dacă continui să mă plimb dintr-o cameră într-alta a apartamentului și să urlu, dacă nu mă las, dacă arăt că pot să continui așa la infinit fără să mă liniștesc, poate reușesc s-o aduc înapoi. Trebuie doar să nu mă opresc. Bunica a sunat la doctor și o recunosc pe doamna aceea înaltă, subțire și

ștearsă, cu voce groasă, cea care a avut o viață grea și care se postează, de obicei, în fața patului în dormitorul bunicii, încrucișându-și brațele și întrebându-mă cum merge școala. Tocmai ea stă în fața mea acum, dă din cap și spune:

— Asta nu e normal.

Cu brațele încrucișate. Nu știu ce zice bunica. Doctorița își ia stetoscopul cu intenția de a mă asculta la inimă și începe să mă urmărească prin toate camerele, dar la un moment dat renunță.

Poate doctorița să-mi spună când va suna mama? Poate să-mi spună, oare, ce intenții are Dumnezeu cu mine? Poate să-mi spună că mama trăiește în continuare? Într-un final, își pune stetoscopul în geantă și îi spune bunicii că nu vede altă soluție decât să-mi dea *ceva de calmare*.

— Dar nu pastilele sunt soluția aici, continuă ea, ridicând brațele.

După ce doctorița pleacă, bunica merge să stea în bucătărie. Eu mă plimb din cameră în cameră și refuz să mă liniștesc, cursa mea începe din holul de la intrare, se continuă prin bucătărie, prin camera unde mâncăm, prin bibliotecă și sufragerie, apoi de la capăt. Bunica stă liniștită la bucătărie și îmi șoptește numele de fiecare dată când trec prin dreptul ei. Ea nu crede că mama ar fi moartă. Se pot întâmpla foarte multe lucruri care să te împiedice să suni la timp. „Dar mai dă-o dracului“, cred că îi trece prin cap. „Ar fi trebuit să sune la timp, doar știe prea bine ce balamuc e când nu sună.“

— Vino aici, draga mea, îmi spune bunica. Hai să-ți povestesc ceva. Dă-mi mâna.

Îi întind mâna, dar continui să plâng în hohote, poate doar puțin mai încet. Am obosit deja de la atât umblat și plâns.

Bunica îmi toarnă un pahar cu apă. Împarte pastila primită de la doctoriță în două și mă roagă să înghit o jumătate. Pe cealaltă o pune în geantă.

— Acum o să mâncăm, spune, și în curând o să sune și mama, îți promit.

Se asigură că înghit pastila.

— Poate nu sună chiar în seara asta, dar va suna, cu siguranță, mâine.

Bunica își trece degetele prin părul meu încâlcit.

— Cred că ar trebui să mergem curând la tuns cu tine, îmi spune, iar eu încep din nou să urlu.

Bunica mă șușuiește, mă ia în brațe și mă șușuiește ca pe un bebeluș, șâșâșâșî, șâșâșâșî. Încet, șoptit, repetitiv. Stăm îmbrățișate pe jos în bucătărie, ea legănându-mă până încetez să plâng.

— Sigur există un motiv întemeiat pentru care nu ne-a sunat, îmi șoptește, luându-mi mâna într-a ei și strângând-o de *exact* patru ori.

Asta înseamnă „Mă iubești?“.

Îi strâng degetele de trei ori în semn de răspuns. Asta înseamnă „Da“.

Apoi ea mă strânge de două ori, care înseamnă „Cât de mult?“.

O strâng atât de tare, încât ne doare pe amândouă. Asta înseamnă „Atât de mult!“.

— Au, zice ea trăgându-și mâna, dar nu e supărată.

Taie felii mici și triunghiulare de pâine, pe care pune felii de banană, și mă roagă să caut cartea de basme a lui Asbjørnsen și Moe. Mă așez la un capăt al mesei, iar ea stă la

celălalt. Lampa de bucătărie e albastră. A trecut mult de ora mea de culcare.

— Suspinele astea durează mai mult decât plânsul, îmi spune întinzându-se peste masă și ștergându-mi câteva firimituri din colțul gurii.

1. Actor german cunoscut pentru rolul inspectorului Stephan Derrick în serialul polițist german *Derrick*.
2. Suc acidulat norvegian cu aromă de portocale.

MAMA NĂVĂLEȘTE ÎN camera mea în cămașa ei lungă și parfumată de noapte, cu părul în toate părțile și cu urme de rimel curs sub ochi. A văzut un reportaj la televizor despre cum fetele tinere se înfometează și fac anorexie. Trage plapuma de pe mine și suspină la vederea coastelor mele proeminente. În scrisoarea pe care tata mi-a scris-o la botez scria că „creșterea ta e atât de adânc legată de mama ta, încât tot restul rămâne pentru tine interesant, dar în afara ta“. Situația nu mai e așa. Nu am crescut *legată* de nimeni. Trag înapoi plapuma peste mine. „Dispari. Să nu te văd.“ Nu e ca și cum mama s-ar neliniști *tot timpul*, pot trece zile și luni întregi între dățile când se neliniștește așa din cauza mea. E o neliniște de genul „Și dacă copilul meu o să moară?“. Dar acum, că e acasă, se neliniștește tot timpul. Zi și noapte și noapte și zi și zi și noapte iarăși. Am impresia că vrea să recupereze întreaga neliniște pe care nu a simțit-o cât a fost plecată. E dificil să tai neliniștea în bucăți și s-o distribui egal între zile, luni și ani. Nimic nu e distribuit egal. Eu cresc, dar fără un plan și un scenariu. Sunt frumoasă, sunt urâtă? Sunt o fată adevărată? Am dinții prea lați, picioarele prea mari, încheieturile mâinilor prea subțiri, privirea mea e de copil, dar eu nu mai vreau să fiu un copil. Și ce o să facă dacă mor? Când pleacă iar, plănuiesc să-mi înfig o sabie în burtă și s-o mișc tare dintr-o parte în alta, lăsând să iasă din mine numai sânge și mațe, toată scena derulată cu demnitate în alb-negru,

până când *alesul* ridică o altă sabie și-mi taie capul cu o singură mișcare precisă. Știu cum se face. Am văzut *Harakiri* cu tata la Dämba. De două ori. Nu vreau să mor, vreau să trăiesc, dar, dacă ea moare, pentru mine nu mai există loc pe lumea asta.

***

Există foarte multe fotografii cu mama și cu bunica, zâmbind și pozând în obiectiv. Chiar și eu apar de nicăieri când cineva scoate un aparat de fotografiat. Fața mea e rotundă, palidă și cu o bărbie grăsuță. Am un breton lung care-mi intră tot timpul în ochi și picioare subțiri. Mama crede că sunt o *corvadă.* Doisprezece ani și nici un pic de rușine. Zâmbesc rar. Mă îndepărtez de ea. Sunt imposibilă. Am pretenții din ce în ce mai mari. Am primit cadou primele mele poante și nu fac decât să mă învârt cu ele prin casă. Panglicile roz de mătase mi se strâng în jurul gleznei, încrucișându-se de două ori înainte de nod, pe care pot deja să-l fac cu ușurință. Cu părul e puțin mai greu, niciodată nu e destul de strâns. Dans, dans, dans. Părul mi-e mereu încâlcit, șuvițe întregi ies din coc și atârnă, mi se tot spune că trebuie să fac ceva cu el, că trebuie să îmi întăresc mușchii spatelui, să accentuez poanta, să ridic capul, să întind brațele, să-mi fixez undeva privirea. Să-mi disciplinez inima.

Mama trage plapuma de pe mine. *Nu poate să dea buzna în camera mea și să tragă plapuma de pe mine.* Nu vreau să-mi vadă toată lumea corpul. Cămașa de noapte mi s-a desfăcut și

ea trage de bucata desprinsă. Strigă. Uneori, când e acasă, mi-aș dori să fie plecată. „Ești prea slabă, ești mult, mult prea slabă, trebuie să mănânci mai mult, nu mănânci destul.“

Așa m-am născut, slabă, nu pot să fac nimic în privința asta. Heidi zice că și ea s-a născut slabă. Heidi și cu mine suntem prietene. Toată lumea zice că semănăm, dar eu nu cred. Heidi este frumoasă. Are treisprezece ani și jumătate. E mai mare decât mine. Are și forme. Atrage băieții. Am fi putut fi surori, din moment ce petrecem atât de mult timp împreună. Pe ea, corpul ei nu o neliniștește. Nici mama ei. Nici lipsa unui plan. O neliniștește doar ce s-ar putea întâmpla dacă străbate singură o cameră plină de oameni.

Am două perechi de blugi în dulap, două perechi absolut identice – ce-ar fi, mă gândesc, ce-ar fi să le îmbrac pe ambele, una peste cealaltă? O să dau, poate, atunci iluzia că am forme, că sunt mai împlinită? Mă îmbrac cu blugii și îi dau jos și îi îmbrac iarăși. Mă strâng și se lipesc. Așa o să am forme? Sunt tot felul de umflături în tot felul de locuri. Merg cu picioarele depărtate unul de celălalt, ca un cocostârc. Ca un băiețel care a făcut pipi pe el. Fetele de la școală se uită ciudat la mine. Băieții nu mă observă. Când chiar *trebuie* să fac pipi, mă închid în baia fetelor și încerc să-mi dau jos pantalonii. Nu merge, nu reușesc deloc, o pereche stă efectiv lipită de cealaltă și nu reușesc să le desprind. Sunt mai mult blugi decât fată. Și îmi vine atât de rău să fac pipi, încât ori o să fac pe mine, ori… ori… ori o să urlu atât de tare, încât o să arunc în aer timpul și pe mine însămi și corpul ăsta atât de încăpățânat și de copilăresc. Așa! Acum pot să fac pipi.

Voci de fete și zgomot de pași. O bătaie în ușă.

— Ce se întâmplă?

— De ce urli?

— Fără motiv. Plecați.

Figenschou intră în baia fetelor. Ea e profesoara care are inspecție. Nu o văd, m-am încuiat înăuntru, dar în prezența ei aerul suferă o schimbare, se întunecă și devine greoi, ca și cum un avion cu reacție ar urma să aterizeze exact pe locul unde te afli tu. Câteva fete agitate vorbesc una peste cealaltă.

— E acolo, înăuntru.

— A încuiat ușa.

Trei bătăi puternice în ușă.

— Care-i problema? E totul în regulă?

— Da.

— Deschide ușa imediat!

Îmi trag pantalonii pe mine, una din perechi, iar pe cealaltă o împăturesc cât pot de bine și o ascund în spatele vasului de toaletă. Deschid ușa.

Figenschou e mare și lată și la fel de urâtă ca un pește undițar. Soțul ei, Tank, e și el profesor la școală. E înalt și subțire. Mă întreb dacă se fut.

— De ce ai strigat?

Mârâie când vorbește.

— Strigat?

— Nu tu te-ai încuiat în baie și ai strigat?

— Nup. Nu eu.

Heidi zice că unii sunt grași, iar alții, slabi. Pur și simplu, așa stau lucrurile. Zice că a fost o idee proastă să trag pe mine două perechi de blugi, asta nu te ajută să ai forme, ci doar te face să arăți ca și cum ai îmbrăcat două perechi de blugi una

peste alta, iar acum știe toată lumea că tu ai urlat la baie și ai fost trimisă la psiholog.

Heidi e singura fată care pare să reușească să repare casete audio aparent distruse. Nu se lasă până nu desface toate nodurile și nu trage înapoi toată banda casetei înapoi în cutia de plastic. Când banda se agață în casetofon sau sare într-un fel sau altul de pe bobina casetei, totul se petrece foarte repede: un sunet slab și hârâit de bandă mototolită, la fel de ireversibil ca o înțepătură de viespe. Și, dacă încerci să repari totul de unul singur, banda se rupe, iar caseta e distrusă pentru totdeauna. Mâinile lui Heidi nu sunt la fel de drăguțe ca ale mele. Nu că ne-am compara mâinile, toată lumea știe că a-ți compara mâinile aduce ghinion. Suntem două fete șterse, pe care nimeni nu le observă când trec strada și nimeni nu le poate distinge între ele, fiindcă ambele au părul blond și mâinile mici; ceea ce lumea nu știe însă e că mâinile lui Heidi pot desface cu ușurință noduri și încurcături într-un mod în care ale mele nu pot, fie că vorbim de banda casetelor, de șireturi sau de claie de păr. Părul meu e foarte încâlcit, iar Heidi mi-l poate descurca fără să tragă de el și fără să-mi smulgă șuvițe întregi.

Noaptea ascultăm muzică de pe casetele noastre. Suntem vecine și putem dormi una la alta cât vrem, iar dacă nu mi se dă voie, ne strecurăm una la cealaltă după ce părinții ei și bona mea au adormit. Dacă bunica e trează, treaba asta devine imposibilă. Bunica stă trează toată noaptea, plimbându-se dintr-o parte în alta a apartamentului. Dar, altfel, eu și Heidi înnoptăm una la cealaltă cât de des avem ocazia. Poate că eu vreau asta mai mult decât Heidi. Eu sunt

mereu cea doritoare. Uneori, Heidi îmi spune că nu prea are chef, că vrea să mai stea și cu alții.

Camera lui Heidi are pereții galbeni, ai mei sunt albi. Noaptea, totul e cufundat în întuneric. Din când în când, ne strecurăm prin diverse încăperi, eu stau la bloc, ea stă la casă, dar putem să recunoaștem pereții, podelele și colțurile locuinței celeilalte ca și cum ar fi ale noastre. Nimic nu s-a schimbat, mobila e exact unde era și în timpul zilei, dar totul e, cumva, altfel când toți ceilalți dorm. Noaptea, e ca și cum toate încăperile ar avea febră.

Fereastra camerei mele e ascunsă după niște draperii lungi, groase și roșii. Mama a ales materialul și l-a dus la croitor să le coasă. Cuvertura mea de pat e din același material. Am un casetofon negru de mărimea unei cutii de pantofi. La unul din capete are un mâner, cu ajutorul căruia îl car când mă duc să dorm la Heidi.

Dacă Heidi nu ar fi existat în realitate, aș fi inventat-o.

Tatăl ei și tata au aceeași vârstă. Sunt amândoi cărunți. Iarna, tatăl lui Heidi se îmbracă cu un pardesiu verde, și sunt sigură că și tata se îmbracă la fel. Sunt amândoi adânciți în gândurile lor, unul în Norvegia, iar celălalt în Germania, în spatele unor uși întredeschise. Tatăl lui Heidi are coșmaruri. Din când în când, îi auzim strigătele speriate prin pereți. Coșmarurile sunt din cauza războiului, zice Heidi, și, când tatăl ei doarme, visele au frâu liber să se desfășoare. Nimeni nu poate face nimic în privința asta. Îmi pare rău pentru el.

— Nu poți să mergi la el să-l ții de mână sau ceva?

Heidi dă din cap că nu.

Ușa de la dormitorul părinților e închisă. Strigătele adormite ale tatălui sunt ca niște rugăciuni, dar nu ca

rugăciunile pe care le-am auzit până acum. Am auzit-o pe bunica citind rugăciunea de seară, dar asta e ceva total diferit.

Un bărbat în toată firea, ale cărui vise au frâu liber.

Așa visează și tata, poate? Sau mama?

Dincolo de coșmaruri, nopțile erau liniștite. Când înnoptam una la alta, scopul era întotdeauna să rămânem treze până se lumina. Păstram sub pat un bol cu apă rece, ca să ne putem stropi pe față în caz că ne simțeam pe punctul să adormim.

Se apropie vara, iar mama s-a întors acasă. O să dea o petrecere. Heidi va veni să doarmă la noi. Ne-am hotărât să stăm treze și să-i spionăm pe adulți. O vreme stăm și noi la petrecere, dar apoi adormim una lângă alta în zgomotul râsetelor, al muzicii și al vocilor. Ne trezim abia târziu de tot, a doua zi dimineața. Nimeni nu mai este acasă. Soarele de amiază luminează toate vestigiile nopții precedente. Sunt pahare murdare și sticle goale de vin împrăștiate peste tot, geamurile sunt unsuroase de parcă toți, pe rând, și-ar fi lipit palmele de ele, încercând să iasă din casă. Heidi spune că ar fi cazul să deschidem puțin geamul, să aerisim. Când mama dansează în felul în care a făcut-o aseară la petrecere, învârtindu-se prin sufragerie, mi-e teamă că o să cadă. Un timp încerc să îi vin în întâmpinare, îndepărtând din calea ei toate obiectele de care s-ar putea împiedica, dar nu pot alerga printre picioarele ei tot restul vieții. Cândva tot trebuie să mă așez în pat să dorm.

Eu și cu Heidi ne trezim împreună dimineața și ne culcăm împreună seara și uneori o strâng atât de tare în brațe, încât îmi zice că sunt pe punctul să o sugrum.

***

La balet, fetele mai și leșină uneori. La început, o cădere. O lovitură. Pierderea cunoștinței. Din reacțiile din jur ai zice că e o catastrofă naturală. Are loc o mobilizare spontană și totală. Când fetele leșină, toată lumea se năpustește asupra lor cu apă, batiste, prosoape, tutuuri, reviste, foi albe de hârtie împăturite – orice poate fi folosit ca să facă vânt. Apoi mâini de femeie adultă ridică și îndreaptă corpurile moi, freacă frunțile transpirate, trezesc la viață. Pierderea cunoștinței și trezire. Se întâmplă tot timpul. Orașul revine la starea lui inițială după cutremur. Fetele se trezesc din leșin, se pun din nou pe picioarele subțiri, tremurânde, iar viața merge mai departe.

Mama a primit o ofertă să danseze și să cânte pe Broadway. Ea, care nu știe nici să cânte, nici să danseze.

— Ți-ar plăcea să te muți în Statele Unite? mă întreabă.

— Din nou?

— Da.

— Nu prea.

PRIMA DATĂ CÂND EU și mama am locuit în Statele Unite, aveam cinci ani. Ne-am mutat într-o vilă în cartierul celebrităților și am învățat să înot de la o instructoare subțire ca o sârmă, cu nasul lung și cască de înot. Nu zâmbea niciodată, dar îmi dădea o înghețată pe băț la finalul fiecărei ore de înot. Mama avea un iubit care nu voia să folosească săpun, îl poreclise Francezul, refuza, de asemenea, să se tundă și să folosească pastă de dinți, era o chestie *politică*, îmi explicase mama. Când stăteam la el în poală, îmi puteam înconjura fața cu părul lui. Era brunet și zbârlit și mirosea ca fundul mării, mama spunea că e cel mai inteligent om din lume. A mai avut un iubit. Îl chema Dick, cred, sau John. Nu sunt sigură. E greu cu numele. Greu să le pui, să le porți, să ți le aduci aminte, să trăiești cu ele sau să scapi de ele definitiv. Bob, poate. Odată ne-a dus pe mama și pe mine la ceea ce el numea cel mai mare magazin de jucării din lume, spunându-mi că pot să-mi aleg absolut tot ce vreau. Purta tot timpul cămăși foarte largi și blugi evazați și pretindea că mă iubește. Știam că asta nu înseamnă nimic și că nu mă iubește în adevăratul sens al cuvântului, mama îmi spusese că aici, în Los Angeles, toată lumea spune „te iubesc“ chiar dacă nu simte asta cu adevărat. Mama își ducea degetul la nasul ei mare, spunând: „Trebuie să ai tupeu și să nu te lași fraierită“.

Iubitul cu magazinul de jucării, Bob sau Dick sau cum l-o fi chemat, s-a întors către mine și mama, zâmbind cu gura până

la urechi. Îi vedeam gura și urechile, dar nu și ochii. Ochii îi erau ascunși în spatele unor ochelari de soare exagerat de mari, pe care nu îi dădea jos niciodată.

Și abia începuserăm.

— Ce zici de asta? a zis, arătându-ne un soi de tigaie din folie de aluminiu. Se pune pe foc și, după câteva minute, poc-poc-poc-poc, toată tigaia se umple de popcorn.

Eu și mama am privit tigaia.

— Ne-ar plăcea și nouă, nu?

Vocea lui era nerăbdătoare.

A aruncat șase tigăi din acelea de popcorn în coșul de cumpărături.

Iubitul mamei fuma încontinuu. Țigări, trabucuri, pipe, narghilele. În magazinul de jucării fuma țigări cu aromă de lemn-dulce, care arătau leit ca cele obișnuite, dar aveau gust și miros puternic de lemn-dulce. Atât eu, cât și mama am primit câte una. Era greu să ținem pasul cu el. Mama m-a luat de mână.

— Ce ziceți de asta? a strigat.

Îl auzeam, dar nu-l vedeam.

Un moment era aici, în următorul dispărea. Îl vedem cu o păpușă blonduță în mână. Are ochi albaștri și gene lungi și negre care amintesc de niște mustăți de pisică, încheieturi și picioare grăsuțe și o față care, dacă o apeși pe burtă, arborează o expresie plângăcioasă.

Magazinul de jucării e împărțit în raioane lungi și înguste, cu rafturi înalte până la tavan. Becurile din plafon luminează totul în verde. Umplem două cărucioare cu jucării, preponderent păpuși și haine pentru păpuși, dar și un pește imens cu care să mă joc în cadă când fac baie. El mă așază

într-unul din cărucioare și aleargă împingându-l cât de repede poate de-a lungul raionului cu tancuri și pistoale de jucărie, e ca și cum am merge pe sub apă, iar mama ne urmează alergând și râzând.

Acum câteva mii de ani, liste cu pețitorii frumoasei Elena din Troia au început să circule pe când ea încă trăia. Una din liste a fost realizată de Pseudo-Apollodorus (treizeci și unu de pețitori), alta, de Hesiod (unsprezece pețitori), iar alta, de Hyginus (treizeci și șase de pețitori).

Mama îmi spune cu vocea ei pițigăiată:

— Pot să am pe cine vreau, trebuie doar *să mă uit* la ei.

Îi numea adesea pe bărbați „ei“ și pe fete „noi“.

„Nu le place când vocile noastre devin țipătoare.“

„Nu trebuie să fim prea dornice – asta îi sperie.“

Am un caiet de notițe cu coperți tari și roșii, dar nu țin un jurnal. Alcătuiesc liste. Printre altele, ele conțin:

Numărul bonelor.

Numărul iubiților (ai mamei).

Numărul dăților când ne-am mutat.

Ce aș vrea să îmi cumpăr când o să am banii mei.

Numele celor mai frumoase fete din clasă.

Cărțile pe care le-am citit.

Filmele pe care le-am văzut.

Numărul de zile rămase până la treisprezece ani.

Numărul de zile rămase până la șaisprezece ani.

Numărul de zile rămase până la optsprezece ani.

Numărul dăților când am locuit în America (când am locuit, nu doar când am fost în vizită).

A doua oară când eu și mama am traversat Oceanul Atlantic ca să *locuim* în America, aveam zece ani. Urma să stăm acolo șase luni. De la alt iubit al mamei, rusnacul, am primit în dar o cutie mare de caviar de morun pe care, dacă e să-i dau crezare mamei, o scosese ilegal din Uniunea Sovietică. O țineam pe bufetul din bucătărie în apartamentul pe care îl închiriaserăm la New York. Aveam camera mea, dar la început am avut voie să dorm în dormitorul mamei. Locuiam la Hotel Navarro. Numele sună inventat, ca numele unui oraș care, oricât ai căuta, nu se găsește pe nici o hartă, dar nu e așa. Margot Fonteyn, balerina, pășea grațios pe coridoarele lungi, întunecate și cu tapete groase ale hotelului, mai frumoasă chiar decât mama, punându-mi mâna pe cap și șoptind „Very nice, dear, very nice“. Cutia de caviar era albastră cu galben și era doar a mea.

Adesea, când mama vorbea, spunea lucruri fără sens, asupra cărora meditam în gând, ajungând la lucruri și mai confuze și fără sens. Îmi povestea despre Cortina de Fier. Știam deja destul de multe despre Cortina de Fier.

— Pot s-o văd din casa lui tata de la Hammars, i-am zis.

— Nu, nu-i adevărat, Cortina de Fier nu se vede.

— Ba da, i-am răspuns.

— Ce vezi tu e orizontul, mi-a zis, nu Cortina de Fier. A repetat cuvântul de câteva ori. *Orizontul. Orizontul. Orizontul.*

Arta de a înțelege un raționament. Mama o lua imediat prin bălării. Apariția iubitului rus al mamei în viața ei și dispariția lui, care nu s-a lăsat prea mult așteptată, au rămas un mister. Mama vorbea încontinuu. Cămașa ei albastră de noapte din mătase era la fel de albastră precum cutia de caviar. Pe masa din bucătărie se afla și o sticlă de votcă. Asta

fac rușii – evadează din spatele Cortinei de Fier, aducând votcă pentru iubite și caviar pentru fiicele lor. Mama mi-a spus că rusului îi era frică de întuneric și că de aceea trebuia să înnopteze tot timpul la noi. De aceea nu aveam voie să mai dorm cu ea. Dar, fiindcă rusul era om în toată firea și foarte *mândru*, pe deasupra, nu voia să afle cineva vreodată că îi este teamă. Nu i-am răspuns, ci doar am ieșit pe coridor ca să nu trebuiască s-o mai ascult, apoi am intrat iar în apartament numai ca să ies a doua oară. Din când în când, luam liftul către alt etaj și era ca și cum aș fi călătorit într-o cu totul altă țară. Coridoarele hotelului arătau identic, nu era asta, căci toate aveau candelabre mari de cristal și mochetă, iar ușile erau tot una lângă alta. Dar fiecare avea un aer diferit; dacă ai fi putut cântări aerul de pe fiecare coridor, greutatea lui ar fi fost diferită de la etaj la etaj.

Am înfulecat tot caviarul, bobiță cu bobiță, toate oușoarele de morun, întinzându-le pe felii mari de pâine, pe care le așezam una lângă cealaltă pe bufet în bucătărie. Mestecam încet și înghițeam. Îmi plăcea gustul sărat, lipicios și umed de negru.

CÂND MAMA DOARME, nu am voie s-o trezesc. Dacă adoarme și cineva o trezește, nu reușește nicicum să adoarmă la loc, noaptea ei e compromisă, și nu doar noaptea, ci și ziua care urmează, și noaptea următoare la fel, până la infinit.

O visam des. Era întotdeauna o formă sau alta a aceluiași vis, care se încheia cu noi două urlând atât de tare una la cealaltă, că ea efectiv se dizolva în aer, dispărând definitiv. În vis, încep să o caut. O caut febril pe rafturi și prin dulapuri, sub canapea sau în cadă, poate s-a ascuns după draperiile purpurii, în trusa de cusut a bunicii sau poate printre cuțitele și furculițele din sertarele de la bucătărie.

Mama stă întinsă în pat, citind *Doamna Bovary*. Își ridică privirea, se uită la mine și-mi spune că e un roman de un scriitor francez.

— Despre ce e vorba?

— Despre o femeie pe care o cheamă Emma.

Stau în pragul ușii și dau din cap.

— Nu vrei să mergi să te joci puțin? Sau să-ți cauți o carte și să vii să citești și tu lângă mine, în pat?

Dau din cap.

— Trebuie doar să facem liniște, adaugă. Nu putem să citim dacă vorbim întruna.

Părul îi e desprins și are urme negre în jurul ochilor. Demachiantul pe care îl folosește nu îndepărtează niciodată chiar tot machiajul. Seara și dimineața, în jurul ochilor ei sunt tot timpul urme negre, șterse neglijent. Odată mi-am înmuiat degetele în scuipat și am încercat să îi șterg eu negreala. Nu s-a tras la o parte, cu toate că era puțin cam scârbos, ci mi-a zis doar să nu mai frec așa tare.

Când citesc și eu romanul, câțiva ani mai târziu, și încerc să-mi închipui înfățișarea Emmei, sunt absolut sigură că și ea se dădea cu negru la ochi. Nu cred că Flaubert a scris ceva despre asta; tot ce spune e că cel mai frumos lucru la ea sunt ochii, „deși căprui, păreau negri din cauza genelor“[1], dar nu menționează nimic despre urmele negre de machiaj, care nu dispar indiferent cât te-ai freca la ochi.

1. Gustave Flaubert, op. cit., p. 47.

PURTA UN SACOU ALB și era mult mai în vârstă decât ea. Ea tocmai împlinise șaptesprezece. Unchiul Carl era recunoscut drept un fustangiu și un șarlatan, iar mama mi-a povestit că mama ei, bunica mea, stătea la geam așteptând ca ea să se întoarcă acasă. Unchiul era politicos și chipeș, dar nu puteai avea încredere în el sub nici o formă. De ce trebuia fiica ei să iasă tocmai cu ăsta? De ce nu cu altul? De ce tocmai cu el?

Era o seară rece de iarnă. Era chiar înaintea Crăciunului. Au mers la un film. Poate au și fost undeva să mănânce. Au băut, oare, vin? Când a simțit pentru prima oară euforia băuturii? Sentimentul de libertate? Nerușinarea asta eliberatoare? „În sfârșit, în sfârșit, în sfârșit. N-o să spun nimănui, dar nu vreau să mă opresc nicicând.“

S-au îndreptat spre casă prin parc, iar el a propus să se așeze pe o bancă și să stea de vorbă puțin, chiar dacă începuse să ningă și era mult, mult prea frig ca să stea jos. I-a băgat încet mâna pe sub fustă, căutându-i jartierele, a mângâiat-o apoi pe interiorul coapselor cu mâna lui mică, transpirată și rece. Când mâna i-a ajuns la chiloți și a tras în jos de ei, ea s-a împotrivit puțin, dar el i-a dat jos oricum și au făcut-o acolo, pe banca înghețată. A fost prima dată. Își amintește doar frigul. Banca rece. Mâna lui rece.

Când au plecat spre casă – a insistat să o însoțească până acasă –, a întrebat-o ce și-ar dori de Crăciun. Era 1955, poate dansaseră pe „Blue Suede Shoes“, poate mama își închipuise

pantofii de piele întoarsă despre care era vorba în melodie, doar că ea voia o pereche roșie, îi era frig la nas, la gât, în gură, la ochi, între picioare, dar, mai mult decât atât, îi era teamă că o să se îmbolnăvească și că mama ei, care o aștepta la geam, o să se enerveze și-o s-o bată. Nu pot să mi-o închipui pe bunica lovind pe nimeni, dar iată că o făcea. Nu pe mine, desigur, pe mama, de fiecare dată când se enerva și nu reușea să se controleze la timp.

Mama i-a spus deci unchiului Carl că-și dorea niște pantofi roșii cu toc și, când a întrebat-o ce număr, a mințit și i-a spus 37. Mamei i-a fost mereu rușine de picioarele ei prea mari, purta 39,5 și avea o excrescență mică, vișinie, pe degetul mare de la piciorul drept, dar nu voia să-i spună asta.

În seara de Crăciun a anului 1955, mama primește o pereche de pantofi roșii cu toc numărul 37. Își îndeasă picioarele în ei și îi poartă toată seara, chiar dacă o doare. Unchiul îi zâmbește, iar ea nu vrea să pară nerecunoscătoare.

Pantofii roșii sunt printre primele cadouri despachetate în acel an, iar seara e lungă. Când rămâne, în sfârșit, singură în camera ei și îi poate da jos, picioarele îi sunt roșii și pline de bătături și are o gaură în ciorapi. Când își scoate trusa de cusut să-i cârpească, face, oare, ca Emma? Se înțeapă în degete și și le duce apoi la gură, sugându-și sângele?

ÎI SPUN MAMEI CĂ, dacă chiar ne mutăm în Statele Unite din nou, am câteva condiții. Am doisprezece ani și pun condiții.

Condițiile mele sunt: Vreau să merg la balet în continuare și vreau o pisică.

— O să primești o nenorocită de pisică, îmi răspunde mama, ce vrei tu, nu mai suport. M-am săturat de toate, sunt atât de obosită.

E PREA SCUMP SĂ O sun pe Heidi din Statele Unite, dar putem să-i scriem scrisori, îmi spune mama. Asta e una din chestiuni. Cealaltă e că copiii trebuie să trăiască înconjurați de copaci.

Regulile mamei pentru creșterea copilului:

1. Copiii trebuie să bea lapte.
2. Copiii trebuie să trăiască înconjurați de copaci.

Mama hotărăște ca eu să locuiesc într-o casă mare și galbenă dintr-un orășel de unde faci două ore cu mașina până la New York. Sunt mulți copaci în orășelul ăla. Nu știu ce fel de copaci. Case mari, copaci înalți și iarbă de un verde crud. Îmi dau seama că mama nu va locui cu mine, ci va face naveta, îmi spune, uneori va locui la New York și alteori în orășel. Eu voi locui cu copacii.

Proprietara este o doamnă corpolentă de aproximativ șaizeci de ani, cu ochelari mari și picioare mici, înghesuite în niște platforme cu toc. Ne va arăta casa, dându-ne și o serie de sfaturi practice înainte de a-i încredința mamei cheile. Deschide ușa care dă spre verandă și grădină și e pe punctul să ne spună ceva când mama o întrerupe:

— O grădină! exclamă ea cu un mic țipăt de bucurie. O *grădină* cu *copaci*!

Mă ia de mână și dă să alerge în grădină, îmi dau seama că ar vrea să ne luăm de mâini și să dansăm fericite prin iarbă,

arătându-i doamnei grase și vecinilor cât de frumos ni se pare totul. Îmi trag mâna și înțepenesc locului, ca și cum aș fi devenit, dintr-odată, imobilă și grea. Șuier printre dinți:

— Nu mă atinge.

Am o singură țâță. Cealaltă nu mi-a crescut încă. Sfârcul drept are o culoare violetă și mă doare când îl ating, ca și cum s-ar fi mutat în el un bondar. Cel drept e plat, rozaliu și nu mai mare decât năsucul unei pisici. Sunt mai subțire decât un fir de iarbă. Urăsc America. O urăsc pe mama.

Mama sare în grădină și începe să danseze. Soarele îi strălucește în păr. Nu știe să danseze, iar mișcările îi sunt mult mai dizgrațioase decât crede. Doamna corpolentă strânge din buze. Stăm una lângă cealaltă, privind-o pe mama. Eu port adidași albaștri. Ea, niște platforme galbene. Sunt sigură că îi place galbenul, din moment ce atât casa, cât și perdelele din sufragerie și pantofii ei sunt toate galbene. Văd că e pe punctul să spună ceva, ezită, apoi își face curaj și îi strigă mamei din cadrul ușii:

— N-ar trebui să… Nu mai călcați iarba!

Mama se oprește din dans și își trage răsuflarea. Ce a zis doamna grasă? Mama își dă frumosul păr pe spate și pășește ostentativ înapoi spre verandă, ca și cum ar vrea să-i arate că e în stare să meargă și să danseze în iarbă fără să o calce. Nu îndrăznește să-i spună că a ales casa asta exclusiv datorită grădinii, nu îndrăznește să-i spună cât de mult timp a căutat *exact* casa asta și *exact* grădina asta și cât de mult își dorea ca de data asta să fie totul perfect, nu îndrăznește să-i spună că a cerut o grămadă de broșuri și pliante cu imobiliare, douăzeci sau mai multe, cu fotografii ale caselor, grădinilor, copacilor din grădină, dormitoarelor, nu îndrăznește să-i spună cum

stătea întinsă în pat în apartamentul ei din Oslo, uitându-se peste toate pozele, și cum, când a dat peste casa asta galbenă înconjurată de atâta vegetație, și-a spus: „Aici, aici vreau să locuim“. Avea o fiică, un copil care trebuia să învețe să se cațăre în copaci.

Mama nu îndrăznește să-i spună doamnei toate aceste lucruri, îi e frică de ea și nu vrea să declanșeze un conflict. Contractul e, de altfel, deja semnat. „Dar e voie să ne cățărăm în copaci, oare?“ Nu îndrăznește să întrebe. Totul o să fie perfect de data asta. Copiii au nevoie de liniște, ordine și previzibilitate. Casă frumoasă cu grădină frumoasă într-un cartier frumos. Copaci, lapte. Simte că e pe cale să-și piardă fiica. Să o scape din mână. Erau atât de apropiate. „Dar acum e din ce în ce mai retrasă. Răspunde disprețuitor. Era atât de blândă și de luminoasă. Soarele îi strălucea în păr. Acum mă privește, iar în privirea ei strălucesc mii de reproșuri. Nu poate să fie iar fetiță?“

Tapetul din camera de zi e din brocart cu model, și canapeaua la fel, copiii nu au voie cu mâncare acolo, spune doamna cea grasă.

PISICA COSTĂ O MIE de dolari. E o persană cu păr lung, cu fire argintii dispuse într-un model complicat și cu o personalitate la fel de complicată.

— Cel mai important e să fie periată în fiecare zi, ne spune crescătoarea.

Crescătoarea arată ea însăși ca o persană și ne împărtășește că are acasă nu una, nu două, ci peste douăzeci de pisici. Are o față mică și înghesuită, un nas mic și roșu, niște urechi mici și drăguțe și doi ochi blegi și verzi, cu o privire uimită sau resemnată sau puțin ofuscată. La corp e slabă. Și-a strâns părul cărunt, cârlionțat și lung până la mijloc într-o coadă în vârful capului. O vreme, am avut impresia că mama se gândea serios dacă nu cumva să renunțe la pisică și s-o ia acasă pe doamna din fața noastră.

Am hotărât ca noua pisică să se numească Susy Jolie, am decis în avionul cu care zburam peste Atlantic. Acum suntem aici, încă buimace de la diferența de fus orar, mamă și fiică în mijlocul sufrageriei crescătoarei de pisici, așezate pe scaune cu model floral care scârțâie îngrijorător sub noi. Masa și pervazurile ferestrelor sunt decorate cu tot soiul de pisici din porțelan alb și verde și am primit fiecare câte o ceașcă mică și neagră cu ceai Lipton călâi, cu pliculețele încă înăuntru. În timp ce crescătoarea se află la bucătărie și pregătește niște fursecuri, mama descoperă că nu a primit nici o linguriță la ceai, așa că pescuiește cu degetul mic pliculețul, care începe să

picure pe fața de masă. Se uită disperată în jur, căutând cu privirea o farfurioară, dar nu găsește nici una, așa că lasă plicul să alunece înapoi în ceșcuță cu un pleosc. Mama preferă ceaiul slab, fierbinte și slab și făcut nu cu pliculeț, ci cu frunze de ceai infuzate într-un ceainic și strecurate, știu toate astea foarte bine. Unul din lucrurile pe care le făceam adeseori când eram mai mică era să-i fac mamei ceai când era obosită și o durea capul. Ceai și masaj la frunte. „Ai mâini pricepute“, spunea ea. „Mâini care pot liniști nervii care mi se strâng.“

Mirosul puternic de pipi de pisică ne izbește când mama parchează mașina închiriată în fața casei crescătoarei și deschide ușa. Mama își ridică nasul impunător – nasul care, paradoxal, îi accentuează și îi ascunde frumusețea deopotrivă –, adulmecă și zice:

— Nimic nu miroase la fel de rău ca pipiul de pisică! Ești sigură că vrei o pisică?

Se vorbește, se bea ceai. Într-o convorbire telefonică între Statele Unite și Norvegia, crescătoarea a zis că și-ar dori să o întâlnească pe mama față în față. Nu vinde pisici orișicui. Poți să fii și stea de cinema, bravo ție, dar crescătoarea e preocupată exclusiv de bunăstarea și fericirea pisicii și și-a dezvoltat un „sistem propriu de evaluare“ în acest scop. Nu e de la sine înțeles că primești pisica de la prima vizită. Poate nu o primești deloc, la urma urmei. Ea nu se ocupă cu creșterea pisicilor pentru bani, ne tot repetă în timp ce stăm la masă, bând ceai și mâncând fursecuri.

— *Puțin* și pentru bani, mormăi eu în norvegiană.

Știu că persana o să ne coste o mie de dolari, totuși.

Mamei nu-i place că fiica ei s-a făcut atât de sarcastică. E din ce în ce mai acidă cu toată lumea. Și nerușinată. Și asta s-a înrăutățit. Mama îi spune crescătoarei lucruri frumoase despre sufragerie și despre pisicile de porțelan, despre părul ei lung și cârlionțat, despre pisica care tocmai a sărit în poala mamei și s-a încolăcit acolo ca să doarmă. Nu spune nimic despre mirosul înțepător sau despre ceaiul abia călduț, despre fața de masă pătată. Mama poate face și o țeavă de fier să se îndoaie și să se simtă apreciată și iubită. Eu îmi țin gura. Nu am același impact asupra oamenilor ca mama. Eu am dinții mult prea mari și un aparat dentar mult prea vizibil ca să fie nevoie să mai zic ceva; pe lângă asta, îmi lipsește cu desăvârșire orice talent de a face oamenii să se simtă apreciați și iubiți. Persane de diferite vârste stau întinse și se ling în sufrageria mobilată excesiv – pe canapelele cu perne moi având același model ca scaunele din camera de zi și rozalii ca un năsuc de pisică, pe covoarele doldora de păr de pe jos, încolăcite în jurul figurinelor de porțelan de pe pervaz sau sub caloriferul imens care respiră și gâlgâie și trosnește și emană căldură. Crescătoarea îi spune mamei că ea e, în principiu, împotriva ideii de a vinde pisici familiilor cu copii. Iau din poala mamei pisica și mă așez eu acolo; sunt mult prea mare pentru a sta în poala mamei, știu, dar acum vreau să stau în poala mamei.

— Nu putem să plecăm? mormăi eu în norvegiană, nu mai vreau să stăm. E o ciudată.

Furia mamei apare din senin și fără avertisment. Continuă să-i zâmbească crescătoarei, dar îi simt furia în pielea de găină de pe brațe. „Afurisitul ăsta de copil mult prea mare și

greu care mi s-a urcat în poală și care se vaită și se preface îmi face viața atât, atât de complicată.“

— Nu e ușor să fii *femeie*, spune mama, în parte către ea însăși și în parte către crescătoare.

Crescătoarea încuviințează.

De fiecare dată când mama spune cuvântul „femeie“, e ca și cum l-ar pronunța cu litere cursive. E limpede pentru toată lumea, inclusiv pentru mine, că, atunci când mama vorbește despre a fi *femeie*, vorbește despre ceva mult mai complicat decât simplul fapt de a fi de gen feminin. Eu, de exemplu, sunt departe de a fi *femeie.* Într-un anume sens, eu sunt tocmai opusul *femeii.* Eu sunt o fată, dar nu cu litere cursive. Țin minte că am învățat despre distilare la școală și cred că, dacă cineva ar fierbe-o pe mama la o mie de grade, din ea ar rămâne doar esența – *femeia.* Mă scol din poala ei și merg la bucătărie. Poate voi găsi pisica pe care s-o iau cu mine acasă? Pisica *mea*? Așa era înțelegerea. Mama rezolvă. Își respectă, în general, înțelegerile, cu excepția momentelor în care uită să sune.

„Mama ta e cea mai cinstită mincinoasă din lume“, spune tata, nu fără o oarecare admirație.

Sunt ca fiii rătăcitori ei doi, mama și tata, fiecare în felul său și fiecare în partea lui de lume, mezinii iubiți care se așteaptă ca vițelul să fie adus și tăiat în cinstea lor, care vor doar să mănânce și să chefuiască, să moară și să învie, să plece în lume și să se întoarcă spăsiți, care vor ca jocurile să nu ia sfârșit niciodată.

Iar înțelegerea cu mama era următoarea: O părăsesc pe Heidi și mă mut în Statele Unite cu tine dacă mă lași să am o pisică. Nu vreau un vițel, vreau o pisică. Nu mai vreau nici să rămân copil, dar iată că sunt nevoită s-o fac, măcar pentru încă câțiva ani.

La bucătărie, nisipul de la pisici scârțâie sub tălpi, împrăștiat pe toată suprafața podelei. O persană grasă și albă face caca în litiera de lângă ușa bucătăriei, aruncând cu labele din spate nisip peste margine, un sendviș cu șuncă pe jumătate mâncat stă uitat pe o farfurie pe bufet. Mama și crescătoarea vorbesc în continuare în sufragerie. Trec din cameră în cameră și, poate din cauza schimbării de fus orar, poate din cauza căldurii sau a mirosului înțepător de pipi de pisică, mi se pare că totul capătă aerul difuz al unui coșmar din care te trezești înspăimântat în zori.

Cu câțiva ani înainte, mama a terminat de scris cartea la care s-a chinuit mult timp, a stat în fiecare zi la biroul din casa din Strömmen scriind neîncetat, iar teancul de foi a tot crescut, nervii i s-au strâns încet, am făcut rost de un televizor color, mama a dansat și a țopăit și a căzut și a trebuit s-o ajutăm să se întindă, a început să plângă zicând că ea nu mai suportă, bărbații vin și pleacă, telefonul sună încontinuu și toată lumea nu face decât să tragă de ea în toate părțile, iar în final cartea a fost gata. Când a fost publicată în Statele Unite, am însoțit-o la o librărie imensă din New York și am stat lângă ea câteva ore, în timp ce toată lumea stătea la coadă s-o cumpere și să primească autograf și dedicație pe pagina de titlu; unii m-au mângâiat pe obraz, alții au plâns, unii au făcut

poze. În primul capitol, mama a scris: „Vreau să scriu despre dragoste, despre a fi om – despre singurătate – și despre a fi femeie“. Sunt lucruri frumoase despre care să scrii, cred eu. Într-o zi o să fiu și eu adult, dar mai sunt mulți ani până atunci, din păcate. Am doisprezece ani când ne mutăm în Statele Unite și îmi doresc ca copilăria mea să se desfășoare puțin mai repede, nu-mi place să fiu copil, nu-mi plac alți copii și privirile lor, șușotitul lor, părul, secretele; mi-e dor de Heidi, care e un copil, dar într-un fel pe care îl pot înțelege. Sunt în Statele Unite de trei zile și deja mi-e dor de Heidi, numai de-aș putea face ceva ca timpul să treacă mai repede.

Deschid ușa a ceea ce – cel mai probabil – e dormitorul crescătoarei. Șase pui de pisică s-au încolăcit în patul dublu nearanjat și nu mă observă până nu întind mâna încercând să-i mângâi. Cel mai mic dintre ei, nu mai mare decât un leming, ridică deodată capul din grămadă și mă mușcă de mână; mi se pare că scâncesc, dar nu scot nici un sunet. Încerc să-mi trag mâna, dar pisoiul nu face decât să-și înfigă dinții mai adânc, întărindu-și strânsoarea. Mă doare. E ca atunci când Heidi m-a tăiat în palmă cu ciobul unei sticle de cola. Dar atunci asta era și ideea, să sângerăm amândouă și să ne amestecăm ritualic sângele. Când ridic mâna, o ridic cu pisoi cu tot, care atârnă în aer cu gura încleștată. Ceilalți pisoi încep să se miște puțin, conștienți că grămada și-a pierdut un membru. Heidi mi-a spus cândva că o durere nu poate fi domolită decât printr-o altă durere. Poate că e adevărat. O pisică este făcută preponderent din blană, dinți, gheare, inimă și oase. O smulg brutal de pe mână.

Trec prin toate camerele urât mirositoare înapoi spre sufragerie și mă postez în cadrul ușii. Mama și crescătoarea stau aproape una de cealaltă pe canapea, adâncite în discuții de parcă ar fi prietene din copilărie. Mama ridică ochii și mă zărește.

— Una din pisici m-a mușcat și m-a zgâriat, îi zic, depărtându-mi degetele.

Din pielea subțire dintre degetul mare și arătător curge puțin sânge.

— Du-te și spală-te pe mâini, îmi răspunde.

— Poate turbez, îi zic, sau fac tetanos. M-a mușcat foarte tare.

Mă apropii de cele două.

— Uite cât sânge curge!

Mă prostesc, îmi dau ochii teatral peste cap, ca și cum aș face o criză.

Crescătoarea își plimbă privirea de la mine la mama și înapoi. Nu înțelege ce vorbim. Mama îmi amintește mereu să vorbesc în engleză acum, că locuim în Statele Unite. „Remember to speak English, sweetie.“ O privesc pe crescătoare adânc în ochii ei verzi și urâți. Nu cred că ne-ar da pisica nici dacă mama ar plăti o mie de dolari.

Prin comportamentul meu, am pus întreaga noastră *evaluare* în pericol. Tipic!

— Fiica mea și-a prins mâna în ușă, șoptește mama.

Poate reușește să îndrepte lucrurile? Mama e în stare să schimbe forma norilor dintr-o privire și să facă inimile care s-au oprit să bată în continuare.

Mama îmi face semn să vin să mă așez în poala ei. Îmi suflă peste degete să-mi treacă și, chiar dacă nu suflă unde trebuie,

tot mă face să mă simt mai bine.

BONELE VIN ȘI PLEACĂ din casa galbenă. Treaba lor e să aibă grijă de fată. S-o scoale dimineața, să-i facă de mâncare, s-o ajute cu temele, s-o ducă la școala de balet din New York și s-o aducă înapoi în orășelul unde locuiesc, *la dracu-n praznic,* și s-o culce.

Mama a considerat că e mai inspirat să angajeze *două* bone de data asta. Dacă una din ele își ia câmpii, cealaltă poate să îi preia responsabilitățile. Fata e imposibilă, de necontrolat, nu mai e deloc *Piticania* mamei, care acum trebuie să găsească o metodă prin care să facă ordine în acest talmeș-balmeș de oase, gură, genunchi, aparat dentar și cheltuieli, care se agață de ea și o respinge, dar care e totuși responsabilitatea ei. Mama fetei, frumoasă și cu părul lung, are atât de multe lucruri de făcut. Anul este 1978 și ea va împlini în curând patruzeci de ani. Se află în mijlocul camerei, îmbrăcată într-o rochie lungă și vaporoasă, și toți vin și trag de ea. O pupă, o mângâie, o ciupesc, o scutură, o ating, îi trec mâna prin păr, o mângâie pe burtă, o ling, o prind de nas, o ridică, o pun jos, bat la ușă, sună, o împung și roiesc în jurul ei, și nu e ca și cum tatăl fetei *i-ar da vreo mână de ajutor.* Nu contribuie cu absolut nimic. Îi scrie cineva *lui* când ceva *se duce dracului*? Îl întreabă cineva *pe el* unde îi sunt copiii sau, mai mult, unde e *el*? Trage cineva *de el* în toate părțile și nu-l lasă *pe el* în pace?

Își permite cineva să-l judece *pe el*, ca *tată*? A, nu. El are demonii lui, care sunt mai mult decât poate duce.

Mama își dă ochii peste cap.

— Suntem doar noi două, îi spune fiicei, strângând-o tare în brațe.

Cele două bone sunt din Suedia, au douăzeci și doi, respectiv douăzeci și patru de ani și sunt *amețitor de frumoase.* Mama le promite o grămadă de bani ca să aibă grijă de fată. Pentru cineva care vrea să evite cu orice preț ca lucrurile *să se ducă dracului*, nu există nici o limită. Cele două o să primească o mie de dolari pe lună. Mama voia să zică o mie de coroane, îi mărturisește fetei, dar a spus o mie de dolari, în schimb, și nu a îndrăznit să-și retragă cuvintele, în orice caz nu după ce i-au sărit de gât și au pupat-o. Mama nu vrea să dezamăgească pe nimeni. „E complicat, să știi. Nu suport gândul să dezamăgesc pe cineva.“ Uneori, fata e singura care o ascultă și singura care o poate consola. Prietenele mamei o sfătuiesc să nu i se mai confeseze fiicei, „nu trebuie să fii prietenă cu copila, trebuie să-i fii mamă“. Mama e, în teorie, de acord și își notează asta la capătul listei cu reguli de creșterea copilului:

1. Copiii trebuie să bea lapte.
2. Copiii trebuie să trăiască înconjurați de copaci.
3. Mamele nu trebuie să fie prietene cu fiicele lor și nici să le împărtășească lucruri, mamele trebuie să țină minte care e mama și care e fiica, care e adultul și care e copilul.

În poveștile repetate de tată, fetele erau „amețitor de frumoase“, cu accent pe „amețitor“, detaliu care făcea poveștile mai interesante. Când sună telefonul (telefonul din casa galbenă e mare și negru și sună atât de tare, încât tresari)

și la capătul celălalt al firului e tată sunând din München, fiica îi povestește că s-a mutat într-un orășel de lângă New York și că de ea au grijă două bone *amețitor* de frumoase din Suedia și că totul e foarte, foarte bine.

Mama vine din ce în ce mai rar acasă, la casa galbenă. În fiecare dimineață mă duc până în capătul străzii și aștept autobuzul școlar. Merg la o școală de fete înconjurată de un parc mare. Uniforma e alcătuită dintr-o bluză albă, pantofi maro, șosete verzi până la genunchi și un sarafan verde, de sub marginea căruia iese în evidență o pereche de genunchi ciolănoși. Am fost repartizată într-o clasă unde fetele sunt mai mici decât mine – degradată la o clasă de fetițe, puștoaice amărâte, de *unsprezece ani*. Engleza mea nu e încă îndeajuns de bună, îmi argumentează această decizie directoarea, o femeie trecută și lacomă cu sâni ascuțiți.

— O să fii pierdută dacă te pun într-o situație în care ai fi nevoită să te compari cu alte fete de vârsta ta.

— Pierdută? zice mama încet și mă privește.

Stăm toate trei, fiecare pe scaunul ei, în biroul directoarei.

— Da, zice directoarea.

O fixez cu privirea.

— Nu e cam mult spus? șoptește mama.

— Cel mai important pentru noi este ca elevii să se simtă în siguranță, ne răspunde directoarea.

Sala de clasă e spațioasă și aerisită și are niște ferestre mari, arcuite. Toți copiii o salută politicos pe noua elevă. Diriginta se numește Miss French și predă engleză. E atât de frumoasă, încât înțeleg, în sfârșit, ce vrea să spună tata când

zice „ameţitor de frumoasă“, nu mai e doar o expresie care să dea bine într-o poveste, ci ceva care există cu adevărat, un lucru cu care au fost binecuvântate un număr limitat de femei, alese de Dumnezeu pe sprânceană. Miss French se postează în faţa tablei în toată frumuseţea ei groaznică, atât de bine îmbrăcată şi de delicioasă şi de fermecătoare, că scoate scântei la fiecare mişcare pe care o face prin clasă. Vorbeşte încet, aproape în şoaptă, iar elevii trebuie să se aplece ca s-o audă. Eu stau pe rândul cel mai din spate şi simt nevoia să închid ochii strâns ca să nu fiu nevoită s-o mai văd.

Eu şi Miss French rămânem singure o dată. E chiar prima zi de şcoală. Abia reuşesc să scap cu viaţă. Bine, nu chiar. Cert e că fac febră.

Mă duce într-o încăpere mică şi fără ferestre, unde sunt depozitate uniformele.

— Nu sunt tocmai cele mai frumoase sau comode sarafane din lume, îmi spune încet, cu o voce prietenoasă, ca între fete.

Stau în mijlocul camerei în chiloţi şi în dres, cu o bluză albă pe mine care mă mănâncă. Mă chinui să-mi trag sarafanul verde pe cap.

— Dar o să vezi că te obişnuieşti cu uniforma după o vreme. În plus, scapi de corvada de a te gândi în fiecare dimineaţă cu ce să te îmbraci.

Scoate un hohot scurt şi înfricoşător de râs.

Îmi întinde şosetele. Mă aşez pe podea şi mi le trag cu greutate peste dres.

— Nu, nu, şopteşte, nu poţi să porţi şosete peste dres. Trebuie să-ţi dai jos dresul.

— Dar nu vreau să mi-l dau jos. O să îngheţ.

— Ah, dar nu este voie să porți șosete cu dres, îmi spune cu o voce mătăsoasă.

Pielea ei e cremoasă ca frișca. Ciorapii ei de mătase lucesc. Sigur sunt, de fapt, jartiere. Cerceii îi sclipesc, la fel broșa de argint de pe reverul sacoului. Mă întreb dacă Miss French ne urăște. Ea e atât de frumoasă, și noi, atât de urâte. Mai ales eu. O oglindă înaltă atârnă pe unul din pereții camerei unde sunt depozitate uniformele. Mă postez în fața ei. Miss French se strecoară în spatele meu ca un abur în aerul înghețat. Șosetele, care-mi ajung până la genunchi, mă mănâncă. Își pune mâna pe umărul meu. Stăm așa o vreme, privindu-ne în oglindă. Genunchii mei ies în evidență de sub sarafan, mari și albaștri ca niște globuri pământești.

În fiecare zi poartă câte un alt costum de comandă, fiecare mai frumos decât celălalt. Poate o face intenționat? Poate are nevoie de mine, de urâțenia mea, de înfățișarea mea cărpănoasă, încă nu pe de-a-ntregul o persoană, pentru ca ea să strălucească prin contrast?

Pisica mea stă într-o debara imensă cu fereastră. Îmi mut salteaua în debara și încep să mă culc acolo. Mi se face cald și mă ia ușor amețeala. Zic asta fiindcă sunt nevoită să port ciorapi până la genunchi și nimic altceva, și asta în timpul iernii. Uit tot timpul să perii pisica, care se trezește permanent cu noduri pe care mi-e imposibil să le descurc de una singură. Bonele suedeze se străduiesc, una din ele ține persana în poală, în timp ce cealaltă umezește peria și începe cu foarte mare grijă s-o perie. Dar, indiferent cât e de atentă, tot perie

prea tare, făcând ghemotoace mari să se desprindă din blană. Când termină, pisica e plină de răni și petice goale de piele.

Una din cele două fete suedeze se îndrăgostește de un băiat cu breton. Prezența lui transformă casa galbenă într-un loc care miroase dulceag și a fum de țigară, cu multe camere care se umplu de voci și de muzică. Fumul de țigară și parfumul dulceag ne cuprind pe toți. Vecinilor nu le place ce se petrece. Ei sunt de părere că nici mama, nici fetele suedeze, nici fata cea cărpănoasă sau pisica neglijată nu prea au ce căuta în cartier.

O mamă singură cu un decolteu adânc tot vine și pleacă.

Două fete suedeze dubioase tot vin și pleacă.

O fetiță slăbănoagă (care închide ochii când încerci să îi vorbești) tot vine și pleacă.

În fiecare după-amiază, suedezele pregătesc o tocăniță picantă ciudată, pe care nimeni nu vrea s-o mănânce. În orice caz, nu eu. La suprafața sosului se ridică capete de oscioare. Tocănița stă pe aragaz și fierbe încet. Într-una din zile, suntem invitate la o vecină, la doamna Lyndon. Atât lui Alice Cooper, cât și lui Bette Davis li s-a urat bun venit în cartier, așa că ce mai contează două curviștine suedeze și fiica neglijată și slăbănoagă a unei stele de cinema? Doamna Lyndon are mai mulți copii, cea mai mare fiică e de o vârstă cu mine și merge la școala publică la care mi-aș fi dorit să merg și eu.

— Asta e șansa ta să-ți faci și tu prieteni, îmi spune mama la telefon.

Eu dau din cap. Ea n-are de unde să știe că dau din cap și o irită că nu îi răspund, verbalizându-mi aprobarea. Îmi amintește să mă pieptăn și să mă port frumos. Dau din cap încă o dată.

— Mi-o dai pe una din fete la telefon? Vreau să le zic să-ți amintească să te piepteni.

— O să-mi amintesc singură.

— OK.

— Vrei să vorbești cu ele?

— Nu, nu mai e nevoie să vorbesc cu ele.

— Pa, pa, atunci. Cred că ar trebui să închidem, am lecții de făcut.

— Piticanie…

Vocea îi e nesigură.

— Da, ce-i?

— Trebuie să te porți frumos.

— Întotdeauna mă port frumos.

Mama ezită. Vrea să mă contrazică. Nu consideră că mă port chiar *tot timpul* frumos și asta e, poate, ceva despre care ar trebui să discutăm înainte ca lucrurile să… degenereze… să… *să se ducă dracului*… dar nu are timp acum, o așteaptă cineva.

— Te porți frumos numai când *vrei*, îmi spune, iar ezitarea din vocea ei dispare.

Ne luăm rămas-bun și închidem.

Doamna Lyndon a aranjat pe masă brânză, biscuiți și suc, iar pentru adulți, cafea și ceai. Patru canapele pufoase sunt dispuse în jurul mesei întinse din sufragerie. Canapelele sunt roșii-deschis. Mă întind după un biscuit, sperând că nu mă

vede nimeni, fiindcă doamna Lyndon încă nu ne-a invitat să ne servim. Pe canapele sunt înșirate o grămadă de perne decorative. Trebuie să-ți faci loc printre ele ca să te poți servi de pe tava aflată pe măsuța joasă a sufrageriei. Biscuiții sunt gustoși. Sunt subțiri și crocanți și sărați, ca chipsurile, dar aduc mai mult a mâncare decât a chipsuri, poate e un condiment special sau vreun soi de făină integrală care le dă gustul ăsta atât de bun. Mai iau unul și îl ung cu puțină brânză. Doamna Lyndon mă observă, râde și spune:

— Ia, te rog.

— Cine vrea ceai, întreabă apoi, și cine vrea cafea?

Bonele suedeze răspund că ar vrea niște ceai, eu cer un pahar de apă. Fiica doamnei Lyndon, cea de vârsta mea, a primit instrucțiuni să mă întrebe despre țara mea natală.

— Aveți trotuare în Norvegia? mă întreabă ea, apoi se holbează la toate trei, la mine și la bone.

Am gura plină cu biscuiți și nu-i pot răspunde.

Suedezele râd și răspund că da, sigur că avem trotuare în Norvegia, pe deasupra, și drumuri, clădiri și mașini, și la noi e vară și iarnă, ca peste tot, avem și orașe și câmpuri, păsări și cinematografe, la fel ca aici.

— Noi suntem din Suedia, zic fetele, vorbind una peste cealaltă – și ea e din Norvegia, adaugă și mă ciupesc.

— Ah, da, zice fata de vârsta mea privind în tavan.

— Sună foarte interesant, spune doamna Lyndon, și chiar pare sinceră. Dar limbile sunt asemănătoare, nu-i așa? Vă puteți înțelege?

— Ah, da, răspund fetele în cor, ciupindu-mă din nou. Și această domnișoară vorbește și norvegiană, și suedeză, așa că nu e nici o problemă.

— Interesant, zice doamna Lyndon din nou, zâmbindu-mi larg. Norvegia și Suedia sunt țări foarte frumoase. Mereu mi-am dorit să călătoresc în Scandinavia.

Mai iau un biscuit. Fata de aceeași vârstă ca mine, pe care o cheamă Ashley, îi face semn mamei ei că vrea să plece. Imediat trebuie să plece la pregătire (gimnastică? baschet? cheerleading? teatru?) și una din prietenele ei (Lisa? Kimberley? Mary? Michelle?) deja o așteaptă. Oricum a stat aici destul. Mama și fiica au impresia că nu le văd, dar le observ micile gesturi. Mai iau un biscuit, pe care pun o porție generoasă de brânză. M-am hotărât ca după biscuitul ăsta să număr până la 1.000 înainte să mai iau unul.

— Și, cum te simți aici? mă întreabă doamna Lyndon, zâmbind.

Când zâmbește, gura ei se transformă într-un șirag de dinți mici și albi. Am gura plină și nu vreau să-i răspund până nu înghit tot, așa că îi zâmbesc nevinovat, dând din cap și arătând cu degetul spre gură, gen „numai o secundă, stați să înghit, nu vreau să vă răspund cu gura plină“. Ca să meargă mai repede, beau toată apa din pahar pe nerăsuflate și înghit cu noduri restul biscuitului, apoi mă șterg la gură de firimituri. Fiecare a primit un șervet. Nu știu ce să fac cu el după ce mă șterg la gură. Din când în când, engleza mea pare mult mai proastă decât este, de fapt. Adesea, când adulții – și mai ales necunoscuții – mă întreabă ceva, uit pe moment cuvinte și încep să mă bâlbâi. Ca să evit această problemă (care apare brusc, ca un junghi în inimă), las privirea în pământ și încep să mormăi. Sau închid ochii, pur și simplu.

— Da… mulțumesc… pentru întrebare… îmi pare rău pentru engleza mea… mă simt bine aici.

— Ce frumos, răspunde doamna Lyndon. Poate tu și cu Ashley ieșiți împreună într-o zi. Ashley merge la gimnastică, n-ai vrea s-o însoțești cândva?

Ashley îi aruncă mamei ei o privire ucigătoare. Ochii i se îngustează, devenind două fâșii subțiri. Exact așa fac și eu din ochi când vreau.

— Nu cred că am timp de gimnastică, îi răspund într-o engleză perfectă. Eu merg la balet.

— Merge la balet în New York, spune una din bone. De trei ori pe săptămână, o ducem și o aducem cu trenul din oraș.

— Aha, deci vezi, zice doamna Lyndon bătând din palme, nu era o idee prea bună să mergeți împreună la gimnastică, nu-i așa?

După asta, doamna Lyndon pare că nu mai știe ce să zică, așa că peste întreaga sufragerie se lasă liniștea.

Vreau să mai iau un biscuit. Am numărat până la 234, și nu până la 1.000, cum mi-am propus. O să număr doar până la 500. Biscuiții sunt sărați și condimentați cu ierburi aromatice, iar sunetul pe care-l fac când se rup în gură e perfect dacă reușești să mesteci cum trebuie, nici prea tare, nici prea încet.

Am mâncat chiar înainte să pornim încoace, bonele au făcut sendvișuri pentru toate trei. Apoi ne-am gătit puțin, fiindcă e mereu interesant să îți cunoști vecinii și, mai presus de asta, poate că voi reuși să mă împrietenesc cu fata lor. Biscuiții sunt sărați. 475, 476, 477. Nu mai aștept până la 500, dar de data asta sunt mai hotărâtă: mă ridic de pe canapea și mă așez în genunchi lângă măsuță. Îmi ung un nou biscuit cu brânză și aștept să mă așez din nou pe canapea înainte să-l mănânc.

— Ți-e foame, draga mea? mă întreabă doamna Lyndon. Îmi zâmbește și face semn spre tavă. Pot să merg să mai aduc, dacă vrei.

În fiecare seară, băiatul cu breton vine în vizită, uneori cu un prieten, uneori singur. Nu mănâncă din tocănița de pe aragaz, așa că fetele îi fac tot timpul altceva de mâncare. O salată de verdețuri. O felie de pâine cu brânză. Într-o seară, mă invită să trag un fum dintr-o țigară. Știu că e marijuana.

— Nu, nu, spune una din fete, nu-i da și ei, John.

— Un fum tot poate să tragă, zice el.

Se așază pe marginea canapelei și îmi pune întrebări despre *Deux ou trois choses que je sais d'elle,* filmul din 1967 al lui Godard. Când îi spun că nu l-am văzut, ci numai *À bout de souffle,* din 1960, începem să vorbim despre *Harakiri,* pe care l-am văzut de două ori cu tata. Îmi zice că n-a vorbit niciodată cu un copil care a văzut *Harakiri.*

Mama locuiește într-un apartament cu vedere spre Central Park în buricul Manhattanului și în curând va juca rolul principal într-un musical pe Broadway, în care e vorba despre mame. Nu mama mea, ci o mamă oarecare. Mama din musical e și ea din Norvegia și a devenit capul familiei Hansen, care locuiește pe Steiner Street, în San Francisco, la începutul secolului trecut. Tatăl și-a pierdut slujba și din această cauză întreaga familie o duce greu cu banii, dar, datorită chibzuinței și ingeniozității mamei, nimic nu reușește să-i doboare. Mama mea nu știe nici să danseze, nici să cânte, dar e o combinație infinită de alte trăsături avantajoase și a acceptat rolul. La urma urmei, de ce să nu cânte și să danseze pe

Broadway? Una din trăsături e stângăcia catastrofală, alta este drăgălășenia, a treia e un curaj nesăbuit, a patra este fragilitatea, a cincea e irezistibilitatea, a șasea este un dor atât de mare, încât pare că nu are nici început, nici sfârșit. Cântă solo mai multe porțiuni din musical și nu nimerește corect nici măcar o notă.

CU PĂRUL ÎN OCHI, nu strâns la spate într-un coc, la fel de slabă ca toate celelalte balerine, dar nu și la fel de talentată, slabă fiindcă așa s-a născut, și nu fiindcă nu ar mânca sau fiindcă s-ar forța să vomite tot ce mănâncă. De fapt, fata mănâncă tot timpul, doar că nu se atinge de tocănițele din care ies oscioare la suprafață; pur și simplu, nu se satură niciodată, dar rămâne slabă, slabă ca un viermișor – da, slabă ca viermișorul acela din carte, care își croiește drum mâncând dintr-un măr roșu, două pere, trei prune, patru căpșune, cinci portocale, un tort de ciocolată, o înghețată, un castravete murat, o bucată de șvaițer, o felie de salam, o inimioară de turtă dulce pe băț, o felie de plăcintă cu cireșe, un cârnat, o brioșă, o felie de pepene, o frunză de salată, „dar într-o zi se va transforma în ditamai fluturele“, zice băiatul cu breton, stând pe canapeaua de mătase din casa galbenă și fumând un joint în timp ce nu-i mai tace gura despre *Blow-Up*, filmul lui Antonioni. Cele două suedeze râd. Băiatul se uită la fată.

— Nu l-ai văzut?

Ea dă din cap că nu.

— Antonioni e mai bun decât tatăl tău.

— OK.

— Îi pasă mai mult de lumea din jur.

— OK.

— E mai interesant.

— OK.

— Vrei să mergem să vedem *Blow-Up* la cinematograf într-o zi?

— OK.

În afară de el, nimeni nu mai vorbește despre fată și despre fluturi și nimeni nu o mai invită la cinematograf.

TATA A PUS de două ori în scenă piesa lui Gombrowicz, *Ivona, principesa Burgundiei.* În piesă e vorba de un principe care se plictisește și care, într-un acces de disperare (fiindcă se plictisește atât de tare), se căsătorește cu principesa urâtă și tăcută a Burgundiei. Părinții principelui sunt șocați. Întreaga curte regală e șocată. Eu nu știu ce e mai rău, că principesa e urâtă sau că nu spune nimic. Într-un final, o ucid. Nu cred că tatăl fetei a fost mulțumit de punerea în scenă de la München, nu îi ieșise foarte bine, criticile au fost preponderent negative și spuneau că și-a ieșit din mână.

Gombrowicz scrie în jurnal despre diferențele dintre femei și bărbați:

> *Femeia își trădează necontenit dorința aprigă de a plăcea, prin urmare este roabă și nu regină. Și în loc să se arate ca o zeiță. vrednică de a fi dorită, ni se înfățișează ca o făptură stângace, străduindu-se să obțină o frumusețe inaccesibilă.*[1]

Mama pare orice altceva decât întruchiparea unei stângăcii catastrofale. Ba dimpotrivă, aș spune că dă mai degrabă impresia unei zeițe dorite de toată lumea, care încearcă să-și ascundă timiditatea și stângăcia.

Pentru mama, aparențele erau foarte importante. Cum apărea ea în ochii lumii. Cum apăreau lucrurile din jur. Întreaga ei existență se baza pe aparențe.

Mama nu e o zeiță, dar frumusețea ei e din acelea care aparțin tuturor și nimănui în același timp – ca un parc național. Când fata încearcă să și-o înfățișeze în minte, vede un șir întreg de fețe diferite, succedându-se sau suprapunându-se. Se întreabă dacă mama nu cumva are o frumusețe specială, un chip pe care i-l rezervă doar ei. Se întreabă cum arată mama ei când o privește pe ea și nu o vede nimeni.

1. Witold Gombrowicz, *Jurnal*, vol. I (1953-1956), traducere de Olga Zaicik și Cristina Godun, RAO, București, 2010, p. 206.

LAUREATUL PREMIULUI Nobel spune că a început să se îndoiască de tot.

Mama și noul ei iubit mănâncă spaghete cu sos de carne într-un restaurant mic din New York. Mama e îmbrăcată într-o rochie lungă, roșie-închis, strâmtă peste sâni. Poate el se gândește: acum nu foarte mult timp, era una dintre cele mai frumoase femei din lume.

Laureatul Premiului Nobel se simte apropiat de tatăl fetei în moduri pe care nu și le poate explica nici el. Mama a avut mulți iubiți, iar tatăl fetei a fost doar unul din ei, însă toți ceilalți erau curioși cu privire la el, îi puneau întrebări despre el, se apropiau de el prin intermediul mamei. Laureatul Premiului Nobel ar fi putut vorbi cu tatăl ei despre muzică, se gândește el, apoi începe să-i povestească mamei o amintire din copilărie despre dirijorul Fritz Reiner și *Simfonia nr. 40* a lui Mozart și, pe când urmează să-i spună cât de vii i-au rămas în amintire mâinile surorii lui atingând clapele, mama fetei îl întrerupe:

— Ah, îl ador pe Mozart!

Laureatul Premiului Nobel se oprește și schimbă subiectul.

Multă lume spunea despre mama că ar fi fost *muza* tatei. În schimb, tata nu a fost niciodată muza mamei. El era bărbat, ea

era doar o fată, el era mai în vârstă, ea era tânără, ea a fost *descoperită*, el a văzut-o, iar ea s-a lăsat descoperită – pe scurt. El crea, ea inspira. Tatăl meu a avut nouă copii, dar nici unul din ei, nici băieții și nici fetele, nu a fost vreodată *muză* pentru el; tot pe scurt: atât mamele copiilor, cât și el erau de părere că copiii stau în calea muncii creatoare, motiv pentru care mamele își asumau mereu responsabilitatea pentru creșterea copiilor. Aproape toate mamele (cinci mame împărțite la nouă copii, câți a avut, nepunând-o la socoteală pe însăși mama tatălui, bunica, care era a șasea) au fost numite muze la un moment dat. Ingrid, ultima lui soție, era o femeie practică, motiv pentru care a și iubit-o cel mai mult. Și a jelit-o când a murit. A suferit atât de mult după ea, că a ajuns să-și dorească el însuși să moară. Era de părere că pragmatismul e o condiție esențială pentru o dragoste durabilă. Importanța pragmatismului nu trebuie subestimată. Acest lucru e valabil atât în dragoste, cât și în munca creatoare. Tatăl nu le-a văzut niciodată pe femeile din viața lui ca pe niște muze. Nu cred că a folosit vreodată cuvântul ăsta. El compara femeile cu niște viori Stradivarius – niște instrumente, dar nu niște muze.

Cuvântul „muză“ e puțin stupid în limba norvegiană, fiindcă nu poți să nu-l asociezi cu „musa“, care înseamnă atât „șoarece“, cât și „organ genital feminin“. La începutul secolului al XVIII-lea, poetul și preotul luteran Petter Dass i-a scris mai multe scrisori în versuri psalmistei Dorothe Engelbretsdatter. Printre altele, aceste rânduri:

Stăpână! Toate bune?
...
Ce se petrece
Cu Doamna Minerva?
Părăsitu-și-a ea bucuria

Pentru zile de amar și bocet?
E trist și părăsit pe veci
Tărâmul din Parnas?
Neconsolată muza
Și moarte nimfele toate?
Ai poetului prieteni
Lăsat-au deoparte uneltele lor?
Cerneala, foaia, penița
Stau singure și părăsite?

Peter Dass a așteptat în zadar un răspuns. O admira și o numea muza *lui*, felul în care i se adresează trădează că se gândea la ea ca la un poet, ca la un egal și un coleg de breaslă. Când a văzut că nu i se răspunde, și-a pus întrebarea dacă nu cumva muza *ei* e neconsolată și dacă nu cumva acesta e motivul pentru care nu îi scrie și ea. Prin asta, el anticipează cu o sută cincizeci de ani poezia lui Baudelaire, care a scris un celebru poem despre muza *bolnavă.*

Dacă mi-ar fi scris mie, sigur i-aș fi răspuns. Dacă aș fi primit o scrisoare sau mai degrabă un e-mail pe care expeditorul l-ar fi început nu cu un amărât de „Hei“ urmat de numele meu și poate un emoticon, ci cu „Stăpână! Toate bune?“, n-aș fi ezitat nici o clipă să-i răspund.

Tatăl spunea despre mamă că este Stradivariusul lui. Nu am auzit-o niciodată exprimându-și nemulțumirea cu privire la ideea de muză sau de Stradivarius.

Chiar și-ar fi dorit să fie *o vioară*?

Regele Pierus avea nouă fiice și era de părere că sunt atât de frumoase, încât pot eclipsa cele nouă muze, dar a făcut o greșeală fatală: trufia e întotdeauna pedepsită, iar cele nouă fiice ale lui au fost transformate în coțofene.

Există și destine mai tragice: scopul în viață al unei muze e acela de a fi o oglindă pentru marele artist. Fără artist nu ai nici muze. O coțofană nu e oglinda nimănui, ea e vizibilă fără vreun ajutor, ba chiar, de fapt, coțofana își poate recunoaște singură reflexia în oglindă. Nu există multe animale care pot face asta, anumite specii de maimuță, firește, bonobo, de pildă, unii delfini și o anume specie de furnici. În ceea ce privește furnicile, s-a observat că ele se curăță după ce își văd reflexia în oglindă când sunt murdare pe cap, dar nu o fac dacă nu sunt murdare. S-au făcut și cercetări pe elefanți. Unii se recunoșteau în oglindă, în timp ce alții nu. Cercetările asupra elefanților au fost îngreunate, desigur, de faptul că nu se găseau oglinzi îndeajuns de mari.

Poate că va deveni și muza mea, se gândește laureatul Premiului Nobel, privind-o pe mama. Ani mai târziu, în timp ce se află într-un aeroport și așteaptă un avion întârziat, formulează o teorie despre funcționarea memoriei, bazată pe ani și ani de studii de imunologie. La momentul respectiv, între el și mama totul se terminase în urmă cu mulți ani, așa că e foarte clar că nu mai avea nevoie de o muză sau de o coțofană sau de o oglindă, ci doar de un avion întârziat.

Pe de-o parte, își dorește ca lumea să vadă că poate să obțină o femeie ca ea, iar pe de altă parte, e absolut conștient că ea nu este exact ce-și dorește el. Are patruzeci de ani și nu face decât să se prostească pe scenă (el nu e de părere că dansatul și cântatul sunt interesante în vreun fel, mai degrabă i se par penibile). Un arc unește mândria pe care o simte referitor la persoana ei cu un sentiment de vagă stânjeneală

referitor la ce face, și laureatul Premiului Nobel e mereu în cumpănă, neștiind la care capăt al arcului să se poziționeze. Această pendulare continuă e cea mai mare slăbiciune a lui.

Își amintește mâinile mici de tot ale surorii lui atingând clapele chiar înainte să înceapă să cânte. Deschide gura să povestească despre ele și mișcările lor, dar se oprește, „Ah, îl ador pe Mozart“ plutește încă în aerul de deasupra lor ca un miros urât.

Mama îi povestește fetei despre încercările lui de a crea un creier uman. Într-o zi, mama îl însoțește la laborator. Ceea ce a reținut din ziua aceea au fost șoarecii, care erau peste tot, și gândul că relația lor nu are nici un viitor. Simte o compasiune enormă față de șoareci, cu toate că i se par scârboși.

Mama fetei îi spune îndrăgostire, dar sunt abia în primele săptămâni de relație. Mulți ani mai târziu va spune despre el că a fost *monstru* pentru ea.

Când era mai tânăr, obișnuia să cânte la pian. Ca să aibă puțin timp doar pentru ei, părinții îl lăsau adeseori într-o lojă la Carnegie Hall cu orele. El și sora lui stăteau acolo cuminți ca niște șoricei și ascultau cum Fritz Reiner dirija Mozart. I-ar fi putut povesti mamei despre rochia albă a surorii lui, despre părul ei lung și negru împletit frumos într-o coadă și legat la capăt cu o panglică și despre mânuța ei prinzând-o pe a lui, dar alege să nu o facă. În schimb, ridică mâna și îi face un mic semn cu degetul.

— Nu putem nici măcar să determinăm cu precizie datorită cărei regiuni a creierului pot să ridic degetul și să-ți fac semn,

spune el.

Mama fetei îi admiră unghia frumoasă, mâna mică și fină. Unghiile lui sunt mai îngrijite decât ale ei.

Ridică și ea un deget și îl mișcă spre el în semn de răspuns.

Stau unul în fața celuilalt o vreme, făcându-și semne cu degetele.

— Știu cu certitudine că eu sunt eu, și nu tu, îi spune el, puțin cam neașteptat, poate, și ea tresare.

Ea visează la o dragoste care te face să te scufunzi în celălalt până când nici unul nu mai știe care e unul și care e celălalt. Dar el nu vorbește despre dragoste, el vorbește despre cât de dificil este să identifici cu precizie zonele din creier responsabile de funcțiile motorii și despre cum nu suntem decât suma mișcărilor noastre.

— Nimic nu stă în loc. Nimic nu e bătut în cuie. Totul e mișcare.

— Mhm, răspunde mama, întrebându-se cât vor mai sta așa mișcându-și degetele în aer.

El își trage mâna. Bea puțin vin. Ea nu spune nimic. Apoi el începe:

— Imaginează-ți scoarța cerebrală…

Ea își imaginează portretul albastru al tatălui ei, toate acele nuanțe de albastru. Nu vrea să-l întrerupă sau să zică ceva stupid. Uneori se simte de-a dreptul stupidă, are un fel anume de a privi bărbații care îi face să se simtă geniali. Chiar și geniile *adevărate* încep să se creadă genii când îi privește mama.

— Complexitatea lucrurilor mici, spune el.

— Complexitatea lucrurilor mici, repetă mama, simțind iminența unei dureri de cap. Nu e o migrenă, nu are, de obicei,

migrene. Durerea ei de cap e aproape ca o mâncărime, un disconfort mai mult decât o durere, ca și cum i-ar curge nisip prin tot corpul. Creierul viu, ca organ, e roz, nu cenușiu. Se gândește să-i spună că creierul e roz, și nu cenușiu, dar că el, care a văzut atâtea creiere, sigur a văzut doar creiere cenușii. Creierul se face gri după moarte, el cu siguranță nu poate să disece un creier viu. Se gândește că poate ar fi mai bine să nu zică nimic din toate astea, nu au nici o legătură cu ce au discutat înainte. În capul ei e o foială constantă când o apucă durerea de cap. I se strâng nervii. Mai bea puțin vin, de obicei asta o ajută să se liniștească.

Ar vrea să-i spună că cel mai bine e când e liniște deplină.

Rochia roșie i se lipește de corp. Îi e teamă că va observa că transpiră la subraț.

Când laureatul Premiului Nobel le vizitează la casa galbenă, stă cel mai adesea și se foiește pe canapeaua de mătase din sufragerie și îi șoptește mamei că vrea să plece.

Odată o roagă pe fată să meargă la bucătărie, să ia un pahar și niște zahăr, să toarne apoi zahărul în pahar și să calculeze câte molecule sunt. Când termină de calculat, să se întoarcă înapoi în sufragerie și să-i spună răspunsul. Complexitatea lucrurilor mici. Îi promisese un premiu, poate, nu-și mai aduce aminte. Fata a alergat la bucătărie, dar nu a găsit zahărul, a strigat după mamă, „Mami, mami, unde e zahărul?“, mama a oftat și a venit la bucătărie, dar nici ea nu știa unde ține zahărul și a deschis, pe rând, ușile de la toate dulapurile; bonele suedeze aveau liber în ziua aceea, ele sigur știau unde e zahărul, dar nu erau niciodată acolo când aveai nevoie de ele, și erau, pe deasupra, mult prea bine plătite

pentru ce făceau. Laureatul Premiului Nobel a strigat după mama ca să se întoarcă în sufragerie și să stea cu el. Scopul jocului ăstuia stupid cu calculatul numărului de molecule era ca bastarda (așa îi spunea fetei când credea că nu o aude) să aibă ceva de făcut la bucătărie, astfel încât el să rămână singur cu mama. Era căsătorit, avea un copil și câștigase un Premiu Nobel, avea o carieră și *n-avea destul timp* de petrecut cu amanta lui. Bastarda nu făcea parte din plan. Iar acum s-a dus totul dracului. Fata a găsit pahar, dar nu și zahărul, mama a început să se plimbe prin camerele galbene plângându-se de cele două bone. Bărbatul s-a uitat la ceas.

Trag cu urechea la conversațiile de la telefon ale mamei, uneori știe și ea că o fac. Așa putem să discutăm după aceea despre cât de proști sunt unii oameni. Laureatul Premiului Nobel, de exemplu. Eu și mama ne aliem din ce în ce mai mult împotriva lui. Când tragi cu urechea la telefon, trebuie să ridici receptorul din camera cealaltă foarte încet și cu grijă, asigurându-te că nu face clic când îl ridici din suport, fiindcă atunci se aude la ambele capete ale firului și te-ai dat de gol.

— Tu ești femeia mea! zice laureatul la telefon.

E foarte convingător. Vocea îi e groasă și aprinsă. Mama e aleasa, cea mai iubită, singura pentru care are ochi și care există pentru el; simți în vocea lui că e adevărat, chiar dacă uneori se comportă ca un idiot.

Nu am putut să-mi dau seama câte molecule de zahăr se află în pahar, dar lucrul de care puteam să-mi dau seama era că sunt în continuare o fetiță și că, indiferent ce aș face, nici un bărbat nu m-ar putea numi *femeia lui*.

AM CĂZUT LA PAT și am refuzat să mă mai ridic. Prima oară, am zăcut trei zile. A doua oară, am zăcut șapte. Iar a treia oară, am stat în pat zece zile. Timp de zece zile am stat întinsă, cu pisica râioasă în brațe.

— De ce face febră tot timpul? le întreabă mama pe bonele suedeze la telefon.

— Nu știm, șoptește una din ele. Zice că îi e frig în uniforma aia. Sunt minus zece grade afară, totuși, așa că nu e de mirare.

Îmi aduc ceai și mă învelesc cu pături și mă mângâie pe obraz.

Nu mai vreau să pun niciodată piciorul într-o clasă în care predă Miss French. Nu mai pot să-i suport frumusețea. Ar trebui să am grijă ce-mi doresc. Într-un final, după trei zile de febră, mi se dă voie să merg la școala publică, acolo unde poți să mergi cu hainele tale, și nu în uniformă. Fac cunoștință cu un băiat pe nume Adam. Suntem de aceeași înălțime și poartă pulovere de lână tricotate la fel ca mine. Toată lumea de acasă, din Norvegia, poartă pulovere tricotate de lână, *mariusgenser* li se spune, dar aici, în orășelul din SUA, nimeni nu poartă așa ceva în afară de mine și de Adam. Mă însoțește acasă de la școală și rămâne cu mine să jucăm Monopoly și să ascultăm Village People și Supertramp. Adam are un început de mustață. O mustăcioară subțire și neagră care-i acoperă despicătura copilăroasă dintre nas și buza superioară. Îmi

place mustața lui. E masculină. Când ne sărutăm, mă gâdilă cu ea pe buza de sus. Mă pipăie pe țâțe peste pulover, chiar dacă nu am *țâțe* în adevăratul sens al cuvântului, ci doar una singură, cu un sfârc sensibil și umflat.

O vreme, am un singur prieten, pe Adam, dar după aceea mă împrietenesc cu Violet, fata din vecini cu părul lung și negru. Violet zice că băieții cu mustață sunt cei mai urâți. Scârboși. Mustața îl trădează ca puștan – nu e în stare nici măcar să se bărbierească sau să-și lase o mustață serioasă, cum are fratele ei mai mare, Jeff, de exemplu.

Adam e micuț. Totul la el e drăguț și în miniatură. Umeri înguști, mâini mici, care îi tremură puțin când îi spune că lui îi place să citească. Chiar acum, toată clasa e obligată să citească *To Kill a Mockingbird* de Harper Lee. Te pot ajuta, îmi spune, putem s-o citim împreună și să o discutăm, îmi spune că nu e atât de ciudat că nu reușesc să țin pasul cu ceilalți, având în vedere că sunt dintr-o cu totul altă țară și vorbesc o cu totul altă limbă. Îmi ia zile, săptămâni, luni întregi să termin de citit *To Kill a Mockingbird.*

Îmi petrec din ce în ce mai mult timp cu Violet. Într-o zi, îi spun lui Adam să nu mai vină la noi și că nu mai vreau să stau cu el să jucăm Monopoly sau să citim sau să ascultăm Village People și Supertramp.

Melodia preferată a lui Violet e „Stairway to Heaven“ de la Led Zeppelin. Devine și melodia *mea* preferată.

Adam e așezat pe canapeaua galbenă din sufrageria galbenă, exact acolo unde obișnuiește să stea și laureatul Premiului Nobel când vine în vizită. Îi spun că m-am hotărât și că e ultima dată când ne vedem, între noi s-a terminat, iar când începe să plângă, mi se pare dintr-odată scârbos, la fel și

toate lucrurile pe care le-am făcut împreună. Nu e doar un papă-lapte, ci un copilaș scârbos care stă acolo pe canapea, plângând și trăgându-și nasul.

— CATHERINE E DEVASTATĂ, spune mama. Ține minte! *Devastată.* Și Catherine e cea care va prelua treaba asta. Și roagă-te să nu-și dea și ea demisia ca bonă, că nu știu ce fac.

Planul mamei nu a mers cum trebuia. Rar se întâmplă asta. Planul cu fetele suedeze era că, dacă una din ele își ia câmpii, cealaltă va putea oricând să-i preia atribuțiile. Asta fusese și ideea din spatele deciziei de a angaja două persoane. Dar acum voiau să-și dea amândouă demisia. Voiau să vadă *America,* ziceau, fiindcă tinerețea trece – iar iubitul uneia din ele, băiatul cu breton, le va însoți. Au strâns bani toți trei și și-au cumpărat o mașină, iar acum singurul lor scop e să *trăiască,* asta îi spun mamei, „viața îți oferă imagini numai dacă o trăiești“, zic ele, vorbind una peste cealaltă. Citatul e de la iubitul cu breton, care l-a preluat din Henri Cartier-Bresson.

Mama îmi povestește că Catherine a visat să se călugărească, că a stat la mănăstire câțiva ani, dar că s-a îndrăgostit de un bărbat, ceea ce a împiedicat-o să devină maică. A ales *dragostea pământească*, zice mama. Da, și-a trădat fără ezitare jurămintele și a plecat de la mănăstire, întorcând spatele tuturor lucrurilor în care credea doar ca să poată fi cu acest bărbat.

Mama a uitat complet sfatul pe care i-l dăduseră prietenele ei, acela de a nu-mi face confidențe.

Nu la mult timp după ce Catherine a părăsit mănăstirea, a părăsit-o și bărbatul pe ea.

— *Devastată,* repetă mama. Trebuie așadar să fii extraordinar de drăguță cu ea și să faci întotdeauna cum îți spune.

Mama va pleca din nou curând într-o călătorie lungă – care se va încheia la München. Acela e orașul lui tata. Acolo locuiește el. Nu merge la München fiindcă locuiește tata acolo, zice ea, dar în mod sigur se va întâlni cu el. Spune asta, apoi oftează. Toată lumea trage de ea. Toată lumea vrea ceva de la ea. Dac-ar putea să se ascundă undeva și numai să doarmă.

În curând o să împlinesc treisprezece ani. Am făcut o listă cu ce îmi doresc, iar acolo avem: luciu de buze, rimel, ruj, creion dermatograf.

— Am invitat-o pe Catherine la noi, să faci cunoștință cu ea înainte să se mute aici, continuă mama. Vine la ziua ta.

— De ce?

— Cum ziceam, cred că ar fi potrivit să faceți cunoștință înainte să se mute aici.

— Da, am înțeles, dar de ce vine la ziua mea?

— Fiindcă, din toate zilele anului, răspunde mama, ziua ta e singura zi când n-o să ți se năzară să fii nerușinată.

***

Mama și tata urmează să se întâlnească, mama are impresia că nu sunt atentă și că nu mi-am dat seama că se vor întâlni. Nu sunt niciodată atentă când vorbește, dar când îmi

spune unde va pleca data viitoare și cât timp va fi plecată sunt foarte atentă.

Mama și tata se vor întâlni la München. Nu știu nimic despre München în afara faptului că tata locuiește acolo.

Întrebarea care apare de la sine este: Cum pot să fac să ajung *și eu* la München?

Nu am voie să merg cu avionul de una singură. Nu sunt decât o adunătură de oase și zgârciuri. Un copil amărât, care depinde de adulții din jur și de banii lor ca să se mute dintr-un loc în altul și în special dacă vrea să zboare peste Atlantic. O adunătură, o ruină. Ruinele sunt frumoase. Eu, în schimb, nu sunt frumoasă. Venus din Milo e mai frumoasă fără brațe decât dacă le-ar fi avut. Lumea se întreabă ce s-a întâmplat cu brațele ei. *Ea* e un mister. Am aproape treisprezece ani și sunt o improvizație nereușită de membre subțiri cu gura mare. *Eu* nu sunt un mister.

Dacă ajung la München și mă trezesc în aceeași încăpere cu mama și cu tata, o să rog pe cineva să ne fotografieze.

Vreau să am măcar o fotografie cu noi trei.

Vreau să mă aflu acolo când *ziua* și *noaptea* mea se vor întâlni.

Ridic capul și întâlnesc privirea lui Catherine. Nu spune nimic. Nici eu. Catherine îi promite mamei că va prelua *întreaga* responsabilitate pentru fată, dar nu știe deloc că acest copil nu poate nici să adoarmă seara, nici să se trezească dimineața. Întotdeauna ba în miezul zilei, ba în miezul nopții. Mama va pleca în curând. Catherine nu știe ce e panica.

— Dacă se scufundă vaporul, îi spune mama lui Catherine și zâmbește, poți să-l suni pe domnul P. Numărul lui e în

sertar.

Purtam peste tot cu mine itinerarul ei, o foaie bătută la mașină, plină de pete, de date și de locuri, orașe și nume de hoteluri murdărite și șterse. Știam aproape totul pe de rost, chiar și câteva din numerele de telefon care se aflau acolo și la care nu aveam oricum voie să sun, fiindcă era prea scump să suni peste ocean. În timpul zilei, foaia se afla în ghiozdan, între filele manualului de matematică, iar seara și noaptea o puneam pe noptieră, sub cana de cacao.

Catherine, căreia părul negru îi ajungea până la umeri și care purta ochelari cu rame rotunde, îmi făcea în fiecare seară cacao cu lapte și miere și îmi dădea voie să iau cana în cameră.

În fiecare seară, ca să pot adormi, casetofonul, cartea, itinerarul mamei și cana cu cacao trebuiau să se afle de fiecare dată în exact același loc pe noptieră. Era o simetrie în asta, o oarecare frumusețe. Constrângerea ca disciplină. Constrângerea ca coregrafie.

De fapt, nu era voie să așezi căni și pahare pe mesele din casa galbenă. Doamna corpolentă de la care am închiriat casa fusese foarte clară în privința asta. În primele câteva săptămâni cât eu și mama am locuit acolo, trebuia să ne amintim asta una alteia în mod frecvent. Când mama uita să pună un suport sub paharul ei de vin, câștigam un dolar, iar dacă eu uitam să pun sub cana mea, ea primea un dolar de la mine. Când mama a început să locuiască în apartamentul din New York, am rămas singură în casa galbenă, dar aveam voie uneori să iau trenul până la Grand Central Station și să o vizitez. În apartamentul din New York nu era la fel de grav

dacă rămâneau urme pe mese. Mâncam mâncare chinezească la pachet în patul dublu și eu primeam cola sau bere de ghimbir la doză, pe care o puteam pune oriunde voiam. Cu cât mai multe urme lași în apartamentul ăsta, cu atât mai bine, zicea mama și mă săruta sau își freca fața de gâtul meu zicând „Piticanie, te iubesc așa de mult și mi-e atât de dor de tine când nu ești aici“, chiar dacă știam amândouă că sunt puțin cam mare ca să-mi mai spună Piticanie. Din când în când, ne uitam la câte trei filme unul după altul la televizor și adesea eram eu aceea care adormea prima.

Dar, când mama se află într-una din călătoriile ei lungi în străinătate, scot în fiecare seară foaia cu itinerarul ei și o pun frumos pe noptieră, iar deasupra îmi așez cana cu cacao.

După o vreme, hârtia se umple de cerculețe maro de cacao. Cu cât lipsește mama mai mult, cu atât mai multe cerculețe pe foaie, ca cercurile pe care le vezi pe secțiunile transversale ale copacilor tăiați.

Știu exact când se află în Leningrad sau în Moscova, în Belgrad sau în Londra – și mai e mult până la München. Chiar în momentul ăsta se află în Moscova, în spatele Cortinei de Fier, cazată la Hotel Național, pe strada Mohovaia, de unde îi e greu să mă sune. Se aștepta la asta, îmi spunea că, atunci când te afli în spatele Cortinei de Fier, e mai greu să suni în străinătate, așa că să nu mă neliniștesc dacă nu mai aud nimic de ea, e ceva ce ține de situația globală și nu înseamnă că a uitat de mine sau că nu mă mai iubește.

Lui Catherine i s-a spus că trebuie să evite cu orice preț situațiile în care aștept un telefon de la mama. Dacă sunt pusă

în situația în care aștept un telefon de la mama, pot să devin foarte dificilă. Nu suport să aștept telefoane de la oameni. Reacționez exagerat, mi se face frică, devin isterică și imposibilă. Catherine trebuie să găsească permanent noi căi prin care să-mi distragă atenția ca să nu apară episoade nefericite. Dacă criza devine inevitabilă și e absolut imposibil să dea de mama, Catherine poate oricând să îl sune pe domnul P. Numărul lui se află în sertar.

Odată, mama sună și apucă doar să îmi strige „Te iubesc, draga mea“, înainte ca legătura să se întrerupă, nelăsându-mi timp să răspund. Eu stau în continuare pe jos în bucătărie cu receptorul în mână și dau din cap că da, „Și eu te iubesc“, o iubesc așa de mult, că încep să plâng.

— Spune ceva, îmi șoptește Catherine, zi și tu ceva!

Ea se află în fața mea, mutându-se de pe un picior pe altul. Nu știu care dintre noi două e mai ușurată de apelul mamei.

— Ea nu vede că dai din cap, îmi șoptește Catherine gesticulând, ea aude numai cum plângi. Nu plânge. De ce plângi? Trebuie să îi *spui* ceva, să te audă cum trebuie și să nu creadă că stai numai aici și ți-e dor de ea și ești tristă tot timpul.

Îmi amintesc cum arătau bonele suedeze și cum se numeau, îmi amintesc sânii lor, fețele lor, mirosurile lor, dar, în ceea ce o privește pe femeia pe care o chema, probabil, Catherine, nu-mi aduc aminte nimic. Ce vreau să spun e că nu-mi amintesc nici felul în care arăta, corpul și fața ei, dar pot încă să-mi reprezint în minte atmosfera care o înconjura, întunecată, apăsătoare, nostalgică și tristă. Dacă aș fi vrut să o compar cu un fruct, aș fi comparat-o cu o coacăză. Cânta la

oboi și exersa dis-de-dimineață în fiecare zi înainte să mă trezesc. Cel mai adesea, cântatul ei mă trezea. Era frumos cum cânta, dar și puțin obositor, fiindcă, de obicei, relua întruna același pasaj. Mi-a spus odată: „Dacă mi se îngăduie să lucrez în grădină, să fac de mâncare, să cânt la oboi sau doar să ies la plimbare prin pădure, sper că mă pot călăuzi după cuvintele sfântului apostol Pavel: «Bucurați-vă pururea. Rugați-vă neîncetat. Dați mulțumire pentru toate»[1]“.

Nu mi-a vorbit niciodată despre credință, cu excepția unei singure ocazii. Mi-a pus mâna pe umăr și m-a așezat cu blândețe pe un scaun, încercând să mă facă să mă opresc din plâns, spunându-mi: „Bucură-te pururea. Roagă-te neîncetat. Dă mulțumire pentru toate“. Mi-am dat seama imediat că e ceva din Biblie, tata cita mereu de acolo, la fel și bunica, dar niciodată în acest fel cumva intim. Nu am înțeles. „Bucură-te pururea.“ Cu toate astea, Catherine era cea mai tristă persoană pe care o întâlnisem vreodată.

Înainte ca mama să plece, Catherine îi spune:

— Trebuie să-i luăm fetei niște haine. Altceva decât puloverul ăsta de lână. Simte că nu se poate integra nicăieri îmbrăcată așa. Vreau să merg cu ea la cumpărături.

Catherine face de mâncare în fiecare zi. Așază întotdeauna suporturi sub paharele sau sticlele de pe masă. Mă ajută cu eseul pe care trebuie să-l scriu despre *To Kill a Mockingbird*. Mă duce la dentist când trebuie să-mi scot aparatul dentar. După aceea, îmi ia fața în mâini și îmi spune că sunt frumoasă. Perie pisica în fiecare zi și descurcă nodurile din blana ei fără să o smulgă.

E toamnă târzie, dar încă e cald, iar la sfârșit de săptămână mă furișez pe fereastră ca să mă întâlnesc cu Violet și cu fratele ei și prietenii lor pe plaja din apropierea casei galbene. Ajunși pe plajă, ascultăm muzică și bem bere și tării din dulapul cu băuturi al părinților lui Violet. Au desenat linii pe fiecare sticlă, ca să știe cât a mai rămas, dar Violet ia o pâlnie din sertarul de la bucătărie și umple sticlele la loc cu apă. E important să ai precizie, îmi spune Violet punând pâlnia la loc în sertar.

Stăm în cerc în jurul focului. Am împrumutat de la Violet o bluză și o pereche de blugi. Violet e mai mare decât mine și are haine mai frumoase. Mă întorc și o văd pe Catherine. E puțin mai departe, pe plajă. Soarele dogorește gras și auriu în timp ce dispare încet după linia orizontului. Jeff, fratele lui Violet, a dat drumul la muzică. El decide ce vom asculta, e casetofonul lui. Părul lui Catherine se unduiește în vânt. Poartă o rochie neagră. Mă cheamă. Îmi strigă numele. Nu tare – e impropriu spus „strigă“. Nu îmi spune niciodată decât pe nume. Mă întorc către ceilalți, focul trosnește, mă prefac că nu am văzut-o. Catherine continuă să strige sau să nu strige, nu știu exact ce face. Într-un final, mă întorc spre Violet și îi spun că a venit Catherine să mă ia acasă. Ne dăm amândouă ochii peste cap. Toată lumea se întoarce și se uită spre Catherine, care nu se apropie. Soarele dispare curând, iar dinspre mare bate un vânt rece. Ridic din umeri. Eu sunt cea care trebuie să plece. Mi-e greață, dar beau restul băuturii din sticla de cola. Nu mă grăbesc. Catherine nu mă părăsește niciodată. Am visat-o spunându-mi asta: „Nu o să te părăsesc

niciodată“. Îmi adun lucrurile, îmi iau papucii în mână și mă îndrept spre Catherine în picioarele goale. Mă ia de mână, dar îi dau mâna la o parte. A venit în ziua în care am împlinit treisprezece ani. A venit cu suferința, cu rugăciunile și cu abandonul ei.

Îi spun:

— Știu prea bine că iubitul tău nu te-a mai vrut. Ești urâtă. Nici eu nu te vreau, să știi. Te urăsc.

1. 1 Tesaloniceni 5, 16-18.

ÎNTR-UN FINAL, eu sunt cea care îl sună pe domnul P. Numărul lui de telefon e scris pe o foaie din sertarul de la bucătărie și poate fi apelat în caz de urgență. Aceasta este o urgență. Domnul P. are o secretară, iar secretara îmi spune că domnul P. este în mijlocul unei întâlniri. Îi răspund că trebuie să vorbesc cu el imediat, e drăguță să mi-l dea la telefon? E urgent.

Engleza mea e bună. Vorbesc direct în microfon, clar și ferm.

— Bună ziua, începe domnul P. Îmi spune „domnișoară“, dar mai mult în glumă. Cu ce te pot ajuta?

Îi spun că trebuie să scoată niște bani din cont și să-mi cumpere un bilet de avion – plec la München.

— Hmm, spune domnul P. bănuitor.

Îi spun că acestea sunt *exact instrucțiunile părinților mei.* Cuvântul „părinți“ are un efect foarte puternic.

— Hmm, mai spune el o dată.

Îi spun că ei nu pot fi contactați în momentul de față.

— Mi-o dai, te rog, la telefon pe doamna care are grijă de tine? spune domnul P.

— Catherine nu e aici.

— Ea știe… că m-ai sunat… că vrei să pleci la München?

Ezită. Asta e bine. E nesigur. E pe cale să se lase convins.

— Firește că știe! A vorbit mama cu ea.

Trebuie să-mi stăpânesc impulsul de a-i spune că nu mai sunt un copil care are nevoie de permisiunea cuiva.

E foarte important ca el să-mi dea ce-i cer, un bilet de avion către München, nici nu trebuie să fie dus-întors, dar ar fi bine dacă ar putea aranja ca o mașină să mă ia și să mă ducă la aeroport.

— Hmm, spune el a treia oară.

Mama e la Moscova, îi zic, în spatele Cortinei de Fier, nu poate fi sunată chiar acum, domnul P. știe asta foarte bine, iar tata e un om pe care nu trebuie să-l deranjezi sub nici o formă, nici măcar nu am numărul lui de telefon, el e propria lui cortină de fier, cum s-ar spune. Toate lucrurile astea i le spun domnului P. Am un plan, pe care mi l-am scris. Nu improvizez și nu îi spun nimic lui Catherine – nu înainte ca mașina care urmează să mă ducă la aeroport să parcheze în fața casei galbene.

Intru în bucătărie, trăgând geamantanul după mine.

Catherine pregătește prânzul. Este sâmbătă după-amiaza.

— Eu plec acum, OK?

Ea ridică privirea și se uită uimită la mine.

— Ce?

Apuc geamantanul de mâner, dar nu reușesc să-l ridic, trebuie să-l trag după mine tot drumul.

— Am spus că plec acum.

— Unde pleci?

Inspir adânc și îi spun cât de clar pot:

— Plec la München.

AVENTURA MAMEI CU laureatul Premiului Nobel luase sfârșit și Catherine a demisionat când am fugit în Germania. După o vreme, ne-am mutat înapoi în Norvegia, în apartamentul spațios de pe strada Erling Skjalgsson.

Mama vrea să facă ceva și pentru ceilalți.

Vrea să fie de folos.

Se uită la situația întregii lumi și vrea s-o facă mai bună.

La fel ca Elisabet, nu vrea să rămână tăcută în fața nedreptăților lumii.

Dacă ai nevoie de mine, mi-a spus.

Dacă ți-e dor de mine.

Dacă vrei să vin.

Dacă vrei să vorbești.

Dacă vrei să fiu lângă tine.

Mama a plecat la Londra. Nu știu de ce, dar nu mai stăteam lângă telefon așteptând să sune. Mi-era însă în continuare la fel de teamă că o s-o pierd. Din când în când, impuneam să înconjor blocul de o sută de ori sau să urc în fugă scările până oboseam atât de tare, că mă lua plânsul, odată chiar mi-am turnat sare într-un pahar cu apă și m-am silit să-l dau pe gât. „Bea-l, sau mama moare!“ Știam că e doar vina gândurilor mele, că ele mă forțează să fac lucrurile astea, că ele erau în totalitate ale mele, și nu ale altcuiva, știam că ar trebui să le

ignor și să îmi văd de treabă. Aș fi avut nevoie de un corp pentru trăit și de un alt corp, separat, pentru gândurile mele. Trăgeam chiulul de la balet. Nu conta. Am renunțat la balet cu totul. Nu conta nici asta. Aveam paisprezece ani acum. Eu și Heidi dormeam una la cealaltă și ne pregăteam pentru o viață cu bărbați. Ea știa deja câte ceva despre pielea dezgolită și despre cum poți să te miști ca să atragi atenția, despre privirile care i se aruncau când trecea printr-o cameră sau când mergea pe stradă. Își învinsese vechile temeri și le înlocuise cu altele. Eu mă găseam încă prinsă între vechile frici și cele noi.

La Londra, mama a dat un interviu pentru televiziunea iugoslavă. „Bogdan“ e un nume slav și înseamnă „darul lui Dumnezeu“. A intervievat-o pe mama îmbrăcat într-un costum alb de in și s-a îndrăgostit atât de tare de ea, încât și-a făcut bagajele și s-a mutat imediat la Oslo. Îmi închipui că a luat autobuzul din Fornebu – nu un taxi – și că a coborât la Piața Olav Kyrres. Cred că și-a cărat singur geamantanul cei o sută cincizeci de metri până în fața clădirii mari și albe unde eu și mama locuiam la al treilea etaj, în spatele unor draperii groase și purpurii. Mi-l închipui stând pe stradă în aerul rece din Oslo, în mijlocul unui iureș de frunze îngălbenite, cu geamantanul lui și cu cărțile adunate într-o geantă imensă de piele pe umăr, cu vocea lui groasă și engleza stricată, întrebând dacă se poate muta la noi.

— Am fugit de tot, spune el.

Apoi întinde brațele, ca și cum ar avea o pereche de aripi cu care și-ar putea lua zborul. Mama coboară în fugă scările și deschide ușa principală, iar când el întinde brațele în lături,

crede că vrea s-o îmbrățișeze, dar el nu vrea decât să ne arate cât de mare este acest *tot* de care el a fugit pentru mama. Începe să plouă. El face un pas spre ea și spune:

— Pot să stau la tine?

Mama avea patruzeci și doi de ani pe atunci. El era cu un an mai în vârstă. În prima parte a interviului de la televiziunea iugoslavă, părul ei e strâns într-o coadă la spate, iar în cea de-a doua e desfăcut și îi cade pe umeri. Nu el i-a dezlegat părul, asta se datorează doar faptului că era în mijlocul unei filmări, iar interviul a fost realizat între scene. Într-una din ele, părul mamei e prins, în cealaltă e desfăcut. La mijlocul interviului, el îi mulțumește că și-a făcut puțin timp.

Interviul, care a fost difuzat în întregime pe postul iugoslav de televiziune, începe cu el adresându-se telespectatorilor, ca apoi să se întoarcă spre mama. Camera e îndreptată acum exclusiv către ea. Nu știu dacă mama se gândește la privirea camerei sau a lui sau la amândouă odată. El pune întrebări și ea răspunde. El citează din Beckett. Ea pare impresionată. Face ceva din ochi, are un truc anume prin care înnebunește orice bărbat; se uită la ei într-un anume mod, îi fixează, îi penetrează cu privirea, iar eu cred că e din cauza faptului că se simt priviți cum n-au fost priviți niciodată. Am încercat și eu să fac asta în fața oglinzii, dar când o fac eu pare doar că mă uit chiorâș. O întreabă dacă frumusețea a reprezentat vreodată o povară pentru ea, moment în care ea râde ușor și nu știe ce să zică. Apoi o întreabă dacă poate reproduce primele cuvinte pe care și le amintește din copilărie. Cu vocea ei de fetiță, mama șoptește că primele cuvinte pe care și le

aduce aminte sunt versurile unui cântec de leagăn pe care i-l cânta mama ei… și începe să cânte încet.

Cântă atât de încet, că ai impresia că o face exclusiv pentru el, iar nu pentru întreaga Iugoslavie care o vede la televizor. Ca și cum ar vrea să se adoarmă atât pe sine, cât și pe el:

Nani, nani, puiul mamii,
Dormi cu mama, dormi ușor,
Că mama ți-aduce ție
Vis frumos și somn ușor.

Mie mama îmi spusese că fugise, că *sărise peste Cortină*, și asta, știam și eu, însemna că nu mai putea sări niciodată înapoi. Nu era prima oară când dragostea și Cortina de Fier se intersectau. Acesta era motivul pentru care trebuia să locuiască la noi. E greu de explicat, spunea mama. Deja n-o mai ascultam. Era sătulă că nu o ascultam niciodată. Că-mi dădeam ochii peste cap. Că nu mă sinchiseam să-i răspund. Bogdan nici nu își închipuise că exist. Eu eram un ghimpe în coasta lui, el era un ghimpe în coasta mea. Avea și el copiii lui în Belgrad, dar îi părăsise ca să fie cu mama mea. „Ai grijă ce-ți dorești.“ Am încheiat un pact tacit, ca să ne putem tolera reciproc. Mă lăsa să-i fumez din țigări, iar eu îl lăsam în pace. Mama venea și pleca. A venit primăvara. Nici unul din noi nu-și mai ridica privirea când mama intra în cameră. Apoi a venit iarna.

Mama a spus:

— Nu se mai luminează odată.

Bogdan făcea cerculețe de fum, plimbându-se prin toate camerele vastului apartament.

A venit primăvara.

A venit vara și, într-o noapte, Bogdan a început să bată frenetic la ușa camerei mele, spunându-mi că trebuie să vin cu el imediat. Era miezul nopții, eram buimacă, nu mai eram eu, nu mai eram fată, nu mai răspundeam nici la propriul nume. Eram doar somn. Mă simțeam grea și ușoară, în același timp, nu puteam să mă urnesc, să mă scol de sub pilota călduroasă, dar Bogdan mi-a strigat că trebuie neapărat să vin, îi auzeam vocea ca prin vis, întâi slabă și apoi din ce în ce mai puternică. „Nu știu ce să fac“, zicea, „am… a…“

Niciodată nu îl auzisem vorbind atât de mult. Cel puțin nu cu mine.

Vorbeam în engleză unul cu celălalt. Vorbea o engleză stricată, dar frumoasă, ca un parchet vechi.

— E acolo, înăuntru.

A arătat cu degetul spre ușa dormitorului lor. Era întredeschisă.

— A zis că a… cred că vrea doar să mă sperie… Nu își termina propozițiile. Dar acum zice că *nu.*

A ezitat, privindu-mă.

— Poți să vorbești tu cu ea?

Am intrat în camera mamei și m-am așezat în pat lângă ea. M-a izbit mirosul acru de transpirație și de somn, de tărie. Tapetul cu marginile roz. Când eram mică, eu și mama stăteam în pat pe spate și urmăream marginile cu degetele, în timp ce mama îngâna un cântec de leagăn căruia nu-i știa numele.

Mama mormăia.

Voia să doarmă. Voia să plec. Voia s-o las în pace.

M-am ghemuit lângă ea, am întrebat-o în șoaptă:

— Mamă, ai luat pastile?

— Nu, nu… doar am băut puțin cam mult.

Pe noptieră se afla o cutie cu medicamente. Am luat-o, am pus-o între noi.

— Mamă…?

— Nu fiindcă aș fi luat… era goală dinainte.

Corpul ei era în continuare cel mai cald loc. I-am ridicat un braț și mi l-am pus pe umăr. A oftat, dar nu resemnată, ci ca un copil mic care s-a trezit în toiul nopții, care a fost mângâiat și liniștit și care abia după asta îndrăznește din nou să adoarmă. Am închis ochii, somnul ei era atât de greu, că ne copleșea pe amândouă, vântul intra pe fereastra deschisă, înviorând-o puțin, dar era greu să-ți dai seama care dintre noi dormea și care era trează. Când a început să plângă, totul a devenit foarte clar.

— Nu am vrut să fac asta, a scâncit aproape imperceptibil.

Apoi, în șoaptă:

— Nu știu ce să mă fac.

Bogdan stătea pe un scaun în sufragerie și fuma încontinuu. Dacă nu știai unde să-l găsești, te puteai lăsa ghidat de fâșia subțire de fum care se deșira, urcând, prin tot apartamentul.

Când personalul de la ambulanță urca, tropăind, scările, m-am aplecat peste ea:

— *Mamă*.

A întors capul și a gemut.

— Uite, uite ce ai făcut acum, mi-a spus.

A fost ridicată din pat și întinsă pe o targă, iar asistentul (sau poate era șoferul?) ne-a spus:

— Poate puteți să luați o mașină și să veniți la spital.

Am tradus totul pentru Bogdan. Bărbatul a continuat:

— O luăm cu noi și dumneavoastră veniți cu mașina, OK?

Apoi m-a privit, repetând pentru a treia oară:

— Trebuie să plecăm. Și dumneavoastră veniți cu mașina.

Am dat din cap.

Eram încă în cămașa de noapte când eu și Bogdan ne-am urcat în taxi și am pornit spre spital.

— Crezi, a început, crezi că mama ta a fost vreodată fericită cu un bărbat?

— Nu știu. De unde să știu *eu* asta?

— Dar de ce?

— Nu știu.

— Știi cumva dacă a mai…?

— Nu.

— Mă întrebam doar dacă e posibil să fie vreodată fericită cu un bărbat.

M-am întors și l-am privit.

— Habar n-am, Bogdan.

Șoferul de taxi ne-a aruncat câteva priviri fugare în oglinda retrovizoare. Nu ne plăcea defel. Eu aveam pete pe cămașa de noapte, iar Bogdan duhnea a fum de țigară. Dacă vomitam în mașină, sigur făcea scandal.

— Nu mă mai întreba chestii! Nu știu! Mi-e rău!

Bogdan mi-a luat mâna și mi-a strâns-o într-a lui.

Scaunele mașinii erau negre și lucioase, îmi și imaginam voma întinzându-se pe banchetă; mirosea slab a lichid de parbriz.

Doctorița mi-a pus mâna pe umăr. Nu-mi plăcea, am încercat să mă trag, dar a continuat s-o țină acolo, mare și umedă și moale ca o meduză.

— Mama ta a fost foarte tristă în ultimul timp?

Bogdan s-a postat lângă mine și i-a luat mâna de pe umărul meu. I-a spus ceva în engleză, dar ea nu știa engleză sau se prefăcea că nu știe, refuza să îl privească și căuta, în schimb, să întâlnească privirea mea. A repetat întrebarea.

— Mama ta a fost foarte tristă în ultimul timp?

Doctorița avea codițe împletite, era mai tânără decât mama. Mi se părea că n-ar trebui să aibă codițe, arăta ca o fetiță.

— Poate, îi răspund, sau poate și-ar fi dorit să rămână la New York. Habar n-am.

PETRECEREA SE ȚINE într-o *chambre séparée,* adică într-un separeu. E în franceză, îmi zice mama, la care eu zic OK, deși suntem în Germania, iar ea: e unul din cele mai bune restaurante din München. Șeful de sală ne ia paltoanele și ne face semn spre o scară lungă și largă. Mama își apucă poalele rochiei și aleargă în sus pe scări, aleargă și se grăbește, nu trebuie să întârziem, spune întorcându-se spre mine în mijlocul unui salt, în timp ce marginea rochiei ei de mătase mătură ultimele trepte.

Șeful de sală ne face semn spre o ușă închisă cu ornamente aurite și ne spune:

— Pe aici trebuie s-o luăm.

Ajung în dreptul ei. Din partea cealaltă a ușii se aud voci și râsete. Mă întorc către mama.

— E și tata acolo?

— Da, tata și câțiva oameni.

— Intrăm?

— Da, stai doar să-mi trag sufletul puțin.

— Știe și tata că am venit?

Râde scurt.

— Că ai fugit de-acasă ca să vii, vrei să spui… Da, știe și el.

— Dar nu de-acasă am fugit.

— Ce?

— Nu eram acasă, adică în Oslo, ca să poți spune că am fugit de-acasă.

— Nu.

— Catherine nu e mama mea.

— Catherine e doar tristă, simte că ai *fugit* de ea și vrea să-și dea demisia.

— Ești nervoasă pe mine?

— Nu.

— E tata nervos pe mine?

— Nu.

Trag aer în piept și o iau de mână.

— Atunci intrăm?

Mama mă privește, îmbujorată toată. Rochia ei de mătase e atât de lungă și subțire, că pare mai degrabă o cămașă de noapte.

— Sunt frumoasă? mă întreabă.

— Da, îi răspund.

— Atunci să intrăm, spune ea și dă să deschidă ușa.

O strâng de mână, semn să mai stăm puțin.

— Dar eu, *eu* sunt frumoasă?

Mama îmi zâmbește. Îmi dă drumul la mână și mă ia de umeri, privindu-mă. Port o rochie albastră.

— Ești minunată.

IV

FIE-ȚI MILĂ DE MINE

E nevoit să născocească alte cuvinte și, luându-și într-o mână durerea și în cealaltă un mănunchi de sunete primare (cum au făcut probabil la început oamenii din Babel), să le strivească una de alta până ce poate cade la urmă din ele un cuvânt cu totul nou.[1]

VIRGINIA WOOLF,
„Despre boală ca stare de spirit“

1. Virginia Woolf, *Eseuri alese*, vol. I, traducere, selecție, prefață și note de Monica Pillat, RAO, București, 2007, p. 158.

EA Vorbeai cu tatăl tău despre Dumnezeu?

EL Eu și tata?

EA Ai povestit multe despre mama și bunica ta, e ca și cum le-aș fi cunoscut și eu, chiar dacă au murit înainte să mă nasc, dar știu foarte puține lucruri despre tatăl tău. Era preot.

EL Da, dar era un om foarte închis în sine, era tăcut și retras. Nimeni nu purta discuții profunde cu tata.

EA Niciodată?

EL Nu. El respecta anumite reguli, și, chiar dacă erai recunoscător că există, erau mereu numai *reguli, reguli…* Căcat! Nu e deja ora mesei?

EA Ba da, curând. Încheiem imediat.

EL (*ezitând*) Nu…

EA Ba da, a cam trecut timpul pe care îl aveam la dispoziție, dar mâine e sâmbătă, așa că ne vedem la ora unsprezece, ca de obicei. Ne scriem în agendă?

EL Da.

EA Și duminică e liber.

EL Aha.

Evită să o privească.

EA Ne scriem în agendă, deci?

EL Că avem liber mâine?

EA Nu, mâine lucrăm, iar duminică e liber. Ne scriem asta în agendă?

EL Da, poți să scrii.

Ea se ridică și merge spre agenda de pe noptieră.

Știu că face asta fiindcă vocea ei se îndepărtează de microfon. El e foarte aproape, ceea ce creează un contrast sesizabil între cele două voci.

EA (*în fundal*) Mă întreb dacă… când ne vedem mâine, adică… mă întreb dacă e OK să te mai întreb puțin despre bunicul.

EL (*foarte aproape, ca și cum s-ar fi aplecat să vorbească direct în microfon*) Nu.

EA Nu e OK?

EL Nu, nu foarte OK, nu.

EA De ce?

EL Fiindcă a fost foarte *OK* astăzi. Încep să obosesc și nu vreau să fie și mâine la fel ca azi.

EA Ai vrea mai degrabă să nu lucrăm mâine?

EL Exact.

EA Păi atunci facem așa și nu ne mai vedem mâine.

EL E OK așa?

EA Să lucrăm poimâine, atunci? Duminică?

EL Nu.

EA Vrei să facem o pauză de la proiect sâmbătă și duminică?

EL Da.

EA Putem lucra luni?

EL Da, putem.

EA Ne scriem asta în agendă, ce zici?

EL Da, am putea.
EA Atunci haide că scriu. Luni la ora unsprezece… OK?
EL OK.

ÎNAINTE SĂ SE ÎMBOLNĂVEASCĂ, scria pe noptieră când nu putea să doarmă. Nu pe o foaie pe noptieră, ci chiar pe noptieră, pe lemnul mobilierului. Avea o cariocă neagră, iar noptiera era albă.

Nu scria doar pe noptieră, scria și pe pereți, de exemplu: „Stinge lumina!“. La fel și în biroul lui sau în sufragerie. Un nume, un număr de telefon, o dată pe care nu trebuia să o uite, poate un concert la radio.

Dar noptiera era rezervată pentru noapte și ajunsese să fie în totalitate acoperită de cuvinte, propoziții, notițe, vise. De la distanță, tăblia pare o hartă a lunii.

Într-un loc sunt scrise aceste trei rânduri, ca un haiku:

Adevăratul coșmar
SARABANDĂ
Nenorocita cataractă se întinde

Odată, mi-a spus că își închipuia sarabanda din concertul cu numărul 5 pentru violoncel al lui Bach ca pe un dans dureros în doi.

EL Nu mai sunt în stare să lucrez, gata! S-a terminat.

EA Nu… încă nu e gata.

EL Ba da, e gata, s-a terminat.

EA Am discutat despre asta o săptămână întreagă, și nimic nu arată că s-ar fi terminat.

EL Crezi tu asta? (*entuziasmat*) Se poate întâmpla ca creativitatea, impulsul de a scrie să revină brusc, ca un înger de la Dumnezeu, să revină și să se așeze pe umărul meu și să înceapă să-mi vorbească. Și atunci mi se face un dor teribil să mă așez din nou la masa de scris, în fața foilor mele galbene. Sunt încă în sertar… e atât de distractiv să scrii… e o *nebunie* să scrii… se întâmplă uneori să am chef… și apoi… a doua zi… ah, știi și tu cum e… a doua zi nu mai ai chef deloc.

EA Da, dar tu mi-ai spus cândva că disciplina e singura care contează.

EL Da, înainte.

EA Înainte, dar nu și acum? De ce nu și acum?

EL Nu știu. E un… jocul nu mai e un joc… Of, nu, uită ce-am zis, e o prostie.

EA Ce anume?

EL Toată chestia asta cu jocul.

EA O prostie?

EL Da, zic: Înainte jucam un joc despre… care credeam că e important, dar apoi a dispărut.

EA Vrei să spui că tot ce ținea de teatru și de film era un joc?

EL Nu. Nu asta, ci scrisul. Munca. Poate ai auzit de la colegii mei de breaslă, sunt foarte migălos și precis.

EA Da, am auzit asta în primul rând de la tine.

EL Da.

EA Niciodată nu ți-a plăcut să improvizezi.

EL Nu, nu, deloc.

Râde.

EA Nu!

EL (*continuând să râdă*) Nu. Ha-ha-ha. Nu e stilul meu să improvizez, atâta tot. *Flautul fermecat* a fost un joc, cu muzica lui Mozart auzindu-se în fiecare zi din culise, dar totul a fost gândit în cel mai mic detaliu… Precizie. Precizie. Precizie, draga mea.

DOCTORUL N. ESTE un bărbat mai în vârstă, scund și distins în costumul lui de tweed, cu papion, degete mici, dinți înguști și gene lungi. Face vizite la domiciliu cum se obișnuia pe vremuri, doar că acum nu mai suntem *pe vremuri*, acum suntem în prezent, adică nu chiar acum, în acest moment, fiindcă asta se întâmpla acum șapte ani, ci *în zilele noastre*, cum s-ar spune. Una din cele șapte femei care îl îngrijesc pe tata îi oferă doctorului N. o ceașcă de cafea la bucătărie. După aceea, este condus în sufrageria unde tata stă și așteaptă în scaunul cu rotile. Eu stau pe canapea. După ce doctorul N. ne salută pe amândoi – totul decurge de parcă am participa la o întâlnire din înalta societate –, mă ridic și plec. Spun ceva de genul „Acum o să las discuția în seama domnilor“. Nu am reușit să mă îndepărtez foarte mult înainte să-l aud pe tata zicându-i doctorului că este înconjurat doar de străini.

Își coboară vocea și șoptește:

— Cred că ea e vreo rudă, dar nu sunt sigur.

— Este fiica dumneavoastră, îi spune doctorul și râde stânjenit. *Ha-ha-ha.* Cea mai mică dintre ele, cred.

— Aha, da, da, probabil aveți dreptate, îi spune tata.

Stau puțin fără să-și mai spună nimic.

Apoi tata intervine:

— Câți ani are?

— Hmm, nu știu să vă spun, zice doctorul și mormăie ceva despre cum un bărbat chibzuit știe că nu trebuie niciodată să

încerce să ghicească vârsta femeilor.

— Poate șaptezeci, spune tata.

— Nu, n-are cum, îi răspunde doctorul.

— Nu? Nu atât?

— Nu, cred că exagerați puțin. Aș zice că în jur de patruzeci.

— Așa. Mda, zice tata. S-ar putea să aveți dreptate.

EA Poți să-mi povestești puțin despre Ingrid? Uite, aici ai o poză cu ea. O vezi? Vezi poza?

O poză cu Ingrid când era tânără e agățată pe perete în dormitor. Ea o dă jos și i-o arată. El o privește. Părul ei bogat și castaniu îi atârnă într-o coadă împletită pe spate. Când îi ține poza în față, ca pe o oglindă, Ingrid pare că îl privește. Fața lui se destinde instantaneu într-un zâmbet.

EL (*aproape imperceptibil*) Pentru ea, viața era o stradă largă și dreaptă pe care puteam să mergem împreună în siguranță.

EA Siguranță pentru amândoi? Sau doar pentru tine? Era și ea în siguranță?

EL Da. Așa a fost.

EA Mai vorbești cu Ingrid?

EL Da, mai vorbesc uneori, e mereu pe undeva pe-aproape.

EA Crezi că o vei întâlni pe Ingrid după ce vei muri?

EL Sunt absolut convins.

EA Crezi că vei întâlni și alți oameni în afară de Ingrid?

EL Nu știu, dar știu sigur că o voi întâlni pe Ingrid. Sunt absolut convins. Mai merge reportofonul?

Îi spune „megafon“, dar se referă la microfon.

EA Da. E OK așa? Imediat încheiem.

EL Am încheiat deja.
EA Ești obosit?
EL Da, sunt.
EA Vrei să te odihnești puțin înainte de prânz?
EL Nu știu. Când e prânzul?
EA Prânzul e peste patruzeci și cinci… sau nu (*se uită la ceasul de la mână*)… peste patruzeci de minute.
EL Prânzul?
EA Da, în patruzeci de minute.
EL La douăsprezece?
EA Acum e douăsprezece și douăzeci. Prânzul e la unu. Mai sunt patruzeci de minute.
EL Ce… nu știu.
EA Dar știu eu. O să iei prânzul la ora unu.
EL O să iau prânzul la unu?
EA Da. Omleta de la ora unu.
EL Omletă la ora unu…
EA Da, așadar, în puțin peste o jumătate de oră.
EL Ești sigură?
EA Da, sunt. *Skråsäker*.
EL *Skråsäker?*
EA Da. Așa e în suedeză. Noi în norvegiană spunem *skråsikker,* adică „convins până peste cap“.
EL Cum spuneți?
EA *Skråsikker.*

Pauză lungă.

EL Auzi, cred că ar trebui să încheiem pentru astăzi.
EA Atunci îl sting. Dar, auzi, te-am supărat că te-am întrebat de Ingrid?

EL Da.

EA Scuze.

EL Nu, nu, n-ai de ce, n-aveai de unde să știi că e un subiect dureros. Of!

EA Haide, că terminăm pe ziua de azi.

EL Da.

EA Dar mă întreb… să iau oare agenda, ca să ne scriem în ea întâlnirea de mâine?

EL Da, dar e foarte complicat.

EA De ce?

EL Pentru că atunci una din doamnele care lucrează aici trebuie să vină și să ne ajute… și nu putem să le chemăm chiar la orice oră din zi și din noapte.

EA Dar nu putem să luăm, pur și simplu, agenda și să scriem în ea că ne vom întâlni fără să cerem ajutorul nimănui?

EL Nu, nu merge așa.

EA Înțeleg… putem atunci numai să spunem că ne vom întâlni mâine la ora unsprezece dimineața?

O pauză insuportabil de lungă.

EL Da.

EA Te-ai îndoit puțin.

EL Da, știi și tu că sunt un om ocupat.

EA Da, asta așa e.

EL Un om ocupat are dreptul să ezite puțin.

EA Da, firește.

EL Aș propune ora unu.

EA Nu, fiindcă atunci iei prânzul.

EL Da, dar putem la fel de bine să luăm prânzul împreună. Cred că se va servi omletă și poate vom bea și un pahar de vin. Ce zici, nu sună bine?

STĂTEA COMPLET TĂCUT, cu capul lui chel și greu aplecat deasupra omletei, rupând bucățele mici din ea cu furculița. A ridicat capul și m-a privit, apoi l-a lăsat în jos, a mai luat o bucățică de omletă și a ridicat din nou privirea spre mine. Într-un final, a deschis gura, nu pentru a mânca, ci pentru a-mi spune ceva.

Stătuserăm așa o eternitate și eram mai mult decât ușurată că el rupe tăcerea, în sfârșit. M-am aplecat în față, să-l ascult. Se împuținase la trup, devenise mai șters și privirea i se îmblânzise involuntar, dar obrajii îi erau în continuare îmbujorați, dându-i un aer sănătos.

Anne Carson a scris câteva cuvinte pe care nu mi le pot scoate din cap: „De ce suntem roșii în obraji înainte de moarte?“.

Mi-a arătat cu degetul sticla de ketchup care stătea între noi pe masă, roșie și ea. Și foarte urâtă lângă vaza cu margarete pe care cineva își făcuse timp să le culeagă. Masa din bucătărie îi era familiară, din lemn de pin, la fel și vaza cu flori, dar sticla de ketchup nu își avea locul în casă, era un element disonant, roșu și dizgrațios.

După o tăcere lungă, tata m-a întrebat dacă am mâncat vreodată ketchup. Mi-am dat seama că încerca să facă conversație. Dacă aceasta era o petrecere, el era gazda și eu

eram oaspetele. A spus apoi că, dacă nu am mâncat niciodată ketchup, nu știu ce pierd. Ce ar fi trebuit să răspund? Ar fi trebuit să zic ceva despre ketchup?

Am organizat sindrofii încă de la șaisprezece ani, mereu cu sentimentul acut că ceva îngrozitor urmează să se întâmple.

Într-o zi mă recunoștea, în cealaltă nu mă mai recunoștea. În fiecare dimineață, speram ca el să se afle în starea asta, și nu în cealaltă. După un timp, am început să disting o a treia stare, mult mai surprinzătoare decât celelalte. De multe ori își dădea seama cine sunt, însă avea îndoieli dacă ceea ce crede e adevărat.

Moartea nu vine pur și simplu, ci *durează*, se *desfășoară*. Dacă cineva m-ar fi întrebat în vara aceea „Ce face el acum?“, aș fi răspuns că zace pe patul de moarte, deși n-ar fi fost pe de-a-ntregul adevărat, fiindcă, deși stătea o bună parte din timp întins în pat, se întâmpla și să se ridice în fund sau să se chircească, iar uneori să fie ridicat din pat de niște mâini puternice și bine intenționate de femeie, așezat în scaunul cu rotile și dus până la bucătărie pentru a-i fi servită obișnuita omletă.

Mi-era teamă că, într-un final, capul îi va deveni prea greu pentru restul corpului, că se va rupe sau se va deșira ca o păpușă de cârpă. Nu cântărea mai mult decât o plasă cu mere.

Ferestrele dormitorului lui erau ținute în permanență închise, ca să nu intre muște și alte insecte, și, cu toate acestea, pereții și tavanul erau pline de fluturi (așezați? în picioare? agățați?). Era ceva foarte iernatic în nemișcarea lor și în petele negre de pe aripile lor albe. Dacă stăteam întinsă în pat și

strângeam din ochi până când totul se înceţoşa, începeam să văd cu totul altceva decât fluturi. Începeam să văd stropi de sânge, poate tocmai fiindcă terminasem de citit un articol despre analiza stropilor de sânge în criminalistică şi despre cum poate fi reconstituită scena unei crime cu ajutorul lor. Apoi am început să văd pietriş în zăpadă, în dormitorul tatei aerul era cald şi închis, cald afară şi cald înăuntru. Mi s-a făcut dor de zăpadă. Stăteam întinsă lângă tatăl meu în patul lui dublu, mi-era dor de zăpadă sau, în orice caz, de o adiere răcoroasă; uneori îi vorbeam, uneori îi cântam, poate nu mă voia în pat lângă el, vorbind şi cântând, poate voia să fie lăsat în pace şi să moară singur, în linişte, dar era prea slăbit ca s-o spună.

Fluturii erau un fel de prezenţă care nu poate fi clasificată drept corporală sau măcar fizică, am numărat unul, doi, trei, patru. Un singur fluture e frumos, se rătăceşte şi ajunge în camera ta, se poate întâmpla să îi atribui un sens ascuns, îi admiri frumuseţea şi eşti recunoscător că ceva atât de frumos ţi se arată, dar *mai mulţi* fluturi – într-o cameră unde e beznă şi mult, mult prea cald – sunt cu totul altceva. Este ceea ce este, ei sunt ceea ce sunt. Nu îţi vor răul, nu vor nimic de la tine, nici măcar să le dai drumul afară. Mă ridic din pat, trag draperiile şi deschid fereastra.

— Nu, nu face asta, mormăie tata când lumina îi atinge faţa.

Ai crede că fluturii nu-şi doreau nimic mai mult decât să iasă, să bată din aripi şi să zboare imediat afară, spre lumină, dar nu. Stăteam lângă perete, dând din braţe spre ei, încercând să le fac vânt să plece, dar ei rămâneau lipiţi în continuare.

Casa era o prelungire a lui. Nu era voie să umbli de capul tău prin ea și existau reguli pentru toate. De exemplu, nu mi-aș fi putut niciodată permite să umplu un pahar cu apă la bucătărie și să-l iau cu mine în sufragerie. Dar nimeni nu mi-a spus asta vreodată. Nimeni nu mi-a spus: „Nu e voie să intri cu paharul de apă în sufragerie“. Era ceva ce știam, pur și simplu. O știam atât de bine (și de atât de mult timp), încât nu mai reprezenta ceva la care să mă gândesc în vreun fel. Casa lungă și joasă cu vedere spre plaja pietroasă și spre Marea Baltică conserva în sine o ordine neprihănită, în care toată lumea își vedea de treabă, respecta programul celorlalți și evita efuziunile sentimentale. O lume mică și închisă, plănuită în detaliu.

Pe vremea lui Ingrid n-ar fi intrat niciodată fluturi în casă. Am mers să iau mătura din dulapul care se afla pe holul dintre antreu, bucătărie și sufragerie. Dacă regele Solomon ar fi vizitat această casă, ar fi zis nu numai că există *un timp* pentru toate, dar și că există *un loc* pentru toate.

În fiecare zi, înainte de prânz, Ingrid trecea prin toate camerele și bătea cu un bătător de covoare toate pernele, de pe fotolii, de pe canapea și din pat. Dacă te așezai pe canapea după ce le bătuse Ingrid, te scufundai încet în moliciunea ei, iar pernele se turteau, rămânând plate și boțite. Chiar dacă Ingrid a murit cu mult timp înaintea tatei, era ca și cum se plimba în continuare din cameră în cameră bătând pernele.

CÂND STĂTEA ÎN SCAUNUL cu rotile, ce îmi atrăgea imediat atenția erau picioarele lui subțiri, picioare de balerină încălțate în niște papuci disproporționat de mari din piele de oaie. Pe papucul drept scrisese cu o cariocă „D“, iar pe cel stâng, „S“. Scrisese cele două litere cu mulți ani în urmă. Acum, n-ar mai fi fost în stare să scrie nimic.

Bluzele de la pijamalele în dungi îi atârnau până la genunchi, mult prea mari, ca și cum ar fi aparținut unui bărbat mult mai înalt și mai corpolent decât el, un bărbat care își căuta acum disperat pijamalele, fiindcă făcuse schimb cu tata, iar ceea ce purta el era mult prea mic și strâmt. Când era împins din bucătărie înspre dormitor, striga „NU!“ și se chircea, încercând să pară mai mic și dorindu-și parcă să se lase înghițit de scaunul cu rotile. Îi lua tot timpul din lume să moară și o făcea în ritmul lui, nu se întindea sau stătea în fund sau se chircea sau striga dintr-odată, pur și simplu, „NU“! și murea. Mormăia și urla și șoptea și se împingea cu scaunul, iar odată m-am întins lângă el în pat și i-am cântat un cântec de leagăn, același cântec pe care l-am cântat și copiilor mei, draperiile erau – ca de obicei – trase, așa încât, chiar dacă afară era cald și soare, înăuntru era beznă totală. Înainte spunea că toate coșmarurile lui și toate gândurile despre moarte luau naștere și se desfășurau în lumina amețitoare a soarelui, motiv pentru care protesta de fiecare dată când încercam să dau la o parte perdelele și draperiile. Erau niște

perdele grele și bej care ajungeau până la podea și adunau praf. Mi se părea mult, mult prea întuneric și sufocant la el în cameră și nu suportam să fiu nevoită să privesc încontinuu fluturii de pe pereți și de pe tavan, dar stăteam cu el în întuneric și-i cântam același cântec de leagăn care copiilor mei le plăcea atât de mult. Nu puteam să-l disting în beznă și nici el nu mă putea vedea, eram doar două umbre întinse una lângă cealaltă în pat, una din ele cânta, în timp ce cealaltă amuțise. Nu mai spusese nimic de multă vreme și o clipă am crezut că murise, poate speram că murise, că își începuse *somnul de veci*, cum se spune. Cântecelul avea multe strofe și de aceea le plăcea atât de mult copiilor mei, dura puțin mai mult până terminam de cântat și ei nu-și doreau decât să întârzie momentul în care le ziceam noapte bună, stingeam lumina și le închideam ușa. Evei îi e frică de întuneric, o îngrozește gândul că trebuie să se întindă și să doarmă, își umple timpul cu orice, cere de mâncare, cere pahare cu apă, cere să fie pupată și să îi cântăm cântecelul lung cu multe strofe, iar acum, când stau întinsă în pat lângă tatăl meu bolnav – ajunsă la al treilea sau al patrulea vers –, mă întreb: „Oare a murit?“.

Dar acum, după încă un vers, o șoaptă firavă se aude în întuneric:

— Foarte frumos.

Vocea lui e clară, ca dintr-un alt timp. Acesta e un alt timp.

Întotdeauna am fost foarte politicoși unul cu celălalt. L-am întrebat:

— Ți se pare?

Nu am primit nici un răspuns.

Apoi l-am întrebat:

— Să mai cânt unul?

Răspunsul a venit prompt:

— Nu, mulțumesc.

Politețea era foarte importantă, mă bucur că am făcut eforturi să existe între noi până la sfârșit.

EA Dar tot timpul ai portretizat oameni care meditează asupra morții – moartea e prezentă tot timpul, în filmele, în punerile tale în scenă și în ceea ce scrii.

EL Mda, așa crezi?

EA Mă înșel? Nu ai fost foarte preocupat de moarte?

EL Poate că da, sigur, într-un anume fel, dar nu prea tare. Am fost preocupat de moarte destul de rar, de fapt.

EA Mă surprinde că spui asta.

EL Moartea ca basm, moartea ca fantezie, da, dar niciodată nu am luat moartea în serios. Am fost nevoit să încep s-o iau în serios abia acum.

EA Ce înseamnă asta?

EL Ce întrebare!

EA Te enervează că întreb?

EL Nu, nu, nu.

EA Spune-mi dacă vrei să încheiem.

EL Nu, nu, e-n regulă.

EA Ce vrei să spui când zici că ești nevoit să iei un lucru în serios?

EL A lua ceva în serios înseamnă a fi *concret.*

EA A fi concret?

EL Lucrurile concrete mă sperie.

EA De ce?

EL Știi și tu prea bine: pentru că sunt reale. Nu mai e posibil să schimbi nimic… totul e palpabil… trebuie

să treci prin tot, să suporți… s-a terminat cu vorba. Realitatea e că nu iau absolut nimic în serios.

Tăcere.

EA Ești acel gen de persoană, zici tu, care nu ia nimic în serios?

EL Uneori am impresia asta, da. Și nu – sunt și opusul.

EA O persoană care ia *totul* în serios?

EL Da… Nu știu cine ar trebui să fiu.

FEMEILE CARE S-AU ocupat de el în ultimul an lucrau în ture. Veneau și plecau, făcând mult mai mult decât să tragă draperiile și să le dea la o parte. Una asculta radioul seara, alta croșeta în sufragerie, a treia proba rochii la bucătărie, a patra cânta, a cincea spunea „Mi-a zis că îi aduc aminte de mama lui“, a șasea purta mereu o legătură mare de chei care zornăiau în urma ei, iar casa a început, treptat, să se schimbe. Aceasta fusese o casă unde totul se desfășura după un set de reguli nespuse, în încăperi prestabilite și după un program fix. Nimeni nu ascultase radioul seara în afară de tata, nimeni nu îndrăznise să croșeteze în sufragerie sau să probeze rochii în bucătărie.

Dacă încerc să-mi amintesc fețele femeilor, totul se șterge. Când mă gândesc la ele, nu le văd decât mâinile.

Pregătise totul pentru moartea lui. Urma să moară în patul lui, în casa lui, privind plaja pietroasă, pinii încovoiați, marea și, dincolo de toate, lumina care se schimbă. „Fiecare din noi trebuie să își poarte propriul univers“, scrie istoricul Henry Adams, „și majoritatea sunt prea interesați de cum au reușit ceilalți să-l ducă pe al lor“.

Femeile care l-au îngrijit mai îngrijiseră copii și bătrâni. Aveau mâini experimentate, mâini puternice și sigure, dar ezit să le numesc grijulii. Însă el deja hotărâse cum avea să fie. „Nu

vreau la nici un nenorocit de azil. Vreau să mor în casa mea. Nu vreau să rămân neputincios, în grija copiilor mei. Nu vreau rahaturi sentimentale.“

Femeile au făcut ceea ce făcuseră întotdeauna, cel puțin de când au devenit femei în toată firea – nu mi le pot imagina tinere. Toată vara aceea era concentrată în jurul morții, ultima mare muncă, moartea se sprijinea de viață, viața se sprijinea de moarte, se trezea în fiecare dimineață și adormea în fiecare seară, dar murea în fiecare zi. Inima îi bătea în continuare, dar absența lui era copleșitoare. Femeile de pe insulă îl îngrijeau și făceau ceea ce făcuseră întotdeauna – îi împingeau scaunul, îl ridicau, îi dădeau de mâncare, îl spălau, îl uscau, îl mângâiau. Făceau tot.

Am luat mătura și m-am întors în dormitor. Când eram mică, număram pașii din capătul casei unde se afla dormitorul lui și al lui Ingrid până în celălalt capăt, unde se aflau camera mea și a lui Daniel.

Înainte, Ingrid spăla, dădea cu aspiratorul și călca, cârpea hainele și dactilografia textele tatei, punea la uscat fețele de plapumă și lenjeriile de pat în uscătorie și apoi le împăturea frumos, aranja paturile, făcând orice cută sau pliu să dispară, mergea la cumpărături și gătea, făcea ordine, ținea socotelile și răspundea la scrisori.

M-am ridicat pe vârfuri și am încercat să îndepărtez cu grijă unul din fluturi cu coada măturii. Mi-era teamă că o să apăs prea tare și o să-l strivesc. O muscă aș fi omorât fără

mustrări de conștiință, dar nu și un fluture, nu știu de ce. Cei de pe perete nu erau nici măcar frumoși și nici nu se mișcau când coada măturii se apropia de ei sau îi atingea. Rămâneau acolo, lipiți de perete, unu, doi, trei, patru și al cincilea, pe care nu îl văzusem înainte, stăteau acolo cu aripile lor, fără să plece nicăieri, fără să vrea nimic. Am renunțat, am lăsat mătura într-un colț și m-am întins din nou în pat lângă tata.

Nu e adevărat că era mai ușor decât o plasă cu mere, la fel de bine aș fi putut să scriu că are mai multe kilograme decât un copac. Nu mi-aș fi putut da seama dacă e greu sau ușor.

Nu reușeam să-l ridic în fund când stătea întins. Trebuia să-i dau apă. Cântărea, cu siguranță, o tonă – cât de mult cântărește un arbore? Un ulm, de pildă? A sfârșit într-o poziție incertă, pe jumătate în fund, pe jumătate întins, o poziție incomodă și sigur puțin riscantă dacă voiai să bei apă. Chiar și eu stăteam pe marginea patului, pe jumătate în fund, pe jumătate întinsă, cu un braț pe după umărul lui și cu celălalt întins după paharul cu apă de pe noptieră, amândoi blocați în poziția asta, o sculptură neterminată cu origini incerte. Când am reușit, în sfârșit, să iau paharul fără să-l vărs și i l-am dus la gură, am reușit totodată să ne așez în niște poziții mai firești. Nu mai eram înțepeniți, ne puteam mișca în voie, dar tata nu reușea nicicum să deschidă gura ca să bea. I-am apăsat cu grijă marginea paharului pe buze. Nu știu de ce crezusem că îi e sete și că vrea să bea, fiindcă nu-mi spusese asta, nu spusese „Mi-e sete“. Nici măcar nu făcuse vreun semn spre pahar. În momentul acela, nu mai vorbea de câteva zile. Poate că se hotărâse să nu mai bea apă.

De atunci, m-am tot gândit că ar fi trebuit să-i umezesc buzele. Nu mai fusesem niciodată lângă cineva pe patul de moarte, dar citisem multe cărți și ar fi trebuit să știu că așa se face. Umezești buzele. „Fie-ți milă de mine și trimite pe Lazăr să-și ude vârful degetului în apă și să-mi răcorească limba, căci mă chinuiesc în această văpaie.“[1] Omul avut din pildă nu se roagă pentru un pahar cu apă. El se roagă ca omul sărman *să-și ude vârful degetului în apă* și *să-i răcorească limba.* Omul avut, care nu e nici viu, nici mort, ci ceva *între*, e însetat și știe precis de ce are nevoie și cum anume se face.

A mers prost. A mers prost din cauza stângăciei mele, catastrofalei mele stângăcii. Femeile din familia mea – din partea mamei, nu a tatei – poartă toate în ele această catastrofală stângăcie. Mă împiedic pe drum, intru în copaci, vărs vin pe jos. De data asta, am dat apă pe tata, a curs din pahar, i-a curs pe gât și pe sub gulerul pijamalei, pe piept, pe cearșaf și pe pernă. A icnit când apa i-a întâlnit pielea, era cea mai rece apă care l-a atins vreodată, sau, în fine, ce știu eu despre pielea lui și despre cum a fost ea atinsă de apă rece sau caldă înainte de asta. Ceea ce știu e că trecuse multă vreme de când nu mai fusese atins în locurile unde apa îl atingea acum – de-a lungul gâtului, pe claviculă, pe piept – și cred că de-asta a deschis gura și a vorbit, sau nu neapărat *vorbit* în adevăratul sens al cuvântului, ci *mormăit*. Aveau să fie ultimele cuvinte pe care mi le-a spus vreodată.

— Proasta dracului, a zis.

— Scuze, tată…

Iar el a zis:

— Rece ca dracu’… proasta dracului.[2]

1. Luca 16, 24.
2. Replicile tatălui sunt în suedeză.

A ÎMBĂTRÂNI E O MUNCĂ. Să-ți convingi corpul să asculte de creier, apoi, după o vreme, să-ți convingi creierul să asculte de el însuși, să implore milă de la Dumnezeu. Întreaga viață a tatei a fost un zigzag între credință, necredință și îndoială. Odată mi-a spus: „Pe de-o parte, cred că o s-o revăd pe Ingrid, pe de altă parte, mi se pare că a muri e ca și cum ai stinge o lumânare. Lumina dispare pur și simplu“.

A zis: „Scoală-te din pat, fă duș, ia-ți șosete și papuci, îmbracă-te cu haine curate, ia micul dejun, dă o tură cu bicicleta și apoi lucrează“.

Când vine vorba de legatul șireturilor, de exemplu, o operație care necesită efort fizic, dexteritate și pricepere, toți copiii între șase și nouă ani știu că e o chestiune serioasă. Cel mai mare mister e nodul: degetele, mâinile, șiretul, toate sunt elementele unei probleme aparent fără rezolvare. După ce ai învățat să-ți legi șireturile, uiți cât e de complicat, de fapt, anii trec și te trezești într-o zi în ciorapi, holbându-te nedumerit la picioare.

Tata avea un ritual, se retrăgea singur într-o cămăruță, în special noaptea, cu singurul scop de a se gândi la alți oameni. Spunea despre acest ritual: „Mi-o închipui aievea, gura, privirea, contururile, îi pronunț numele cu voce tare, mă aud

spunându-i-l, o văd întorcându-se spre mine, poate e ceva sinistru în mișcările ei, poate râde, iar atunci mă gândesc la râsul ei sau la ce îmi spune… da, înțelegi, nu trebuie să fie neapărat o femeie, poate fi și un bărbat, sau un copil… Mă gândesc apoi la alții, vii și morți, și le aprind o lumânare“.

O roagă să tragă deoparte draperiile. Ea se ridică, merge la fereastră și le trage.

EL Să fie puțin mai multă lumină.

Ea rămâne în dreptul geamului.

EA Acum putem vedea marea.
EL Poate tu, eu nu.
EA Să le trag mai mult?
EL Nu.
EA Ți-e frig?
EL Nu.
EA Mai vrei o pătură?
EL Nu.
EA Bine, atunci vin să mă așez lângă tine.
EL Când cineva mă întreabă unde locuiesc, de fapt, acel cineva răspunde în locul meu înainte să am timp să răspund, îmi spune că locuiesc la Hammars.
EA Dar *chiar* locuiești aici.
EL Da.
EA Nu ți-e dor de Stockholm?
EL Ba da.
EA Ți-e dor de teatru?
EL Da.

CÂND AVEAM DOUĂZECI și ceva de ani, a insistat să citesc un roman în șapte părți de Agnes von Krusenstjerna, *Fröknarna von Pahlen*, adică *Domnișoarele von Pahlen.* Am început prima parte, dar m-am plictisit după numai câteva pagini și am așezat cartea înapoi pe raft. Când și-a dat seama că nu voiam s-o citesc, nu a reușit să-și ascundă frustrarea și dezamăgirea. Câțiva ani mai târziu, i-am spus că citisem poemul lui Hedvig Charlotta Nordenflycht din 1741, „Datoria muierilor de a-și instrui mintea“. Sigur, asta nu compensa pentru faptul că nu citisem *Domnișoarele von Pahlen*, cum mi-a sugerat el. Câțiva ani mai târziu, și-a amenajat biblioteca la Hammars și casa a fost lungită. Biblioteca era din pin, avea vitrine de sticlă și era construită după indicațiile lui. Am găsit acolo, tot de Hedvig Charlotta Nordenflycht, volumul de poeme *Den sörjande Turturduvan*, *Turtureaua suferindă*, scris la moartea celui de-al doilea soț al ei, preotul Jacob Fabricius, după numai nouă luni de căsnicie. Titlul complet suna în felul următor: „Turtureaua suferindă, sau numeroase cântece de jale, aranjate pe MELODII plăcute auzului adunate de un milostiv ascultător“.

Avea mii de cărți în bibliotecă, citea tot timpul și sublinia pasajele care i se păreau importante.

În perioada când Ingrid zăcea pe patul de moarte, a citit *Cartea despre E* a Ullei Isaksson, în care e vorba despre cum e să-ți pierzi soțul din cauza demenței. Tata a pierdut-o pe Ingrid din cauza cancerului. M-a rugat s-o citesc. El a citit-o cu

pixul în mână. Făcându-și notițe. Subliniind propoziții întregi. Să citești o carte pe care o citise și el, pe care făcuse însemnări și notițe era ca și cum ai vorbi cu el fără să-ți fie teamă că vei spune ceva stupid.

La câteva săptămâni după înmormântarea lui Ingrid am stat o noapte întreagă pe canapeaua din sufragerie, cu vedere spre pinii încovoiați, plaja pietroasă și mare. Ne-am ținut de mână și ne-am uitat la soarele roșiatic care răsărea din Marea Baltică.

Hedvig Charlotta Nordenflycht scria: „La marginea mării, în acest locșor singuratic, ea stă și privește valurile“.

În noaptea aceea mi-a spus că vrea să plec înapoi la Oslo, că nu mă mai vrea acolo. Nu mi-a dat nici o clipă drumul la mână, mâinile ne amorțiseră și ni se învinețiseră de la frig în timpul nopții.

„Sunt om la șaptezeci și patru de ani“, mi-a spus, „și Dumnezeu tocmai m-a dat afară din creșă“.

În *Cartea despre E,* Ulla Isaksson citează din poeta suedeză Elin Wägner: „Până și-n iad ai nevoie de mobilă“. În dreptul citatului, tata a pus un semn de exclamare.

Când aveam șapte ani, mi-a spus că nu trebuie sub nici o formă să folosești semne de exclamare când scrii, fiindcă tocmai scrisesem o povestire în care era vorba despre trei pisoi. Povestirea se numea „Trei pisoi!“.

Scrisul îi devine din ce în ce mai ilizibil cu trecerea timpului. Îmbătrânește, îi tremură mâna, un ochi își pierde acuitatea, iar literele se topesc una în alta.

Semnul de exclamare de la marginea paginii e un rezultat vizibil al acestui lucru. O linie scurtă și un punct aproape insesizabil. Sau o lumânare aprinsă. O crenguță ruptă. Continentul și insula, despărțite de mare.

EL Uneori mă duc în sufragerie și zic: „Vreau să facem ceva cu tabloul ăsta de pe perete…“, apoi mă întorc spre bărbatul care stă acolo, în cameră… e o persoană anonimă. Îi zic: „Tabloul e acolo dinainte să vin eu“, la care necunoscutul răspunde: „Nu era nimic aici înainte, știi prea bine, tu ai atârnat tabloul pe perete, tu ai construit și proiectat și mobilat toate camerele, totul din jur îți aparține“. Și replica asta – „totul din jur îți aparține“ – revine mereu și în diferite variații… Am visat că sunt pe drum spre Palatul Regal și spre mine a venit un bărbat, total necunoscut, și mi-a spus: „De unde vii tu, de fapt?“, la care am zis: „De la Hammars, de pe insula Fårö“, iar respectivul a răspuns: „Era pesemne și timpul să aflăm cine locuiește acolo“. Ezitând puțin, îi zic că da, cred că într-adevăr *eu* locuiesc acolo.

V

FRATELE TĂU ÎN NOAPTE

The only thing we knew for sure about Henry Porter is that his name wasn't Henry Porter.

Bob Dylan & Sam Shepard

PENTRU A PUTEA SCRIE despre persoane reale, precum părinți, copii, iubiți, prieteni, dușmani, unchi, frați sau oameni întâmplători de pe stradă, de pildă, e absolut necesar să îi ficționalizezi. Cred că este singurul mod prin care poți sufla viață în ei. A-ți *aminti* înseamnă a privi în jur, iar și iar, la fel de surprins de fiecare dată.

„Autobiografia începe cu sentimentul complet că ești singur“, scrie John Berger.

Voiam să văd ce se poate întâmpla dacă ne las să ne dezvoltăm într-o carte, ca și cum nu ne-am putea găsi locul altundeva. Pentru mine, lucrurile au stat în felul următor: Nu îmi aduceam aminte nimic, dar am dat peste o fotografie cu Georgia O’Keeffe care mi-a amintit de tata. Am început să-mi amintesc. Am scris: „Îmi aduc aminte“ și mi s-au tăiat picioarele realizând cât de mult am uitat. Am câteva scrisori, câteva fotografii, câteva bilețele răzlețe pe care le-am păstrat, fără să pot spune de ce le-am păstrat tocmai pe astea, și nu pe altele, am șase înregistrări ale conversațiilor dintre mine și tata, dar când le-am făcut era deja atât de bătrân, încât uitase o bună parte din trecutul meu și al nostru. Îmi amintesc ce s-a întâmplat, cred că îmi amintesc ce s-a întâmplat în realitate, dar sunt sigură că multe lucruri sunt pură invenție. Rețin câteva povești pe care mi le-a relatat iar și iar și câteva care

mi-au fost relatate o singură dată, uneori îi acordam întreaga mea atenție, alteori ascultam cu o singură ureche; pun toate astea laolaltă, le suprapun, le confrunt și încerc să găsesc o direcție.

În ultimii câțiva ani, am suferit de insomnie. O vreme, am luat somnifere ca să scap, fiindcă nu reușeam să fac nimic util în nopțile nedormite, ci doar stăteam pe spate în pat cu ochii în tavan.

Nu la mult timp după aceea, soțul meu a găsit reportofonul în pod. Am apăsat pe play și iată-ne brusc, pe tata și pe mine, vocile noastre la mii de kilometri distanță. Înregistrasem interviurile cu atât de mult timp în urmă, încât începusem deja să cred că le visasem.

Când tata nu reușea să doarmă, lua o cariocă și începea să scrie pe noptieră. I-am făcut o poză cu telefonul, pot să fac zoom pe diferite părți ale tăbliei:

ZECE ANI

O caut frenetic
pe Ingrid
FRICĂ
FRICĂ
FRICĂ
FRICĂ
FRICĂ
Am făcut un film cenușiu și plicticos;
voiam să descriu spiritul vremurilor

Și lui Ingrid îi e frică
Un fiasco urât
Și cronici răuvoitoare
NOAPTE DE CĂCAT

Patul în care stătea când a scris toate astea e acum frumos aranjat. Așa a fost mulți ani. O cuvertură albă, croșetată, e așezată peste pătură și perne. În ultima lui vară, și pereții încăperii au fost scriși cu carioca, dar au fost spălați între timp. Nu el scrisese, ci una din femeile care îl îngrijeau, la indicațiile lui. Cu litere mari și cu același tip de cariocă folosit de el îi scrisese numele, urmat de numele locurilor în care trăise: „Hammars, Fårö, Suedia, Europa, Lumea, Universul“. Dormitorul lui era un plic – carnețelul unui copil.

Totul e păstrat la fel cum era când a murit. Casa de la Hammars este *conservată pentru posteritate,* cum se spune. Turiștii se plimbă dintr-o cameră în alta. Unii fac poze. Alții se așază pe scaune sau pe canapea și se apleacă peste mese și apasă pe întrerupătoare, iar unii se așază, poate, grijuliu pe marginea patului lui, să vadă cum se simte salteaua.

Într-o seară dau drumul la televizor în Oslo și văd un regizor faimos de vârstă mijlocie așezat pe scaunul verde din încăperea pe care o botezaserăm videobiblioteca. Se aflau două scaune acolo, unul pentru Ingrid și unul pentru tata. Se află în continuare acolo. Regizorul stă acum pe scaunul lui Ingrid și vorbește către camera de filmat.

Videobiblioteca – prezentarea camerei: Când eu și Daniel ne-am făcut destul de mari încât să nu mai putem sta în dormitoarele noastre de copii, tata a unit cele două camere și baia comună, transformându-le într-o încăpere pentru vizionat filme. Avea o colecție impresionantă de casete. Toate casetele erau catalogate și așezate în ordine alfabetică pe niște rafturi făcute la comandă pentru exact acest scop. Între orele unsprezece și unu, puteam să venim și să împrumutăm din casete.

De fiecare dată când împrumutai o casetă, îți notai titlul filmului, împreună cu data împrumutului și te semnai într-un caiețel galben de pe o măsuță joasă, iar când o restituiai, scriai în caiețel data restituirii.

Uneori se întâmplă ca tata să intre în cameră în timp ce ești pe cale să-ți alegi un film.

— Ce zici de *Genunchiul lui Claire*?

— Nu, nu cred, nu în seara asta, tată, l-am văzut de mai multe ori.

— E de Rohmer.

— Da, știu.

Se învârte pe loc, privind spre rafturi.

— Ce zici de *Inimă înghețată*, de Sautet?

Observi că și-a scris un „S“ pe papucul stâng și un „D“ pe papucul drept. Ești pe punctul de a-l întreba: „De când ai început să scrii pe papuci?“, în schimb zici:

— *Inimă înghețată* e bun, îmi place foarte mult…

De fapt, nu vrei decât să plece și să te lase în pace, poate o să scoți *Inimă înghețată* din raft doar ca să-l împaci, urmând ca apoi să te furișezi înapoi și să-ți iei alt film.

— Am văzut *Inimă înghețată* de multe ori, deci mă gândeam ca în seara asta să văd ceva de Woody Allen.

Tata privește în tavan. Lentilele ochelarilor lui sunt groase, gura lui e atât de subțire și strânsă și lungă, încât pare că se poate întinde de la un capăt la altul al casei.

— Da, da, sigur că da. Îi dau niște sugestii, dar iată că ea a văzut toate filmele din lume. Firește, Woody Allen e grozav. *Delicte și fărădelegi* e o capodoperă, dar văd că ți-ai luat *Manhattan,* mda, faci cum vrei.

Mulți ani mai târziu pornesc televizorul din apartamentul din Oslo și îl văd pe regizorul de vârstă mijlocie zicând că simte o afinitate cu *maestrul.*

E așezat în scaunul verde al lui Ingrid, înconjurat de filmele pe casetă ale tatei și îndrăznește să spună că simte o *afinitate*. Are gene lungi și plete încă negre. Pe masă se află un pahar cu apă. E aceeași măsuță joasă pe care stăteau înainte caietelul galben și stiloul. Din când în când, bea o înghițitură de apă, nu stă drept pe scaun, ci s-a lăsat puțin pe spate și gesticulează.

„Nu e voie să vii cu pahare de apă aici, idiotule, paharul lasă pete pe masă.“

Regizorul pretinde că simte prezența *maestrului* în încăpere și scoate un ceas cu lanț din buzunar. Pretinde că ceasul e un pendul fermecat, care prin mișcările sale indică prezența maestrului în cameră. „Ah, yes“, zice încet, mișcând ceasul înainte și înapoi, „it moves, see, it moves, he is here.“

Toate încăperile casei – biroul, sufrageria, bucătăria cu cele două mese de pin, videobiblioteca, biblioteca și chiar și

dormitorul –, toate au rămas la fel.

Moartea a început atunci când tata a întârziat șaptesprezece minute. Șapte, ba nu, opt ani mai târziu încerc să dau acestor minute o voce. Cum să le numesc? Un arhivar întreabă: Ce trebuie conservat, ce anume trebuie casat și cum sortăm restul?

Toate lucrurile lui au fost vândute la licitație. Așa își dorise el. A lăsat în urmă un testament cu instrucțiuni clare: Vreau să fiu îngropat în pantalonii mei maro, în cămașa roșie cu carouri și în vesta tricotată grena. *Circul sentimental* nu va fi tolerat sub nici o formă.

În testament mai scria că cei opt copii vor putea fiecare să păstreze *un singur* lucru cu o valoare de până la cinci mii de coroane, „ca amintire de la tatăl lor“.

Tot restul va fi vândut la licitație, preferabil celui care oferă cel mai mult.

Îmi aduc aminte întregul proces prin care lucrurile au fost cărate de la Hammars la casa de licitații din Stockholm, taburetele, mesele, canapeaua portocalie, fotoliile verzi, patul, noptierele, masa de scris, tablourile, îmi închipuiam toate obiectele plutind unul după celălalt spre Stockholm, ca duse de apa unui râu.

Ca „amintire de la tatăl lor“.

Eu mi-am ales un portret al dansatoarei și coregrafei Pina Bausch – un afiș înrămat cu autograf de la spectacolul *Café Müller.* Când Ingrid a murit și eu m-am mutat la Hammars ca să-i țin tatei companie, el deja nu mai era în stare să

proiecteze filme la Dämba. După câteva zile, tot ce voia era să se uite ori la operă, ori la spectacole de dans. Videobiblioteca era plină de casete cu dans și operă. Timp de câteva zile ne-am uitat încontinuu la Pina Bausch. *Café Müller* e vis și noapte, uitare și amintire. Părinții Pinei Bausch aveau o cafenea micuță în Wuppertal, pe care ea a reconstituit-o pe scenă – mese, scaune, somnambuli; un bărbat se grăbește să mute scaunele din calea celor care umblă în somn. Pina Bausch e înaltă și slabă și spălăcită ca apa, văd tabloul cu ea de fiecare dată când cobor scările în casa mea din Oslo, e îmbrăcată într-o cămașă de noapte lungă, largă, albă și aproape transparentă, stând pe jumătate ascunsă după un perete sau o ușă și ținând ochii închiși. E slabă și fragilă și puternică, nici bătrână și nici tânără, cămașa îi e atât de largă, încât aproape îi dezvăluie sânul stâng. De fiecare dată când trec pe lângă afișul cu ea, mi se pare că, dacă aș atinge-o, cămașa de noapte i s-ar dizolva.

Lângă portretul Pinei Bausch se află o fotografie înrămată cu părinții mei. Am primit-o de la fiul meu. Stau unul lângă altul, dar nu mai sunt împreună, ci doar prieteni, colegi de muncă. El privește drept în cameră, ea se uită la el și se strâmbă, strânge din ochi și își ține buzele. Sunt apropiați. Ola mi-a spus că a găsit poza pe internet și voia să mi-o dea fiindcă arată atât de fericiți în ea, liberi și caraghioși.

— Arată de parcă chiar se distrează, a zis el.

După ce părinții tatălui meu au murit și el însuși îmbătrânea, a început să scrie despre ei.

Într-unul din romane a scris:

Mă uit la fotografii și simt o apropiere puternică față de acești doi oameni, care în aproape toate privințele sunt atât de diferiți de figurile de proporții mitice și pe jumătate întoarse cu spatele care mi-au dominat copilăria și tinerețea.

Mă uit la fotografiile părinților *mei* și mă întreb cine sunt și cine erau în acel moment, îi port cu mine, au primit și ei răspuns la întrebările pe care mi le pun eu acum, simțeau și ei, oare, că timpul trece pe lângă ei, cum simt eu că trece pe lângă mine?

Cel care a cumpărat casa tatei a cumpărat și toate lucrurile lui, aduse deja la casa de licitații din Stockholm. El a hotărât ca toate lucrurile să fie aduse înapoi și așezate în exact același loc în care se aflaseră inițial. Trecuse atât de mult timp de la mutare, încât urmele pe care mobilele de lemn masiv le lăsaseră în fibra tapetului gros de pe pereți aproape dispăruseră. Un grup restrâns de persoane competente, înarmate cu rulete și cu documente (fotografii și descrieri ale camerelor de pe vremea când tata trăia și casa nu fusese încă golită), a așezat toate mobilele la locul lor, având grijă până și la cele mai mici detalii, de pildă, ca scaunele de pin să nu fie puse la masa greșită, în încăperea greșită, în casa greșită, și ca pendula din fundul sufrageriei să fie perfect aliniată cu dulapul de lenjerie de pat din celălalt capăt al încăperii. Aceste două piese de mobilier erau moștenite, pendula, pe linie paternă, în timp ce dulapul era primit de la bunica. Sau poate invers, nu-mi mai amintesc. Cele două erau așezate față în față și se uitau una la cealaltă. Mecanismul pendulei ticăia, dulapul scârțâia. Restul mobilierului era format din piese pe care tata le cumpărase singur, multe piese de pin, cu tapițerii

din lână verzi și arămii decolorate de soare, scaunele de piele din biroul lui și din bibliotecă, care fuseseră negre la început, dar care se decoloraseră și ele în timp, căpătând o nuanță maronie. Când eu și mama ne-am mutat aici în 1967, totul era pregătit.

După moartea lui, toate obiectele din casă au luat-o încetișor spre Stockholm, apoi s-au întors la Hammars. Am dat o tură prin casă după mutarea înapoi. Totul se potrivea perfect. Nici măcar o singură piesă de mobilier nu fusese pusă la loc greșit. Totul era la fel ca înainte. Mi-aș fi dorit însă ca cele două mese joase din sufragerie să fi făcut schimb între ele. Mi-aș fi dorit, de asemenea, ca masa înaltă cu picioare subțiri să stea în fața canapelei, și nu între cele două fotolii greoaie, ca întotdeauna. Mi-aș fi dorit ca ceva să fie greșit. Totul era corect și totul era tăcut. Am deschis toate ferestrele din sufragerie și m-am așezat pe jos. O adiere a făcut cenușa din șemineu să zboare aproape insesizabil. Nimeni nu mai locuia aici. Obiectele din casă își pierduseră consistența și scopul. Cum scrie și Rilke: „O, noapte fără obiecte“[1].

***

Mă trezesc din cauza fluturilor. Sau nu, de fapt, nu. A trecut multă vreme de atunci, de când erau peste tot, pe tavan și pe pereți. Nu reușesc să mi-l scot din cap. Dacă mă scol acum, pot să-mi fac o cafea. Pot să cobor scările, să mă duc la bucătărie și să-mi fac o cafea. Poate să mă așez la masă să scriu. Soțul meu respiră. Fiica noastră respiră. Noaptea asta dormim toți

în același pat. Câinele respiră și el în somn, îl aud jos, pe podea, lângă pat. Dacă ascult cu atenție, pot auzi mașinile trecând pe drum, e în continuare noapte sau dimineață devreme. Depinde de cine ești și de cum ești educat, de ce fel de experiențe asociezi cu fiecare moment al zilei; acum e ora patru fără un sfert, cum îi spui? dimineață sau încă noapte? eu îi spun dimineață, dar e mult prea devreme să te dai jos din pat, mă uit la ceas pe telefon și-mi verific notificările, mă ridic și mă întind la loc, câteva mașini trec chiar prin dreptul ferestrei, *uite una, alta, și încă una*, iar mai încolo un zgomot mai monoton, mai domol, mașinile care circulă noaptea fac un zgomot diferit față de mașinile care circulă ziua. Astăzi este 1 decembrie.

Virginia Woolf scria că citim într-o manieră total diferită când suntem bolnavi, fiindcă nu mai suntem la fel de responsabili și de raționali ca atunci când suntem complet sănătoși, prin urmare nu ne mai putem socoti parte din „armata bipedă“. Așa îi numește ea pe oamenii sănătoși: „soldați în armata celor bipezi“. Bolnavii, cei care zac la pat sau, dacă sunt norocoși, sunt doar imobilizați într-un scaun, eventual la umbră și cu o pătură peste picioare, sunt mai obraznici, mai nesăbuiți în felul în care citesc – fără discernământ, aroganți, febrili și excesiv de sensibili în fața puterii cuvintelor, a propozițiilor, a imaginilor și a sunetelor; „doborâm barierele, netezim asperitățile, mintea reverberează și răsună“[2], scrie ea, descriind și cum mă simt eu acum, în toiul nopții sau dimineața devreme, când inima bate să-mi iasă din piept și nimic nu e clar, când mi-e frică și sunt obosită și nu în totalitate eu însămi. În engleză aș spune

că sunt *beside myself*[3]. Dacă m-aș scula acum din pat, aș fi cu totul altcineva.

Lumea arată total diferit pentru cei care pot umbla față de cum arată pentru cei care zac la pat. Dacă stai pe spate și te uiți în tavan, cum fac eu acum, de pildă, sau personajul anonim al lui Beckett din nuvela *Company*, sau poate chiar pacientul generic din eseul Virginiei Woolf despre boală, ajungi să observi noi și noi lucruri în jurul tău. Petele, muștele, tencuiala, marginea tapetului, fereastra, cerul, norii care se schimbă tot timpul. Un film continuu, scrie Woolf.

***

Casa noastră e liniștită în timpul nopții, o clipă mi se pare că aud labele câinelui pe scară, dar câinele doarme pe jos lângă pat. Poate aud fantoma câinelui pe care l-am avut înainte să-l avem pe acesta? Nu cred că oamenii se mai întorc, dar mă întreb, în schimb, dacă nu o fac câinii. Dacă nu cumva le auzim, mulți ani după moarte, ghearele zgâriind parchetul.

În loc să mai iau somnifere, am început să mă scol, pur și simplu. Mă ridic din pat și cobor scările. E aproape patru. Intru în sufragerie, mă așez pe canapea și privesc direct spre bucătăria deschisă. Luminița cafetierei. Ledul intermitent al calculatoarelor. Huruitul surd al frigiderului. Casa e pe trei etaje. Încăperile sunt destul de mici. Adesea (în timpul zilei, după ce s-a trezit toată lumea) e gălăgie la unul din etaje. Patru suflete trăiesc în casa asta, cei doi copii mai mari s-au

mutat. Patru și câinele. Tot timpul e câte cineva care scapă și pierde ceva pe podea sau se lovește de ceva sau se împiedică și cade. Și atunci, cei care nu au avut nimic de-a face cu zgomotul strigă: „Ce-ai pățit? Totul în regulă? Te-ai lovit?“. De obicei, totul e în ordine și răspunsul vine prompt: „Da, da, sunt bine“.

***

În data de 17 august 1969, tata îi scrie mamei o scrisoare pe care o semnează „Fratele tău în noapte“. Îi scria scrisori atât pe vremea când relația lor era la început și erau îndrăgostiți, cât și atunci când între ei se terminase totul.

Am câte o copie a tuturor scrisorilor pe care și le-au scris.

Aceasta e povestea copiilor: Când tata a murit, mama a donat toate scrisorile pe care le primise de la el unei arhive, unei fundații înființate în cinstea lui și care era responsabilă de conservarea tuturor documentelor pe care le lăsase în urmă, inclusiv a corespondenței private. Arhiva a fost deschisă din timpul vieții și din inițiativă, iar în acest context ne-a rugat pe mine și pe una din surorile mele să ne ocupăm de asta în numele lui, lucru pe care l-am făcut intrând direct în comitetul de conducere al fundației. Fundația proaspăt inaugurată își ținea ședințele la Institutul Suedez de Film din Stockholm, la etajul al treilea, dacă nu mă înșel. Arhiva propriu-zisă – alcătuită din mii de documente și fotografii – se afla la subsolul clădirii. Apoi tata a murit. Conducerea fundației a continuat să-și țină întâlnirile la etajul al treilea, arhiva se afla în continuare la subsol. Era, într-un sens, ca și

cum ai fi păzit un animal imens și amorf. Nu am coborât aproape niciodată la subsol. Scrisul lui era ilizibil și erau atât, atât de multe documente. De acum, ele aparțineau cercetătorilor.

Înainte ca mama să doneze corespondența arhivei, tatăl soțului meu, care era bibliotecar la Biblioteca Universitară, s-a oferit să sorteze și să copieze toate scrisorile, astfel ca ea să le poată citi oricând dorește. Nu știu ce și-au spus socrul meu și mama când ea i-a încredințat scrisorile, eram mult mai preocupată ca mama să le încredințeze cât mai repede fundației. Când tata a murit, m-am transformat într-un om care insista ca „totul să se întâmple ca la carte și conform regulilor și legilor în vigoare, dar mai ales conform consensului general al conducerii fundației“ etc. Dacă încerc să evoc imaginea femeii care eram pe atunci, în primii ani de la moartea tatei – și nu o fac cu plăcere –, văd o persoană cu mișcări smucite, care vorbește tare și merge repede, dar cu care nimeni nu vrea să aibă de-a face. Eu, de exemplu, n-aș fi vrut să am nimic de-a face cu acea femeie. Are o voce țipătoare și trimite e-mailuri mult prea lungi mult prea multor oameni, iar dimineața, înainte ca soțul ei să apuce să se trezească bine din somn, ea deja îi vorbește despre casa tatălui ei – „și ce facem cu casele de pe insulă, totuși?“ strigă ea.

Când socrul meu a terminat de sortat și de copiat scrisorile, le-a aranjat pe toate în niște dosare groase cu coperți maro și cotoare negre, legate cu niște funde tot negre și cu sigla Bibliotecii Universitare. Mulți ani mai târziu, mult după

moartea lui, mama a găsit dosarele într-un dulap din apartamentul nostru spațios din strada Erling Skjalgsson (unde locuisem cu mama și bunica, câteva bone și Bogdan înainte să ne mutăm în Statele Unite – pentru totdeauna, credeam eu) și mi le-a adus.

„Știu că scrii o carte despre tata“ mi-a zis ea. Uneori, când zice „tata“, nu sunt sigură dacă se referă la tatăl meu sau la tatăl ei, sau dacă vrea să spună că tatăl meu e și tatăl ei. În oricare din cazuri, suntem surori. La *lucruri* e mult mai ușor să te raportezi. O pendulă. Un afiș înrămat cu Pina Bausch. Un pat. O fereastră. O masă de bucătărie. Scaune. Un tapet cu flori care cască atunci când vine seara.

„Fratele tău în noapte.“ M-am așezat într-o zi la birou și am citit toate scrisorile pe care i le-a scris. A durat câteva ore și a trebuit să mă ajute soțul meu, fiindcă scrisul tatei era aproape ilizibil.

Când mama l-a părăsit pe tata în 1969, a luat fata cu ea. Era primăvară, iar fata urma să împlinească trei ani la venirea verii. Tatăl meu a rămas la Hammars.

Pentru a putea gestiona despărțirea, au alcătuit un registru. Zic „registru“ fiindcă sunt de părere că își propuseseră să creeze un sistem, un catalog de reguli care să-i scoată din haosul în care se aflau, aruncându-i în haosul care îi aștepta. Registrul constă într-o mână de liste și notițe împrăștiate – dacă îl consideri un catalog, e un document foarte neserios –, a căror ambiție îmi atrage atenția: „Ce mai pot aștepta de la tine acum, că nu mai trăim împreună? Cine

mai ești tu? Ce fel de povești vom spune despre noi înșine și despre celălalt?“.

Mi-i închipui așezați unul în fața celuilalt și scriind, poate chiar la biroul tatei de la Hammars. Au o *ședință.* Copilul e lăsat în grija lui Siri sau a Rosei sau a altei bone chemate cu această ocazie. Îmi închipui că notițele lor, pe care eu le-am văzut pe hârtie abia când au fost tipărite, într-o carte, sunt scrise pe foi galbene, liniate. Că sunt scrise cu scrisul frumos al mamei. Vorbesc două limbi diferite, norvegiana și suedeza, și felul lor de a se exprima e total diferit. Ei înșiși pretind că sunt atât de asemănători, încât nu mai pot trăi împreună. Dar, pentru mine, ei sunt ca ziua și noaptea; uneori, când mă întreb cum am devenit ceea ce sunt sau, dimpotrivă, de ce *nu* am devenit într-un anume fel, e mereu o voce care-mi șoptește: „Asta moștenești de la el, asta moștenești de la ea“.

În „registrul de despărțire“ (expresia mea, nu a lor), mama mea a scris: „Nu ne vom putea oferi niciodată o viața curată – o viață de fidelitate –, pentru că așa ceva nu există. Dar, atâta timp cât ne ținem de mână și nu ne dăm drumul – fie că suntem la 10.000 de mile depărtare, fie că suntem unul lângă altul în pat –, depinde de fiecare din noi cum își trăiește viața, indiferent cât e ea de plină de secrete sau de însingurată“.

Aici, după ce scrie cuvântul acesta, „însingurată“, cred că îi dă stiloul lui. Acum e rândul lui să scrie. Dar el îi dă stiloul înapoi. Poate îi spune că scrisul ei e mai citeț decât al lui. (În mapă am mai găsit o scrisoare în care el se întreabă dacă ea îi *citește* scrisorile, sau doar se preface; în altă scrisoare, scrie cu litere mari de tipar, ca să se asigure că îi poate înțelege

scrisul.) Mă întreb dacă râd vreun pic în timp ce scriu lucrurile astea, în timp ce își plănuiesc restul vieții, acum, că despărțirea e un fapt consumat. Nu cred că i-au spus „despărțire“, asociez cuvântul ăsta mai degrabă cu viața mea amoroasă, nu cu a lor, cred că foloseau cuvântul „separare“. Cred, de asemenea, că mama a fost cea care a decis ce să scrie.

1. Considerație. Nu lua decizii care să-l afecteze pe celălalt fără să asculți ce are de spus.
2. Nu duce o viață dublă.
3. Onestitate în situații dificile.

Punctele nu sunt notate cu numere. Au scris totul pe bilețele galbene și nu au sistematizat în felul în care las eu retrospectiv impresia că au făcut-o. S-au așezat la masă și și-au notat câteva gânduri despre cum aveau să fie lucrurile de atunci înainte, după ce nu aveau să mai trăiască împreună. Eu sunt cea care sistematizează și numerotează, clasifică și întocmește registre. În acest fel, pot să iau parte la discuția lor și le pot vorbi.

Suntem în 1969, o să am în curând trei ani, părinții mei urmează să se despartă. Suntem la Hammars, e primăvară, decizia a fost luată și e definitivă, dar, pentru moment, încă se prefac că păstrează statu-quoul, că a se părăsi *reciproc* nu e totuna cu a fi *părăsit de celălalt* și că a fi despărțiți e aproape același lucru ca a fi împreună, dar numai „atâta timp cât ne ținem de mână și nu ne dăm drumul – fie că suntem la 10.000 de mile depărtare, fie că suntem unul lângă altul în pat“. Am camera mea, patul meu de copil, câinele, care e mai mic decât mine și care îmi dă voie să-l trag de urechi, în fața geamului se

află un pâlc de pini. Vântul bătând printre crengile lor e primul lucru pe care îl aud dimineața și ultimul pe care îl aud seara înainte să adorm, îmi imaginez că îmi pot aminti toate sunetele de când aveam doar doi ani: sunetul valurilor, sunetul pietrișului scrâșnind sub tălpi, sunetul ventilatorului de la frigider, sunetul pendulei din sufragerie, bâzâitul mușt elor pe pervaz, fiindcă mama deschidea întotdeauna ferestrele, sunetul florilor somnoroase de pe tapetul cu model, „florile de pe tapet cască și ele când vine seara și e timpul să meargă la culcare“, nu mai știu dacă mama sau tata a spus asta, sunetul așternutului proaspăt când mă întorc de pe o parte pe alta, sunetul nopții și al somnului adânc al tuturor, pașii părinților prin casă, vocile lor. Stau în pat și îi aud plimbându-se dintr-o cameră în alta, casa e lungă și joasă, ca o fortăreață. E vreme frumoasă și caldă când plecăm, iar mama nu mai ia puloverul meu tricotat și o parte din bluzele cu mânecă lungă, nici multe din hainele ei, fiindcă, deși știe că plecarea e definitivă, și-ar dori să nu fie așa. Când mă ia de mână și mă ajută să urc pe bancheta din spate a taxiului, tata stă încruntat în prag. Pe vremea aceea era un singur taxi care deservea nordul insulei Gotland, inclusiv Fårö, iar mama salută șoferul cu o politețe exagerată, astfel încât el să nu se supere sau să aibă impresia că e îngâmfată. Câinele aleargă primprejur. Nu îi place să iasă când e urât afară, dar astăzi e senin și zburdă bezmetic. Tocmai datorită veseliei câinelui și felului în care se bucura de vremea de afară își amintește mama ziua aceea ca fiind însorită, caldă și liniștită; dacă ar fi existat vreun semn că urma să plouă, dacă tuna, fulgera sau bătea vântul tare, n-ar fi ieșit să alerge prin curte. Era un teckel și a rămas cu tata.

După primele trei puncte urmează al patrulea, pe care îl citesc ca pe un reproș camuflat în avertisment camuflat în rugăminte:

4. Nu distruge siguranța ei făcută în casă, ci mai presară puțină și tu.

E o frază ciudată. În primul rând, mă nedumerește expresia „siguranță făcută în casă“. Nu l-am auzit niciodată pe vreunul din ei folosind expresia asta. În general, îți poți recunoaște părinții după cuvintele și expresiile pe care le folosesc. Lucruri pe care obișnuiesc să le zică. Mama spunea „mi se strâng toți nervii“, tata zicea „plesnesc de nervi ca un lebăr otrăvit“. Dar „siguranță făcută în casă“ n-am auzit niciodată. „Făcută în casă“ – în opoziție cu ce? Cu siguranță semipreparată? Nici unul din ei nu știa să gătească; poate unul din motivele pentru care nu au mai suportat să stea împreună a fost că nici unul nu gătea. Exagerez, știu, dar nici unul nu știa să calce sau să spele pe jos, nici unul nu știa să aibă grijă de un copil. Nu vorbesc despre dragoste, fiindcă aveau destulă dragoste, ci vorbesc despre muncă, despre ceea ce presupune întemeierea unei familii și a unui cămin. Ei erau copii ai burgheziei, și cu toate acestea nu erau în stare să se ridice la standardele burgheze ale clasei de mijloc scandinave. Și nici nu voiau. Voiau să fie liberi. Voiau să rămână copii. Vorbeau despre libertate și artă, dar se întorceau repede la adăpost când lucruri necunoscute îi speriau. Ei erau copii ai lumii lor mici. Mama și tata voiau să fie fii risipitori, care să se întoarcă acasă când distracția se termina. Sau să plece. Sau să se întoarcă. Sau să plece. Fiul risipitor e cel mai iubit. E primit călduros la întoarcere, iar tatăl îi aleargă în întâmpinare, tăind vițelul cel îngrășat pentru el, în timp ce fiul cel mare,

care „nu i-a călcat niciodată porunca“, nu primește nimic. „Fiule, tu totdeauna ești cu mine și toate ale mele ale tale sunt. Trebuia însă să ne veselim și să ne bucurăm, căci fratele tău acesta mort era și a înviat, pierdut era și s-a aflat.“[4]

Poate lucrul de care mama și tata aveau nevoie era un *tată.* Cineva care să aibă grijă de ei când se rătăceau și le era dor de casă.

Sau poate aveau nevoie de o *nevastă.* Artiștii au nevoie de neveste. Și când ea – sau ei – vor să definească cuvântul „siguranță“, apelează la o expresie pe care o asociază, în același timp, cu *mâncarea* și cu *căminul.* „Făcută în casă.“ Apoi mama adaugă: „presară puțină și tu“. Tata să nu distrugă siguranța făcută în casă pe care mama a reușit s-o consolideze, ci dimpotrivă, s-o întărească așa cum întărești, condimentând-o, gustul unei supe de pui.

Nu au vorbit atât de mult despre fată, nici în scrisorile pe care tata i le-a scris mamei, nici în „registrul de despărțire“. Fiecare a jucat un rol important în viața ei și cred cu tărie că și ea a jucat un rol în viața lor, dar nu și în viața lor *comună.* Nu au fost niciodată toți trei. Mama și tata discutau adesea și continuau să coopereze, dar nu cred că discutau vreodată despre fiica lor. „Ce-a făcut azi? Da, păi hai să-ți povestesc.“ Lucruri de genul ăsta.

Aveau atât de multe lucruri ale lor, propriile jocuri, propria limbă secretă. Într-una din scrisori, tata scrie despre o pumă neagră despre care cred că semnifică *pericol*, iar uneori mai apare cuvântul „piiiiiitsjjjhhhh“, despre care nu știu ce

înseamnă. Aveau semnele lor secrete, referințele lor de nimeni știute și locurile lor pe insulă. Și aveau munca lor. Copilul lor – eu, adică el – nu făcea parte din toate astea. Ei înșiși erau copii și, cum fac toți copiii, s-au pus pe jos și au început să facă reguli pentru jocurile lor.

Cu toate astea – unul din puncte e dedicat copilului:

5. Nu mai mult de o lună (30 de zile) departe de copil.

Punctualitatea e foarte importantă. Când se vor întâmpla lucrurile și cât timp vor dura. Începem aici și încheiem acolo. Nu întârziem, dar nici nu venim prea devreme. Când eram mică, tata mi-a explicat că a întârzia e doar *puțin* mai rău decât a veni prea devreme. Nu e loc de improvizație.

Dar ce înseamnă asta? Înseamnă că nici unul din ei nu trebuia să stea departe de mine mai mult de o lună, sau înseamnă că doar mama nu trebuia să stea departe de mine mai mult de o lună? Copilul nu este menționat pe nume. Chiar dacă nu eram încă botezată și nu îmi primisem numele în mod oficial, tot îmi spuneau pe nume, așadar mă gândesc că poate acest punct nu se referă nicidecum la mine, să însemne oare, pur și simplu, că nu vor fi departe *unul de celălalt* mai mult de o lună? Încă o asigurare că ceea ce e definitiv nu e definitiv, de fapt, și că ceea ce se termină continuă ca întotdeauna.

Deschid cu grijă ușa de la biroul tatei, unde totul arată ca de obicei, scaunul de piele jerpelit cu suportul lui pentru picioare se află lângă fereastra cu vedere spre mare și spre stânci și spre un pâlc de pini contorsionați și aplecați de vânt;

la fereastră se află o laviță îngustă, prinsă în perete, pe care te poți și întinde. Când eram bebeluș, mama a stat pe ea cu mine în poală. Probabil s-a întâmplat o singură dată. Nu ne voia acolo cât timp lucra. Pe laviță se află o piele de oaie și o pătură de lână; după-amiaza, după ce munca la birou ia sfârșit, se așază pe scaunul de piele, sprijinindu-și picioarele pe suport, și citește. Vine la Hammars la sfârșitul lui aprilie și pleacă la sfârșitul lui septembrie. Când ridică ochii din carte și vede pinii, plaja pietroasă și cerul, știe cu precizie ce dată este și ce oră, fiindcă lumina nu minte niciodată. Sigur că știe data și ora, indiferent ce lumină e afară, fiindcă toată casa e plină de ceasuri, iar pe masa de scris din mijlocul camerei stă jurnalul deschis, sau agenda, cum îi mai spunem, în care scrie în fiecare zi. Uneori, pe laviță se adună teancuri de cărți. Pick-upul e așezat într-un raft, împreună cu boxele lui. Poate tocmai ce și-a pus un vinil, poate *Flautul fermecat* al lui Mozart, Tamino întreabă când se luminează de ziuă, iar corul îi răspunde: „Curând… Curând… sau niciodată“.

Acum, după moartea lui, pe pereți nu mai este nici un tablou, doar două bilețele galbene lipite cu scotch.

Deschid ușa larg și îi văd: mama și tata, stând cu capetele aproape lipite la masa lui de scris, chicotind, șoptind, scriind și sărutându-se. Apoi mama întoarce privirea și mă vede. Sunt în prag, mama mă privește și mi se pare că râsul i se stinge. Sau e doar faptul că lumina e atât de schimbătoare astăzi, ca într-o zi tipică de primăvară în nord: soare o secundă, apoi înnorat complet o clipă mai târziu. Primăvara anului 1969 e blândă, dar vântul e înghețat. Mama are o față care poate capta toate variațiile luminii și e atât de tânără, că ar putea să-mi fie fiică. Eu am patruzeci și opt de ani, ea are treizeci.

Expresia ei trădează o preocupare față de viitorul relației dintre noi. Tatăl meu ar fi putut să lase obiectivul camerei de filmat să-i zăbovească pe față o eternitate.

6. Șase săptămâni în fiecare vară pe Fårö împreună, ca familie.

Asta nu s-a mai întâmplat. Nu cu ea. Nu cu noi. Nu ca familie. Dar eu mergeam la Hammars în fiecare vară și stăteam câteva săptămâni acolo, poate nu chiar șase, dar destule, și multă vreme nu am știut nimic despre marea și arzătoarea dragoste care mă adusese acolo.

***

În înregistrările realizate în mai 2007, tata se agita și se bâlbâia încercând să formuleze propoziții întregi, cum un nou-născut se chinuie să ridice capul de jos. Când eram mică, ne uitam unul la celălalt cu o curiozitate temătoare.

Ca o relație de iubire să poată funcționa, mi-a spus el odată, trebuie să fii sigur că ești în stare să alternezi poziția de adult cu cea de copil. Nu poți fi copil tot timpul, chiar dacă îți dorești cu ardoare.

***

Imediat după moartea tatei, n-am avut putere să ascult înregistrările: agitația lui, lentoarea în vorbire, felul în care își căuta frenetic cuvintele. Și vocea mea, ca un flaut subțire pe

fundalul unui recviem, stricând armonia cu tonurile ei țipătoare.

***

Îmi amintesc lucruri care s-au întâmplat frecvent, la fel cum îmi amintesc lucruri rarisime. Îmi amintesc lucruri obișnuite, precum și ieșite din comun. Nu se întâmplă întotdeauna să știu în care din aceste categorii să pun fiecare amintire. Îmi amintesc asta pentru că se întâmpla tot timpul, sau fiindcă s-a întâmplat o singură dată?

Îmi amintesc că tata îmi citea în fiecare seară, am scris de multe ori despre asta. Îmi amintesc cum deschidea ușa camerei, se așeza pe marginea patului, scotea din buzunar o foaie galbenă, împăturită, sau deschidea cartea rămasă pe noptieră. Îmi zâmbea și spunea într-un final „ACUM!“, dar în cameră era atât de multă așteptare înfrigurată, încât chiar și florile de pe tapet se deschideau strigând „DA! DA! DA! VREM!“. E bizar câte ființe vii se pot afla pe un tapet.

Că stele fac explozie
îmi ascult inima
inima mea este.

Încep să uit nume, fețe, cuvinte, date, locuri, discuții, întâmplări, iubiți, întâlniri, cărți citite, melodii ascultate, filme văzute, uit articole pe care eu însămi le-am scris, iar odată am uitat chiar titlul unei cărți scrise de mine. Un bărbat m-a

întrebat cum se numește ultima mea carte și o clipă nu am știut ce să-i răspund. M-am dus la medic și am întrebat dacă e ceva în neregulă cu mine, doctorița mi-a spus că nu, dar că în mod sigur sunt obosită, epuizată, dacă nu chiar deprimată. Mereu am invidiat oamenii cu mintea limpede, eu am de-a dreptul opusul unei minți limpezi, o minte tulbure, o minte cețoasă, nu știu cum să-i mai spun. De aceea nu particip la concursuri de cultură generală, nu le pot suporta; singura dată când am participat, l-am văzut pe soțul meu îndrăgostindu-se de altă femeie, dar nu mi-am dat seama decât mai târziu. Eram mai mulți la o masă și întrebarea era despre un citat din Biblie, femeia brunetă cu încheieturi subțiri – mult mai tânără decât mine, era clar – a știut răspunsul și l-a murmurat imediat. Nu mai știu dacă răspunsul era citatul sau dacă citatul se afla în textul întrebării și ea răspunsese unde anume se regăsea în Biblie, nu mai știu exact întrebarea, ci doar că era despre un citat din Biblie și că soțul meu m-a întrebat în acea seară, după ce am ajuns acasă: Ai observat cum a murmurat femeia aia răspunsul, la care eu nu, nu am observat, și el: toți vorbeau tare și unii peste alții, iar ea nu a făcut decât să murmure răspunsul exact. Ar fi trebuit să-mi dau seama încă de-atunci. Dar era atât de stânjenită, a continuat el, sau se simțea așa de copleșită de toată hărmălaia, că n-a putut decât să murmure.

Citatul era: „Tu m-ai aruncat în adânc, în sânul mării și undele m-au înconjurat; toate talazurile și valurile Tale au trecut peste mine. Și gândeam: Aruncat sunt dinaintea ochilor Tăi! Dar voi vedea din nou templul cel sfânt al Tău! Apele m-

au învăluit pe de-a întregul, adâncul m-a împresurat, iarba mării s-a încolăcit în jurul capului meu“[5].

***

Suntem în anul 1981. El era un fotograf american pe care l-am întâlnit în liftul unei clădiri de pe West 57th Street, în New York. Mi-a spus că ar trebui să-mi tund părul mai scurt decât era. Aveam cincisprezece ani. Îmi amintesc că ne-am așezat la masă față în față într-un restaurant chinezesc, și îmi amintesc că fața lui era luminată de o lampă roșie și mare, și îmi amintesc că lovea paharul din fața lui cu un bețigaș.

Ascultă aici, mi-a spus și a pus un disc cu Jimi Hendrix. Eram în studioul lui. Îl recunoști, nu? Da, i-am zis, fiindcă mă uitasem cu tata la *Apocalypse Now* în urmă cu câțiva ani și recunoșteam melodia. Dacă zici că știi, cum se numește? mă testează el. Nu știu, îi răspund. E surprinzător că nu ai habar de muzică, a zis, punând o nouă melodie, dar asta? *Surprinzător*, mai ales că ești fiica tatălui tău, iar tatăl tău, din câte știu, e un om care are ceva cunoștințe muzicale. Ar fi trebuit să știu mai multe, să pot mai multe, să fi ascultat mai multe chestii, căcat, îi zic. Mereu ziceam asta când cineva începea să vorbească despre părinții mei. Nu eram fiica nimănui, aveam cincisprezece ani și nu eram copilul nimănui.

O perioadă, am făcut tot ce mi-a spus fotograful. Purtam rochia albă de vară care îi plăcea atât de mult și mi-am cumpărat *Are You Experienced?*, discul lui Hendrix, al cărui titlu însemna „Ești experimentat?“, iar eu cu siguranță nu

eram (voia să fie o întrebare pe care Jimi Hendrix mi-o adresa mie?). Am ascultat albumul iar și iar, apoi am mers după școală la studioul lui și m-am așezat în colț pe o canapea de piele neagră, lângă toate hainele aruncate, genții le și pălăriile, gablonțurile și brichetele, și am băut cola în timp ce el fuma și fotografia fete și vorbea încontinuu. Într-o seară m-a dus la restaurantul chinezesc de la colțul străzii, eram doar noi și nu știam ce vrea de la mine, dar atenția lui mă flata. Atunci a lovit paharul cu bețigașul și a spus: Astăzi e ziua mea, împlinesc patruzeci și patru de ani, sunt atât de al dracu' de bătrân, teoretic aș putea să-ți fiu tată sau bunic. Sunt atât de bătrân, că-mi amintesc aselenizarea, *tu* ți-o amintești? Apoi a râs, zicând: Rahat... Văzuse aselenizarea la televizor și niciodată nu trecuse peste asta, ci-și făcuse de multă vreme planuri să meargă la Ohio și să-i facă poze lui Neil Armstrong, să bea o bere cu el, să-l ia la întrebări, să facă, în sfârșit, ceva serios și pe bune și să scape de mizeriile astea care-i ocupă timpul degeaba în New York și Paris. Nimic nu mai funcționează, nici tăria, nici drogurile, nici sexul, nici măcar prietenii vechi cu care era mișto s-o arzi înainte, nici un nenorocit de *trip.* Modelele au venit și au plecat pe jumătate dezbrăcate, tinere, doritoare și interșanjabile, au intrat pe o ușă a studioului lui și au ieșit pe cealaltă, ca soldățeii de plumb cu care se jucase când era mic, dar, a zis, dacă văd, de exemplu, o femeie oricât de banală urcând pe scări și i se ridică fusta, lăsându-mă să zăresc un genunchi sau o bucățică de coapsă, o să mă gândesc la asta toată ziua, știi ce zic?

Era un fotograf ratat, dar încă foarte solicitat, frenetic, insomniac, tot timpul drogat sau în căutarea unui nou drog. Sigur l-ar fi ajutat să se relaxeze cumva, de pildă, să iasă în

pădure la cules de ciuperci, nu ciuperci *din alea magice*, ci, pur și simplu, gălbiori sau ceva, lăsându-l pe Hendrix deoparte pentru o vreme și ascultând la walkman sau la casetofon *4'33*", melodia lui John Cage, chiar dacă mă îndoiesc că ar fi avut răbdarea necesară să stea liniștit patru minute și treizeci și trei de secunde fără să asculte nimic. Toate astea îmi trec prin minte acum, nu m-aș fi putut gândi la așa ceva atunci, în special fiindcă la cincisprezece ani nu știam cine e John Cage. Avea dreptate că nu știam deloc muzică, așa că vorbeam, în schimb, despre filme, Godard, Chabrol, „care e de zece mii de ori mai interesant decât ce face taică-tău". Putem să mergem împreună la cinema, a zis scoțându-și bricheta. Are aproape optzeci de ani acum, l-am căutat pe Google și m-a surprins să aflu că încă trăiește. Când mă gândesc la toți cei care au murit, care au murit chiar dacă erau prea tineri să moară, care au murit neașteptate și dintr-odată sau care s-au dus pe când erau deja bătrâni, obosiți și bolnavi, înfometați sau mult prea sătui, la cei care au murit într-unul din multele războaie de atunci și până acum, care au murit în incendii, în avalanșe sau înecați, care au murit pentru că și-au dorit să moară sau pentru că pur și simplu nu au avut de ales, la cei care au murit pentru că s-au consumat prea tare și la cei care au murit de singurătate, când mă gândesc, deci, la toți morții, la noi toți, e cumva ciudat că el, tocmai *el* trăiește. Aș fi vrut să-i scriu, să-i trimit un e-mail, aș fi putut să-l întreb „O mai ții minte pe fata cu părul scurt?". Era înclinat spre tandrețe, dar și spre accese de furie oarbă; la început a spus că am putea fi prieteni, fiindcă el era un bărbat în toată firea, iar eu doar un copil, de ce nu ar putea un adult și un copil să fie prieteni? Nu ne-am atins, gândul de a-l atinge nici nu mi-a trecut prin cap, era

totuși bătrân. Mă culcasem cu băieți, cu doi chiar, dar mai mult ca să scap de asta mai repede, grăbindu-mă să trec toate pragurile și să acced la viața de om mare. El reușea să vadă ceva frumos în mine, ceva ce nimeni, nici măcar eu însămi, nu reușise să vadă, fiindcă fata din oglindă și fata din poze erau două persoane total diferite. Poate descoperise un fel aparte de a-mi privi chipul, un unghi secret pe care eu nu îl cunoșteam. Mai degrabă cred că ne-am îndrăgostit amândoi de pozele pe care mi le făcea, pozele care o arătau pe „cealaltă fată“, cum îi spuneam, puțin mai în vârstă decât mine și având o seninătate în privire care nu corespundea deloc cu realitatea, fiindcă la mine nimic nu era pe de-a întregul definitiv, iar pe chipul meu nimic nu stătea la locul potrivit. El era înalt, avea părul lung și o piele care îmi amintea de ceea ce un meșter șelar ar ține în atelierul lui, ceva învechit, uzat, brun și crăpat. Urma să mă ia cu el la Paris pentru un contract cu o revistă franceză, urma să mă fotografieze cu părul tuns și mai scurt și aproape nemachiată, urma să fie poate cel mai frumos proiect la care lucrase de multă vreme. A vorbit cu mama la telefon, spunându-i că voia să mă ia cu el la Paris, iar ea a refuzat scurt, „fata are abia cincisprezece ani, nu pot s-o las singură la Paris“. Am tot bătut-o la cap și ea a zis nu, iar el a sunat-o încă o dată, explicându-i în amănunt ce fel de poze voia să-mi facă și cât de frumos avea să fie și lingușind-o, spunându-i cât de mult o apreciază ca actriță în filmele tatălui meu și că e muza unui artist desăvârșit. Dar mama a spus nu, „nu vreau“, a spus.

Fumul de țigară al lui Bogdan se întindea prin toate camerele apartamentului spațios și întunecat de pe West 81st

Street, unde locuiam cu toții, mama, Bogdan și cu mine, se întindea prin toate camerele, purtat de acordurile suitei a cincea pentru violoncel a lui Bach. Bogdan a zis odată că îi ia la fel de mult timp să fumeze o țigară cât îi ia lui Casals să cânte gavota. „Sunt atât de singură“, am auzit-o pe mama spunând. Îl căuta prin camere, dar nu-l găsea, deși fumul țigărilor lui era acolo și la fel și muzica, odată ne-a spus „Știați că violoncelul e instrumentul care se apropie cel mai mult de vocea omenească?“. Mama nu știa asta, iar acum nu-l mai găsea, „Sunt atât de singură“, a zis, poate se dematerializase și dispăruse odată cu fumul de țigară, „Sunt atât de singură, nu poți să-mi răspunzi?“. Nu voia să plec la Paris, dar cedase la insistențele mele, a repetat asta de foarte multe ori, plimbându-se dintr-o cameră în alta, „Sunt atât de singură și nu vreau să plece la Paris“, plimbându-se dintr-o cameră în alta, sperând în mod absurd să primească un sprijin sau o salvare din partea covoarelor, scaunelor, lămpilor, fumului de țigară care se rotocolea lipindu-se de pereți ca un tapet cenușiu și impalpabil. Tot timpul trebuia să ia aceste decizii de una singură, fiindcă nu se putea consulta cu nimeni, tatăl fetei nu se sinchisea, iar Bogdan nici atât. Dar unde era Bogdan, de fapt? Când îl văzuse oare ultima oară, când îi auzise vocea, nu numai nesfârșitul fum de țigară care se împrăștia prin camere și acordurile de violoncel? A spus odată că sunt multe alte lucruri frumoase care pot fi exprimate în do major. Avea obiceiul de a da citate, dar mama voia să discute despre relația lor, ea avea patruzeci și trei de ani, întreținea singură toată familia și nu-și mai vedea capul de treabă, nu era nimeni s-o ajute să ia decizii, s-o ajute cu banii, cu mesele, cu scrisorile pe care le primea de la școală cum că fata chiulea

foarte mult și avea note mici. Iar acum, colac peste pupăză, nu mai reușea să dea de Bogdan și tot repeta, vorbind singură prin casă, că zisese da, dar voia să spună nu, fusese strânsă cu ușa și, până la urmă, cine mai era și fotograful ăsta?

În ziua dinaintea plecării la Paris, mama m-a dus la Macy's.

— Trebuie să-ți cumpărăm haine noi pentru plecare, mi-a zis.

Dar nu vrei să plec, nu, nu vreau să pleci.

O fustă frumoasă. Un pulover călduros. Două maiouri. Dresuri. Un geamantan numai al meu. Voiam și o pereche de cizme cu toc.

— Nu înainte să faci șaptesprezece ani.

Mama tocmai se tunsese și-și făcuse breton, o mică schimbare de look, a zis și și-a trecut mâna prin păr izbucnind în lacrimi. Eram în mijlocul magazinului de haine, înconjurate de manechine, rochii, pălării, curele, angajate subțiri care se plimbau de colo-colo, rafturi cu haine, cuiere, oglinzi, iar mama plângea și zicea că îi e dor de părul ei lung și că sunt atâtea lucruri pe care nu le mai poate înțelege. Apoi m-a luat de mână și m-a strâns tare. Nu știu exact când anume au început să-i tremure mâinile, dar atunci a fost prima oară când am observat asta la ea. Am stat așa o vreme, în mijlocul magazinului, la unul din cele zece etaje, nu mai știu care din ele, cu pungile de cumpărături și geamantanul cel nou pe jos, lângă noi. Mâna mea în mâna ei.

După un timp, tremurul a devenit mai evident. Mama nu mai poate trimite SMS-uri din cauza lui, nu mai nimerește

tastele, iar când bea ceai, mișcările ei fac porțelanul să zornăie.

Când mama a terminat cu plânsul, am găsit un loc unde aveau înghețată cu banane. „Au de toate la Macy's, bananele sunt mereu o consolare", zicea ea adeseori. Când eram mică, m-a învățat să pun o tabletă de ciocolată cu lapte și o banană pe o farfurie la soare sau sub un bec încins, iar când ciocolata începea să se topească și banana să se înmoaie, să iau o furculiță și să le amestec ușor. Era important să nu las ciocolata să se topească de tot și să nu amestec prea tare, altfel banana căpăta o textură grețoasă.

Mai târziu în ziua aceea a mai cumpărat un sacou pentru mine și unul pentru ea. Am rugat-o pe doamna de la casă să pună jachetele pe care le aveam pe noi într-o pungă, să putem să ne îmbrăcăm cu sacourile. Erau frumoase și maro, cu buzunare laterale, revere late și pernițe groase la umeri, dar erau făcute dintr-un material gros și compact în care am început imediat să transpirăm. Scările rulante de la Macy's erau oprite în ziua aceea și ne-am văzut nevoite să urcăm și să coborâm scările fără să simțim că ajungem undeva anume, ca și cum am fi încercat să alergăm sub apă. Mama se făcuse roșie la față și a zis „Nu cred că mai mergem undeva pe scări azi" și „Doamne, cât de cald mi-e în sacoul ăsta". Ne-am zărit într-una din oglinzile care împânzeau magazinul. Arătam ca doi băieți, poate frați, îmbrăcați în costumele de la confirmarea religioasă, care le rămăseseră mici.

Când am ajuns la Paris, mi-am pierdut total simțul orientării. Mereu reușisem să mă orientez în spațiu, să

proiectez în minte o hartă a locului unde mă aflam, dar în Paris m-am rătăcit imediat. Nu știam franceză, iar când am încercat să întreb un cuplu tânăr unde mă aflu și bărbatul n-a făcut decât să se întoarcă spre prietena lui și să-i spună „Elle est stupide“ (mă făcuse proastă, atâta franceză știam și eu), am izbucnit pe loc în lacrimi de față cu ei, în lumina asfințitului. Întreaga săptămână mi s-a părut un asfințit continuu, iar cuplul s-a întors, îndepărtându-se pe bulevardul larg, căruia nu-i știam numele. După această întâmplare am stat mai mult pe lângă fotograf, care știa Parisul ca pe propriul buzunar și vorbea fluent franceză. Când m-am culcat prima oară cu el, am vomitat imediat după. Nu din cauza *lui* și nici a corpurilor noastre, ci a *atingerii* în sine, a plăcerii, a felului în care m-a atins, m-a sărutat și m-a lins, a felului în care s-a împins în mine. Când am terminat, m-a surprins violența orgasmului, l-a surprins și pe el și l-a făcut să râdă ușor, nu ca să-și bată joc, ci pentru că nici el nu se așteptase, fiindcă eram atât de mică și de slabă. Orgasmul meu l-a făcut să vrea mai mult și mai tare și am avut din nou, am avut orgasm împreună, iar părul lui, care era mult mai lung decât al meu, mi se revărsa pe față ca o mie de fire. Când totul s-a terminat și el m-a sărutat pe gură, l-am luat de gât și l-am îmbrățișat ca o fetiță. Instantaneu, apoi, greața a urcat în mine și am fugit la baie ca să vărs. Era ametitor să mă culc cu el și la fel de ametitor să îl dau afară din mine, erau două părți ale aceleiași mișcări. Nu aveam habar că putea fi așa. Voiam să fie al meu și, în același timp, să scap de el, să fiu cu el și să dispar și să fiu cu el iarăși. Odată m-a întrebat ce fac la baie și i-am zis că mă dau cu cremă, iar de atunci am început să mă întreb dacă aude cum vomit și dacă se întreabă de ce. Mi-a făcut

fotografiile pe care promisese că o să mi le facă abia în a patra zi de ședere la Paris.

***

A vedea, a înțelege. Totul depinde de unde te situezi. Astronomul renascentist Giovanni Battista Riccioli e cel care a numit mările, craterele și formațiunile de pe Lună. *Mare Tranquillitatis*, Marea Liniștii, își datorează numele lui.

Hărțile lunare – cu toate numele lor mai noi – au fost alcătuite de colegul mai tânăr al lui Riccioli, Francesco Maria Grimaldi. Întreaga lor viață a constat în a da nume. Încerc să mi-i închipui pe cei doi bărbați, cine au fost și felul în care au lucrat.

Îmi imaginez că Riccioli și Grimaldi erau prieteni și că amândoi erau foarte învățați – Grimaldi a renunțat la un profesorat în filozofie, înlocuindu-l cu unul în matematică, fiindcă filozofia devenise prea solicitantă pentru starea lui de sănătate –, îmi închipui că lucrau permanent, că scriau și calculau și făceau experimente folosindu-se de instrumente avansate pentru vremea lor. Grimaldi, de pildă, a construit un instrument care putea determina înălțimea la care se află norii.

Poate uneori doar stăteau, pur și simplu, și se uitau la lună. Se cunoșteau de multă vreme și amândoi locuiau în orașul universitar Bologna, deci probabil se uitau la lună dintr-un loc sau altul din oraș. Sau poate că plecau din oraș, căutând vreun loc deschis unde să nu-i deranjeze nimeni și nimic. Oare stăteau în liniște, stabiliseră o regulă cum că nu vor vorbi în

timp ce lucrează, sau își vorbeau? Și dacă își vorbeau, vorbeau despre ce vedeau pe cer, sau despre alte lucruri, total neinteresante și cotidiene? OK, dar despre ce? Ce discuție cotidiană s-ar putea înfiripa între doi astronomi catolici din secolul al XVII-lea?

O mare parte din munca lor se desfășura cel mai probabil noaptea, și cred că între prieteni, frați, colegi sau tată și fiu – nu știu în ce fel își defineau cei doi bărbați relația – au loc cu totul alte discuții noaptea decât ziua.

O copie a hărții Lunii realizate de Grimaldi decorează intrarea la The National Air and Space Museum din Washington, pe care l-am vizitat cu Ola când era încă mic, dar nu ne-am oprit să admirăm harta, fiindcă ne era amândurora frig și foame. Plouase în acea zi în Washington și nu voiam decât să găsim un loc unde să mâncăm și să ne încălzim.

Mă întreb dacă nu cumva bărbații și femeile care își dedică viața cartografiei, care clasifică și dau nume – fie că își îndreaptă privirea asupra pământului sau cerului, asupra unor locuri imediat accesibile sau foarte îndepărtate – se simt la un moment dat copleșiți de sarcina lor.

***

Când Eva a început grădinița, socrul meu făcea câte o plimbare până acolo – grădinița se afla în Parcul Frogner, cu cei o mie de copaci ai săi – și stătea o vreme sub vreun stejar, privind la nepoata lui cum aleargă și se joacă. Se ținea

la distanță; era un bărbat înalt și masiv, cu baston și părul cărunt, care nu se prea putea ascunde și nici nu voia să deranjeze pe nimeni.

Odată, într-una din plimbările lui până la grădiniță, Eva l-a văzut și a strigat către ceilalți copii: „Uitați, acolo, sub copac, e bunicul!“.

La șase ani, Eva a început să ne bată la cap că vrea găuri în urechi, îi spusesem că trebuie să aștepte până împlinește zece ani. Dar apoi a murit bunica, mama tatălui ei, și i s-a dat voie chiar dacă avea doar opt ani. Când avea trei ani a murit tata, bunicul ei, când avea patru ani a murit bunicul din partea tatălui ei, iar când avea opt ani, a murit și bunica din partea tatălui. Nu știu de ce, dar moartea bunicii a produs în ea un declic. În zilele imediat următoare, a devenit absolut urgent pentru Eva să-i găurim urechile pentru cercei, preferabil înainte de înmormântare. Am sunat la un coafor din cartier și am vorbit cu o doamnă pe nume Liv, i-am spus că bunica Evei a murit și că urma să fie înmormântată într-o săptămână, iar Liv ne-a spus că ar putea s-o strecoare în program chiar săptămâna aceea, ca și cum ar fi existat o legătură evidentă între aceste două ritualuri de trecere – o doamnă în vârstă a murit și urmează să fie îngropată și unei fetițe îi vor fi găuriți lobii urechilor. Eva și cu mine am mers în oraș, de unde i-am cumpărat o fustă nouă și o bluziță pe care s-o poarte la înmormântare, fiindcă înmormântările sunt legate mereu de cumpăratul de haine. Chiar și marile suferințe iau uneori forma unor nedumeriri asupra a ceea ce ar trebui să porți, scria Proust. Când tatăl meu a murit, am mers cu una din surorile mele până la NK în Stockholm să ne cumpărăm rochii

pentru înmormântare. Eu mi-am cumpărat o rochie strâmtă de catifea neagră care – m-am gândit eu, puțin sentimental – i-ar fi plăcut tatei; nu îmi amintesc ce și-a cumpărat sora mea – ei îi plac cașmirul și mătasea, materialele moi –, dar țin minte că am probat multe și diferite rochii, că ne simțeam bine la cumpărături și că eram vesele. Nu am mai purtat niciodată rochia neagră de catifea, nu cred că mi se potrivește, deși am scos-o de mai multe ori din dulap de atunci, probând-o și punând-o la loc pe umeraș. Cu o zi înainte de înmormântarea bunicii am plecat cu Eva spre Liv și i-am dat lobii urechilor cu cremă anestezică, ce trebuia aplicată cu cel puțin o jumătate de oră înainte să fie perforați. Unei fetițe cu părul lung, prietenă cu Eva, i se făcuseră găurile în urechi fără anestezic și o duruse atât de tare, încât zile întregi nu făcuse decât să se țină de urechi și să plângă. Se pricopsise și cu o infecție, iar una dintre urechi i se făcuse de două ori mai mare. I-am spus că povestea era, cu siguranță, puțin exagerată.

Când aproape am ajuns la salon, Eva s-a oprit în mijlocul drumului, în vântul de toamnă. Mai aveam de străbătut doar o piață, în capătul căreia se afla salonul, iar ea s-a oprit pur și simplu, refuzând să mai înainteze. Era toamnă și frunzele cădeau din copaci și se ridicau, foșnind în bătaia vântului, înconjurând-o pe Eva, care se oprise în mijlocul lor ca într-o furtună de zăpadă. Apoi a zis: „M-am răzgândit, nu vreau, mi-e frică“.

Când se trezește dimineața, ne petrecem un timp împreună la baie. Așa facem și azi. Îi perii părul, peria trece cu greutate și se agață, „Au“, strigă ea, „mama, stai“, are părul blonduț și

cârlionțat, ca niște tulpini subțiri de flori care se descurcă doar pentru a se încurca la loc. Când se întoarce de la piscină, părul îi capătă o nuanță verzuie și vegetală, îi prind tulpinile cu o mână și le strâng, poate mă aplec peste ea când ne privim în oglindă și o întreb dacă vrea să-i prind părul astăzi. Ea dă din cap că nu, vrea să-l lase dezlegat. Părul i se usucă la venirea frigului și a ninsorii. A fost o toamnă caldă anul ăsta, la fel și anul trecut, caldă și întunecată, fiecare dimineață învăluită într-o beznă atotcuprinzătoare. Sper că în curând va începe să ningă, trandafirii din grădină înfloresc pentru a treia oară la începutul lui noiembrie, mușchii de pe pervaz încep să învie, au crezut că sunt moarte și acum reînvie; mușchi pe pervaz, în chiuvetă, aterizând acolo să moară și începând să urce din conducta de canalizare, una din ele bâzâie încet, singuratic prin cameră când aprindem prima lumânare de advent; dacă mușchii ar putea să cânte, probabil ar cânta despre cât de frig e când te trezești, în sfârșit, dintr-un somn pe care l-ai crezut somnul de veci. Trăim în antropocen, le zic eu mușchilor, nu e nici o mândrie să fie o eră geologică numită după tine. Am privit-o pe Eva în oglindă, ne-am uitat una la cealaltă, multă lume ne spune că semănăm, zic că poate e timpul să-mi tund vârfurile, ea zice că tocmai și-a tuns din vârfuri, apoi:

— Mama, e un *mit* că trebuie să-ți tai vârfurile ca părul să-ți crească mai repede.

— Poate, îi zic.

Uneori se apropie de mine și vrea să stăm împreună, mă strânge în brațe sau mă atinge încercând să mă facă să o bag în seamă, apoi se retrage cuminte, simțind că sunt *ocupată* sau orice altceva îi zic, „Imediat“, îi zic, sau „Nu acum, mami“, sau

poate mă prefac că o aud, dar că mă gândesc la altceva. Noaptea, ceafa ei e umedă, și-a dat la o parte păturile, eu și tatăl ei avem fiecare câte două pături, așa că și ea a vrut să se acopere cu două, chiar dacă i se face cald în timpul nopții. Câinele doarme pe podea și respiră aproape insesizabil, uneori mai visează urât și scâncește atât de tare, că trebuie să-l strig pe nume ca să se oprească. Din când în când respiră adânc și sughiță cu un sunet amintind de cel pe care îl face un copil mic care tocmai a plâns în hohote. Doarme pe un covoraș din blană de oaie pe podea, pe partea mea de pat. E la mijlocul vieții, poate mai trăiește șase sau șapte ani și încă nu și-a dat seama ce înseamnă să fii câine, ci bâjbâie în continuare. În mare parte, seamănă cu soțul meu și cu mine, ceea ce avem în comun cu câinele e că nici noi nu știm cum să fim noi înșine, e un joc constant de-a ghicitul. Adesea, câinele nostru îmi amintește de alte animale, de o focă, de un cal mic și negru, de o oaie – poate fiindcă în primul lui an de viață a zburdat printre oile de la Hammars. Soțul meu a zis odată că îi amintește de un ornitorinc. Când se ghemuiește pe canapea, arată ca un melc uriaș, cu botul prea mare în raport cu capul, botul peste care îi place să-mi plimb degetele ușor. Când mănâncă, o face lent și cu cea mai mare atenție, blana de pe urechile lui are reflexii mătăsoase și lucește ca un material scump, amintindu-mi de rochia de la înmormântare, cea care i-ar fi plăcut tatei. Cred că i-ar fi plăcut pentru că-mi punea în valoare talia fără să fie indecentă, „croială clasică“, ar fi spus el. Cu mult înainte să moară el, aproape cu treizeci de ani în urmă, am fugit la München să mă întâlnesc cu mama și cu tata. Mama purta o rochie decoltată de mătase, albastră și lungă, părul ei – așa îmi amintesc – era și el lung și albastru, ca

și cum cineva ar fi aprins un bec albastru deasupra ei, iar lumina o inundase din cap până în picioare. Tata a deschis ușa, s-a uitat în decolteul ei și a zis: „Doamne, iartă-mă, nu poți ieși îmbrăcată așa“.

Nu îi plăceau câinii, îi era frică de ei, sau cel puțin așa zicea, dar tata și mama au avut un teckel cât au fost împreună; când s-au despărțit, mama m-a păstrat pe mine, iar tata a păstrat câinele. Zicea că nu îi plac animalele, dar putea vorbi fără încetare despre iepurii și păsările de la Hammars.

Când se trezește dimineața în patul nostru, Eva nu uită niciodată să meargă pe partea cealaltă, să se așeze pe podea și să îmbrățișeze câinele, e primul lucru pe care îl face dimineața. Pe urmă se duce, cu mișcări de somnambulă, la baie, intră la duș, dă drumul la apă și-și sprijină fruntea de faianță. Atunci devine total impasibilă și de neatins, nimic din ce-i spui nu mai ajunge la ea, lasă apa să curgă și nu reacționează la nimic, nici dacă o strig. Nici nu poate ține ochii deschiși, doarme în picioare ca un mânz. „Hai, deschide ochii și spală-te, nu mai sta așa“, apoi îi zic: „Termină cu dușul și vino la micul dejun“.

O s-o descriu cu precauție, fiindcă o să vrea să facă asta singură la un moment dat. Din când în când, mă copleșește cu o privire atât de independentă și în totalitate *a ei*, ca privirea unei străine totale, privirea care erupe din însăși copilăria ei, atât de puternică și pregnantă și care o va urmări întreaga viață, chiar dacă o va lăsa, după un timp, în urmă sau dacă va fi, la rândul ei, lăsată în urmă de ea.

***

Eu și tata n-am mai progresat cu cartea la care lucram. Am înregistrat șase discuții cu reportofonul, uneori clare, alteori tulburi și de neînțeles, dar tata a devenit treptat atât de incoerent (oare acesta e cuvântul?), încât nu mi se părea potrivit să continuăm. Apoi a murit, iar eu nu suportam să ascult vreuna din înregistrări mai mult de cinci minute, iar reportofonul s-a făcut, la un moment dat, nevăzut. Mi-e rușine că nu am avut grijă de el și că nu sunt în stare să pun ordine în lucruri. O să scriu altă carte, m-am gândit, o carte despre ultima vară petrecută împreună, el și cu mine, tată și fiică, o carte despre tați și fiice, despre bătrânul care a fost tatăl meu și despre locul acela. Cred că jeleam pierderea casei de la Hammars mai mult decât îl jeleam pe tata – obiectele, pietrele, umbra pinilor încovoiați.

Când trăia, nu s-ar fi întâmplat niciodată să găsim fluturi în dormitor. Dar el trăia în continuare. Și în dormitor se aflau, cu toate astea, fluturi. Trăia chiar și când zăcea la pat și nu făcea decât să se uite-n tavan. Nu știu dacă îi vedea, dar încă trăia.

Când anume mai exact, în timpul acelei veri, am început să vorbesc despre el la trecut?

Insectele nu aveau ce căuta în casă. Era foarte sever în ceea ce privea ferestrele. Trebuiau ținute tot timpul închise. Când eram mică și aveam camera mea la Hammars, puteam să alerg dintr-un capăt în celălalt al casei și să sar între el și Ingrid în pat. Aceeași încăpere, același pat, aceleași cearșafuri

gălbui, aceeași fereastră, aceiași pini, aceeași plajă pietroasă, aceeași mare.

Fluturii erau peste tot pe pereți. Stăteam întinsă în pat lângă el, privind în tavan. La fel și el. Sau nu, el nu făcea asta.

El se uita înăuntru, în sine.

Din când în când mai povestea despre locurile în care fusese. Nu vorbeam atât de mult, dar uneori mai zicea câte ceva. Încetasem deja să mai înregistrez. Fluturii aminteau de zăpadă. Mormane de zăpadă murdară. Zăpadă care nu vrea să se topească. Zăpadă care rămâne în șanțuri după ce toată cealaltă zăpadă s-a topit, zăpadă de aprilie, de mai, zăpadă care nu vrea să dispară, grămăjoare și mormane de zăpadă, zăpadă pe jumătate pietriș și noroi și fum, zăpadă călcată de nenumărate ori și în care animalele și-au făcut nevoile. Nici nu mai știu dacă mă uitam la fluturi, și nu la altceva, fiindcă erau negri și urâți, poate un soi de molii, dar mai mari și mai scurte, cu aripi mari și negre fără nici un model.

***

Trebuie să treacă puțin timp, mi-a spus o prietenă care își pierduse și ea tatăl. Era ca atunci când ești gravidă, cauți să fii în preajma altor gravide și nu vezi în jurul tău decât gravide. Gravidele se recunosc între ele, alcătuiesc un grup aparte. Așa e și cu cei fără tată, care caută prietenia altor oameni fără tată și citesc cărți și articole ale unora care și-au pierdut, la rândul lor, vreunul din părinți. Dacă sunt întrebată, pot să numesc mai mulți autori care și-au pierdut tații decât mamele. Nu știam cum să-l jelesc, mi se părea că jelesc greșit, și asta nu

doar când a murit, ci și în anii care au urmat. Așa că am citit foarte multe cărți scrise de autori care își pierduseră mama sau tatăl sau pe amândoi, apoi am citit cărți scrise de oameni care își pierduseră soții. Nu mă mai săturam citind cărți despre suferință în diferitele ei forme.

Când micuțul Vanecika, numit și Vanea, a murit de scarlatină în 1895, mama lui a încetat să mai scrie în jurnal doi ani.

Dar înainte de asta a scris despre neliniște și despre cum îl veghea noaptea, despre bucuria și ușurarea de a vedea că băiatul dă semne vagi de însănătoșire. Apoi au urmat câteva zile de însemnări cotidiene și preocupări de zi cu zi înainte ca el să se îmbolnăvească pe neașteptate din nou și să moară.

Mama se numea Sofia Tolstaia. Tatăl era Lev Tolstoi. În jurnalul lui Tolstoi, cronologia nu e întreruptă deloc. El vorbește despre achiziția unei biciclete. Are șaizeci și șapte de ani și nu s-a urcat niciodată pe bicicletă. Scrie despre bicicletă în jurnal și enumeră o serie de considerente morale în favoarea mersului cu bicicleta. Face referire la lucrarea *Comentarii științifice cu privire la utilizarea velocipedului pentru întremarea fizică.*

Când Cehov l-a vizitat la conacul lui de la Iasnaia Poliana, Tolstoi i-a propus să facă împreună baie în râu, sugestie întâmpinată de Cehov cu reticență. Avea o admirație nemărginită față de Tolstoi, dar nu-și dorea în mod special să facă baie cu el în râu, și e ușor de înțeles de ce.

Există o poză cu Tolstoi lângă noua lui bicicletă. În fotografie se află și Sofia, îmbrăcată în negru și cu o expresie pe care eu n-o pot defini. Disperată din cauza pierderii fiului? Resemnată în fața dorinței inexplicabile a bărbatului ei de a-și lua o bicicletă? Mai degrabă hotărâtă să-și păstreze cumpătul și să-și joace rolul până la capăt. Mă gândesc la pauza imensă din jurnalul ei. Doi ani de tăcere. Doi ani de nimic. Tolstoi e îmbrăcat în alb, cu o cămașă sau o tunică lungă și albă de pânză, o șapcă albă și barba lui deasă și albă. Are o expresie ușor revoltată, ține bicicleta de ghidon cu hotărâre și poate și puțină teamă.

Fotografia cu Tolstoi și bicicleta lui îmi amintește de tata. Așa se întâmplă, vezi un lucru și te gândești la altul.

Tolstoi nu semăna deloc cu tata, cu excepția aerului aceluia de om bătrân pe care îl emanau amândoi în ultimii ani de viață. Tata nu avea barbă, în orice caz nu una la fel de lungă și de albă ca a lui Tolstoi și, chiar dacă făcea baie dezbrăcat în fiecare dimineață în piscina cu apă rece ca gheața pe care o numea *swimming pool*, prefera să facă baie singur.

Când mă uit la fotografie, bicicleta lui Tolstoi e cea care mă face să mă gândesc în primul rând la tata.

Tatăl meu cocoțat pe bicicleta lui mare și roșie de damă.

Cu câteva zile înainte să moară, în 1910, Tolstoi a fugit de-acasă, lăsându-i soției lui, Sofia, următoarea scrisoare: „Fac ceea ce fac bătrânii la vârsta mea de obicei: părăsesc gălăgia și tumultul lumii pentru a-mi petrece ultimele zile în singurătate și liniște“.

Tata nu a lăsat în urma lui o asemenea scrisoare, dar și-a dorit, la fel ca Tolstoi, să lase în urmă tumultul lumii pentru a-

și petrece zilele în singurătate și liniște. Lui nu i-a ieșit. Pentru el, tumultul și gălăgia au durat până în ultima clipă, dar altfel decât la Tolstoi. Speri ca moartea să fie pașnică, faci ordine în toate și plănuiești în detaliu, dar totul se petrece diferit față de cum îți dorești. După ce a murit, am găsit două bilețele scrise de mână pe hârtie galbenă, lipite de peretele biroului lui, în spatele ușii. Stătuseră lipite acolo multă vreme, fiindcă, atunci când le-am dezlipit, peretele de pin se decolorase deja sub ele.

Pe bilețelul din stânga scria:

E terifiant să ajungi pe mâinile zeului viu. Dar numai acolo poți găsi alinare.

Pe bilețelul din dreapta scria:

Poate asta căutăm întreaga viață: cea mai mare suferință posibilă care ne poate reda nouă înșine înainte să murim.

***

24 decembrie 1998. Ningea când m-am trezit, ningea în camerele aproape goale ale apartamentului de pe strada Sorgenfri unde locuiam la acea vreme, ningea când am ieșit pe stradă și am alergat după autobuz, ningea în timp ce avionul își lua zborul de pe aeroportul Gardermoen spre Arlanda.

Eu și tata urma să ne petrecem Crăciunul împreună, iar el schițase cu această ocazie următorul plan:

15:00: Vii la apartamentul din piața Karlaplan.
15:30: Facem o plimbare până la biserica Hedvig Eleonora din Östermalmstorg, unde bunicul tău Erik Bergman a slujit timp de treizeci de ani.
16:00: Slujba de Crăciun.
18:00: Cinăm. Avem chiftele la cină. Tu poți să bei vin dacă vrei.
18:30-22:30: *Ședință.*
22:30: Sfârșit.

Aveam treizeci și doi de ani și eram divorțată. Fiul meu urma să-și petreacă Crăciunul cu tatăl lui, iar eu urma să mi-l petrec singură. Nu mai făcusem asta niciodată. Poate puteam să iau un somnifer și să cad într-un somn adânc toată noaptea? Sau să merg la biserică? Nu se țineau destule slujbe în tot orașul ca să-mi țină mintea ocupată toată noaptea. Tatăl meu avea optzeci de ani și era văduv. El a venit cu ideea. Nu aceea de a scrie cartea, care i-a venit câțiva ani mai târziu, ci aceea de acum, de a ne petrece împreună Crăciunul. A scrie la carte intra în categoria „muncă“ și căpăta legitimitate prin forța acestui cuvânt. A ne petrece împreună Crăciunul intra în cu totul alte categorii.

A sta la geam îmbrăcat frumos, cu mâncarea așteptând pe masă și bradul împodobit, și a putea să-i spui persoanei de lângă tine: „Uite. Vine mica mea familie“.

Cu o săptămână în urmă, eu și tata vorbiserăm la telefon și ajunseserăm, dintr-una într-alta, să ne plângem amândoi de singurătate. Sau așa mi s-a părut la momentul respectiv. M-am

gândit că eram acolo unul pentru celălalt în acea seară de Crăciun. Dar era ceva greșit în raționamentul ăsta. Când trăia Ingrid, nu tolera nici o atmosferă festivă. Cred că ea sărbătorea Crăciunul cu copiii și nepoții ei, nu cu el și că, după ce a murit, el a continuat să-și petreacă Crăciunul singur. Așa că poate nu ne plânseserăm de singurătate, cum crezusem. Nu el avea nevoie de mine, ci eu de el, așa că mi-a zis: „Hai la Stockholm“.

Asta e prima mea amintire de Crăciun. Aveam un an și-un pic, și poate că mint când spun că e o amintire, fiindcă cineva trebuie să-mi fi povestit asta, cineva trebuie să-mi fi spus: Tatăl tău n-a vrut să sărbătorească Crăciunul și prin urmare a interzis orice fel de sindrofie, cadouri, prăjituri de Crăciun, brad, beteală și luminițe. Spre disperarea mamei tale. Era totuși primul lor Crăciun împreună ca proaspăt părinți. Ea era încă foarte tânără și locuia cu el la Hammars, în izolarea de la țară. Ningea și era întuneric toată ziua și el era cel care lua deciziile. Dar ea voia, cu toate astea, să sărbătorească Crăciunul. Nu voia să se prefacă, pur și simplu, că seara de Crăciun era ca toate celelalte seri din an. Aveau un copil împreună. Măcar el – adică ea, adică tu, fetița – merita efortul prefăcătoriei. Că fetița nu era încă destul de mare pentru a-și da seama de diferența dintre seara de Crăciun și toate celelalte era cu totul altceva. Tata pretindea liniște deplină în casă cât lucra, astfel că nu și-a dat seama că mama a luat bebelușul cu mașina la oraș ca să cumpere lumânări. Magazinul era departe. Feribotul care făcea legătura între Fårö și Fårösund circula doar o singură dată pe oră. Era ziua de Crăciun a anului 1967. Mama a cumpărat de la magazin un

coș întreg de lumânări, poate chiar două. În orice caz, erau multe lumânări groase și albe, închise în borcane arătoase de sticlă. A mai cumpărat și varză murată la conservă, șuncă înghețată (fără să știe că e înghețată) și muștar. Apoi s-a întors acasă. El era încă la muncă, așa că a putut să se plimbe în liniște din cameră în cameră, așezând lumânările pe pervazuri și pe mese, în sufragerie și în bucătărie, dar și în zăpada din fața casei, care emana lumină chiar dacă afară era deja întuneric. Când a terminat de aprins toate lumânările, casa arăta ca în basme. Ceea ce nu știa ea și poate că tata a omis să-i spună în acea seară era că lumânările pe care le cumpărase erau candele. Erau, ce-i drept, cele mai frumoase lumânări din magazin. Nu avea habar că erau pentru morți. Când tata a ieșit din camera lui de lucru, pregătit să vină la cină, dar nu și să sărbătorească Crăciunul, a fost întâmpinat de o mulțime de candele aprinse, răspândite prin toată casa, precum și afară, în zăpadă.

De pe masa bucătăriei picura încet pe podea din bucata înghețată de șuncă, mare cât un cap.

Când am sosit, în sfârșit, la apartamentul lui din piața Karlaplan, eram amândoi atât de emoționați, încât am rămas o vreme stingheriți în antreu, neștiind cum să reacționăm la revederea celuilalt. Mi-am dat jos paltonul și el l-a agățat în cuier, după care m-am așezat pe un scaun, începând să mă descalț de cizme. El a zis: „Dar imediat plecăm la biserică, poate n-ar fi trebuit să-ți dai jos paltonul“. „Da, ai dreptate“, i-am zis, apoi m-am încălțat la loc, m-am ridicat și mi-am luat pe mine paltonul, dar el a zis: „Stai, mai sunt vreo douăzeci de

minute până trebuie să plecăm, cred că ai timp să te dezbraci și să intri ca să stăm puțin jos înainte“.

Nu mai ningea, dar când, douăzeci de minute mai târziu, am ieșit în hol să ne îmbrăcăm – de data asta serios – a început din nou să ningă încet. Am văzut fulgii căzând pe fereastra antreului.

— Ninge, am zis.

— Da, a nins aproape toată ziua.

A deschis un dulap, de unde a scos un palton și o căciulă, ambele verzi. Eu am tras pe mine o pereche de colanți de lână, mi-am îmbrăcat haina și mi-am pus pe cap o căciulă. Apoi fiecare din noi s-a așezat pe un scaun în antreul îngust și și-a luat în picioare pantofii, respectiv cizmele. Niciodată nu stătuserăm ca acum, fiecare pe scaun, încălțându-ne. La Hammars nu trebuie decât să-ți azvârli din picioare încălțămintea de vară înainte de a intra în casă. Eu purtam cizme înalte în care numai cu greutate puteam să-mi îndes piciorul. Când el deja se încălțase atât cu pantofii, cât *și* cu galoșii, eu abia terminasem să-mi trag cizma dreaptă, iar el stătea pe scaun și se uita cum mă chinui cu stânga. A zis: „Nu e puțin aiurea să porți cizme cu toc pe o vreme ca asta?“.

Când am fost gata de plecare, am luat liftul și am coborât afară, în zăpadă. Începuse să se întunece, dar luminile erau deja aprinse pe stradă și la fiecare fereastră se puteau zări brazi împodobiți și oameni care se pregăteau pentru seara care urma. Tot uitându-mă în sufrageriile oamenilor, mi-am dat seama cu stupoare că brazii de Crăciun sunt mult mai mari în Stockholm decât în Oslo, dar poate era numai o

impresie creată de faptul că noi eram afară și ei înăuntru. Mergeam pe aceste străzi late și întunecoase, flancate de vechile clădiri masive de apartamente ale orașului, și ningea încontinuu pe tatăl meu, care mergea lângă mine. Mergeam la fel de repede și făceam pași la fel de mari, el nu trebuia să aștepte după mine și eu nu trebuia să aștept după el, eu aveam cizme cu toc înalt și el un baston, dar ne mișcam cu repeziciune, zăpada cădea cu fulgi mari pe haina lui și pe căciulă, făcând verdele să se preschimbe în alb. Nu ne-am spus multe pe drum. Când ne-am apropiat de biserică, m-a mângâiat ușor pe obraz, ca și cum ar fi încercat să mă trezească fără să mă sperie, și mi-a făcut semn spre un loc anume spunându-mi ceva, și iată biserica, mare și galbenă, cupola turlei ei ascunsă sub zăpadă.

— Biserica Hedvig Eleonora are trei ceasuri, a zis, *Lillocken*, *Mellanklockan* și *Storklockari*, oceasul mic, ceasul mijlociu și ceasul mare, care cântărește aproape cinci tone și a fost turnat în orașul lui Hamlet.

— În Helsingør.

— În Helsingør, da, pentru castelul Kronborg, în secolul al XVII-lea.

Apoi n-a mai zis nimic. Voia să zică ceva despre bunicul? Despre tatăl lui? Despre sine? Despre băiatul pe care lumea îl striga Pu? Nu, nu acum. În schimb, a zis:

— În zece minute începe slujba, avem timp să ne dezbrăcăm și să ne obișnuim ochii cu lumina dinăuntru.

M-am întors spre el și i-am dat la o parte cu mâna puțină zăpadă de pe umăr. Afară deja aproape se întunecase. El era familiarizat cu aceste străzi, cu acest loc, cu această biserică, cu această zăpadă. Pentru mine, totul era nou. Niciodată nu

mai fusesem cu el pe-acolo, niciodată nu îl mai văzusem în zăpadă.

Când am ajuns acasă, am mâncat chiftele cu cartofi fierți și salată. O femeie pe nume M. avea grijă de tata câteva zile pe săptămână, îi făcea curat, îi gătea, îi spăla și îi călca hainele. Se înțelegea bine cu M., care era mai în vârstă, dar mai tânără cu zece ani decât el. Făcea mâncare bună, era total nesentimentală și punctuală. Cum s-ar fi descurcat fără ea? În timp ce noi am mers la biserică, M. a rămas acasă ca să facă de mâncare. Când ne-am întors, pusese deja masa și turnase un pahar de vin pentru mine. După ce s-a asigurat că totul era pregătit și în regulă, și-a luat rămas-bun și ne-a urat Crăciun fericit!, i-am urat asemenea, apoi ne-a zis că se bucură că poate să-și petreacă Crăciunul cu copiii și nepoții, la care tata a zis că da, nici nu-ți dai seama cum trece timpul, parcă Crăciunul trecut a fost ieri, și ea a zis că nu are mult de mers până la fiica ei, dar că trebuie să plece acum. Ne-am urat Crăciun fericit! din nou, iar tata a zis:

— Să te îmbraci bine, vezi că ninge și e frig, ai grijă să nu răcești.

Zăpada a continuat să cadă tot restul serii. Pendula din sufragerie suna la fiecare jumătate de oră. Țin minte că i-am spus că, pentru mine, Crăciunul se rezumă la copii. Pentru el, a zis, se rezumă la a depăna amintiri. Amândoi eram cu mintea departe, mie mi-era dor de casa mea și de fiul meu, iar lui îi era dor de trecut. Retrospectiv, îmi dau seama că a fost o prostie să stau acolo și să mă las cuprinsă de dor în timpul primului nostru Crăciun împreună. Înainte ca el să înceapă să uite totul, am revenit asupra momentului, râzând puțin de noi

înșine, de cât de neliniștiți eram în seara aceea și de cât de îngrozitor de încet a trecut timpul. Nici unul din noi nu a îndrăznit să zică „Mulțumesc pentru seara asta, a fost frumos, Crăciun fericit!“ mai devreme de zece și jumătate, când un taxi fusese programat să vină să mă ia.

Țin minte că mă consideram singură, că eram singură, că ne era amândurora dor, dar nu unul de celălalt. Acum nu mă mai gândesc așa mult la asta. Acum mă gândesc doar la cum am mers unul lângă celălalt prin ninsoare și la cum tata m-a mângâiat pe obraz făcându-mi semn spre turla aproape ascunsă de viscol, zicând:

Uite, draga mea, aproape am ajuns.

***

EL Am devenit așa de nesigur… Trebuie să o rog… trebuie s-o rog… pe una din femeile care tot vin și pleacă pe-aici, cum o cheamă pe cea care e astăzi?

EA Ann Marie.

EL Da, Ann Marie. Îmi place de ea. Cântă așa frumos… E cântăreață la operă, știai?

EA Da, știu.

EL Dar, în fine, trebuie s-o rog pe Ann Marie să vină și să se uite în… cum dracu’ se numește?

EA În jurnal? În agendă? La asta te referi? Vrei ca Ann Marie să te ajute să-ți verifici agenda? Aia de pe noptieră?

EL Da… acolo unde am scris… unde *tu* ți-ai scris… unde tu ți-ai scris numele și eu mi l-am scris pe-al meu și

unde ne-am notat orarul întâlnirilor… deci… cu toate că stau aici… la ora stabilită… așteptându-te, trebuie totuși s-o rog pe… cum o cheamă?

EA Ann Marie.

Încearcă să se ridice din scaunul cu rotile. Se prinde de mânere și încearcă să se dea jos. Geme și se lasă înapoi în scaun.

EL Nu sunt în stare să fac asta. Nu pot să ies de-aici.

Încearcă să împingă singur de roțile scaunului.

EL Încă n-am avut ocazia să învăț asta ca lumea… sunt un bătrân deplorabil.

EA Nu, tată, nu spune asta.

EL Nu mai pot să merg. Nu mai văd.

Își lasă mâinile să-i cadă în poală și nu mai spune nimic multă vreme.

EL E atât de groaznic, atât de rușinos, știi ce zic? Nimeresc în culise, orice aș face… merg și merg și nimeresc în culise, filmat din același unghi și înconjurat de aceeași recuzită, mereu în același decor, mereu aceleași vise… îmi dau seama imediat cum se întâmplă… înțelegi ce zic? Și atunci e deja prea târziu să scap… Nu mai vreau să fac asta.

EA Când eram mică, îți povesteam visele mele și tu îmi explicai ce înseamnă. Dacă ar fi să te privești din afară o clipă, ce ți-ai spune singur despre visele astea care tot revin?

EL Dar ascultă-mă! Draga mea, noi doi avem moduri diferite de a privi problema și moduri total diferite de a interpreta-o… tu vezi totul cu ochii mamei tale… de la mine ai… nu știu ce ai.

Privește spre pick-up, dar nu încearcă să pună nici un disc.

EL Sunt cufundat *până peste cap* într-un sistem de vise din care nu pot evada, deja nu mai e amuzant, nu am nici un nenorocit de vis amuzant, nici măcar unul. Asta… visele astea nu mai au nimic de-a face cu realitatea.

EA Ce a rămas *real* pentru tine în prezent?

EL Tu.

EA Da, eu sunt reală.

EL Înainte să vii, am stat aici douăzeci de minute, pregătit să ne apucăm de treabă, și brusc mi s-a făcut atât de frică la bănuiala că te-am sunat din greșeală să-ți spun că amânăm și că nu o să mai vii… așa că a trebuit s-o strig pe…

EA Ann Marie.

EL Da, pe Ann Marie… care m-a dus până la birou și m-a ajutat să verific în agendă. M-am bucurat atât de tare să văd că ceea ce credeam c-a fost un vis, sau, în orice caz, ceva nesigur, era totuși o certitudine și urma să se întâmple. Apoi ți-am auzit vocea afară, în hol. Doamne, ești aici. Și eu sunt aici. Da, așa se întâmplă uneori.

O ia de mână.

EA Am mâinile reci.

O strânge și se apleacă, sprijinindu-și fruntea de a ei.

EL Am nasul rece.
EA Da, e rece, dar e semn bun.

Se trage înapoi.

EL Chiar?
EA Da. La pisici și la câini, în orice caz. (*Îi pune palma pe frunte*.) Fruntea nu ți-e nici rece, nici caldă, nu ai febră.
EL Ai dreptate. Cred că acum sunt pregătit să ne-apucăm de treabă.

***

A început să ningă și aici. Privesc pe fereastră. Ninge atât de tare, încât, atunci când o vom trezi pe Eva, în două ore, o să fie cel mai ușor lucru din lume s-o facem să se scoale din pat, va fi de ajuns să-i șoptim la ureche „Hai, scoală-te, a început să ningă“ ca ea să țâșnească din pat să vadă zăpada proaspătă.

Urc scările și mă pun din nou în pat lângă ei.

— Unde ai fost? mă întreabă în șoaptă soțul meu din cealaltă parte a patului.

Eva stă între noi la mijloc și ocupă cel mai mult loc, chiar dacă e cea mai mică și mai subțire.

— Jos. Am ascultat din înregistrări.

— A început să ningă.

— Știu.

Eva se mișcă în somn.

— Vreau să dorm, zice, mama, încă nu e dimineață, vorbește mai încet.

— Abia dac-am șoptit, șoptesc eu.

Respirația ei e mai accelerată decât a noastră, mai blândă și mai ușoară. Când o mângâi pe cap, căldura ei mă inundă, părul îi e zbârlit și cârlionțat și totodată atât de fin, încât degetele ți se lipesc de el ca de zahărul pudră. Vrea să și-l lase lung, dar zice că nu va fi niciodată îndeajuns de lung.

Îi dau părul de pe față și o pup pe obraz.

Eva s-a ghemuit în pat ca o cochilie micuță.

1. Rainer Maria Rilke, *Însemnările lui Malte Laurids Brigge*, traducere și note de Corneliu Papadopol, prefață de Aura Christi, Leda, București, 2006, p. 76.
2. Virginia Woolf, op. cit., p. 168.
3. „Copleșit de emoție“.
4. Luca 15, 31-32.
5. Iona 2, 3-5.

VI

GIGĂ

...ar fi foarte neplăcut să mă despart de toate aceste lucruri.[1]

Printre ultimele cuvinte ale lui Swann

1. Marcel Proust, *Sodoma și Gomora,* vol. 1, traducere de Radu Cioculescu, Minerva, București, 1970, p. 142.

PURTĂTORII SICRIULUI au trăit pe insulă întreaga lor viață. Ei sunt *Fårögubber,* holteii bătrâni de pe Fårö. Și tata voia să fie numit *Fårögubbe.* Se duce pe rând la bărbații de pe insulă și îi întreabă: „Când o să mor, vrei să-mi cari sicriul până la mormânt?“.

VORBEA ADESEA DESPRE epilog, dar nu știu dacă folosea cuvântul „epilog“ pentru a desemna ultimii ani de exil autoimpus la Hammars, pe când era încă sănătos și își conducea jeepul pe insulă cu viteze nepermis de mari, dacă se referea la ultimele șase luni, cu zăcutul la pat, plimbatul în scaun cu rotile și ochiul orb sau dacă vorbea despre moartea ca muncă și înmormântarea care îi va urma. În ceea ce privește înmormântarea, ea a fost organizată la fel de temeinic ca toate celelalte lucruri, ca un ultim capitol dintr-un lung spectacol, ca o ultimă gigă. Și-a redactat și actualizat testamentul. A căutat și a și găsit un loc de veci. S-a plimbat prin cimitirul din Fårö singur și însoțit de paracliser, discutând avantajele și dezavantajele de a fi îngropat sub un copac sau lipit de un zid, înconjurat de ceilalți sau izolat într-un colț. Își dorea să fie îngropat lângă Ingrid și a făcut demersurile necesare pentru obținerea unei autorizații ca mormântul ei să fie mutat pe Fårö din altă parte a Suediei. A purtat discuții cu preoteasa despre ce îi era permis și ce nu îi era permis să spună în timpul slujbei. El era la fel ca întotdeauna, preocupat ca ea să nu-și depășească atribuțiile și să vorbească „de capul ei“, o expresie pe care o folosea adesea pentru actorii care deviau de la direcția stabilită pe parcursul spectacolelor, care jucau de capul lor. Sunt multe motive pentru care actorii improvizau în felul ăsta, voiau să facă publicul să râdă, să plângă, să-i iubească sau pur și simplu să-i

aplaude mai mult. Odată a anulat punerea în scenă a unei piese de Molière fiindcă actorul atât de lăudat care îl juca pe Alceste voia să joace *de capul lui*. Dar acum se afla într-o situație în care, chiar dacă ar fi vrut, posibilitățile de a anula *spectacolul* erau puțin spus limitate.

Tatăl meu știa mai mulți tâmplari și dulgheri de pe insulă, și din cauza asta casa de la Hammars a crescut preponderent în lungime, și nu în înălțime. O bibliotecă la un capăt, o *cameră liniștită* la celălalt. Eu sunt cea care îi spune „camera liniștită“, el o numește „camera de meditație“. Această cameră, ultima construită, era cea mai mică încăpere din casă și semăna mai degrabă cu o cutie de lemn cu fereastră spre mare și o laviță îngustă, o lumânare și un radio. Înainte de a deveni dependent de scaunul cu rotile, venea aici în timpul nopții, când nu reușea să adoarmă, și aprindea o lumânare.

Are optzeci și patru de ani și se mută definitiv la Hammars. S-a hotărât să nu mai regizeze nici un film. Nu mai pregătește nici o piesă. Își vinde apartamentul din Stockholm, cel din piața Karlaplan. Va locui în casa de la Hammars până în ultima zi, își va asculta muzica și va urmări anotimpurile pe insulă. Acesta e planul. El și casa au o înțelegere. „Când îți termini treaba, vino pur și simplu la mine, vino singur și închide-te în mine.“ Insula se arată în adevăratele ei veșminte iarna. Iarna, totul e întunecat și liniștit. Tot ce e roșu și arămiu se îmbujorează și mai tare în fața propriei roșeți, se îmbujorează până se consumă de tot, ofilindu-se și căzând, macii au dispărut, la fel și răsăriturile incandescente. Iarna, chiar și jeepul roșu al tatei și bicicleta roșie de damă își pierd

culorile și se ofilesc. Jeepul stă parcat sub pinul cel mare de pe una din laturile casei, iar bicicleta, în adăpost. Dimineața, ambele sunt acoperite de brumă și gheață – și zăpadă, dacă a nins peste noapte. Când tata deschide ușa să iasă, totul e complet alb.

NU SE MAI UITĂ ÎN fiecare zi la filme, iar în timpul pe care altădată îl petrecea făcând asta, acum ia feribotul și traversează strâmtoarea până la Fårösund, să-și cumpere ziare. Uneori pornește mai devreme și are timp să facă un ocol, virând la dreapta spre biserică, pe lângă Konsum și spre Sudersand în loc de a vira la stânga, pe drumul care coboară spre platforma feribotului. Odată, acum mulți ani, și-a cumpărat o casă nu departe de Sudersand, Karlberga. Era probabil cea mai frumoasă casă dintre toate, o construcție albă de calcar cu o grădină bogată și un hambar spațios. A fost vândută nu la multă vreme după moartea lui Ingrid. Acum se gândește, poate, să dea o tură cu mașina până la Karlberga ca să se mai uite puțin la casă.

Hambarul era întunecos. Și mare. Cu un tavan înalt și umplut de sus până jos cu tot felul de obiecte. Piese de mobilier îngrămădite una peste alta. Canapele urcate pe mese, scaune puse peste canapele, covoare făcute sul și aruncate pe scaune, scaunele urcate pe paturi. Odată, cu mult timp în urmă, eram cu Ingrid la Karlberga, iar ea a deschis larg ușa hambarului, astfel că lumina soarelui a inundat deodată interiorul și am putut vedea ce era acolo. Totul părea că respiră și răsuflă aburi, dându-ți impresia că te miști printre animale mari, neliniștite. Ingrid căuta o veioză, care era strivită între o masă și o saltea: o veioză cu picior lung și

subțire și abajur dintr-un material incert. O duzină de albine își găsiseră adăpost în abajur și au zbughit-o la prima atingere spre ușa deschisă a hambarului. Ingrid și-a tras mâinile, iar veioza a căzut. Nici una din noi n-a fost înțepată. Ingrid și-a strâns părul în coadă și s-a aplecat să culeagă de pe jos veioza distrusă.

În drum spre feribot, trece pe lângă școală și grădiniță. Școala de pe Fårö va fi în curând închisă, fiindcă insula are mai puțini locuitori cu fiecare an, dar grădinița mai rezistă puțin. După-amiaza, copiii stau la geam, așteptând să fie luați acasă. Abia le poate vedea fețele în lumina slabă a asfințitului, sunt trei la un geam și doi la altul. Școala e o clădire lungă și joasă de calcar. E trecut puțin de ora trei. Copiii sunt dezamăgiți. Mașina lui nu era cea pe care o așteptau și și-au dat seama de asta imediat ce i-au auzit motorul, fiindcă pot distinge zgomotele diferite pe care le fac mașinile care trec pe lângă școală, chiar dacă sunt înăuntru și ferestrele sunt închise. Și-au dat seama chiar înainte să vadă jeepul trecând pe lângă ei în viteză că *nu asta* e mașina pe care o așteptau și că *nu ăsta* e sunetul pe care trebuiau să-l audă. Și bătrânul cu ochelari de aviator nu le face cu mâna. Nu le face niciodată cu mâna. Nu lor. Privește drept înainte pe drum. Mieii pasc liniștiți de o parte și de alta a drumului, pe câmp, și nu se întorc să se uite după el. Nu behăie și nici nu se mișcă. Arată de parcă s-ar afla acolo de o mie de ani și vor continua să pască încă o mie. Doar cei mai ignoranți dintre vizitatorii insulei au impresia că se numește Fårö din cauza oilor care o populează.[1] Insula se numea inițial Farøø, de la *fare*, care înseamnă „a călători“. Iar acum tatăl meu, cel care voia să

devină un *Fårögubbe,* tocmai asta face, călătorește pe drumul principal, întrebându-se dacă are timp să ajungă la Karlberga și înapoi la feribot înainte de trei și jumătate. Se uită la ceasul de pe bord, e trei și zece, nu, nu ajunge la timp. Frânează, dă cu spatele și întoarce jeepul, pornind în trombă în direcția opusă, trecând din nou pe lângă grădinița cu fețele palide ale copiilor la geam, pe lângă biserică, Konsum, printre câmpuri, pe lângă morile de vânt, până unde drumul se termină cu platforma care coboară spre feribot. Îl întâmpină un semn mare și galben, pe care scrie cu litere mari și negre: „Șoferii automobilelor care transportă materiale periculoase au obligația de a înștiința comandantul ambarcațiunii înainte de a urca la bord“. El nu știe că, atunci când eram mică și stăteam în pat în camera mea cu tapet floral, am făcut în minte o listă cu oamenii care conduc lumea. El se afla sus de tot pe acea listă, dar *comandantul ambarcațiunii* ocupa primul loc, deasupra tuturor.

Ajunge la timp, cu două minute înainte de plecare, la trei și douăzeci și opt. Frânează, bariera se ridică, iar tata lasă mașina să coboare încet pe platformă și să urce la bord. Sus, pe punte, comandantul cu pălărie și pelerină de ploaie ridică mâna și îl salută.

1. *Fårö*, „insula oilor“ în suedeză.

ÎN APRILIE 2005 stă singur în fața televizorului mare din videobibliotecă și se uită la înmormântarea Papei Ioan Paul al II-lea. Știe pe de rost fragmentele din Biblie care sunt recitate.

> *Adevărat, adevărat zic ție: Dacă erai mai tânăr, te încingeai singur și umblai unde voiai; dar când vei îmbătrâni, vei întinde mâinile tale și altul te va încinge și te va duce unde nu voiești.*[1]

A slăbit atât de mult, că trebuie să-i legăm pantalonii cu o sfoară în talie, să nu cadă de pe el. O viață de singurătate. Nu mai mănâncă aproape nimic. O felie de pâine prăjită și o cană de ceai la micul dejun, iaurt la prânz și o bucățică de carne sau pește la cină (fără legume sau condimente). În fiecare zi, o femeie vine să îi pregătească cina, face curat, spală și îi calcă hainele. După o vreme, dintr-una se fac mai multe. Cecilia e cea care vine de mai multe ori pe săptămână și poartă responsabilitatea pentru toate celelalte. Tata nu e prea interesat de mâncare. N-a fost niciodată. Mâncarea este sursa tuturor belelelor și durerilor de stomac, zicea el. La fel și vinul. Poate un pahar de bere la cină. Ferestrele trebuie ținute închise, mâncarea (care îți poate cauza dureri de stomac) trebuie evitată, vinul are gust rău și-ți dă și dureri de cap. Toate excesele trebuie evitate și trebuie ținută o evidență zilnică a activităților, organizate după un program fix.

— Trebuie să mă leg cu o sfoară în jurul taliei, să nu-mi cadă pantalonii de pe mine, îmi zice la telefon, dar măcar mă

leg singur.

Înmormântarea papei e un spectacol impresionant. Procesiuni grandioase. Covoare opulente, mantii purpurii, acoperăminte de cap albe. Culorile îi amintesc de filmul pe care l-a făcut cu mult timp în urmă, cel despre camera roșie cu femeile îmbrăcate în alb. „Se întâmplă uneori“, scria el atunci, „ca imaginile să se întoarcă de la sine, fără ca eu să știu de ce. Apoi dispar, reapărând mai târziu exact sub aceeași formă. Patru femei îmbrăcate în alb într-o cameră roșie. Se mișcă și își șoptesc lucruri și par pline de secrete“. Tata întoarce privirea spre televizor. La înmormântarea papei, toată lumea știe ce are de făcut. Nici o improvizație. Coregrafia e simetrică și frumoasă. Se gândește la spectacolele lui. *Mizantropul. Poveste de iarnă.* Îi e dor de teatru. De actori. Îi e dor să se trezească dimineața și să se așeze seara în pat și între aceste două acțiuni să nu facă nimic altceva decât să muncească. Are optzeci și șase de ani, împlinește optzeci și șapte la vară, și uneori se întreabă dacă nu cumva singurătatea e supraapreciată. Poate se va muta înapoi la Stockholm, renunțând la exilul autoimpus, va scrie, va pune în scenă o piesă, sau măcar va merge la concerte și va fi în preajma muzicienilor. Tata privește fix sicriul papei, un sicriu simplu de lemn în mijlocul decorului atât de fastuos. Un astfel de sicriu vreau și eu“, își zice. Câteva zile mai târziu, se urcă în jeep și face o vizită unui tâmplar din Slite, un prieten vechi. Folosesc cuvântul „prieten“ în cel mai larg sens posibil, poate un „cunoscut“ ar fi mai potrivit, tata se înconjoară acum de ceea ce Strindberg ar numi „un cerc impersonal de cunoscuți“. Oameni pe care îi observi și cărora le faci poate un semn discret din cap când treci pe jos sau cu mașina pe lângă ei,

oameni care, asemeni ție, sunt recunoscători că nu intri cu ei în intimități. Asta își dorea. Ăsta era planul. Voia să fie lăsat în pace. Voia să se plimbe dintr-o cameră în alta în casa lui cea lungă, fără să fie nevoie să vorbească cu nimeni. Dar în zilele de primăvară de după înmormântarea papei e agitat și nu are stare. Îi face o vizită tâmplarului din Slite, îi arată poze din ziar cu înmormântarea și îi explică. Tâmplarul ia o gură de cafea. Neagră ca o biblie, fără zahăr. Nu spune multe, ci îl lasă pe bătrân să-și prezinte doleanțele. Tata nu vrea cafea. Vrea apă minerală, ceea ce și primește. Tâmplarul se apleacă peste pozele decupate din ziar. Sicriul papei. Un coșciug simplu din lemn, zice tata. Neornamentat. Mda, îi răspunde tâmplarul. Bea restul cafelei din cană, se ridică, scoate un caiet și un creion, se așază din nou la masă, se întinde și începe să facă o schiță, știți că nu avem chiparoși în Gotland, mormăie el fără să aștepte răspuns, trebuie să fie din brad sau din pin, apoi întoarce caietul, ca să vadă și tata. Tata se apleacă și studiază schița, dând mulțumit din cap.

— Da, zice el împingând caietul spre tâmplar. Exact așa.

1. Ioan 21, 18.

NU EXISTA NICI O scară în casa de la Hammars, iar în ultimele luni ale tatei nu au mai fost nici praguri la uși. Când tata a devenit dependent de scaunul cu rotile, Cecilia a îndepărtat pragurile ușilor, astfel ca tata să poată, teoretic, să treacă fără probleme dintr-o cameră în alta.

Nu-i plăcea scaunul cu rotile, nu știa nici cum să se miște în el, nici cum să se ajute de el ca să se deplaseze. Îi lipsea să-și tragă tenișii albi în picioare și să se plimbe pe plajă sau cu bicicleta prin pădurea de pini.

Îi lipseau jeepul roșu și sunetul pe care îl scotea când apăsa accelerația până la podea și zbura pe drumurile înguste de țară, de pildă, de la Hammars la Dämba când voia să vadă un film sau de la Hammars la biserică pentru a-i aprinde lui Ingrid o lumânare sau de la Hammars la feribot ca să-și cumpere ziare din Fårösund.

În ultima vreme, nu mai folosea cuvinte pentru dor, nu mai spunea „mi-e dor“ sau „îmi lipsește“. Eu doar am *presupus* că-i lipsea să-și conducă jeepul, să se plimbe cu bicicleta sau să-și poarte tenișii. Când zic „în ultima vreme“, mă refer strict la ultimele săptămâni de vară dinainte să moară. Erau mai mulți dintre copiii lui atunci la Hammars, fiecare din noi a vorbit cu el, dar eu încetasem să mai înregistrez conversațiile. Uitase cuvântul pentru reportofon. Sau pentru muncă. Sau pentru copii.

În timpul penultimei înregistrări pe care am făcut-o – era în primăvară –, se întreba dacă nu cumva ar trebui să-și ia tenișii, să se urce în jeep și să pornească într-o călătorie. Toată viața lui și-a dorit să meargă la Hammars și să rămână acolo. Să nu fie nevoit să-și facă în fiecare toamnă bagajele și să se întoarcă la Stockholm sau la München. Să rămână. Dar acum, când e, în sfârșit, *aici*, se întreabă dacă nu cumva a venit timpul să plece. Să se întoarcă la oraș, poate. La Stockholm.

Nu îi făcea plăcere să călătorească. Începea să-l doară stomacul și detesta gândul de a se muta cu toate catrafusele dintr-un loc în altul. Detesta să se plimbe pe străzi necunoscute, să stea în camere necunoscute, să vadă fețe necunoscute și să audă voci necunoscute. Călătoriile îi răpeau timpul dedicat unor rutine planificate în detaliu și intrate în reflex și, mai mult decât atât, timpul rezervat pentru ceea ce el numea „exercitarea meseriei“.

Multora le place să călătorească, dar pentru cei cărora nu le place lucrurile arată în felul următor: O călătorie nu presupune doar călătoria în sine, ci și tot timpul necesar pentru a te *gândi* la călătorie, atât *înainte* să pleci, cât și *după* ce te-ai întors acasă. Nu cred că „gândit“ e cuvântul potrivit pentru asta. S-ar putea la fel de bine să nu te gândești deloc la călătorie, dar nu poți să nu te simți acaparat de călătorie într-un anume fel; ea și-a făcut cuib în tine și trebuie să înveți să trăiești cu gândul la ea cu mult înainte de a o începe și la mult timp după ce ea a luat sfârșit – e ca gripa.

Cu toate astea – la finalul vieții i s-a făcut dor, pe vremea când încă ținea minte cuvântul pentru dor, să călătorească. Să plece de pe insulă și să se întoarcă la oraș.

***

EL Da, mi-ar plăcea să-mi cumpăr un apartament micuț cu trei camere undeva în Stockholm, în apropiere de biserica Hedvig Eleonora… Storgatan, Jungfrugatan, Sibyllegatan, una din străzile astea… mi-e dor să pot merge la teatru și la concerte. Mi-e foarte greu să trăiesc fără asta.

Își așază mâinile pe roțile scaunului cu rotile, ca pentru a-i arăta că roțile nu se urnesc indiferent cât încearcă.

EL M-aș vedea locuind într-un apartament micuț de genul ăsta… îl ții minte pe cel de pe Grev Turegatan? Acela ar fi fost un loc ideal pentru mine. Acolo m-aș fi văzut locuind în toamna vieții mele. Dar asta nu se mai poate întâmpla, nu?

Oftează exagerat.

EA Nu știu… poate?
EL Poate?
EA Da, de ce nu?
EL Nu știu… să fii de față la repetițiile unei orchestre, nu știu dacă îți poți imagina, nimic nu se compară cu

asta. Doar deschizi ușa și intri într-o sală mare de concerte…

***

Șapte ani mai târziu, stau întinsă pe canapea în Oslo. Soțul și fiica mea dorm la etaj. E încă noapte sau dimineață devreme și mai e mult până răsare soarele. Ascult înregistrările. E ora patru. Stau cu Macul în poală și transcriu dialogurile noastre, traducând din suedeză în norvegiană în timp ce scriu. E ca o eliberare, poate fiindcă îmi redă cumva vocile noastre. Am împrumutat perechea mare de căști albastre a Evei. Pe înregistrare, tata zice că și-ar dori să se întoarcă în Stockholm și să locuiască într-un apartament modest cu trei camere în apropierea bisericii Hedvig Eleonora. Mai are două luni de trăit și, chiar dacă nu îmi mai amintesc această conversație, îmi pot da seama din vocea mea că îmi cântăresc cuvintele și că nu sunt sigură dacă ar trebui să mă opun acestei idei („Dar, tată, nu poți să te muți acum, atâta timp ți-ai dorit să locuiești aici“) sau să îl încurajez („O să te muți la Stockholm și o să stai singur în apartamentul ăla, sigur că da“). În final, rezultă un soi de amestec: „Nu știu“, îi zic, „poate?“. Apoi: „De ce nu?“. Nu vorbim mult despre moarte, e ocupat până peste cap cu viața pe care o duce acum. Uitarea. Visele care vin și pleacă. Femeile care vin și pleacă. Ferestrele larg deschise. Femeile nu știu că ferestrele trebuie ținute închise. Cecilia nu le-a spus nimic despre asta. E primăvară, bate soarele. Mușchii bâzâie pe pervazuri. El vorbește din ce în ce mai des despre ochiul lui. Îi e groază de

operația din 18 iunie, de la ora trei, de la spitalul din Visby. Îi e groază de drumul cu mașina până acolo. De operație. De spitalul din Visby. E aproximativ o oră și jumătate de mers cu mașina de la Hammars la Visby. Spunea că nici un holtei bătrân de pe Fårö nu s-ar lăsa internat de bunăvoie la spitalul din Visby.

„Dacă te internezi în spitalul din Visby, n-ai cum să mai ieși viu de acolo. Mai bine mori acasă decât la spitalul din Visby“.

***

Cartografiere a dezvoltării timpurii a inimii:

„Inima primitivă, inițial doar un tub de țesut, se lungește pe parcursul celei de-a cincea săptămâni de sarcină, luând inițial forma literei «C», după care se curbează și se lungește în continuare, devenind litera «S»“.

Când eram gravidă cu Eva, cu mult înainte să știu că se va numi Eva, m-am trezit în toiul nopții cu crampe și sângerări. Eram în luna a treia. Avusesem două avorturi spontane în ultimul an. Unul din ele în a douăsprezecea săptămână. Altul în săptămâna a zecea. Eram ca majoritatea gravidelor. Știam exact în ce lună și săptămână sunt cu sarcina, iar în noaptea aceea eram în săptămâna a unsprezecea.

Era vara lui 2003 și tocmai ne întorseserăm de pe insulă, unde stătuserăm câteva zile. Stătuserăm la Ängen. Luaserăm câinele cu noi, nu pe cel pe care îl avem acum, ci pe unul pe care îl chema Brandon sau Marlon. Era un câine mare și nu îndrăznisem să-i spun lui tata că aduseserăm cu noi un câine.

Când a venit în vizită la Ängen, am închis câinele la etaj și ne-am rugat să nu schelălăie sau, mai rău, să latre. Nu voiam ca tata să se enerveze, să ne zică să trimitem câinele acasă sau să ne dea afară pe toți, să ne facă să alegem între el și câine. Nu voia o potaie afurisită care aleargă peste tot. Mi-era rău în fiecare zi și adesea nici nu aveam putere să mă ridic din pat dimineața. Soțul meu scria în prima parte a zilei și după-amiaza mergea cu copiii la plajă. Vara aceea n-am scris un rând și nu m-am dus aproape niciodată la filmul de după-amiază de la Dämba. Mi-era teamă că aveam să vomit pe scaunele verzi din cinematograful tatei și că o să fiu dată afară de acolo pentru totdeauna. Surorile mele îmi ziceau că nu e chiar așa. Și Ingmari avusese grețuri când fusese gravidă, mi-a zis. E o trăsătură de familie. Mi-a plăcut că a zis că *e o trăsătură de familie.* N-o să fii dată afară, mi-a spus. Dar, dacă-ți vine să verși întruna, poate e mai bine să rămâi oricum acasă. Când rămâneam singură în casă, câinele se cățăra în pat și se lipea de burta mea, iar asta ajuta împotriva grețurilor. Soțul meu a adus un televizor și un video în dormitor, așa că eu și câinele am stat ghemuiți în pat zi după zi, reușind să terminăm primul și al doilea sezon din *Clanul Sopranos.*

Tata m-a sunat și m-a întrebat cu cea mai blândă voce a lui:

— Nu poți să vii nici azi? Îți punem o pătură peste burtă. Ajută la greață. O să ne uităm la filmul cu Gregory Peck.

— Care?

— Cum se cheamă, oare? Unul din alea două… cel cu Gregory Peck.

Eram cinci oameni la Ängen în vara aceea. Soțul meu, băiatul nostru și cei doi copii ai soțului meu. M-am trezit pe

neașteptate, speriată că vom pierde copilul care era pe drum. Soțul meu i-a trezit pe cei doi copii mai mari și le-a spus că noi plecăm la spital și că rămân ei să aibă grijă de cel mic, să aibă grijă să mănânce puțin de dimineață și să nu uite să scoată câinele la plimbare, dar nu către Hammars, ci mai bine prin pădure sau în jos, spre mlaștină, să nu-i vadă tata singuri. Am luat mașina și am pornit spre spitalul din Visby. În mașină m-am întors către soțul meu și i-am zis:

— Mai bine mori acasă decât la spitalul din Visby.

La care el a răspuns:

— Uneori dai prea multă importanță lucrurilor pe care le spune tatăl tău.

Oamenii de pe feribot fuseseră anunțați că venim și știau că urmează să ajungem în curând și de ce, așa că feribotul deja ne aștepta la mal. Holurile spitalului erau liniștite, moașa era calmă, mi-a șoptit – așa îmi amintesc, poate greșesc – că trebuie să fac o radiografie și m-a trimis mai încolo pe hol, la cabinetul doctorului.

Mi-am acoperit fața cu mâinile. Soțul meu era lângă mine. Mai fuseserăm în situația asta. Sângerări. Crampe.

După un timp, doctorul mi-a atins ușor brațul.

— Uitați.

Soțul meu mi-a dat mâinile la o parte.

Doctorul ne-a arătat ceva pe ecran, plimbându-și degetul de-a lungul lui, ca și cum ne-ar fi arătat o hartă stranie, iar apoi, când pur și simplu nu ne venea să credem ce vedem și ce ne spune, a dat sonorul mai tare, astfel încât să auzim inima copilului bătând.

***

În penultima înregistrare făcută cu tata, zice că și-ar dori să locuiască într-un apartament cu trei camere, apoi zice că și-ar dori să stea într-unul cu o cameră care, atunci când deschide ușa, să se transforme într-o sală de concerte atât de încăpătoare, încât să zboare păsări prin ea.

EL Deschid ușa și mă întâmpină o sută cincizeci de muzicieni și știu că mi se pregătește o experiență non-analizabilă… de neanalizat… o experiență inexplicabilă. O simfonie de Beethoven. Sau *Patimile după Matei,* cântat de cor și orchestră. E copleșitor. Și de nedescris. E cel mai bun lucru pe care viața îl poate oferi.

EA Cel mai bun?

EL Da, așa e. Da. Cel mai bun lucru pe care ți-l poți închipui.

PROPRIETATEA DE LA Dämba e formată din casa principală, o anexă, un hambar transformat în cinematograf și o moară de vânt transformată într-un apartament cu o bucătărie minusculă la parter, o scară abruptă și un dormitor la fel de mic ca bucătăria, dar cu un pat mare, la etaj. Când eu și frații sau surorile mele eram mai tineri și veneam la Fårö cu iubiții sau iubitele noastre, moara de vânt era locul destinat îndrăgostiților.

— La un futai mai sănătos, zicea tata, arătând spre cele patru pale ale elicei, care nu se mai pusese în mișcare de un secol, începe din nou să se învârtă.

Anexa fusese construită inițial cu o scară exterioară, astfel încât, atunci când voiai să ajungi de la parter la etaj, trebuia să ieși, să urci pe scară și să intri iar. De atunci, însă, anexa a fost renovată, iar scara, mutată în interior.

În sala de cinema, patru trepte joase și late urcă de la ecran la camera de proiecție, o treaptă pentru fiecare rând de scaune verzi din sală. Din camera de proiecție, o scară îngustă și abruptă urcă până în cămăruța care acum a devenit biroul Ceciliei, dar care odinioară era încăperea unde filmele erau decupate și editate.

Drept de la cinema, după mlaștină, poartă și grădină, o scară simplă de lemn cu balustradă albastră urcă până la intrarea în casă. O scară amețitoare te întâmpină imediat ce deschizi ușa și intri.

Pe parcursul celor patruzeci de ani în care a deținut case pe insulă, tata a colaborat tot timpul cu arhitecți și constructori, cu dulgheri și tâmplari din partea locului. Nu se sătura niciodată de renovat și de construit. Am citit undeva că tâmplarul care îi făcuse coșciugul, cel din Slite, ajutase și la construcția scării cu balustradă albastră de la intrarea în casă.

Eu și soțul meu, împreună cu fiica noastră și câinele ne-am mutat pe insulă pe la sfârșitul verii lui 2008 și am locuit acolo un an. Acum, că tata era mort, trebuia să avem grijă de toate casele până când întreaga familie avea să hotărască ce e de făcut cu ele. Am locuit la Ängen în prima noastră toamnă și iarnă pe Fårö, iar Eva a început grădinița. Îi spuneam ei și soțului meu că acum suntem *Fåröboere*, adică „insulari“, băștinași de pe Fårö, iar ei n-aveau nimic împotrivă. Însă nimeni de pe insulă nu ne trata așa. Veneam din afară. Nu ne integram.

Toamna, când încă locuiam la Ängen, Eva a primit o scrisoare de la tatăl soțului meu, bibliotecarul universitar, bunicul ei, care a și murit câteva săptămâni mai târziu. Eva avea aproape cinci ani, iar scrisoarea a fost primită cu maxim entuziasm, nu în ultimul rând datorită faptului că era pentru prima dată când Eva primea o scrisoare adresată numai ei. În plic se afla o carte poștală – o fotografie lucioasă cu un pisoiaș gri-cafeniu care scotea capul dintr-un săculeț de catifea.

Pe spatele vederii scria:

Dragă, dragă Eva,

Un motănel norvegian a venit să te salute din Norvegia! Ai văzut că are lăbuțe albe? Eu și bunica abia așteptăm să te vedem din nou. Am trecut pe lângă grădinița ta din Frognerparken astăzi, dar toți copiii erau ascunși înăuntru, așa că doar le-am auzit vocile.

Ne-am mutat la Dämba după o iarnă lungă. Vara a fost și ea lungă, liniștită și mult, mult prea caldă și umedă. Seara ne căram saltelele și așternuturile de pat jos, în sufragerie, unde se aflau cele două piane. Käbi era cea care cânta, de obicei, la pian, folosindu-l pe unul ca să exerseze și pe celălalt ca să dea recitaluri. Când ne-am mutat, erau acoperite cu niște huse negre, ca păturile care se pun iarna pe cai, să nu înghețe.

Sufrageria cu piane era cea mai răcoroasă încăpere a casei, așa că eu, soțul meu, Eva și câinele obișnuiam să ne întindem pe podea unul lângă altul.

Într-o după-amiază de august, soțul meu a luat mașina și a dat o fugă la Oslo. Călătoria avea să dureze două zile și urma să înnopteze în Örebro, unde trebuia să se întâlnească cu femeia cu încheieturi subțiri. Planificase asta de mult, dar eu nu știam pe atunci. Țin minte că a plecat, conducând mașina cu viteză pe drumul de țară. Mi s-a părut că mergea mult prea repede, dar trebuia să prindă două feriboturi. Urma să ne mutăm înapoi la Oslo. Luase cu el câinele și o parte din bagaje. Eva și cu mine, împreună cu cei doi copii mai mari aveam să venim două zile mai târziu. După ce mașina s-a îndepărtat și nu am mai auzit-o, am mers și m-am așezat pe banca de lângă cinema. Aveam cheia în buzunar. În acel an am avut la mine

toate cheile tuturor caselor. Odată, am dat o tură prin toate camerele de la Hammars și m-am așezat pe toate scaunele și m-am întins în toate paturile, am cotrobăit prin dulapurile din bucătărie, am băut un pahar de apă în biroul tatei și am deschis larg toate geamurile.

Casele au fost scoase la vânzare și m-am gândit că gata, asta a fost – „mă plimb prin aceste camere, la fel de tristă ca o casă care și-a pierdut locuitorii“ –, totul s-a terminat.

Am descuiat ușa mare și arămie de la cinematograful improvizat. Pe perete era atârnată o tapiserie imensă cu toate personajele din *Flautul fermecat.* Când Ola era mic și îi dădeam voie să participe la vizionarea vreunui film, trebuia să știe să arate fiecare dintre personaje cu degetul și să le spună corect pe nume. Sarastro, Monostatos, Pamina, Tamino, Papagena, Papageno și Regina Nopții. Am urcat treptele joase până în camera de proiecție și apoi scara îngustă și abruptă, până în biroul Ceciliei. Când tata a murit, Cecilia s-a mutat definitiv de pe insulă. „Treaba mea a luat sfârșit“, a spus înainte să plece. În birou era dezordine. Hârtii și dosare pe care nici unul din noi nu le sortase încă. Ar fi trebuit să ne întâlnim cu toții din nou și să facem puțină ordine. Am găsit aspiratorul și l-am dus jos în sală, unde am aspirat scaunele verzi și covorul. Peste tot zăceau muște moarte. Am dus apoi aspiratorul înapoi, am stins lumina, am ieșit, am încuiat ușa și m-am așezat din nou pe bancă.

Imediat ce m-am așezat, am văzut un tânăr apropiindu-se de casă pe bicicletă. S-a chinuit puțin pe ultima porțiune de drum și peste opreliștea pentru vite și așa mi-am dat seama că nu e de pe insulă. Bicicleta era albă, el era brunet, purta niște pantaloni scurți maro și un tricou negru larg. A făcut un mic

ocol pe pajiște, ca pentru a-mi arăta că e acolo, apoi a oprit fără să coboare de pe bicicletă.

— Bună ziua, a zis în engleză, dar cu un accent incert.

— Bună ziua, i-am răspuns fără să-l privesc.

S-a oprit chiar în fața mea. Dacă întindeam mâna, puteam să-l ating sau, și mai bine, să-l împing și să-l dau jos de pe bicicletă.

— Acesta e cinematograful?

— Da, am zis. E un hambar, de fapt.

— Cinematograful maestrului, a continuat el gânditor.

Am privit într-o parte fără să răspund.

— Am venit din Germania, a zis el.

— Pe bicicletă.

A râs tare și prelung. Apoi s-a oprit din râs la fel de subit cum a început.

— Nu, am împrumutat bicicleta din Fårösund. Dar am venit din Germania… să-l întâlnesc pe maestru.

— De unde din Germania?

— Hamburg.

— Cel pe care ai venit să-l întâlnești e mort, din păcate, i-am zis. A murit acum doi ani.

— Știu, dar îi simt prezența peste tot. E un soi de pelerinaj, înțelegeți?

A coborât de pe bicicletă, a lăsat-o să cadă în iarbă și s-a așezat pe bancă lângă mine.

— V-am văzut ieșind din cinematograf. Aveți cheile. Nu mă puteți lăsa să intru să mă uit puțin înăuntru?

— Nu, i-am zis.

Și-a luat o mină uluită, vexată ostentativ, ca și cum, în loc de a-i răspunde că nu vreau să-i deschid, l-aș fi rugat să-mi

arate cât de bine poate mima surpriza.

— Nu?!

— Nu, am zis.

Mă privea fix, neîncrezător.

M-am ridicat și am băgat mâinile în buzunarele rochiei, am privit bicicleta pe care o lăsase să cadă în iarbă, mi-am scos mâinile din buzunar, am ridicat-o ușor și am sprijinit-o de zidul jos de calcar.

— Dar tocmai v-am văzut ieșind, aveți cheile în buzunar.

— Tot ce-i posibil, am zis. Dar nu am chef să intru din nou. A fost puțin ciudat…

M-am întrerupt, nu aveam nici o obligație și nici un chef să-i explic.

S-a ridicat de pe bancă.

— Nu aveți chef?! a strigat. Nu aveți chef să pierdeți cinci minute din timpul dumneavoastră prețios ca să-mi arătați cinematograful?

— Nu.

— Nu?!

S-a așezat la loc, apoi s-a răzgândit și s-a ridicat din nou, spunând pe un ton rugător:

— Dar am venit de foarte departe.

— Îmi pare rău.

S-a dus la bicicletă, s-a urcat în șa și a început să pedaleze. O clipă mai târziu, a întors capul:

— Nu sunteți prea de treabă, să știți. Eu întâlnesc o grămadă de oameni mereu și sunt de treabă, dar dumneavoastră nu sunteți, ba dimpotrivă.

Apoi a ieșit cu bicicleta din curte, pornind pe drum.

— Stați! am strigat.

Picioarele subțiri care-i ieșeau din pantalonii scurți erau albe.

— Stați! am strigat din nou, fugind după el.

S-a oprit și s-a întors, punând picioarele jos. Am ieșit în drum. Ne aflam față în față, cu opreliștea pentru vite între noi. Nu avea mai mult de douăzeci și ceva de ani.

— Haideți înapoi, am spus cu o voce calmă. Vă deschid să vedeți cinematograful.

— Nu, a zis, încrucișându-și brațele.

— Ba da, serios, e în regulă, am zis apropiindu-mă. A fost doar faptul că ați picat așa, brusc. Stăteam singură acolo și dintr-odată ați apărut așa… dar haideți înapoi și vă arăt.

— Nu, a zis. E prea târziu. Acum nu mai vreau.

S-a întors, s-a urcat în șa și a pornit din loc, lăsându-mă să privesc în urma lui până a întors capul pentru ultima oară, strigând:

— Nu vreau. Mi-ați stricat tot cheful.

În vara aceea, am urcat și coborât în mod repetat scările mari ale casei de la Dämba, ca să văd de câte ori pot fără să obosesc. I-am povestit Evei de fantoma din tufele de liliac care formau gardul viu din grădină. Tata, bunicul ei, zicea că dacă ești bântuit de o fantomă trebuie să lași cuțite și furculițe pe scări, ca fantomei să-i fie frică să urce în casă. Eva a zis că ar trebui să facem și noi așa. În seara aceea m-a certat că îi spusesem povestea asta stupidă cu furculițele și cuțitele, fiindcă acum îi era teamă să adoarmă.

Învață-i despre uitare, zice Lou Reed într-un cântec despre ce ar trebui să-i înveți pe copiii tăi. Nu mai știu aproape nimic

de la înmormântarea tatei. Țin minte doar că preoteasa care a oficiat slujba își prinsese un trandafir în părul ei lung și ondulat și că a cântat un cântec tradițional din Gotland căruia nimeni nu i-a înțeles versurile din cauza accentului. Țin minte că violoncelistul a cântat sarabanda din suita a cincea pentru violoncel a lui Bach. Țin minte că actorul care l-a jucat pe Hamlet într-unul din spectacolele tatei a izbucnit într-un plâns cu sughițuri. Țin minte buchetele roșii de flori de pe sicriu. Și țin minte că întreaga zi a constat în procesiuni fără sfârșit, un iureș de mașini care intrau și ieșeau din curte și un iureș de oameni care intrau și ieșeau din biserică și, la final, drumul lung prin curtea bisericii spre groapa deja săpată și pregătită să-l primească.

LA SFÂRȘITUL CELEI de-a șasea și ultimei zile de înregistrare, eu și tata am convenit asupra unui plan. Deja înaintasem destul de mult cu munca – sau proiectul, sau cartea, cum îi mai spuneam – și, ca de fiecare dată când faci progrese, ajungi într-un punct în care te întrebi cum ai putea să continui. *How to proceed.* Suntem în data de 10 mai 2007. Urmează să plec la Oslo.

— Dar… încep eu.

— Dar? mă întreabă.

— Dar, zic eu, mă întorc în două săptămâni și un pic și continuăm atunci de unde am rămas.

Acesta era noul plan. Plec puțin, apoi mă întorc și continuăm de unde am rămas.

Dar, când m-am întors, era atât de bolnav, încât nu mai puteam continua defel, nu mai era chip să ne planificăm ședințele și nu mai puteam înregistra nimic. Uitase de toate. De proiect. De înregistrări. De mine.

Despre munca deja făcută se pot spune următoarele: De fiecare dată când avem o ședință, încheiem cu un ritual. La început, repetăm de mai multe ori că ar fi cazul să ne apropiem de sfârșit. Discutăm apoi despre prânzul din ziua aceea, iar eu îi împing scaunul cu rotile spre birou. Acolo se

află agenda – numită și „cartea“ sau „jurnalul“. Răsfoiesc până la ziua când urmează să ne întâlnim data viitoare și notez o oră în dreptul ei. Din când în când, discutăm să ne întâlnim la altă oră decât unsprezece, dar convenim întotdeauna ca ora să rămână aceeași. Apoi, ca pentru a pecetlui această decizie, ne scriem numele în agendă. Îi notez prenumele, iar el îl notează pe al meu. Acest ritual durează aproximativ douăzeci de minute. Scrie cu lentoare cele patru litere ale numelui meu, stând lângă mine în scaunul cu rotile. Îi tremură mâna puternic, îmi bag mâinile în buzunare ca să-mi reprim impulsul de a-i lua stiloul și de a-mi scrie singură numele până la capăt, „un «N» și încă un «N», așa, gata“.

Are nevoie de îngrijire – sau ajutor – sau asistență – douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru. Șase femei au grijă de el cu schimbul, dar Cecilia e cea care ia deciziile. Cecilia, cea care proiecta filmele pe vremea când încă se uita la filme, care l-a găsit în șanț când a ieșit cu mașina de pe drum, care i-a descărcat pușca pe ascuns când Ingrid a murit.

Planul pentru șederea mea la Hammars – care urmează să ia sfârșit în curând, fiindcă mă voi întoarce la Oslo – era ca eu și tata să ne întâlnim în fiecare zi. Nu a fost așa. Nu am reușit să ne întâlnim nici măcar din două în două zile. Pe parcursul acelei veri, starea lui s-a înrăutățit cu repeziciune. Nu știu dacă „înrăutățit“ e cuvântul potrivit. A îmbătrâni presupune o coregrafie alambicată, o combinație complicată de mișcări la diferite viteze, atât repede, cât și încet. Nu există nici o pauză de odihnă. Nici noaptea, dar nici ziua. Din când în când ascultam muzică în loc să stăm de vorbă. Odată l-am întrebat dacă n-are chef să asculte puțin blues sau niște jazz, sau ce-ar

fi puțin gospel? Mahalia Jackson, de exemplu? La care el nu zicea decât „ȘȘȘȘȘȘT“. Sau zicea „Bach“. Sau doar dădea din cap că nu.

Când Pablo Casals a fost întrebat de ce mai exersează la violoncel în fiecare zi, în ciuda faptului că are nouăzeci de ani, răspunsul lui a fost: „Pentru că fac progrese“.

Uneori nu reușea să se ridice din pat dimineața, iar eu mă așezam pe marginea patului. Uneori mă suna una din femeile care aveau grijă de el și îmi spunea: „Nu e în stare să discute azi“. Sau: „Mai bine nu veniți azi“. Sau: „Nu vrea să veniți azi“. Nu știam niciodată dacă mesajele veneau de la el sau de la îngrijitoare sau de la Cecilia. Nu știam nici dacă mai știa cine sunt în momentele când nu eram acolo, lângă el. Zilele, fețele și vocile din jurul lui se amestecau. Peste Hammars și peste toți cei care treceau pe acolo se răspândise o ceață densă.

Cecilia, cea cu părul negru și lung și cu fața frumoasă, a scris un bilețel pe care mi l-a lăsat pe masa din bucătărie: „Vrea să fie lăsat în pace și va fi lăsat în pace! Nu veniți mâine!“.

Cecilia avea planurile ei și programul ei, care nu corespundeau întru totul cu ale mele.

***

Tatăl meu avea darul rarisim de a-i face pe ceilalți să se simtă speciali. Să se simtă văzuți, luați în seamă, ascultați, *aleși.* Te lua de mână și îți spunea „Rămâi cu mine“, și un moment sau mai mult te gândeai, poate, că ești prima persoană căreia îi spune asta. Că erați doar voi doi împotriva

lumii. Chiar și spre sfârșit, când îmbătrânise de tot și nu mai vedea cu un ochi și era slab și uituc, iar abcesul se făcuse atât de mare, încât limba abia dacă mai avea loc de el în gură, când nu mai era decât un bărbățel într-un scaun cu rotile, închis în casă cu șapte peceți, chiar și atunci își păstrase acest dar. „Rămâi cu mine. Nu pleca. Ești singurul om pe care-l las să se apropie.“

Poate mai spunea: „Noi doi suntem atât de asemănători. Fii rătăcitori amândoi. Frați în noapte“.

Ești iubit, nu ești iubit, ai fi putut fi iubit, ai fost iubit, ești cel mai iubit. Dacă tata ar fi fost o melodie, aceasta ar fi fost – luând în considerare toate femeile, toate despărțirile, toată furia și toate cuvintele – o melodie cu accente de blues și country, două genuri muzicale care nu îl interesau.

Încerc să înțeleg ceva despre dragoste aici, și despre părinții mei, și de ce singurătatea a jucat un rol atât de important în viețile lor, și de ce, mai mult decât de orice pe lume, le era atât de frică să fie părăsiți.

Iată un fragment dintr-o scrisoare de dragoste scrisă în 1958 și adresată lui Käbi, a patra din cele cinci soții:

> *Astăzi am primit patru scrisori minunate de la O PERSOANĂ FOARTE IUBITĂ. Într-una din aceste scrisori, ea mă întreabă de ce e atât de iubită și de ce „tocmai ea“.*
> *Să încerc să-i răspund, sau să evit întrebarea, învăluind totul într-o ceață de cuvinte frumoase pe care penița mea le poate scrie atât de ușor?*
> *„IUBI“ a devenit un cuvânt atât de ciudat și de greșit folosit și de trist, așa că nu mai vreau să spun că te iubesc.*

Dar poate voi încerca totuși să explic acest sentiment care mă umple și care urcă și coboară în mine ca o apă.

Când s-a mutat definitiv la Hammars, Cecilia i-a făcut angajatorului ei o promisiune. Nu-i fusese niciodată ca un tată, nu cred că s-au gândit vreodată la asta în acest fel, și nici ca un iubit, nici ca un frate, nici ca un prieten – atunci ca ce? Se întâlneau adesea dimineața, își lăsau mesaje pe bilețele galbene, goale de orice urmă de sentiment, dar pline de prescurtări – „evt.“, „pt. că“, „ș.a.m.d.“, „d. ex.“ etc. Mesaje scurte despre chestiuni pur pragmatice. Despre casă, bani, angajări, reparații. Tata nu era un om priceput, nu era în stare să meargă în pădure și să-și cioplească singur un mâner de topor sau de cuțit, ca socrul meu, de pildă, dar înțelegea importanța lucrurilor practice. O manoperă de calitate. Un lucru bine făcut.

„Dacă nu ești pragmatică, draga mea, dacă nu îți construiești relațiile pe fundamente pragmatice, poți să-ți iei adio. Mai ales relațiile de dragoste. Dragostea fără simț practic e sortită eșecului, ascultă la mine. Nu poți… cum să zic… nu poți construi o casă cu un pumn de nisip și un milion de cuvinte frumoase.“

Tata a smuls promisiuni tuturor femeilor din viața lui. Prima a fost însăși mama lui, Karin cea cu ochii negri, iar ultima a fost Cecilia.

„Ce se va întâmpla cu mine când voi fi atât de bătrân, încât nu voi mai putea să am singur grijă de mine?“

E plin de energie, apartamentul din Stockholm a fost vândut și va putea de-acum să locuiască la Hammars tot anul, așa cum și-a dorit de mult. E primăvară și e plin de anemone,

iar el abia așteaptă să-și înceapă noua viață pe Fårö. Ce i-a venit să întrebe asta tocmai acum?

În dreptul balustradei e o fată cu fața întoarsă, privește drept în jos, în mare, ca și cum ar fi pe cale să sară. El e pe drum spre Fårösund să-și cumpere ziare. Plouă neîncetat. Fata stă nemișcată. Și-ar dori ca ea să se întoarcă și să îl privească. E tânără, își poate da seama de asta din spatele ei. Feribotul huruie. Plouă cu găleata, iar el pornește… ce cuvânt era? Se blochează. Totul continuă, dar ceva în el se blochează. Fata nu se întoarce. Plouă, fata se uită la valuri, se apleacă peste balustradă, se întreabă dacă urmează să sară și pornește… cum se numesc alea?… Chestiile pe care le pornești când ești în mașină și plouă, chestiile alea care se mișcă pe parbriz de la dreapta la stânga și fac fâș-fâș-fâș?

Stătea în jeep, ploua torențial și nu-i mai venea nicicum cuvântul pentru ștergătoare. „Și ce dracu' mă fac când n-o să mai pot să am singur grijă de mine? Când șoldul și unul din ochi mă vor lăsa, când limbajul va dispărea?“

S-a luptat toată viața cu limbajul, cu scrisul. Foile lui galbene și stiloul. Ușa în spatele căreia s-a închis. Regulile stricte pe care ar fi vrut să le încalce, dar pe care nu a îndrăznit să le încalce, cel puțin nu în scris, ci doar pe platoul de filmare, înconjurat de actori, de echipa de filmare și de tehnicieni – oameni care își cunosc meseria. Colegii. *Arbetskamraterna.* „Camarazi de muncă“. Cel mai frumos cuvânt din limba suedeză. Dar scrisul are loc în absența lor. Fantomele sunt singurele de față atunci când scrie. Fantomele celor vii și ale celor morți. Și prezența, în fundal, a câte unui nenorocit de critic („te disprețuiesc și te urăsc și-ți doresc tot răul din lume și nu-mi doresc decât ca măcar o dată în viață să te trezești față în față cu propria-ți josnicie“). Liniștea din birou nu e pe de-a întregul prietenoasă. Cuvintele nu-i vin sau, dacă-i vin, nu respectă nici o ordine. Propozițiile se încâlcesc,

nu au nici început, nici sfârșit. „Limitele limbajului meu semnifică limitele lumii mele“[1], scria Wittgenstein, dar ce se întâmplă acum, întreabă bătrânul holtei de pe Fårö, ce se întâmplă când sunt pe cale să-mi pierd chiar și limbajul? Nu rămân decât cu cioburi.

S-a așezat pe pat și a zis: „Trăiesc într-o *confuzie babilonică*“.

Tot ce se spune despre munca de a scrie se poate spune și despre munca de a îmbătrâni. Ca să citățm din Strindberg: „Acest dezacord cu peisajul meu creează în mine o tensiune mare, încât sunt pe punctul de a exploda și atunci caut să fug“[2]. Dar nu, nu e complet adevărat. Se întâmplă uneori ca scrisul să fie de-a dreptul distractiv. Să fie ușor. Se întâmpla să fiu în stare să scriu despre absolut orice și absolut oriunde, chiar și stând în cap. Se întâmplă ca lumea mea să se lărgească. Să se înnoiască. În astfel de situații, ar fi spus el, poți îndrăzni să crezi că e vorba de intervenția unei mâini divine. Când ziua și lumina și scrisul par ușoare.

Dar să îmbătrânești nu e tot timpul așa.

„Cred că îmbătrânitul e o muncă grea, obositoare și dizgrațioasă, cu un program infernal.“

Are senzația acută că Strindberg îl privește dojenitor de pe perete de fiecare dată când se ridică de la masa de scris ca să se plimbe prin încăperile tăcute ale casei, ca printr-o sală de dans cu mii de ferestre.

„Atât de multe lucruri devin cruciale în momentul în care le privești retrospectiv și poți face un rezumat“, a scris tata într-unul din romanele sale, unul din cele trei romane autobiografice în care e vorba despre părinții lui. „O întâmplare care, pe deasupra, constă doar în câteva cioburi plutind fără țintă. Trebuie completată cu rațiune și multă fantezie. Uneori le aud vocile, dar foarte slab. Mă încurajează sau îmi spun lucruri expeditive în timp ce scriu, de genul că nu a fost *chiar așa,* nu a fost *chiar deloc așa.*“

Într-o zi, a chemat-o pe Cecilia la o întrevedere. Ascultă, Cecilia, am încredere în tine. Nu mai am mulți ani de trăit. Se întâmplă să mai uit lucruri. Cuvinte. „Ștergătoare“, de exemplu. Nu-i nimic care să te îngrijoreze. Așa e la bătrânețe. Nu mă plâng, am optzeci și patru de ani, totuși. Nu îmi plâng de milă, dar sunt puțin mirat: o să devin deci un babalâc. Mi se pare caraghios puțin, corpul care nu mai vrea să colaboreze, slăbiciunile. Există multe forme de mirare, și asta e una din ele. Mirarea îmi ține companie. Dar… (așază palma lui mare peste mâna îngustă a Ceciliei) …trebuie să-mi promiți că vei face ce te rog și că nu mă vei părăsi până când nu se termină totul, și ce te rog e asta:

Nu vreau să ajung la nici un nenorocit de azil. Vreau să mor în casa mea și în patul meu. Nu vreau să ajung neputincios, pe mâna copiilor mei. Nu vreau să fiu supus la efuziuni sentimentale. Vreau liniște și ordine în jurul meu. Vreau să am parte de o moarte blândă.

1. Ludwig Wittgenstein, *Tractatus logico-philosophicus,* traducere, cuvânt introductiv și note de Alexandru Surdu, Humanitas, București, 1991, p. 102.

2. August Strindberg, *Singur*, traducere și prefață de Gabriela Melinescu, Polirom, Iași, 2002, p. 78.

PRIMA OARĂ CÂND mi-a spus că ar vrea să își viziteze mama la Vâroms, i-am zis: „Dar bunica e moartă, tată, știi și tu asta, a murit acum mulți ani“. Atunci s-a supărat și n-a mai vrut să vorbească cu mine și a rugat-o pe Cecilia să cheme un taxi. Nu știu dacă taxiul mi-era destinat mie sau lui, dar Cecilia a ridicat din umeri și a continuat să facă ceea ce făcea și înainte, fără să-l bage în seamă, iar el a uitat imediat. A doua oară când mi-a spus că vrea să-și viziteze mama la Vâroms, i-am zis: „Dar nu prea știu cum să ajungem și poate nici nu e acasă“, la care el m-a privit îndelung și mi-a zis: „Ce tot spui acolo?“. Apoi a rugat-o pe Cecilia să cheme un taxi. A treia oară când mi-a spus că vrea să-și vadă mama, îmi doream să n-o mai strige pe Cecilia și nu mai voiam să aud de taxi, ci mai degrabă mă gândeam să mergem la Vâroms împreună.

POATE AȘ PUTEA FI pus aici, a zis, sau ceva de genul ăsta. Da, dar stați, a început paracliserul. În mod normal, *familia îndurerată* e cea care alege locul unde va fi săpat mormântul, dar el a omis să-i spună asta tatălui meu. Cine are dreptul de a alege ce se întâmplă cu corpul, viii sau morții? Mai suntem noi cadavrul? Dacă da, nu pentru foarte mult timp. Corpul se transformă în țărână și atunci îi e totuna unde e îngropat – cât timp e îngropat. Sau incinerat. Sau aruncat în mare, cum au fost atâția alți locuitori ai insulei de-a lungul secolelor. În biserică se află două tablouri, unul mai mare, din 1618, și unul mai mic, din 1767, ambele înfățișând vânători de foci mergând pe gheață cu prada lor. Îmi imaginez că paracliserul se gândește la bărbații care cu sute de ani în urmă stăteau înghesuiți pe gheața mării, tremurând de frig. Acum e primăvară, soarele se revarsă pe cei doi bărbați în vârstă, dar nici unul din ei nu-și dă jos haina, binecuvântat este pământul care ne primește din nou și din nou de la începuturile omului. Tata privește mormintele și întregul cimitir înconjurat de copaci. Cei doi bărbați nu vorbesc prea mult. Haideți, spune paracliserul, puțin mai încolo e un loc și mai bun.

Dacă mergi de-a lungul cimitirului, cum au mers ei atunci, în 2005 sau 2006, ajungi la un zid jos de piatră, iar în spatele lui se întinde o pajiște unde o turmă de oi paște în timpul verii.

Aici, în colț, lipit de zid?

Cei doi bărbați au zăbovit acolo o vreme. Un vânt ușurel a mișcat coroanele frasinilor. Nici unul din ei nu a spus nimic. Cât de mult au stat? Conform poveștii, îndeajuns de mult ca tata *să ia o decizie.*

ÎN FIECARE VARĂ, pe masa din bucătărie mă aștepta un bilețel galben cu urări de bun venit – fie că era la Ängen, la Dämba sau la Karlberga.

LUNI, ORA 19.
Iubită
Mezină!
Bine ai venit!
Îți urează
BĂTRÂNUL TĂU TATĂ.

Treci pe la mine mâine pe la unsprezece – dacă ai chef.[1]

1. În suedeză, în orig.

CÂND EU AVEAM nouăsprezece ani, a fost plecat în Grecia. A numit-o o călătorie în timp – înapoi în Antichitate. S-a luptat cu frica lui teribilă de a călători – teama de libertate, de lucruri străine, imponderabilitatea – și a mers cu avionul de la Stockholm la Atena, unde a fost întâmpinat la aeroport de o suită de oficialități cu medalii și onoruri în piept, sacouri, cravate și rochii, camere de filmat, aparate foto și blițuri și o voce ascuțită de femeie care a strigat pe deasupra tuturor: „Welcome, Maestro!“. Urma să pună în scenă *Bacantele*, piesa lui Euripide, la Teatrul Regal din Stockholm, și venise însoțit de suita lui de asistenți și tehnicieni, precum și de coregraful și de asistentul de regie ai piesei. Îi adusese cu el ca să învețe. Să vadă. Veniseră să viziteze oracolul din Delfi și să urce în rândurile marelui teatru din Epidaur.

Ingrid era cu el și îl ținea de mână. Și eu eram cu ei. Eu și tata nu mai vorbiserăm atât de mult în ultimii ani, eu locuiam în New York și călătoream frecvent între SUA, Franța și Oslo, petrecându-mi verile pe Fårö cu frații și surorile mele și cu iubiții și iubitele noastre. El locuia la Stockholm, eu eram adolescentă, el era „bătrânul tău tată“, cum se poreclise singur în timpul scurtelor discuții telefonice pe care le purtam de-a lungul anului. Între noi era (cum remarcase, de altfel, și el când eram mică) o diferență semnificativă de vârstă, era foarte greu să găsești un subiect comun de conversație, dar odată mi-a sugerat – spre surprinderea amândurora, cred eu –

să-i însoțesc în Grecia. Să vin la Stockholm, de unde să iau avionul cu el și cu Ingrid până la Atena. Studiam literatură la facultate și aș fi putut vorbi despre Euripide, de exemplu. „Da, stai numai să vezi ce aere o să-și dea acum, că e la facultate. Imediat vezi că se face critic. Nici să n-aud, ți-o zic de pe-acum. O dezmoștenesc dacă se face critic. Două lucruri, draga mea: nu vreau să te faci critic și nu vreau să vorbești urât despre casa regală. Silvia e o regină în adevăratul sens al cuvântului. Observă cât de frumos se poartă.“

Urma să fie o întoarcere la perioada de glorie a teatrului, mi-a zis, un pelerinaj.

În mașină spre aeroport, Ingrid era nervoasă fiindcă aveam blugi rupți în genunchi.

I-a spus tatei:

— Nu are niște haine mai ca lumea de drum?

Tata, apoi, către mine:

— Nu puteai să-ți iei altceva? Nu puteai să-ți iei măcar o pereche de blugi fără găuri?

Tatei îi era groază de zbor și luase o pastilă de Valium. Vocea lui era neobișnuit de calmă, dar nu într-un sens bun. Era ca și cum ar fi rămas acasă, în apartamentul din piața Karlaplan, trimițând în locul lui o sosie îmbrăcată în hainele lui, având aceleași trăsături și imitându-i perfect vocea. S-a declarat de acord cu Ingrid, dar oare ea nu știa că fetele din ziua de azi își cumpără blugi deja rupți în anumite locuri și că blugii nu erau uzați, ci dimpotrivă, erau noi-nouți, și că găurile și rupturile de pe coapsă, din genunchi și din partea de jos a cracului nu erau semn de neglijență, ci mai degrabă o

dovadă a faptului că încercasem să mă îmbrac cât mai modern?

S-a întors către mine și m-a privit zâmbind.

Am călătorit la clasa întâi. Ingrid și tata au stat pe al doilea rând. Eu am stat pe primul. Pe scaunul de lângă mine se afla un om de afaceri britanic corpolent, care gesticula ostentativ, bea whisky și citea *Financial Times*, uitându-se urât la găurile din blugii mei. Mi-era frig la genunchi, mi-era frig la brațe.

Scaunele erau încăpătoare, dar eu m-am făcut mică lângă geam, dorindu-mi să pot să mă strecor prin el afară și să dispar în atmosferă. Vedeam norii derulându-se sub noi și auzeam în spatele meu respirația tatei. Omul de afaceri și-a deschis larg ziarul, lățindu-se și mai mult. Ziarul lui îmi ajungea până în dreptul feței, în timp ce mă împungea cu cotul în coaste. Poate nu văzuse că stau lângă el? Poate nu observase blugii și genunchii care-mi înghețaseră? Poate devenisem între timp invizibilă? Ce era mai rău? Să fii văzut sau să fii ignorat? Să fii vizibil sau invizibil? Indiferent cum eram, aveam cotul omului de afaceri în coaste și ziarul lui în fața ochilor. Tata trebuie să fi văzut toată situația prin crăpătura dintre scaune, fiindcă s-a ridicat, aplecându-se peste spătarele scaunelor din fața lui, sprijinindu-se de ele în brațe și luând postura unei acvile de munte în atac. S-a răstit apoi la omul de afaceri în engleza lui cu accent ruso-german:

— *Get your fucking arm away from her seat. And your newspaper too. That is my daughter sitting there beside you. My daughter.*

Omul de afaceri s-a făcut roșu ca un rac și a amuțit. Și-a împăturit la loc ziarul. Și-a tras cotul, totul în timp ce tata

continua să stea deasupra scaunelor noastre ca o umbră sinistră care acoperă soarele.

Aproape că mi-a fost milă de el și m-am făcut roșie când omul de afaceri mi-a întâlnit privirea, zicând:

— *I apologize, Miss*.

Tata a scos un sunet între o pufnitură și un mârâit și s-a așezat apoi la loc, nemaiscoțând nici un sunet până la aterizare.

În anul 340 î.Hr., arhitectul Policletos cel Tânăr a construit marele teatru în aer liber din orășelul Epidaur, locul de baștină al lui Asclepios, zeul medicinei și al vindecării. Teatrul era cea mai spațioasă arenă pentru bolnavii care își doreau să fie vindecați și îndeajuns de mare pentru a putea adăposti peste treisprezece mii de spectatori. Acustica teatrului e în așa fel gândită încât poți auzi ce se spune pe scenă indiferent unde stai. Pe vremuri, se credea că sunetul e purtat de vânt până la publicul de pe ultimele rânduri sau că măștile actorilor acționau ca un soi de cutii de rezonanță, amplificând volumul. Mai târziu, s-a descoperit că băncile, adică scările de piatră pe care stăteau oamenii, acționau ca niște capcane acustice care filtrau zgomotul de fundal, ca, de exemplu, vântul, astfel că avea loc un fenomen numit *virtual pitch,* în care creierul ascultătorului adaugă de la sine sunetele lipsă ale unui mesaj, făcându-l să înțeleagă ce se spune chiar dacă sunetul ajunge la el abia fragmentar.

În seara dinaintea plecării spre Epidaur, am ieșit la restaurant să luăm cina împreună. Eu și tata nu mai fuseserăm niciodată împreună la restaurant în străinătate și

absolut niciodată cu alți oameni, cu excepția unei singure ocazii, când eram mică și am ieșit cu el și cu mama la un restaurant în München, iar el a refuzat să mă îmbrățișeze fiindcă am strănutat. Strănutasem nu fiindcă aș fi fost răcită, cum credea el, ci pentru că nu îl mai văzusem de aproape un an și a început să mă gâdile nasul imediat ce s-a uitat la mine. Își va da seama, oare, că nu mai port aparat dentar și că m-am făcut frumoasă? Dar acum eram în Atena și luam cina cu universitari și oameni de teatru suedezi și greci. Tata stătea pe scaun în cămașa lui de flanelă cu carouri și bea vin, chiar dacă nu-i plăcea vinul, mânca pâine înainte de mâncare chiar dacă nu îi plăcea să mănânce pâine înainte de mâncare. Își pieptănase părul în așa fel încât părea că vrea să-și ascundă chelia, trăgând părul dintr-o parte peste vârful capului. Mi se părea că accentul lui englezesc e comic și mă întrebam dacă și celorlalți li se pare la fel. Mă întrebam și dacă e adevărat ce ne spunea adesea despre sine, anume că de foarte multe ori se simțea de parcă și-ar fi fost văr.

Și-a ridicat paharul arătând cu degetul spre pâine și a spus cu o voce dramatică, parcă împrumutată din garderoba vreunui teatru și aparținând cuiva care juca rolul unui flaneur pe cele mai cunoscute bulevarde din lume:

— Vreau să închin pentru descoperirea minunată care sunt acest vin și această pâine.

Toată lumea a ciocnit cu el, inclusiv eu, după care și-a cam pierdut entuziasmul. Când a venit mâncarea, l-a întrebat pe chelner dacă îi poate aduce un pahar de bere.

Fusese o zi lungă, cu vizite, tururi ghidate și lecturi pe scena teatrului din Epidaur, la care eu și tata am asistat din

ultimul rând. Departe, aproape invizibili acolo jos, niște omuleți se plimbau dintr-o parte în alta și vorbeau gesticulând. Le auzeam vocile și ce spuneau, dar nu puteam distinge toate cuvintele. Cineva vorbea în suedeză, altcineva, în engleză, unii, în greacă. La mică distanță de ei se afla o fată. Nu îi puteam vedea fața, dar era tânără, în orice caz, poate doar puțin mai mare decât mine. Stătea nemișcată, ridicându-și fața spre cer. Purta o pălărie mare și neagră și ochelari de soare tot negri. Soarele începuse să apună, lumina era caldă, cenușie și roșie în același timp.

— N-o să reușim niciodată să reproducem o asemenea lumină pe scena noastră, a mormăit tata, arătând spre cer.

Mi-am luat privirea de la fată și m-am uitat la chiparoșii încă verzi și, mai sus, la vârfurile maronii ale munților. A început să bată vântul. Pălăria fetei i-a zburat de pe cap și s-a rostogolit pe scenă.

Vocile s-au estompat, iar toți actorii și-au întors privirea spre munți, ca și cum s-ar fi întrebat de unde bate vântul.

— Acum poți să înțelegi, a spus tata, punându-și brațul pe după umerii mei.

— Ce să înțeleg?

— Nu… nu știu. N-ai cum să nu cazi pe gânduri stând aici, sus.

— Da.

— Te gândești că așa stăteau și ei aici, cam la fel cum stăm și noi acum… E o sală de concerte a dracu’ de mare.

Brațul lui continua să-mi atârne greu pe umeri. M-am dat puțin mai aproape de el.

— Ce voiam să spun, a zis, e că acum poți înțelege de ce credeau că zeii sunt aproape și că veghează asupra lor.

STĂM LÂNGĂ BANCA maro de la intrarea casei Hammars și privim curtea. Jeepul. Bicicleta. Pinii. Mă roagă să-i aduc adidașii.

— Care din ei, tată?

— Adidașii, ăia din dulapul din dormitor.

— Tenișii?

— Ăia albi.

— Dar, tată, îi ai în picioare.

— Atunci e bine. Fiindcă pornim imediat.

— Unde?

— La Våroms, la mama.

— Pot să vin și eu?

— Sigur că vii și tu. Mă întrebam dacă să luăm trenul, dar cred că vom merge cu jeepul.

— Dar, tată, eu nu am carnet. Nu pot să conduc.

Se răsucește iritat în scaun.

— Doar n-o să conduci *tu*!

— Foarte bine.

— *Eu* conduc!

— Da, m-am prins.

— Pornim curând. La Våroms. Ai mai fost?

— Nu, niciodată.

— Dar la Dalarna ai fost?

— Nu.

— Draga mea, dar tu unde ai fost, de fapt?

— N-am mai fost la Dalarna.

— Bun, deci ascultă. Întâi îmi aduci adidașii, dup-aia ne urcăm în jeep și conduc eu. Crezi că ar trebui să ne oprim la biserică? Nu cred. Azi nu e sâmbătă și nu bat clopotele. Odată am așteptat acolo să bată clopotele, dar clopotarul n-a mai venit. S-a făcut ora șase, apoi șase și cinci, apoi șase și zece, și eu stăteam acolo așteptând ca un idiot. Voiam să aprind o lumânare pentru Ingrid… să aprind o lumânare… și, când s-a făcut șase și-un sfert, mi-am luat frumos bastonul, am urcat până în vârful turlei și am tras singur clopotele. Preotul m-a întâmpinat când coboram scările și mi-a spus că a picat curentul și de aceea nu sunaseră clopotele în ziua aia, la care eu i-am zis că de-aia există sfoară, să le poți trage manual, dă-o dracului. Punctualitate, draga mea, punctualitate. Și acum hai să nu mai stăm aici degeaba, adu-mi, te rog, adidașii și să ne grăbim să prindem feribotul. Trebuie să luăm două feriboturi. Prima oară pe ăla mic, apoi pe ăla mare. Ai ceva împotrivă dacă dăm o tură până la Uppsala? Facem un ocol, dar vreau să-ți arăt unde locuiam când eram copil. Ai mai fost la Uppsala?

— Nu.

— Nu… N-ai ce-i face. Și luăm prânzul acolo. Știu un loc pe drum unde ne putem opri să ne odihnim puțin. E un hotel cu priveliște frumoasă la mare și mâncare bună, dar nu vreau să înnoptăm acolo sub nici o formă, fiindcă trebuie să ajungem chiar în seara asta la Våroms. Putem să stăm puțin pe-afară și să ne bucurăm de vreme. Poți să bei și puțin vin, dacă vrei. Eu vreau apă minerală. Ramlösa. Știi că te poți deshidrata dacă bei Ramlösa? Are legătură cu bulele din apă. Cu dioxidul de carbon și cu sarea. Doctorul mi-a zis să nu mai beau atâta

Ramlösa, ci să beau apă normală, plată. Mi-a zis că sunt deshidratat! În fine, unde eram… Bulele îmi țineau, într-un fel, companie, ca să zic așa…

— Da, dar poți să bei liniștit Ramlösa pe drum, tată. E în regulă. N-o să spun la nimeni.

— Unde suntem?

— Pe drum spre Våroms.

— Mergem spre nord.

— Nord?

— O bucată bună spre nord. Duvnäs nu e departe de Borlänge, dacă asta îți zice ceva. În Dalarna.

— Nu am fost în Dalarna.

— În Duvnäs?

— Da, așa ziceai… Nici aici

— În Duvnäs, da… În Duvnäs… Puțin mai sus pe deal, chiar vizavi de liniile de cale ferată, se află Våroms. Cred că mama stă la geam și se uită după noi. S-a făcut târziu. Privește în jos pe drum. Mesteacănul cel mare face umbră casei, trenul de marfă se mută pe alte șine, râul e negru chiar și în cele mai însorite zile.

CECILIA SE ÎNTOARCE spre mine și strigă:

— Dați buzna aici tot timpul și-l deranjați. Se agită, înțelegeți?!

Mă roagă să-i dau cheile de la casă. Responsabilitatea ei e ca el să fie lăsat în pace. Asta și-a dorit venind aici. Nu pot să tot vin și să plec când și cum vreau.

— Dar *el* m-a rugat să vin, îi zic.

Cecilia ridică din umeri.

— A zis să vină *cineva.* Nu cred că se referea la dumneavoastră.

VARA ÎN CARE a murit a fost răcoroasă, dar plăcută. Nu-mi vin în minte multe imagini cu noi doi din ultima vreme. Stăm în dreptul băncii maronii de lângă casă. Suntem îmbrăcați în niște jachete de lână. El are o pătură peste picioare. Eu port o pălărie puțin ciudată, el are pe cap căciula lui verde de lână.

Käbi vine în continuare verile să locuiască la Dämba. E vizitată de doi prieteni muzicieni, care ne invită pe mine și pe soțul meu la cină. În timpul acelei întâlniri plănuim un ultim concert.

Ne-am găsit un aliat într-una din cele șase femei care au grijă de tata și care și-ar dori ca el s-o audă pe Käbi cântând pentru o ultimă dată. A amuțit aproape complet, nu face nimic în afară de a sta întins în pat și de a se uita fix în tavan. Noaptea vorbește numai verzi și uscate. Femeia ne spune că el își închipuie că lucrează la o traducere masivă și ea crede că îi va face bine ieșirea asta, îi va face bine să asculte niște muzică. Lucrează toată săptămâna ca să-l pregătească pentru concert. Nu putem să-i spunem nimic Ceciliei, ea i-a organizat zilele după o schemă pe care cu siguranță au gândit-o îndelung amândoi, cu multă vreme în urmă. Trezit, îmbrăcat, mic dejun, muncă în birou, o oră de odihnă pe banca maro, prânz, cină, ascultat radio, mers la culcare și exact același program și în ziua următoare. Cecilia șterge, pur și simplu, de pe listă lucrurile pe care nu mai e în stare să le facă (să se

ridice din pat, de pildă). Singurul lucru pe care nu îl taie de pe listă e omleta. Nimic nu e lăsat la voia întâmplării. Nimic nu e improvizat. Iar acum, cu câteva săptămâni înainte să moară, planificăm o mare, incredibilă improvizație. Îl surprindem în timpul turei acestei femei, hai să-i spunem Anna, îl scoatem din Hammars cu scaun cu rotile cu tot, perfect organizați, cu două mașini. Ajunși la Dämba, la nici zece minute distanță, îl scoatem împreună din mașină și-l așezăm în scaun. Anna împinge scaunul de la mașină spre casă. A împachetat toate lucrurile de care ar putea avea nevoie un bătrân bolnav când iese din casă într-o geantă mare și neagră pe care o car eu. El e primul din grupul care înaintează spre casă, urmat de Anna, care îl împinge, și apoi de mine, cu geanta. În spatele meu se află soțul meu, iar în spatele lui se află prietenii muzicieni ai lui Käbi, care sunt și prietenii lui. Mergem, și mergem. La capul scării de lemn cu balustradă albastră care urcă spre intrarea în casă stă Käbi și ne așteaptă. E trecută bine de optzeci de ani. S-a machiat și și-a făcut părul. Zâmbește. Frumusețea unei femei ține de felul în care stă și în care se mișcă. Tata se întoarce în scaun și o întreabă pe Anna unde suntem și unde mergem.

— Mergem la Dämba, zic eu și grăbesc pasul, ajungând lângă el. Käbi o să cânte la pian pentru tine.

Am tot mers. Niciodată panta și curtea de la Dämba nu mi s-au părut atât de lungi. Suntem o mică procesiune într-un pelerinaj foarte lung, mergem la Dämba, ne îndreptăm spre camera cu cele două piane, spre cea mai mică sală de concerte din lume, unde Käbi ne va cânta.

A existat un moment de nedumerire când am ajuns, fiindcă ne-am oprit cu toții, neștiind cum să facem să urcăm pe scări scaunul bătrânului și să-l băgăm înăuntru.

— Haideți, a zis unul din muzicieni. Reușim noi cumva.

Întreaga procesiune și-a schimbat formația. Anna s-a dus în spate de tot, eu m-am oprit în dreptul ei, iar bărbații s-au strâns în jurul scaunului și așa, la unu, doi, trei, l-au ridicat dintr-odată și l-au urcat pe scări, treaptă cu treaptă, împingându-l apoi direct până în sufragerie.

După ce toată lumea și-a luat locul în primire, Käbi s-a așezat la pian, a ridicat brațele, coborându-le apoi energic asupra clapelor și dând startul concertului cu o mazurcă de Chopin. În timp ce cânta, mă uitam cu coada ochiului la profilul tatălui meu. Nu puteam să-mi dau seama dacă își dorește să fie acolo cu noi; nu știam dacă își dorește să fie oriunde, de fapt, fiindcă era complet singur, pe un sloi de gheață departe, în larg, iar Käbi cânta Chopin și soarele strălucea prin ferestre. S-a făcut ora două, apoi s-a făcut două și cinci, Käbi cânta cum o făcuse de mii de ori înainte, pentru el, dar și pentru mulți alții, și avea încă multe de oferit, programul muzical era lung și fusese planificat în detaliu. Dar când mazurca s-a încheiat și Käbi a ridicat mâinile de pe clape, întorcându-se spre publicul ei restrâns pentru a-i mulțumi sau pentru a anunța următoarea piesă, cel care pe vremuri fusese tatăl meu a ridicat capul din piept și a privit pe fereastră.

— Vreau să vă mulțumesc pentru această seară frumoasă, a zis.

Se adresa nimănui anume și tuturor în același timp, nopții și zilei, luminii de după-amiază care cădea peste parchetul cu

plăci ca niște clape.

Ne-am ținut respirația. Nu-l mai auziserăm vorbind atât de mult și de clar de foarte multă vreme. A continuat.

— Am obosit. Moșul vrea acasă.

TOTUL ERA PREGĂTIT. Nu mai era nimic de făcut. Ora fusese stabilită. Oaspeții erau pe drum. Preoteasa terminase de scris predica, exersase cântecul pe care urma să-l cânte și culesese deja trandafirul pe care urma să-l poarte în păr. Programul fusese deja printat. Organistul știa deja ce urmează să cânte, la fel și violonistul. Purtătorii sicriului își îmbrăcaseră costumele, iar prietenii, rudele și apropiații erau pregătiți să-și ia adio.

Ingmari, cel mai în vârstă dintre copiii lui, sunase la fiecare florărie din Visby și le spusese tuturor că dorința familiei este ca oamenii să trimită exclusiv flori *roșii* pentru a fi depuse pe sicriu și în jurul lui. Dacă cineva își dorea, de exemplu, să trimită flori galbene sau roz sau violete, responsabilii fiecărei florării erau nevoiți să refuze această cerere.

Mama lui Ingmari, Else, era prima soție a decedatului. Murise, motiv pentru care nu era de față. Ellen, a doua soție a decedatului și mamă a patru dintre copiii lui, era, de asemenea, moartă. Else și Ellen fuseseră coregrafe, dansatoare, actrițe și regizoare. Gun, a treia soție a tatei și mamă a fratelui meu pilot de avion, predase limbi slave și lucrase ca traducătoare de literatură și teatru iugoslav și rus. Tradusese, printre altele, comedia lui Tolstoi *Originea tuturor lucrurilor.* Și ea murise. A patra soție a tatei, Käbi, mama lui Daniel, era de față. Apoi mai era mama mea.

Mama și tata nu s-au căsătorit niciodată, ea doar s-a interpus între soția numărul patru și soția numărul cinci, dar au fost prieteni toată viața, *camarazi de muncă,* iar el i-a spus odată că sunt dureros de legați unul de celălalt.

A cincea lui soție și ultima, Ingrid, mama surorii mele Maria, urma să fie mutată din actualul ei mormânt și adusă aici, la cimitir, să fie îngropată lângă el.

Decedatul își dorise o înmormântare mică și modestă, la care să participe doar familia și apropiații, colegii și cunoscuții de pe Fårö, femeile care avuseseră grijă de el și bărbații care îl ajutaseră.

Dăduse instrucțiuni clare cu privire la lista de invitați și își exprimase dorința ca și unii din actorii cu care lucrase de-a lungul carierei să fie de față. Nu toți, dar mulți, fiindcă îi era dor de ei de când părăsise teatrul din Stockholm și se mutase definitiv la Hammars. Iar actorii au venit, singuri sau în perechi. Au venit domnul și doamna Vogler și domnișoara Åkerblom. Alma și Elisabet. Unchiul Carl a venit și el. Au venit sinucigașii, cavalerii, încornoraților, muzicienii și clovnii. A venit burghezia, dar și reginele. A venit cel puțin *un* prinț. Hamlet. Când sicriul a fost coborât în groapă, prințul a început să plângă atât de tare, că a fost nevoie ca femeia *amețitor de frumoasă* de lângă el să-l susțină.

Au venit și jurnaliști și fotografi, dar nu au avut voie să se apropie decât până la zidul de piatră. Nu au primit permisiune să intre în cimitir sau în biserică. Familia angajase trei bodyguarzi pentru înmormântare, responsabili cu ordinea și paza, iar ei își luau treaba foarte în serios și erau atât de solemni, încât părea că sunt dotați cu armură și coifuri

și că păzesc niște porți fantastice în spatele cărora era numai foc și pară. Jurnaliștii, încălțați în pantofii lor cei mai eleganți, își blestemau zilele, fiindcă în spatele zidului de piatră iarba nu fusese cosită și călcau în excremente de oaie oriunde puneau piciorul. Oile și mieii au ridicat privirea când au început să apară mașinile, majoritatea cu mult înainte de începutul ceremoniei.

Conform tradiției, familia a așteptat ca oaspeții să intre în biserică și să se așeze înainte să intre și ea, ca o mică procesiune solemnă, și să ocupe locurile din primul rând.

***

O sunasem pe mama cu câteva zile mai devreme. Nu mai vorbiserăm de ceva vreme, poate doar schimbaserăm câteva cuvinte. Trebuia să-i spun câte ceva referitor la înmormântare și la cum se vor desfășura lucrurile, chestiuni practice, orar și așa mai departe. Ceea ce nu m-a lăsat inima să-i spun însă a fost că tata, în timp ce zăcea noaptea pe patul de moarte, bolborosea lucruri de neînțeles și că atunci când bolboroseala lua sfârșit începeau plânsul și strigătele. Nu am îndrăznit să-i spun că Anna, care îl veghea în timpul nopții, s-a aplecat asupra lui și l-a întrebat ce vrea să spună și că el i-a răspuns că lucrează la o traducere foarte importantă.

Cât l-am vegheat în ultimele zile nu l-am auzit niciodată pronunțând cuvântul „traducere“ și îmi închipui că deja îl uitase. Dar, dacă ceea ce spunea Anna era adevărat, era cel mai precis cuvânt cu care ar fi putut să încheie. Să găsești o

limbă nouă pentru lucrurile vechi, o limbă veche pentru lucrurile noi; a îmbătrâni, a ajunge la vârsta lui era deja o muncă de traducător – trebuia să traducă din limba a ceea ce a fost în limba lucrurilor care urmau să vină.

***

Într-unul dintre romanele despre părinții lui, a scris:

„Nu pretind că am fost tot timpul complet onest în povestirea mea. Am decupat, am adăugat, am scos și am șters, dar, precum este adesea cazul cu astfel de jocuri, și acesta a devenit, probabil, mult mai limpede decât realitatea.“

***

Există un cod de conduită vestimentară tipic suedez cu ocazia înmormântărilor, care se aplică exclusiv apropiaților decedatului. Bărbații trebuie să poarte cravate albe. Nu sunt sigură, dar, din câte știu, Suedia este singura țară în care se practică acest lucru. Cred că Proust a scris că înmormântarea este un teatru al morții.

De data asta, am mers cu avionul. Mai întâi, de la Oslo la Stockholm. Rochiile și costumele ne-au însoțit împachetate în geamantane separate. Eram șase: eu, soțul meu și patru copii. Eva, care avea trei ani, era cea mai mică. Copiii mici nu se îmbracă în negru, așa că pentru ea am luat o fustiță de blugi care-i plăcea și un tricou roz.

Când am aterizat la Arlanda, geamantanul cu hainele bărbaților dispăruse. Fusese încărcat în avion pe aeroportul din Oslo, dar nu ajunsese cu noi la destinație, în Stockholm. Era de negăsit. Am fost deci nevoiți să cumpărăm alte costume. Trebuia să prindem ultimul avion spre Visby și nu aveam decât câteva ore la dispoziție. Era a doua oară când eram nevoită să intru într-un NK luna asta. Prima oară fusesem cu sora mea să ne cumpărăm rochii de înmormântare, iar acum, cu soțul meu și băieții să cumpărăm costume.

O femeie cu niște gene atât de lungi, de grele, de negre și false, încât avea nevoie de tot corpul ei sfrijit ca să le susțină ne-a întâmpinat la intrarea raionului de bărbați și i-am spus în norvegiană că avem nevoie de trei costume.

— Poftim? ne-a întrebat în suedeză.

I-am repetat că avem nevoie de trei costume. Vorbeam în norvegiană, fiindcă vocea îmi devine subțire și stridentă când vorbesc în suedeză și eram deja destul de agitată și stridentă oricum.

— Poftim? a întrebat din nou, clipind neîncetat.

L-am auzit pe unul din băieți întrebându-și fratele dacă nu crede că o dor pleoapele cu niște gene atât de mari.

— Poftim? a întrebat a treia oară. Nu înțeleg… Doriți *a dress*, o rochie, asta doriți? Aici e raionul de bărbați.

— Costume! a strigat soțul meu în suedeză. A inspirat adânc, repetând puțin mai lent și mai calm, dar nu foarte calm: Vrem să cumpărăm un COSTUM pentru fiecare din noi trei! Mergem la o înmormântare. Trebuie să prindem un avion. Ne grăbim. Pricepeți?

Un bărbat mai în vârstă cu o batistă de mătase ieșindu-i elegant din buzunarul de la piept și cu niște nări mari și sensibile a auzit întregul schimb de replici și s-a apropiat cu repeziciune de noi. I-a pus tinerei mâna pe umăr și i-a făcut semn să plece. Avea un metru de croitorie atârnat la gât, o perniță de ace în buzunarul sacoului și o voce caldă în care mi-aș fi dorit să mă scufund.

— O înmormântare? Condoleanțe. Condoleanțe. Avem costume selecte aici, o să vedeți. Hugo Boss. Armani. Kenzo. Avem și alte mărci, la alte prețuri. Un costum bun nu trebuie să fie neapărat o risipă de bani. Sigur găsim ceva. Aveți un avion de prins, am auzit. Faceți parte din familie? Ce vă era decedatul? Tată, socru, bunic? OK, atunci aveți nevoie de trei cravate albe. Să vedem, poftiți pe rând pe acest scăunel, să vă iau măsurile.

***

Suntem pe cale să întârziem. E înmormântarea tatălui meu, iar eu sunt pe cale de a întârzia. „Punctualitate, draga mea, punctualitate.“ E din cauza cravatelor albe. Eva și cu mine suntem deja aranjate și așteptăm în mașină, fiica mea vitregă de paisprezece ani se tot plimbă pe lângă mașină. Și ea e aranjată și pregătită. Sunt zece minute cu mașina de la Dämba până la biserică. Întâlnirea e la douăsprezece fără un sfert și e deja unsprezece și jumătate. Planul meu era să ajungem cu câtva timp înainte, să parcăm lângă vechiul magazin Konsum și să așteptăm puțin în mașină, dar în

momentul de față eram *nevoiți* să plecăm ca să nu ajungem prea târziu la biserică. Scot mobilul și îmi sun soțul.

— Veniți?

— Venim imediat, zice el. Avem probleme cu legatul cravatelor.

— Probleme cu ce?!

Încep să urlu. Nu pentru că tata a murit, ci pentru că nimeni nu-i în stare să facă un nod de cravată și pentru că vom întârzia.

— La a mea am făcut nod, zice el, iar acum îi ajut pe băieți să-și facă și ei la ale lor. Se rezolvă.

— Nu se rezolvă! îi strig. Nu se rezolvă nicicum, nu se mai rezolvă nimic! Nu-mi mai spune că se rezolvă!

— Ajungem imediat, zice. Promit că nu întârziem. Avem destul timp.

— *Nu se rezolvă,* îi zic și izbucnesc în plâns.

Închid telefonul și mă întorc către Eva, care stă cuminte pe bancheta din spate. Are ochii albaștri-deschis și e instalată în scaunul pentru copii pentru care a trebuit să plătim în plus atunci când am închiriat mașina în Visby. Scaunul pentru copii are aceeași culoare ca ochii ei și e puțin prea mare pentru ea. Eva mă privește. Îmi trec mâna prin păr și simt nevoia să-i zic ceva. „Scuze. Nu-i nimic. Mama n-a vrut să urle.“ Nu vreau să strig și să mă cert și să fac scandal în fața copiilor mei, dar se întâmplă tot timpul să mă ia gura pe dinainte. Nu-i spun Evei nimic. Întorc capul și privesc afară. Soarele strălucește. Tatei îi plăcea mai mult ploaia.

— Mama, zice Eva. Mă întorc către ea. Mă fixează cu ochii ei ultramarini, culegând cu degetele o scamă de pe fustița albă de blugi. Mama, o să se rezolve.

Și iată că de nicăieri apar trei bărbați îmbrăcați în negru, alergând spre mașină. Mai bine spus, un singur bărbat și doi băieți. Vin în fugă, dar tot se mișcă incredibil de lent; bate vântul și ei aleargă și cele trei cravate albe de mătase flutură în vânt ca aripile unor pescărușI. Când ajung, în sfârșit, soțul meu se așază pe scaunul din față, în timp ce băieții și fiica mea vitregă merg pe bancheta din spate. Pornim în trombă pe drumurile înguste spre biserică pentru a-l îngropa pe cel care era bătrân și care acum a murit.

EA Am vorbit mult până acum.

EL Dar mai putem vorbi, nu-i nici o problemă… Nu am nimic de făcut.

EA Atunci aș vrea să te mai întreb despre munca ta la teatru.

EL Da, sigur că da, întreabă. Teatrul este activitatea mea principală, ca să zic așa.

EA Activitatea ta principală?

EL Da.

Râde cu poftă.

EL Serios. Sub toate aspectele. Demonstrabil. Teatrul… și filmul… și Ingrid. Și toți care-mi sunt aproape. Dar nu există nici o nuanță sau ierarhie între oamenii pe care îi iubesc. Ei, pur și simplu există.

EA Nu ți s-a părut puțin ciudat să te dedici lumii ăsteia mici a teatrului, când lumea de afară e așa cum este?

EL Nu găsesc nimic ciudat în asta. E ca o inimă care bate neîncetat. Totul se pune în mișcare. Și, când nu se întâmplă asta, poți foarte ușor să-ți bagi picioarele.

EA Da, nu știu ce să zic.

EL Grația divină e… se poate manifesta în cele mai neobișnuite moduri, de exemplu, în vis… și e aceeași, atât pentru mine, cât și pentru tine.

EA Cum adică aceeași?

EL Eh, și tu acum. Întrebi și tot întrebi, de parcă n-ai ști. Știi bine ce vreau să spun. Haide să mergem la masă.

EA Da, încheiem imediat.

EL Vrei să luăm prânzul?

EA Prânzul e în patruzeci și cinci de minute.

EL Patruzeci și cinci?

EA Da, în patruzeci și cinci. Și trebuie să-ți mai zic ceva, tată. O să plec la Oslo și mă întorc abia pe la sfârșitul lunii.

EL Unde pleci?

EA La Oslo, unde stau eu. Apoi mă întorc și putem să ne continuăm treaba. Mă gândeam că ne-am putea nota în agendă când ne întâlnim din nou.

EL Nu.

EA Ba da, așa facem.

Îl împinge cu scaunul până la birou. Răsfoiește agenda. Îi arată cu degetul în calendar când se va întoarce.

EA Când mă întorc, putem să ne reapucăm imediat. În 28 mai, asta pică luni, putem să reluăm munca la carte.

EL Nu știu.

EA Stai doar să găsesc un stilou sau ceva de scris, ca să și notăm.

EL O să am ceva de… mă operez la ochi.

EA Da, știu, dar operația e în 18 iunie. Eu mă întorc cu mult înainte.

EL Da.

Răsfoiește agenda, îi arată distanța dintre cele două zile.

EA Operația ta e *aici.* Noi ne întâlnim *aici.*

EL În 28 mai?
EA Da. Să notez?
EL Da.
EA Uite. 28 mai. La ora unsprezece.
EL Atunci ne întâlnim?
EA Da.
EL Să îți scriu numele aici?
EA Da.

Tăcere lungă în timp ce el se chinuie să îi scrie numele.

EA Și acum îți scriu eu numele.
EL Da.
EA Bun, atunci așa rămâne.
EL Acum am terminat?

DE LA DISTANȚĂ pare că dansează cu toții. Purtătorii sicriului merg în față, cărând sicriul între ei, apoi preoteasa, urmată de familie, de actori, de prieteni, de vecinii și de cunoscuții de pe insulă. În capătul procesiunii, cei trei bărbați de la casa funerară, purtând pe brațe buchete imense de trandafiri roșii. O fetiță în fustiță albă de blugi aleargă printre oameni, se apropie de mormântul deschis, fuge apoi spre zidul scund de piatră și spre fotografii și oile de pe cealaltă parte. O femeie fuge după ea, o ridică și o trage înapoi spre procesiune. „Trebuie să mergem cu ceilalți acum“, îi șoptește. Procesiunea e albă și neagră și roșie în lumina tăioasă a soarelui. Jos, pe drum, între biserică și mare, mașinile continuă să treacă, nu foarte multe. Sezonul estival se apropie de final, majoritatea sunt locuitori ai insulei care tocmai au coborât de pe feribot sau se îndreaptă spre el. Unii încetinesc în dreptul magazinului Konsum și aruncă o privire în sus, spre biserică și cimitir. Arată de parcă s-ar ține cu toții de mâini, ajutându-se să înainteze într-o lungă, lungă succesiune. Nimeni nu vorbește, nimeni nu spune un cuvânt, și totuși se aud mii de sunete. Clopotele bisericii bat, aparatele foto se declanșează și vântul apucă marginile rochiilor, cracii pantalonilor, cravatele, eșarfele de mătase, reverele sacourilor și roba albă a preotesei. Fetița se învârte în bătaia vântului și râde.